

I 2018 åbnede BLOX på havnefronten i København, tegnet af den hollandske tegnestue OMA og finansieret af den filantropiske forening Realdania. Bygningen er et programmatisk mix af funktioner, der tilsammen skaber en ny destination på en af de mest centrale og vanskelige grunde i byen. BLOX danner rammen om blandt andet Dansk Arkitektur Centers udstillinger og om BLOXHUB – et tværfagligt innovationsmiljø for bæredygtig byudvikling.

BLOX

Realdania

BLOX

Realdania

B L

O X

Redigeret af
Kristoffer Lindhardt Weiss

B

L

O

X

Realdania

Udgivet af Realdania

Om Realdania

Realdania er en filantropisk forening med omkring 150.000 medlemmer. Foreningen arbejder for at skabe livskvalitet gennem det byggede miljø, forstået som de fysiske rammer for vores hverdag. Realdania er til for både nuværende og kommende generationer og ønsker at fremme bæredygtighed samt ny viden og innovation. Realdania har siden år 2000 støttet over 3.350 projekter med mere end 18,2 mia. kr. Alle, der ejer fast ejendom, kan blive medlem.

Realdanias datterselskab Realdania By & Byg har været bygherre på BLOX og ejer bygningen. Realdania By & Byg fører Realdanias mission og strategier om livskvalitet i det byggede miljø ud i livet gennem ejerskab af bygninger og arealer til byudvikling.

Læs mere på realdania.dk

B

L

O

X

Redigeret af
Kristoffer Lindhardt Weiss

Fotografier af
Rasmus Hjortshøj

Indhold

- 22 **Forord**
Jesper Nygård,
adm. direktør, Realdania
- 26 **Introduktion**
Kristoffer Lindhardt Weiss,
redaktør
- 33 **Konceptcollager**
- 49 **City in a Box**
Samtale med Ellen van Loon,
partner, tegnestuen OMA –
Office for Metropolitan Architecture
- 81 **Kontekst**
- 97 **Nært og fjernt i byen –
huset som nervepunkt**
Carsten Thau, professor emeritus,
Det Kongelige Danske Kunstakademis
Skoler for Arkitektur, Design og
Konservering
- 145 **BLOX indefra og ud**
Samtale med Anne Skovbro,
filantropidirektør, Realdania
- 154 **Mod det 21. århundredes
arkitekturcenter**
Samtale med Kent Martinussen,
adm. direktør, Dansk Arkitektur Center
- 161 **Interiør**
- 182 **Udvidede bygninger og
imploderede byer –
en arkæologisk vinkel på
OMAs urbanisme**
Aaron Betsky, rektor, The School
of Architecture at Taliesin, USA.
Tidl. direktør (2001–2006) for
Netherlands Architecture Institute
i Rotterdam
- 209 **Modelarkiv**
- 238 **Biografier
Om BLOX
Kolofon og billedkreditering**

Forord

Jesper Nygård

Adm. direktør, Realdania

Et moderne vartegn ved vandet

Arkitektur skal røre og berøres, leve og opleves. Og først og fremmest skal arkitektur bruges og danne ramme om levet liv, indhold og aktiviteter. Sådan er det også med BLOX – som er meget mere end til alt det, BLOX allerede er og bliver i fremtiden – både ude og inde.

Historien om BLOX begynder i 2005. Her købte den filantropiske forening Realdania en forsømt grund på et centralt og trafikpræget sted i København – lige mellem de to ikoniske broer Langebro og Knippelsbro. Andre havde haft planer om et nyt byggeri på grunden, men ingen af dem var blevet realiseret. Det var med andre ord et sted med potentiale til at blive et hotspot i hovedstaden.

En sløjfe på havneudviklingen

Vores ønske var at skabe en bygning og en plads af ekstraordinær arkitektonisk kvalitet, der bandt en sløjfe på udviklingen af Københavns inderhavn, hvor folkelige rekreative områder har omdannet den tidligere industrihavn til en havn for mennesker. København er kendt for sine mange cyklister og *way of living*. De mange københavnere på cykel og til fods har nu fået nye indfaldsveje til deres by. Et nyt byrum, nye passager på langs med havnen og på tværs af den. Med en gangbro over Frederiksholms Kanal og den kommende Lille Langebro – cykel- og gangbroen, der fra 2019 forbinder BLOX og Christianshavn. Et nyt kvarter i byen er opstået.

Sådan arbejder Realdania og lokale kommuner med by- og havneudvikling en række steder i Danmark, hvor tidligere industrihavne forvandles til nye levende bykvarterer. Med boliger, erhverv, kultur og med plads til at mødes, røre sig og nyde vandet. I Sønderborg ved vandkanten ligger Alsion – et innovativt vartegn for Region Syddanmark, en internationalt anerkendt koncertsal og et attraktivt opholdsområde. På samme måde er havneområdet omkring det prisbelønnede bibliotek Dokk1 i Aarhus forandret til et langt mere levende byrum. På kort tid er pladserne på størrelse med fire fodboldbaner blevet et sted, hvor mange blandt meget andet mødes til boldspil, børneaktiviteter og loppemarkeder. Og i Aalborg er industrihavnen blevet transformeret til et område med boliger, erhverv og kultur – og med et internationalt art center også på vej i de gamle spritfabrikker.

Det er den slags byudvikling, vi vil se mere af i fremtiden, for tidligere industrimiljøer – herunder havne – ligger som oplagte muligheder for at skabe plads og luft i byerne.

Arkitektur, design og gode løsninger

I hverdagen i og omkring BLOX medvirker både DAC – Dansk Arkitektur Center – og innovationsnetværket BLOXHUB til at skabe et sted, der ånder og arbejder for og med byen. Ideen er, at man ved at placere flere forskellige funktioner i bygningen sikrer liv i huset på alle tider af dagen, så bygningen og området ikke ligger øde hen efter kontortid. Navnet BLOX refererer netop både til arkitekturen og samlingen af mange forskellige aktiviteter og funktioner på ét sted.

Fra begyndelsen var planen, at DAC skulle bo i BLOX. Med topmoderne udstillingsfaciliteter, folkelige byvandring og tårnhøje ambitioner. DAC rummer arkitekturformidling i verdensklasse og tiltrækker både fagfolk og alle andre med interesse for arkitektur. Senere opstod ideen om en ambitiøs innovationshub for bæredygtige byløsninger, og i 2016 kunne vi sammen med Erhvervsministeriet og Københavns Kommune lancere BLOXHUB. Et innovativt netværk af forskere og virksomheder – store og små – der arbejder dedikeret på at udvikle bæredygtige løsninger til fremtidens byer og bygge bro mellem faglige snitflader som design, tech og arkitektur. Så mens københavnere og turister nyder udeområderne, besøger restauranten og leger på legepladsen, lægger fagfolk i alle afskygninger hovederne i blød indenfor, så fremtidens byer bliver grønne og gode at bo i.

Bæredygtige byer nu og i fremtiden

BLOX er ganske enkelt hele Danmarks verden for arkitektur, design og nye ideer. Ud over DAC og BLOXHUB rummer bygningen et fitnesscenter, en café, en legeplads og lejligheder på toppen. Man kan bo, spise, arbejde, netværke, lege, træne, se udstillinger – og bilerne er parkeret sikkert i det fuldautomatiske p-anlæg under jorden, så der er skaffet plads til byens liv. Man kan nyde vejret, vandet og byen. På den måde bidrager BLOX – både i kraft af bygningen og sit indhold – til bæredygtig byudvikling. Til at skabe livskvalitet i det store, i det lokale og i det hverdagsnære.

BLOX er uden tvivl et af de største projekter i Realdanias historie. Målt i tid, i økonomi og i fysisk omfang. Og det har været en lang proces fuld af udfordringer, tilpasninger og justeringer. Både af byggeriet og af indholdet i det, men essensen er forblevet den samme gennem hele processen. Resultatet er et markant nyt arkitektonisk indslag i byen, et unikt byggeri, der stikker ud og samtidig refererer til de eksisterende omgivelser. Bygningen matcher sine naboer i højde og drøjde, og det grønne facadeglas afspejles i byens irgrønne kobbertårne og havneløbets vandspejl.

Det er et moderne vartegn, der giver os mere af alt det gode i København – og samtidig noget helt nyt.

Vi håber, at BLOX fortsat vil give genlyd i København og også på nationalt og internationalt niveau. BLOX er en filantropisk indsats med bred appel. Projektet fremmer flere af de mål, som vi arbejder strategisk med i Realdanias filantropiske arbejde. Det gælder blandt andet målet om at fremme bæredygtige byer og nye rammer for fællesskaber. Og i det hele taget er BLOX et bidrag til Realdanias vision om at skabe livskvalitet for alle gennem det byggede miljø.

Dette er historien om BLOX. Om historien, visionen, processen og om, hvordan BLOX binder den sidste sløjfe på udviklingen af Inderhavnen i København – fra tidligere industrihavn til en havn for mennesker. En historie fortalt af en række interessenter, der hver især har bidraget til BLOX.

Tak for indsatsen til alle. Også til forfatter og fotograf for grundigt arbejde.

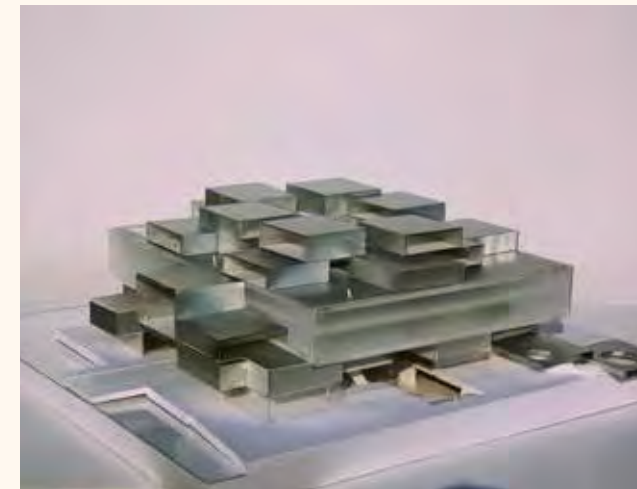
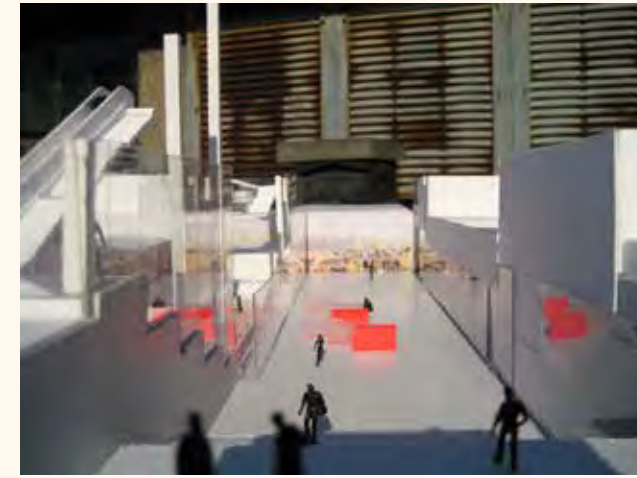
Rigtig god læselyst til jer alle!

Jesper Nygård
Adm. direktør, Realdania

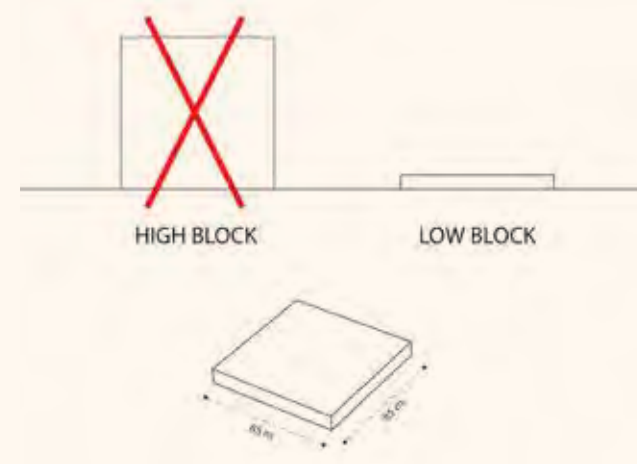
Introduktion

Kristoffer Lindhardt Weiss

Redaktør

Modelstudier af BLOX. OMA, 2011.

BLOX har et bygningsvolumen og en højde, der er tilpasset den urbane kontekst og forholder sig til den københavnske karréstrukturs skala. OMA, 2006.

Da BLOX slog dørene op for offentligheden i maj 2018, markerede det afslutningen på 12 års arbejde med at opføre en både spektakulær og omdiskuteret bygning på Bryghusgrunden, en af de vanskeligste byggegrunde i København. Det blev samtidig starten på et nyt kapitel i den nyere historie om København, der gennem arkitektur og byudvikling forsøger at genopfinde relationen mellem Indre By og havnefronten, der altid har været en afgørende del af byens identitet.

Ikke mindre end 75 forslag til bebyggelse af Bryghusgrunden er blevet kasseret siden 1941. Først med foreningen Realdanias projekt lykkedes det at løfte opgaven med at afveje de mange hensyn, det kræver at bygge netop det sted i byen. Med BLOX redefineres byens forhold til vandet, og der skabes nye forbindelser på kryds og tværs af byen, hvor der før var urbane barrierer i form af trafikårer og få broer over havnekanalerne. OMA (Office for Metropolitan Architecture), den hollandske tegnestue, der vandt opgaven, kalder bygningen en *urban connector* på grund af arkitekturens evne til at forbinde og iscenesætte byens rum. Bryghusgrunden er blevet til et tilgængeligt urbant rum, hvor der før var parkeringspladser domineret af en af Københavns mest trafikerede veje, Christians Brygge. Med opførelsen af BLOX er et nyt kvarter opstået. Bygningen, der er omdrejningspunkt for det nye byliv, opsummerer den moderne danske velfærdsbys måde at forhandle og udlægge fællesskabets rum på som et universelt gode, vi alle har ret til at bruge. Her er tilgængelighed og indfrielse af idealet om den borgerorienterede byudvikling centrale pejlemærker. BLOX fuldbyrder den omstilling, som København har gennemgået, siden byen var ved at kollapse økonomisk i slutningen af 1980'erne: fra skrantende minimetropol til velfærdsby kendt i hele verden for sin investering i generøse offentlige rum.

BLOX blev hurtigt en del af 00'ernes diskussion af det, man kaldte Metropolzonen, der strækker sig fra Hovedbanegården, Københavns Rådhus og Tivoli og ned til havnen. I Metropolzonen skulle der skabes strategisk fortætning, og Indre By skulle fremtidssikres gennem udvikling af en række projekter, der udtrykker visionen om en by, der endelig tager det moderne på sig. Fortætningen skulle samtidig aktivere havnens potentiale, der, efter at det var lykkedes at rense vandet i havnen, pludselig fremstod som et af byens største rekreative aktiver. Københavns Havns forvandling fra aktiv industrihavn, som byen vendte ryggen til, til en levende blå park med rent vand, man kan svømme i, og som omfavner byen, er dramatisk. BLOX og omdannelsen af den industrielle infrastruktur, som havnen var blevet, er en del af historien om den senmoderne velfærdsby, der tager form. Det er historien om byen, der rykker ned til vandet. I rækken af projekter, der kunne skabe et nyt flow i byen, er BLOX den sidste brik i puslespillet. I sin store industrielle skala var og er havnens rum radikalt anderledes end Indre By. Kajkantens lange, monumentale linjer og vandspejlets enorme flade står i stærk kontrast til de snævre gader i Indre By. At havnen ville blive byens hovedattraktion i form af en blå park, var for blot få årtier siden utænkeligt. Med sine 27.000 m², herunder tre etagers underjordisk parkering, omfattende pladsmønstre, passager for cykler og gående og en lang række tilbud til de mange turister og lokale, sammenfatter BLOX de urbane idealer, der er blevet Københavns varemærke i den senmoderne æra.

Et moderne hus i en gammel by

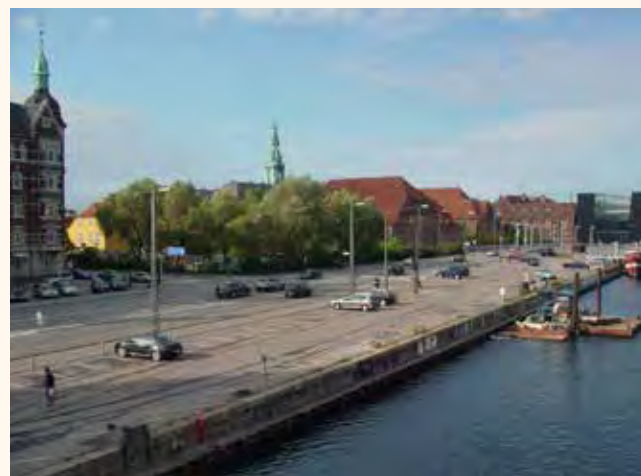
Ideen om at opføre BLOX på en af de sidste byggegrunde i den centrale del af byen opstod i 2004 før den globale finanskrisen, der endte med at sætte projektet i stå i flere år. I 1994 fik Ørestadsselskabet overdraget Bryghusgrunden, og i 2005 købte Realdanias datterselskab Realdania By & Byg grunden. Tanken var allerede dengang at skabe et nyt hus og en plads af høj arkitektonisk kvalitet for at styrke området og være med til at binde byen og havnen sammen. I 2006 blev den overordnede vision for byggeriet formuleret. OMA blev valgt ved en internationalt udbudt interviewkonkurrence. Første

spadestik blev taget i maj 2013. Bryghusgrunden, hvor BLOX er opført, var i århundreder en væsentlig del af historien om Københavns dybe afhængighed af og symbiose med vandet, hvor havnen var indtægtskilde og arbejdsplads for en stor del af byens beboere.

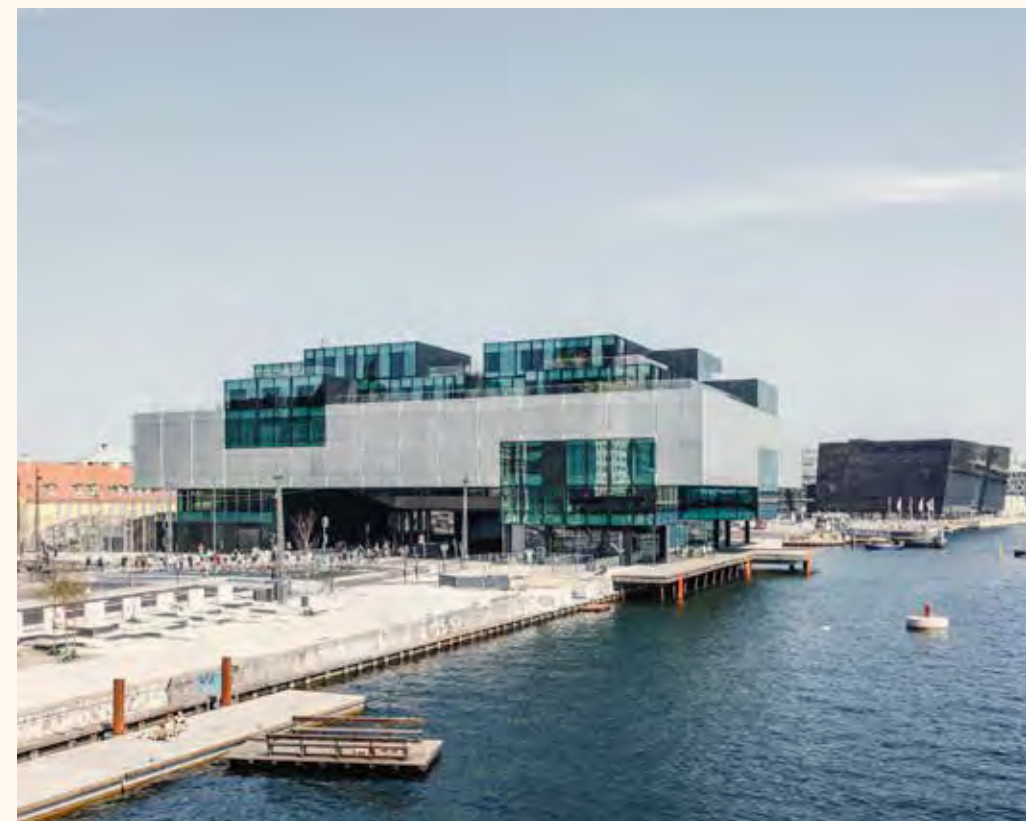
København er en by, der af mange årsager aldrig blev helt moderne. København er en intakt by, hvor billedet af den førmoderne by er bevaret. Modsat mange andre europæiske hovedstæder oplevede København ikke, at store dele af den indre by blev saneret efter moderne principper med infrastrukturer, der skærer sig gennem bykernen. H.C. Andersens Boulevard har fungeret som trafikåre siden slutningen af 1800-tallet. Den store ekspansion uden for byens oprindelige volde skete før den moderne bevægelse i arkitekturen, og byudviklingen satte sig igennem. Bybilledet, den lille hovedstad med den store bygningsarv, har stået som en ideologisk barriere for udvikling af de centrale dele af byen. Man har gennem tiden ivrigt værnet om de kvaliteter, det klassiske København rummer. De store koryfæer i dansk modernisme fik aldrig mulighed for at sætte sig rigtigt igennem. De megalomane planer om at sløjfe Søerne i København til fordel for en storskala-trafikløsning blev droppet, og dermed bevarede den tætte forbindelse mellem Indre By og brokvartererne via et generøst offentligt, rekreativt rum. Til trods for at der ikke i stor udstrækning findes store sammenhængende modernistiske arealer i Indre By, er der i København mange nedslag af modernitet i form af bygninger som SAS-hotellet af Arne Jacobsen, værker fra den senmoderne periode som den skandinaviske modernisme, ligesom der har fundet en gradvis transformation af havnefronten sted med markante byggerier op gennem 90'erne og 00'erne som Den Sorte Diamant, Skuespilhuset, Operaen og byggerierne på Kalvebod Brygge.

BLOX kan som en del af den moderne tradition opfattes som en bymaskine. Som nævnt kalder OMA-arkitekterne BLOX en *urban connector*, og maskinmetaforen er tydelig i den måde, bygningen "arbejder" på. I den moderne bevægelse har man altid flirtet med bygningen som mere end symbol og repræsentation. Den skal fungere. Og den skal fungere efter principper, der gør en forskel, og ikke bare som et rent billede på byen. Det er netop BLOX' styrke som by-bygning. Den er performativ, den forandrer det miljø, den indgår i. Der var en klar erkendelse af, belært af historien, og ikke mindst efterspørgsel efter en anden type relation til byen og det hverdagsliv, der er en central del af velfærdsbyens funktionsmåde, at BLOX skulle rumme en lang række funktioner, der tilsammen ville skabe et levende hus. Monofunktionaliteten, der er mange andre kulturhuses adelsmærke – og byrde – brydes ned til fordel for et mere moderne billede af, hvad et hus på kajkanten kan være og tilbyde. OMA blev valgt til opgaven som en repræsentant for en bevægelse i arkitekturen, der med et meget stort analytisk overskud og en grundlæggende forståelse for de betingelser, den moderne by eksisterer under, kunne bearbejde en af de vanskeligste grunde i byen. Og dermed realisere bygherren Realdanias ambitioner på vegne af byens fællesskaber. BLOX er ikke kun en kompleks bygning rent programmatisk og stedsligt. Den er opført i en kontekst af bypolitiske, bevaringspolitiske, økonomiske og demokratiske institutioner og beboerforeninger, der alle har påvirket processen kraftigt. At bygge i en stærkt reguleret by som København, i et af de mest bevaringstunge bymiljøer, har stillet helt særlige krav til den kreative tilpasningsevne. Forhandlingen om de mange forskellige versioner af, hvad en by er og kan være, er essensen af projektets udsagn: BLOX tilbyder i sit grundkoncept et andet billede end det eksisterende billede på, hvad en by kan være, samtidig med at der er et enormt krav om tilpasning til de specifikke behov for trafikafvikling og udvidede pladshensyn, som projektet rummer. Der har været en stærk forventning om, at en ny bygning på Bryghusgrunden skal korrespondere med og reagere på sine omgivelser og give noget tilbage.

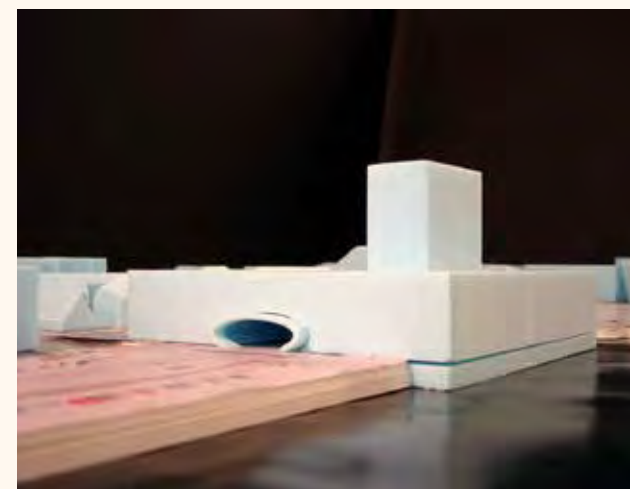
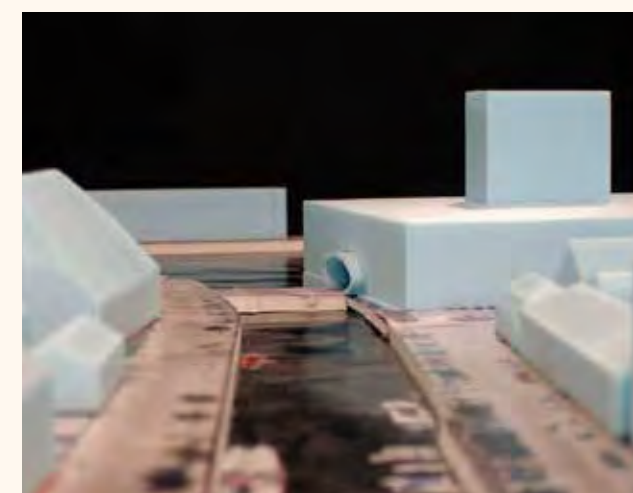
BLOX er både som bygning og indhold en del af byens kulturelle cirkulation af steder, der har betydning i en ny tids byøkonomi. Bygningen

Bryghusgrunden før BLOX bestod i mange årtier af en midlertidig parkeringsplads, en befærdet trafikåre og en midlertidig byggelejeplads.

BLOX set fra Langebro. Med ponton og havnepromenade i forgrunden. Fæstningens Materialgård til venstre i billedet og Den Sorte Diamant i baggrunden.

Tidlige konceptstudier af OMA, 2007. Indplacering af bygningsvolumen på Bryghusgrunden med gennemskæring af vej.

Københavns mest markante modernistiske byggerier er spredt som mere eller mindre tilfældige nedslag i byen. OMA-collage, 2007.

er en veldefineret rumlig sammenføjning af en lang række centrale kulturinstitutioner, der ligger i området i og omkring Slotsholmen og havnepromenaden. Havnefronten er samlet set Københavns største rekreative rum med sine mange kilometer havnefront, som endelig er blevet fuldendt med BLOX. En væsentlig del af projektet er cirkulationen af mennesker omkring og under bygningen. Gehl Architects har gennemført byrumsanalyser, der peger på potentialerne i forhold til at bevæge sig rundt i området. Flere elementer bidrager til at gøre BLOX til en naturlig del af byens liv: DACs café, et fitnesscenter, en restaurant med udeservering og ikke mindst en legeplads, der både er for kvarterets børn og har faciliteter, som de lokale daginstitutioner kan benytte. Der er etableret et urbant rum mellem Fæstningens Materialgård og BLOX, og bygningen afslutter det pladsforløb, der blev skabt, da man opførte tilbygningen til Det Kongelige Bibliotek, Den Sorte Diamant, og skaber grundlag for mange forskellige typer ophold, markeder, sport og andre rekreative aktiviteter. Havnepromenaden giver mulighed for at gå langs vandet rundt om BLOX. De 22 lejligheder, der ligger på de to øverste etager, er med til at sikre, at der er liv hele døgnet i og omkring BLOX. Det underjordiske parkeringsanlæg fjerner ikke kun biler fra de omkringliggende veje og pladser, men er også med til at skabe et naturligt flow af mennesker i og omkring bygningen.

By i byen

Valget af den hollandske tegnestue OMA signalerede, i hvilken designretning og hvilke rumlige temaer man ønskede at fokusere på. BLOX er med sine mange forskellige brugere og funktioner som en lille by i byen. Bygningens arkitektur forbinder byens rum med bygningens indre liv og forbinder dele af byen, der før var adskilt af tung trafik. Arkitekturen binder funktioner, faglige miljøer og oplevelser sammen i et nyt ekstraordinært mødested. Bygningens sammenstilling af bokse, der er placeret forskudt i forhold til hinanden, skaber et terrasselandskab og tegner et tydeligt billede af en bygning, der rummer mange forskelligartede aktiviteter. BLOX forholder sig til byen på sin egen måde, både i størrelse og materialer. Det grønne glas i facaden refererer til de karakteristiske irrede københavnske kobbertårne og spejler himmel og vand, der er havnebyens særkende. Bygningen har samme højde og størrelse som Christian IV's Bryghus og

de omkringliggende boligkarréer, og samtidig respekteres de væsentligste sigtelinjer i området. Et gennemgående træk ved arkitekturen i BLOX er gennemsigtighed. Når man opholder sig inde i bygningen, er der indkig til de mange forskellige rum og forskudte planer i bygningen gennem de indre glasfacader. Fra det store centrale udstillingsrum kan man se trafikken bevæge sig lydløst gennem bygningen og havnens rum. Samtidig er der frit udsyn til både kontorer og fitnesscenter inde i bygningen. En af de største udfordringer har været den vanskelige byggegrund. Der er vand på to sider og en tungt trafikeret vej, der benyttes af 25.000 bilister hver dag, og som ikke måtte lukkes under byggeprocessen. På trods af at byggegrunden er en af de mest attraktive og centralt beliggende grunde i byen, gjorde den tætte trafik stedet til et af de mest mennesketomme. BLOX er skubbet helt ned til havnefronten, skabt i billedet af kanalbyen Venedig, hvor byens huse er i direkte kontakt med vandet. En træbrygge sikrer, at gående kan passere rundt om bygningen langs vandet. Herved skabes der en stor byplads med læ og sol mellem Fæstningens Materialgård og BLOX. Oplevelsen af BLOX er som at træde ind i et levende byrum. Bylivet og byrummet trækkes ind i bygningen og sendes tilbage ud i byen, der har genfundet forbindelsen mellem den tætte indre by og havnens åbne vandspejl.

Om bogen om BLOX

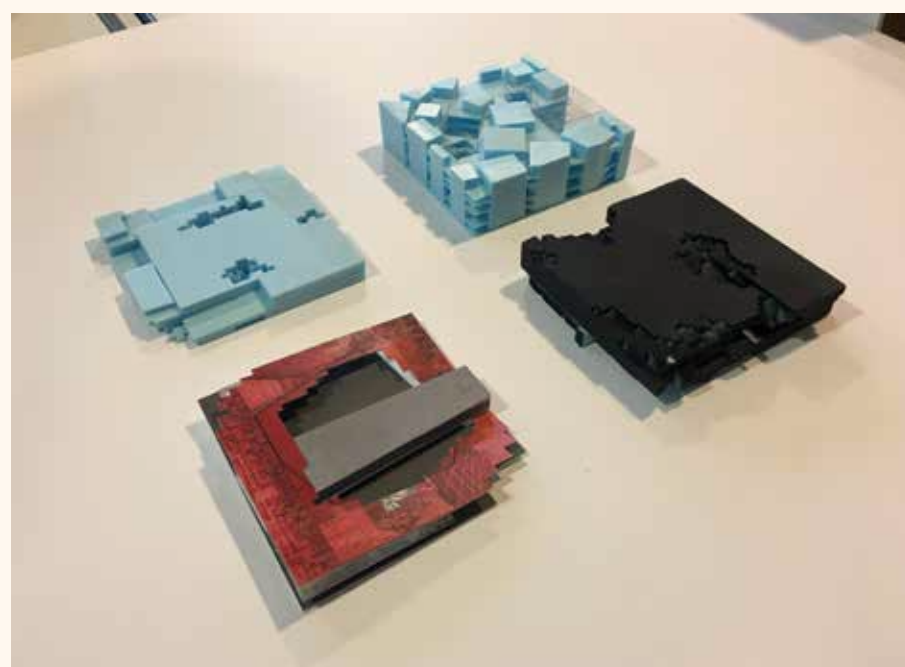
Bogen om BLOX består af tre spor. Gennem ekspertessays og interviews med projektets centrale aktører gives en indføring i de grundlæggende principper, de bypolitiske ideer og den historiske kontekst, der har formet projektet. Derudover rummer bogen en omfattende dokumentation af bygningen i form af fotografier og tegningsmateriale, der giver et detaljeret indblik i de rumligheder, BLOX skaber til byen og sine brugere. Sidst, men ikke mindst giver bogen et indblik i OMAs arbejde med at formgive BLOX gennem præsentation af skitser, diagrammer, modeller, collager og andet materiale, der tilsammen viser designprocessens omfangsrige undersøgelser, der ledte frem til det endelige design. I interviewet *City in a Box* præsenterer partner i OMA Ellen van Loon projektets koncept og byanalytiske afsæt. OMA har med sin dybe forståelse og praksisorienterede tilgang til de fundamentale urbanistiske vilkår, der former vores byer, formået at udfolde BLOX som både en kommentar til den samtidige københavnske bytænkning og en løsning på et komplekst program på et af de vanskeligste byggefelter i byen. Det er historien om skabelsen af en bygning som en *urban connector*, der indfrier ambitionen om, at arkitektur kan repræsentere sin tid og forstærke de potentialer, byen rummer.

Professor Carsten Thau fra Kunstakademiets Arkitektskole giver i sit essay om Bryghusgrundens historie en grundig indføring i de dilemmaer og vanskeligheder, der gennem tiden har været med at bebygge og indtage havnefronten. De mange radikale forslag gennem tiden og arkitektkonkurrencer belyser den kompleksitet af infrastrukturelle forhold, historisk arv og billedet på den moderne by, som har udfoldet sig med afsæt i det sted, hvor BLOX ligger i dag. De mange kuldsejlede projekter giver på hver deres måde et signalement af den forestilling om byen og det gode liv, der går forud for det byggeri, der er en realitet i dag. Det er fortællingen om København, der med sin intakte indre by kun lejlighedsvis har tilladt den moderne arkitektur at manifestere sig med sine idealer og løfter om en bedre fremtid. Det var først meget sent i byens moderne udvikling, at man begyndte at invitere udenlandske tegnestuer til København og omegn for at udføre vigtigt arbejde. Zaha Hadids tilbygning til Ordrupgaard og Jean Nouvels omdiskuterede Koncerthus i Ørestad er eksempler på byggerier, der blev realiseret i perioden, hvor der igen var en stor åbenhed over for impulser udefra. Nu har OMA bidraget til at realisere et projekt i København, der meget vel kan ende med at blive demonstrationsprojekt for, hvordan hovedstaden kan komme til at præsentere sig for sine borgere og besøgende udefra.

BLOX set fra Frederiksholms Kanal med gangbroen, der forbinder Søren Kierkegaards Plads med BLOX og Bryghuspladsen.

Filantropidirektør i Realdania, Anne Skovbro, har med sin fortid i Københavns Kommune været med til at formulere, hvordan fortætningen af Indre By kan bidrage til at flytte byen ned til vandet og aktivere havnefronten som en del af det rekreative strøg langs den blå park, der er Københavns Havn. I et interview med Skovbro præsenteres diskussionen af indholdet af BLOX blandt andet i form af det tværfaglige inspirationsmiljø for global, bæredygtig byudvikling, BLOXHUB, et væsentligt bidrag til forståelsen af, hvad bygningen og de mange mennesker, der dagligt arbejder med at skabe bæredygtige byer, kan bidrage med ikke kun i København, men også globalt. Sammen med Dansk Arkitektur Center (DAC) er BLOXHUB eksponent for et ønske om at samle og kommunikere de mange byløsninger, der er nødvendige for at håndtere storskaladagsorden som den nuværende klimakrise. Kent Martinussen, direktør i DAC, giver i interviewet *Mod det 21. århundredes arkitekturcenter* sit bud på, hvilken rolle en formidlingsinstitution spiller i realiseringen af den byvision, BLOX rummer. DAC som program har været et centralt omdrejningspunkt for bygningens design og repræsenterer med sin måde at nytænke udstillingsfaciliteterne på de grundlæggende designprincipper for BLOX og den måde, bygningen tager fat i byen på, og omvendt. Aaron Betsky, der er tidligere direktør for det hollandske arkitekturcenter NAI, giver et portræt af OMAs arbejde med urbanistiske problemstillinger gennem en introduktion til en række af tegnestuens projekter gennem tiden, der på hver deres måde har været med til at danne basis for de analyser af, hvad arkitekturen kan bidrage med af indsigt i de problemer og udfordringer, det 21. århundredes byer er konfronteret med. Den læsning er afgørende for, hvordan arkitekturen som rammesætter kan påvirke og drive en dagsorden. BLOX er netop det – en bygning, der forløser en række svære udfordringer for byen og generøst introducerer et nyt billede på, hvad København kan være som by. ●

Typologiske konceptmodeller og researchbaseret testprototyper. OMA, 2007.

Konceptcollager

OMAs signaturcollager fra den tidlige udviklingsfase af BLOX i 2006 og 2007 er sammensatte fremtidsbilleder af det urbane liv, der vil udfolde sig i bygningen, og af den urbanitet, der er bygningens konceptuelle univers. Collagens æstetik er en direkte sammenstilling af forskellige verdener, der tilsammen skaber en helhed, hvor enkeltdelene bevarer deres distinkte identitet. Præcis som BLOX er bygget op som et programmatisk mix af funktioner, der inspirerer og påvirker hinanden. Collagerne udtrykker den kultur af gensidig udveksling, der er bygningens fornemste opgave.

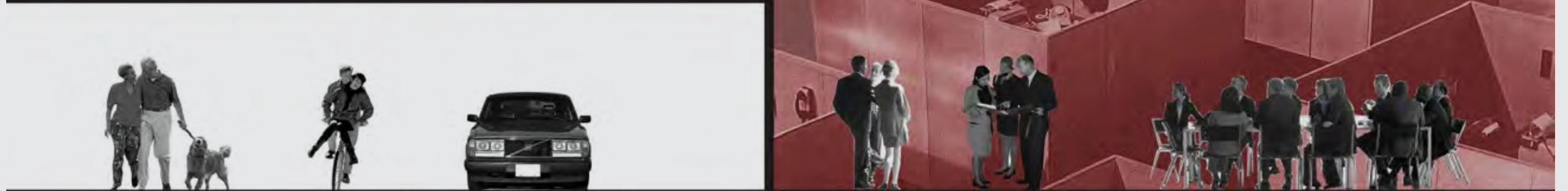

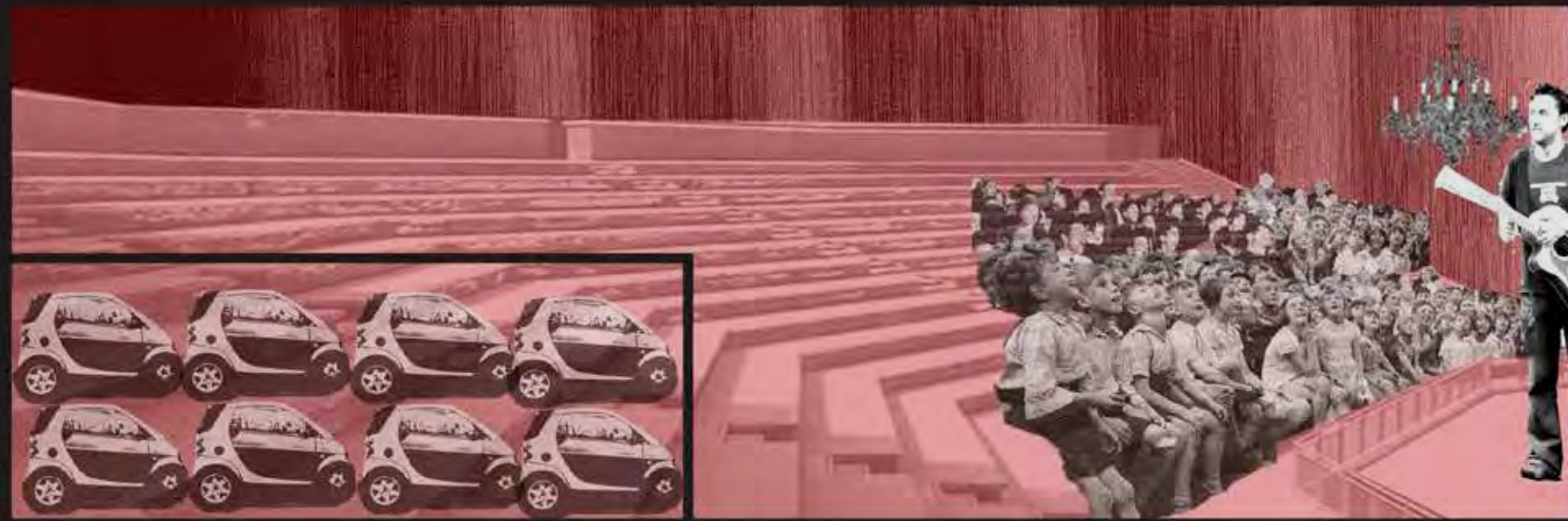

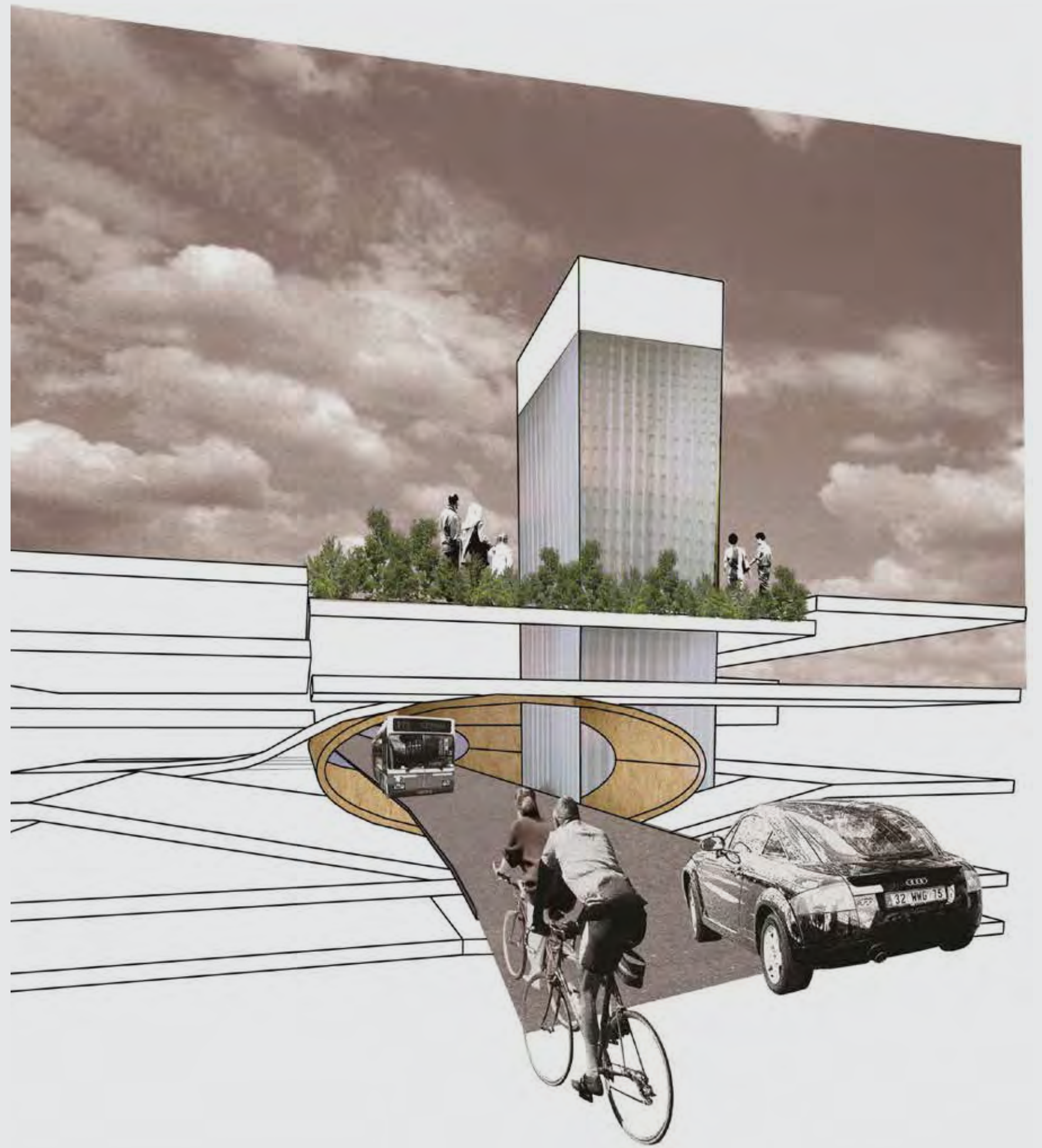

DAC TV

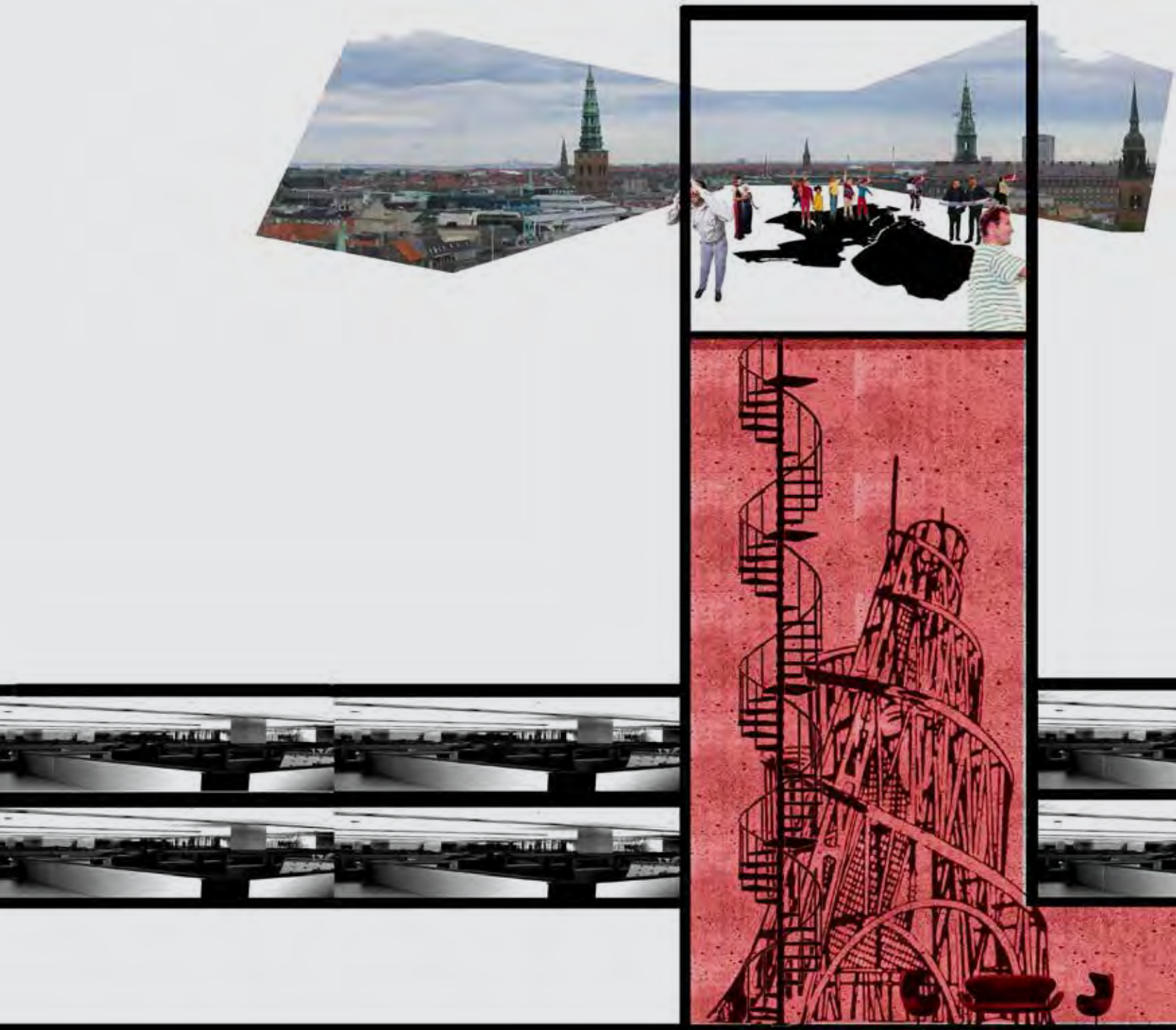
DAC WINS GOLDEN LION DAC WINS GOLDEN LION

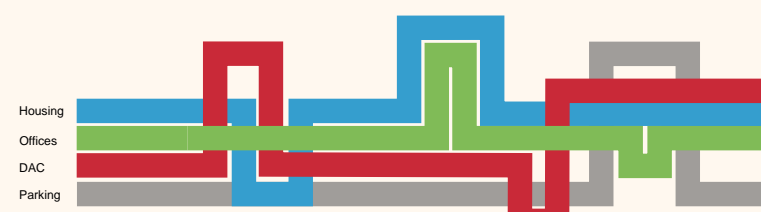
City in a Box

Ellen van Loon

Partner, tegnestuen OMA – Office for Metropolitan Architecture
i samtale med Kristoffer Lindhardt Weiss

Ellen van Loon har som partner i OMA været ansvarlig for designudviklingen af BLOX. I dette interview præsenterer Ellen van Loon projektets udviklingshistorie og den analytiske baggrund for de væsentligste konceptuelle greb i byggeriet.

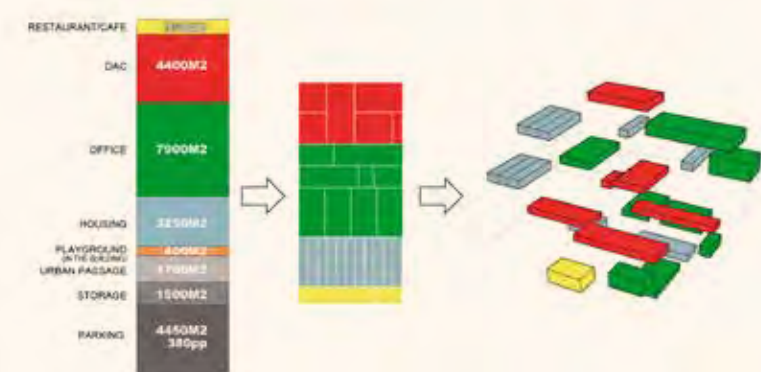
Bygningens programmer væver sig sammen og skaber udvekslinger mellem funktioner, der normalt er adskilte.

KLW Når man ser på arkitekturcentre rundt om i verden, ser der ud til at være en markant mangel på nytænkning, når det gælder udstillingsformater og formidling. Forventede I, at jeres rumlige koncept kunne afhjælpe det problem og skabe et nyt flow, et nyt kredsløb af relationer mellem publikum, medarbejderne på BLOX og udstillingernes indhold? At det funktionelle layout faktisk kunne udfordre institutionen i dens kerne?

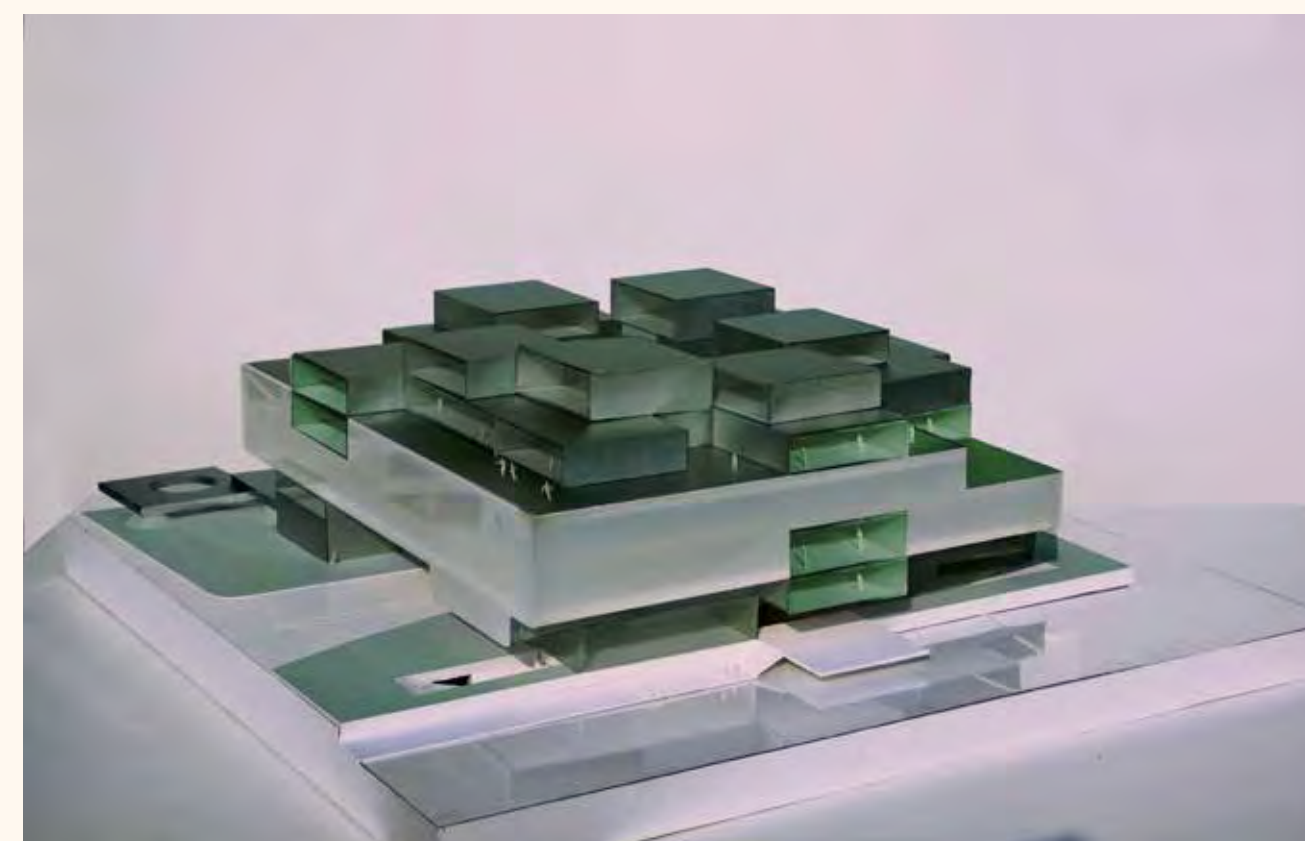
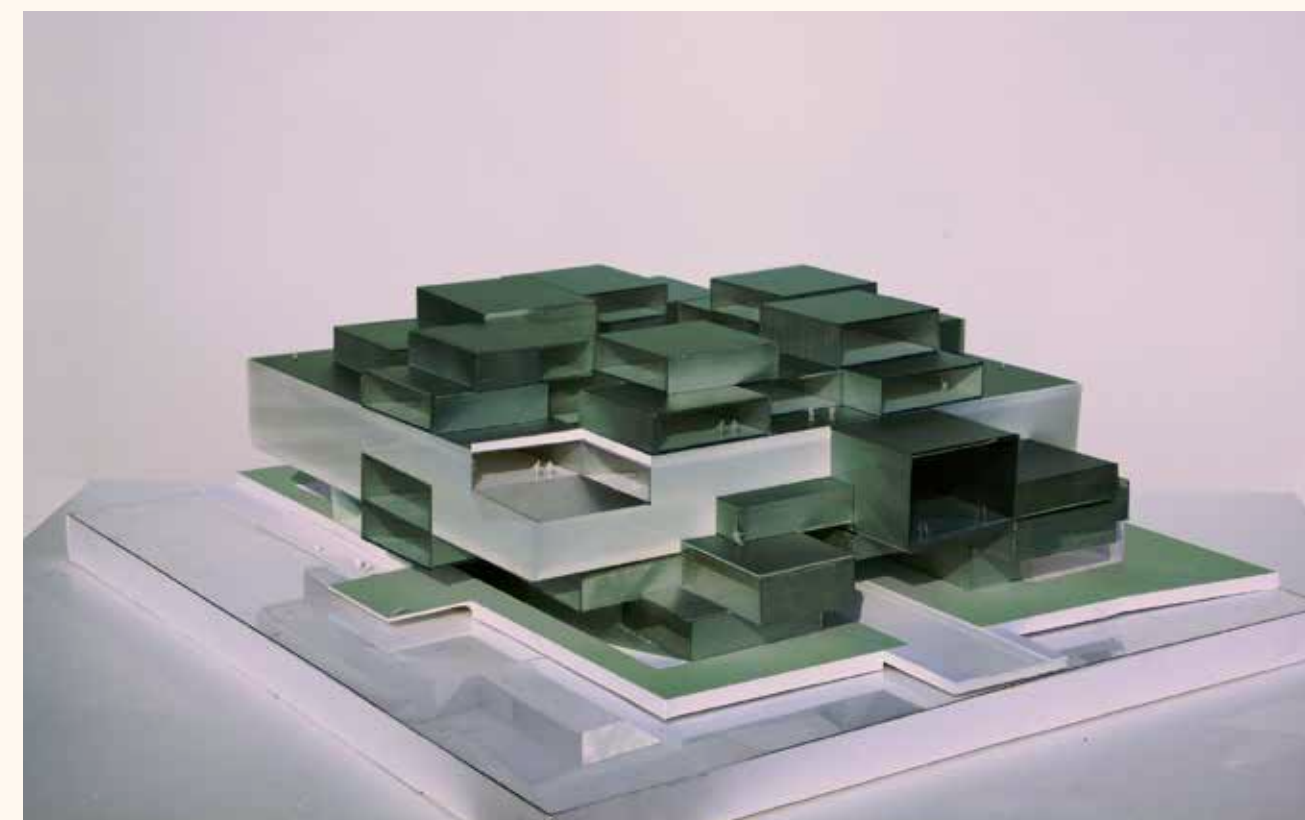
EvL Der er langt imellem de rigtig gode arkitekturudstillinger. De fleste ender med at være en samling af skummodeller og sort-hvide plancher, som det stort set kun er arkitekter, der kan aflæse. Så det er et stort problem. En god udstilling har stærk visuel gennemslagskraft over for publikum. Især i vores digitale tidsalder vil folk kun besøge bygninger og udstillinger, der gør et rumligt indtryk. Ellers kan man lige så godt blive hjemme og se på en digital computerskærm. Derfor var det vigtigt for os at undersøge, hvad der er det ideelle rumlige format og udtryk for et arkitekturmuseum, hvor selv en mindre velkurateret udstilling kan gøre sig godt.

KLW BLOX er selvfølgelig ikke bare et arkitekturcenter, men rummer også en lang række andre aktiviteter. Jeg ved, det er et af de mest komplekse programmer, OMA nogensinde har arbejdet med. Hvordan var jeres tilgang til opgaven?

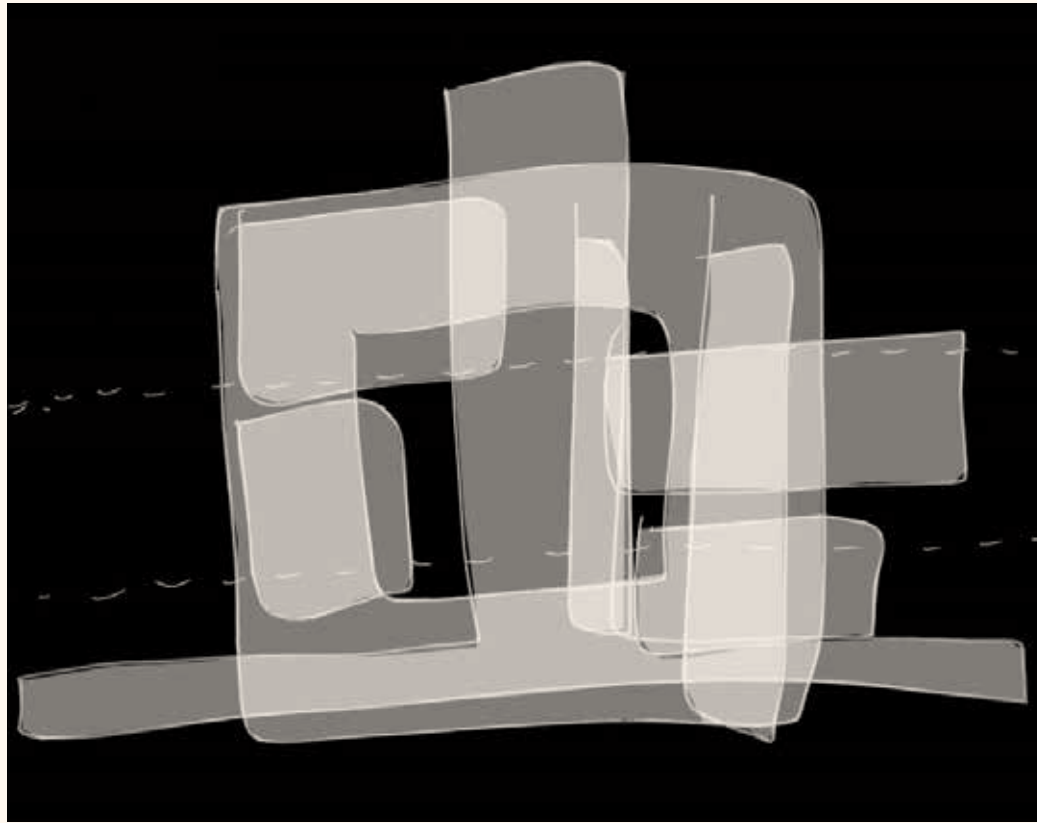
EvL Realdania bad os tegne en bygning med blandede funktioner, der bestod af DAC, kontorer og parkeringspladser, og at indarbejde den eksisterende legeplads i den overordnede plan for

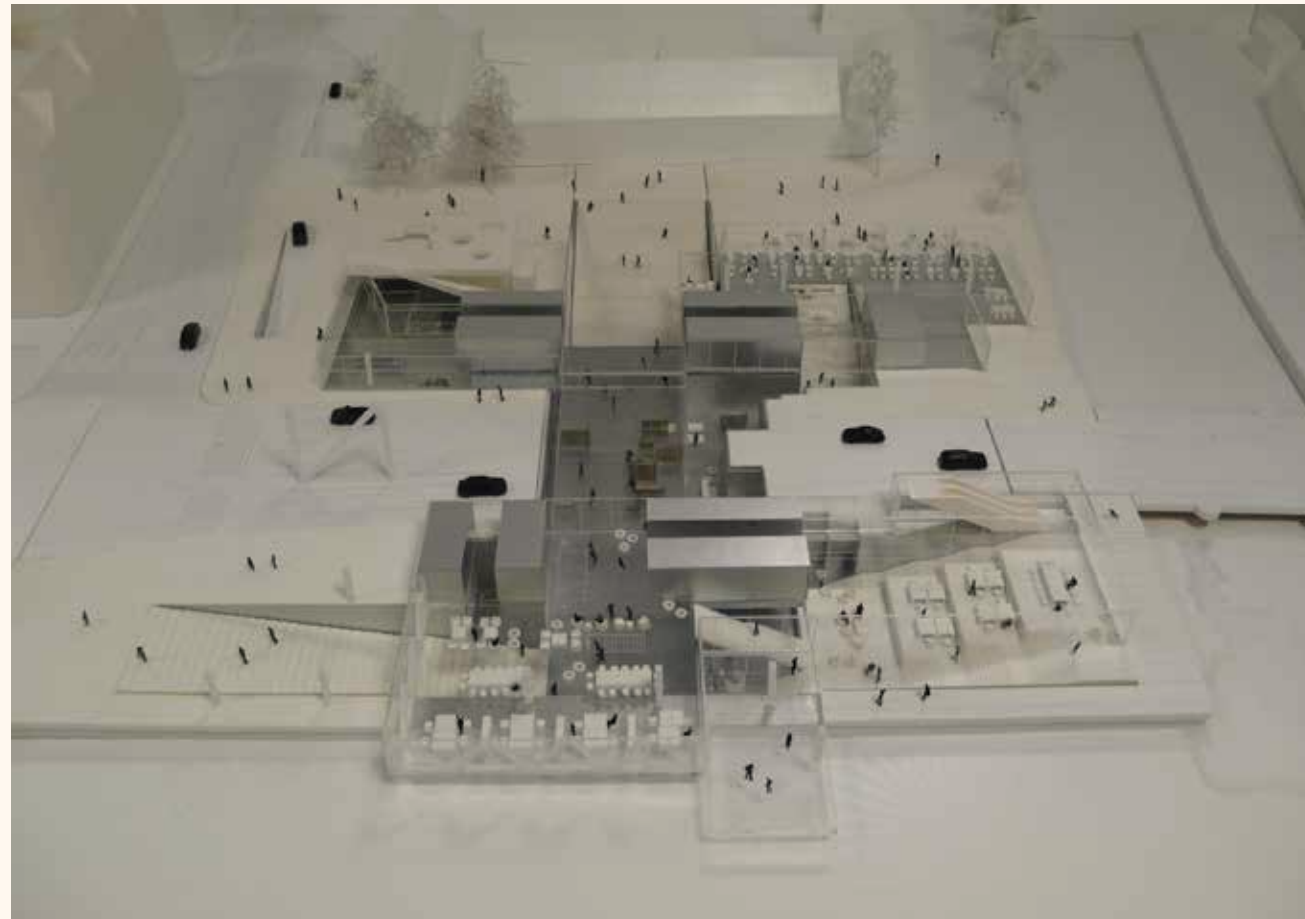
BLOX er organiseret som en kompleks sammenstilling af programmer stablet oven på hinanden.

Facaden på BLOX ændrer karakter og antager en mere åben og springende profil mod Den Sorte Diamant og Søren Kierkegaards Plads (øverste model). Facadestudier. OMA, 2012.

Tidlig OMA-koncepttegning, der viser bygningens ydre afgrænsning, programmatisk organisering og funktioner svøbt om DACs centrale udstillingsrum.

Skitsemodel. Undersøgelser af interne relationer mellem funktioner og flow. OMA, 2007.

DAC Passage. Passagen under BLOX ligger to etager under terræn. Det er et offentligt rum med adgang til havnefronten og indgang til Dansk Arkitektur Center.

Konceptmodel, der illustrerer stablingen og sammenstillingen af bygningens mange forskellige programelementer. OMA, 2006.

BLOX tilpasser sig den urbane kontekst og københavnske skyline ved at undgå at søge i højden. AMO, 2006.

grunden. Derudover havde overborgmesteren på det tidspunkt en dagsorden om at sikre flere billige boliger i København. Et ret typisk program-mix til en bygning med blandede funktioner. Det, som jeg syntes var spændende, var, at DAC ville blive omgivet af funktioner, der er en del af deres eget arbejdsfelt. Hvis man forfølger den tanke lidt, kunne man faktisk godt forestille sig, at institutionens arkitektur kunne smitte af på de omgivende funktioner. Ved midlertidigt at infiltrere kontor- eller boligfunktionerne kan man teste kontor- og boligtyper i et fysisk rum.

KLW Sådan at DAC over tid smitter af på andre programmer?

EvL De kan så at sige "stjæle" fra hinanden i en eller anden forstand og på den måde udfordre opfattelsen af arkitekturcentret som et lukket rum. De forskellige bygningsfunktioner ville ikke længere bare sameksistere, side om side, men ville løbende reagere på og lade sig påvirke af hinanden og derved omdanne hele bygningen til et arkitekturcenter. De enkelte brugere ville blive en del af dette overordnede, foranderlige miljø. Det må selvfølgelig i sidste instans komme an på en prøve, for er de forskellige brugere åbne over for sådan en oplevelse? Vi forsøgte blot at skabe de grundlæggende rum ved at tegne en fleksibel struktur, hvor DAC kan vokse og udforske bygningens øvrige elementer.

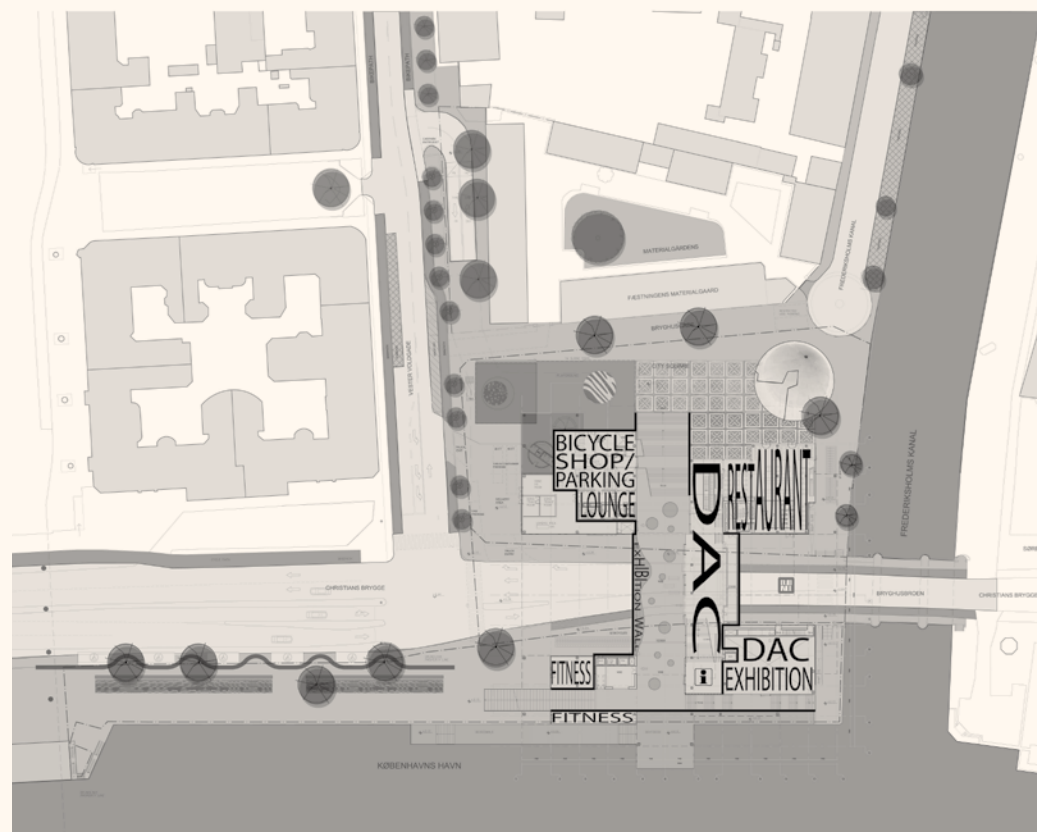
KLW Kunne du i den forbindelse sige lidt om cirkulationsprincippet? Da jeg oplevede bygningen første gang, var jeg faktisk – positivt – overrasket

over, hvor let det var at fare vild. Det gør, at man får lyst til at udforske stedet, synes jeg. Man får hele tiden lyst til at se, hvad der er rundt om næste hjørne – som et jump cut i en film.

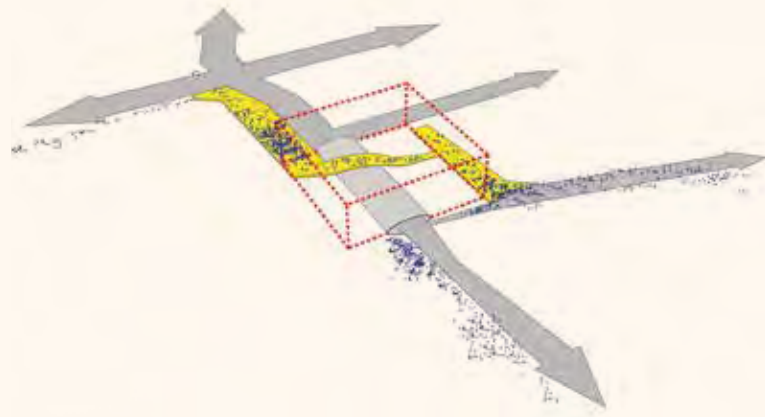
EvL Det er netop meningen, at man skal fare vild! Det er ikke kun funktionerne i det blandede program, der blander sig med hinanden; hele infrastrukturen på og omkring grunden gennemtrænger også selve bygningskroppen. I denne komplekse organisation er DAC placeret midt i blokken, men udspringer under vejen og hæver sig gradvist op på begge sider af vejen og rækker ud mod facaderne ved at gennemtrænge det omgivende program som en blæksprutte. Det princip kan indimellem gøre, at man får en oplevelse af at fare vild. Forløbet af nye oplevelser på de forskellige etager stimulerer en til at blive ved med at udforske bygningen. For eksempel slog det mig, selv om jeg kender konceptet indgående, at når man bevæger sig gennem bygningen, er det ikke helt entydigt, om man befinder sig under den tilstødende bygning eller oven over vejen.

KLW Så vidt jeg ved, har programmet for BLOX ændret sig undervejs og derved udfordret den måde, I tilrettelagde samspillet mellem bygningens forskellige programmer på?

EvL Oprindeligt havde Realdania tænkt sig at benytte kontorarealet i projektet. Ret tidligt i processen besluttede Realdania dog at flytte ind i en anden bygning i København. Fordi Realdania er sponsor for en lang række kulturinstitutioner i København, kom ideen om at indarbejde dem alle sammen i

DACs centrale udstillingsrum er både hjertet i arkitekturcenteret og en bro over vejen, der løber gennem bygningen langs havnefronten. OMA, 2011.

Studie af bevægelsesmønstre. Det konstante flow af trafik under og gennem bygningen har været med til at definere det endelige design. AMO, 2006.

samme projekt. Fra det tidspunkt blev projektet brandet som BLOXHUB: et center for byudvikling, hvor forskellige fagområder ikke bare deler adresse, men aktivt spiller sammen.

KLW Som bygning skal BLOX fungere i den politiske kontekst i byen på et tidspunkt, hvor fornyelsen af havnefronten var på dagsordenen, samtidig med at der blev gjort et forsøg på at fortætte byen under overskriften Metropolzonen. Var det også med til at forme jeres opfattelse af programmet?

EvL Fortætning er et centralt ønske i de fleste af vores projekter, afhængigt af placering. I dette projekt var vi i første omgang mere optagede af, hvordan i alverden vi kunne forvandle en øde parkeringsplads til et nyt, levende byrum på en så central plads i København. Der var masser af ubrugt potentiale. Og vi spurgte os selv: Hvordan kan vi binde dette område sammen med de levende dele af byen, alle de andre eksisterende kulturinstitutioner? Vi fremlagde ideen om en kulturrute for bygherren, ikke blot ved at omlægge forbindelsesvejene, men også ved at tilbyde en særlig billet, der giver besøgende adgang til flere institutioner.

KLW Jeg tror faktisk, de har indført sådan en billet nu.

EvL Til sidst gjorde de. Det tog imidlertid lang tid at overbevise de andre institutioner om, at ideen i sidste ende ville være en fordel for alle parter. Vores erfaring er, at kulturinstitutionerne plejer at fungere i deres egen lille boble. Men hvis man

samler kræfterne, kan man forestille sig, hvordan den enkelte institution ikke bare kan udfolde sig inden for sine egne begrænsede rammer, men for eksempel kunne udvide deres udstillingsrum med flere tusind kvadratmeter ved at samarbejde med andre. Det er Casa da Música i Porto et godt eksempel på. Deres programlægning omfatter ikke kun selve koncerthuset, som det oprindeligt var planen, men inddrager også andre scener i Porto, og omvendt. Den idé gav et kæmpe løft til det samlede kunstneriske program i byen.

KLW Som du siger, er BLOX en del af et større system af institutioner, som alle sammen ligger tæt på havnen og middelalderbyen. Placeret på en notorisk vanskelig grund på havnefronten, som var stort set helt uden byliv. Hvad var jeres overvejelser om konteksten?

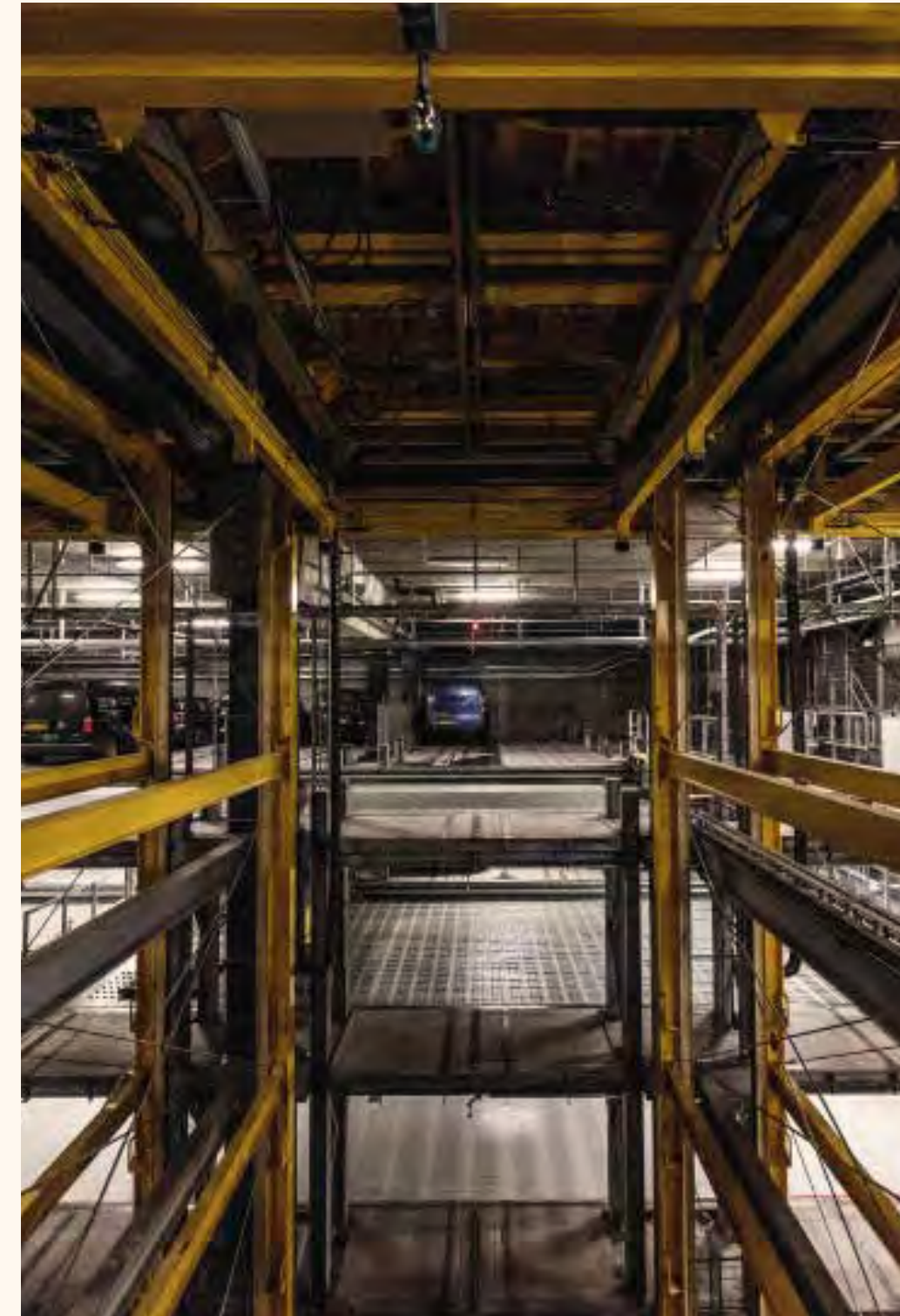
EvL Fordi BLOX er et vildt knudepunkt af ringveje, vandveje og alle mulige andre veje, fik vi en idé om at udforme bygningen som det, vi kalder en *urban connector*, hvor man enten ankommer i bil eller på cykel, eller man parkerer sin bil, og så tager man båden, man går eller man tager sin cykel. Det er også derfor, man skal gå ned ad trapper og rulletrapper, og så havde vi selvfølgelig den store udfordring, at der løber en ringvej gennem vores bygning – den er ikke så trafikeret i dagtimerne, men den kan naturligvis udgøre en barriere. Målet er naturligvis at genskabe forbindelsen mellem byen og vandet, for det var den største udfordring på stedet. Det lykkes mange andre steder, men her var det problematisk.

KLW I modsætning til Det Kongelige Bibliotek, som vender ryggen til vejen, ser det ud til, at I har valgt den modsatte løsning, hvor I inddrager ringvejen og byder den velkommen?

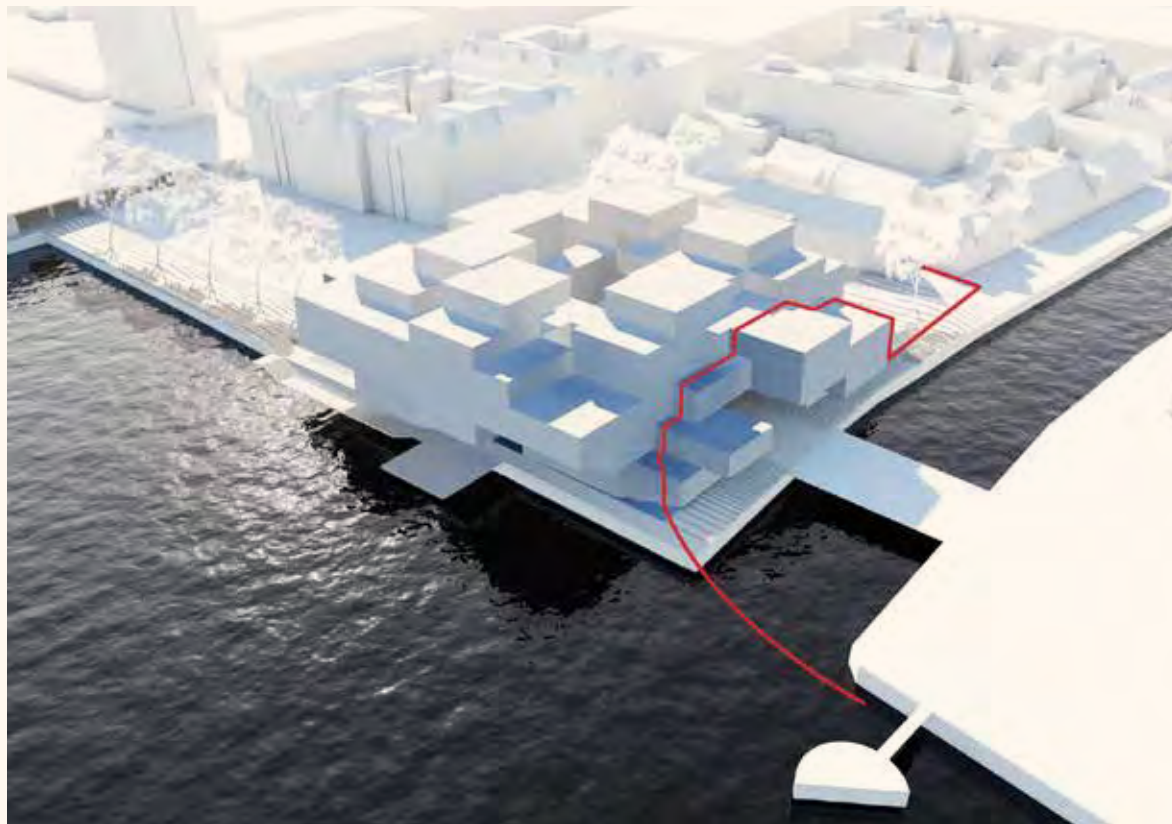
EvL Vi byder normalt alting velkommen, også veje. Men du kan måske forestille dig, hvad den umiddelbare reaktion var, da vi foreslog at indarbejde den trafikerede ringvej ved at lade den løbe tværs gennem bygningen: Hvorfor? "Biler er rædselsfulde, de lugter, de støjer, vi vil ikke have flere biler." Folk kunne ikke se, hvad den positive effekt kunne være af at bringe dynamikken fra en by i konstant bevægelse ind i et projekt.

KLW I den forstand er bygningen som en maskine, der integrerer, fremmer og accelererer stedets naturlige flow. Jeg så parkeringsmaskinen i BLOX. Man kan se glasvæggene mellem, se forbindelserne, det er virkelig fascinerende. Som at kigge ind i en maskine?

EvL Netop. Nærmest som en beboet motorvejsudfletning, der rummer byens bevægelse, eksponerer

Det fuldautomatiske parkeringsanlæg under bygningen er en væsentlig del af bygningen som maskine og sørger for at fjerne bilparkeringen fra overfladen, så pladsdannelse og byliv kan trives. Parkeringsanlægget er tre etager dybt.

Rød beskyttelseslinje, der forholder sig til Christian IV's Bryghus, som ikke er synligt på illustrationen, men som ligger på den anden side af Frederiksholms Kanal. BLOX er opført i et af byens vigtigste kulturmiljøer. OMA, 2011.

den automatiske parkeringsløsning, inddrager cykel-, fodgænger- og vandbusruter i en samlet løsning, som jeg ser som en surrealistisk oplevelse af en maskine, hvor man er forskånet for de negative konsekvenser af bilerne med hensyn til lugt og støj. Når man går ind i bygningen, ser man det hele – cykelparkering, parkeringsanlæg, veje, der løber gennem bygningen, forbigående fodgængere og cyklister, mennesker, der træner i fitnesscenteret, mennesker, der er på arbejde, og så videre.

KLW Og hvis vi vender os mod byen nu, så har I skabt et rum i stor, urban skala ved at skubbe bygningen helt ned til vandet. Som en overraskelse for mange. Det er en ret generøs gestus. Men den var nødvendig for at skabe værdifuld plads i området?

EvL Som nævnt manglede den oprindelige grund, som omfattede torvet ved siden af biblioteket, enhver fornemmelse af rumlig definition og karakter. Ved at placere den nye bygning i et hjørne af grunden fik vi skabt tre nye, klart definerede byrum: en lineær plads mod vandet, som udvidede promenaden langs vandkanten i Metropolzonen, en afskærmet plads mellem den nye bygning og de historiske gule huse samt en ny bymur mod Søren Kierkegaards Plads. For yderligere at øge kvaliteten af Søren Kierkegaards Plads foreslog vi, at der blev plantet 3.000 træer. En parisisk skov i København. Byen har indtil nu ikke taget ideen op. Måske en dag...

KLW Bygningen kommer til at iscenesætte hele området ved at fremdrage de uudnyttede potentialer. Men det må have været svært – næsten umuligt – at få det til at lykkes med de fredningsregler, der gælder inden for voldene i København?

EvL Ja, det var ikke nemt. Hvad der selvfølgelig i et vist omfang er helt forståeligt. Men i det her tilfælde må jeg indrømme, at jeg undrede mig. Nogle mente, at selv om de oprindelige voldanlæg ikke længere fandtes i deres oprindelige tilstand, burde alle nye bygninger langs anlæggene placeres uden for de oprindelige kanonlinjer. Når man betænker, at mange historiske bygninger, herunder det tidligere bryghus på grunden, ikke overholdt denne regel, kan man overveje, om den slags hensyn faktisk er relevante. Til sidst afgjorde retten, at denne indvending mod det nye byggeri ikke var gyldig.

KLW Men de mange fejlslagne forsøg på at bygge på grunden, siden Bryghuset brændte ned i 1960'erne, afspejler, hvor vanskelig grunden er. Hvordan ville du beskrive OMA's fortolkning af urban kompleksitet et sted som her?

EvL Vi ville gerne have, at den nye bygning skulle passe ind i strukturen med de typiske københavnerkarréer. Men i modsætning til den lukkede, selvtilstrækkelige karakter af disse karréer ville jeg gerne skabe en indbydende, åben, dynamisk offentlig bygning. En minimetropol, kan man sige, som på den ene side favner grundens storbydynamik og på den anden side genskaber forbindelsen mellem dele af grunden og resten af byen. En bygning, der fungerer som et bindeled, hvor byens funktioner mødes, men hvor man også kan fornemme spændingen mellem funktionerne og byens infrastruktur.

KLW Og det var måske netop, hvad grunden trængte til? Den har nærmest ligget hen som en ødemarke i årtier.

EvL Ud over de juridiske begrænsninger er det en meget vanskelig grund at bygge på, set med byherrens øjne. Ringvejen skærer grunden midt over og skaber to grunde, som hver især er for små at bygge en effektiv bygning på. Det så ud til, at den eneste løsning var at forbinde de to halvdele ved at indarbejde ringvejen i bygningen.

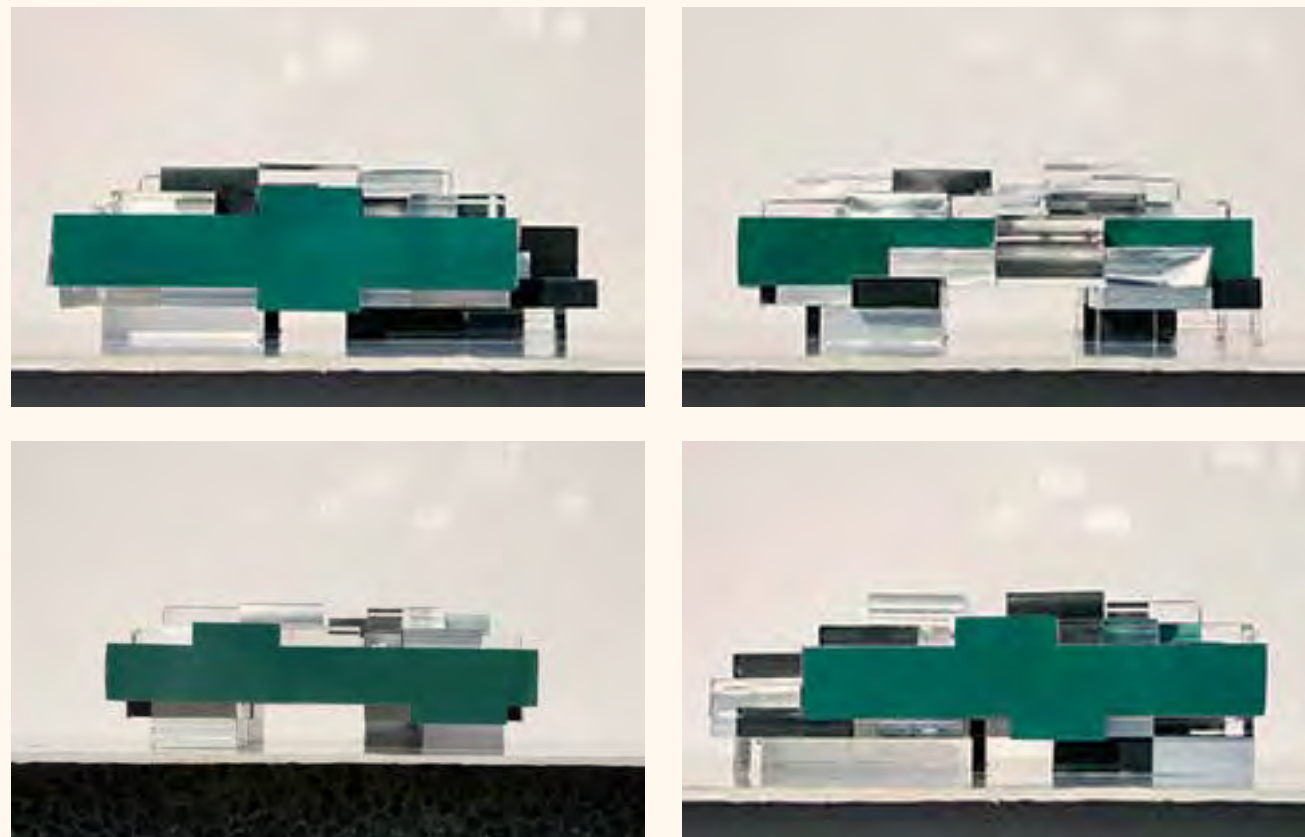
KLW Er den farvepalet, I har valgt, en hyldest eller et meget konkret forsøg på at knytte an til materialiteten i det omgivende område?

EvL Vi syntes, det var vigtigt, når vi skulle designe en moderne struktur, at vi på en eller anden måde opnåede en forankring i konteksten. Det historiske København er en ret flad by, som består af regelmæssige nordiske murstenskarréer, hvor kun de gamle irrede kobbertårne stikker op over den typiske højde i denne urbane struktur. Inspirationen til den grønne farve kom ikke kun fra de grønne kobbertage, men også fra den smukke grønne farve af det omgivende vand. Som en kontrast fremhæver de hvide glasfacader det lette nordiske lys både inde og ude, når det er overskyet.

I Danmark har boligblokkene stort set intet samspil med det offentlige rum i den typiske karréstruktur. Privatlivet udledes bag skjærmende mure og i det private gårdrum. For at styrke bygningens offentlige karakter placerede vi DAC i blokkens typisk private gårdrum. Det forklarer også de forskellige indgange, der fører til midten af bygningen, både under og over vejen, så man kan opleve de forskellige funktioner undervejs og blive ført ned til vandet eller ud på den anden side.

KLW Og det er det underliggende koncept for samspillet med det offentlige rum?

EvL Det er det underliggende koncept. DAC er blæksprutten i bygningen og fungerer som dens offentlige ryggrad.

Facadestudier. OMA, 2011.

KLW Når man ser de mange test og prototyper, I gennemførte, da I tegnede bygningen, er det tydeligt, at bygningen undervejs fik en enklere silhuet, end den havde i jeres indledende konceptafprøvning?

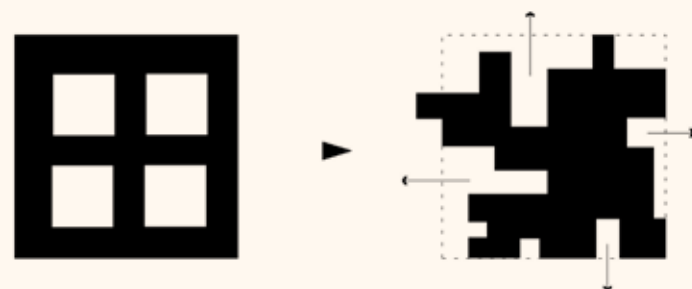
EvL Ja, den er meget enklere. Vi havde meget små pixler i begyndelsen. Den valgte dimension havde ingen sammenhæng med de funktionelle enheder, der var nødvendige for at rumme kontorer og boliger. De større pixler ændrede ikke selve konceptet, men de forenkledede løsningen. Det oprindelige pixelerede koncept mindede mere om en stak af meget små, individuelle kuber. Efterhånden syntes vi, at pixlen som grundlæggende element blev mindre aflæselig, hvis vi kun havde en stak pixler. Ved at introducere en rektangulær hvid svævende kontoring som kontrast til den pixelerede top og bund søgte vi at styrke aflæseligheden af pixlen. Fra en urban synsvinkel gav det også god mening. Stueetagen er mere fragmenteret og har flere forskellige indgange ind imellem pixelerne. På taget gav pixeleringen plads til dejlige store terrasser i forbindelse med boligerne og trapper desuden bygningen af, så den virker mindre dominerende i højden. Vi placerede kontorprogrammet i en hvid, svævende ring for at styrke effekten af pixelerne, som vi besluttede kun at benytte øverst og nederst i bygningen.

KLW Men den er alligevel mere levende på den anden side, over mod biblioteket?

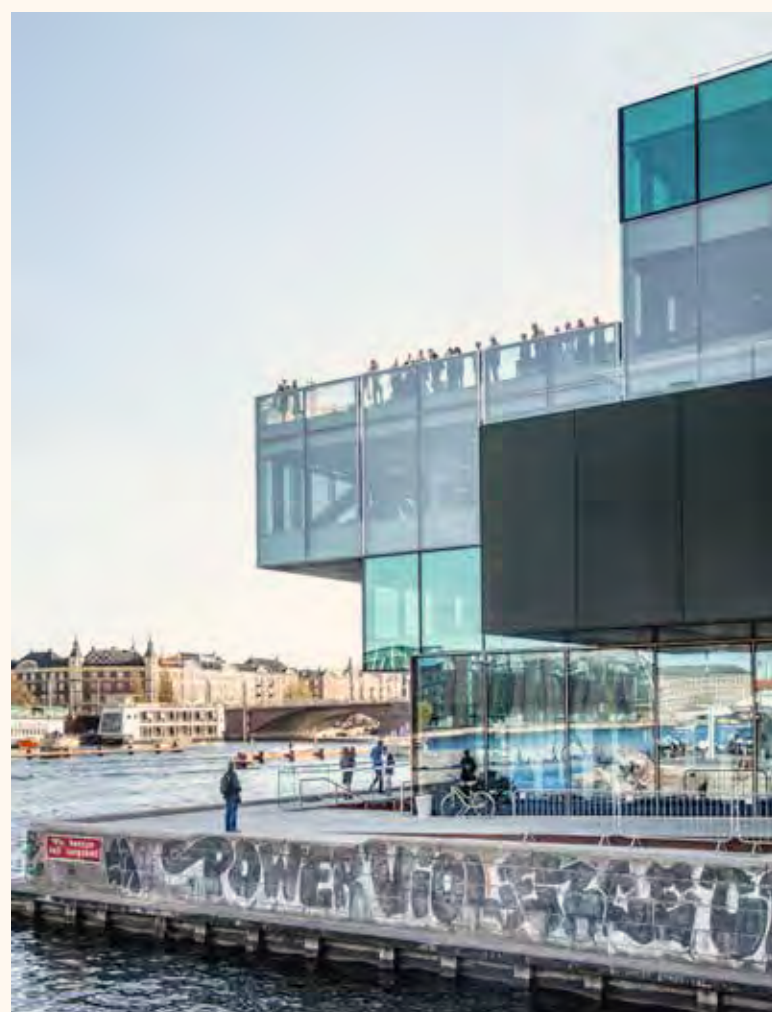
EvL På bibliotekssiden søgte vi at skabe en blødere overgang til den historiske bygning. Pixelerne på den side falder nærmest ned ad bygningen som et vandfald.

KLW Og hvad med havnens proportioner? Hvad med linjerne, hele transformationen fra en industriel infrastruktur, som grundlæggende er det, stedet er, eller jeg skulle måske sige, hvad det var...

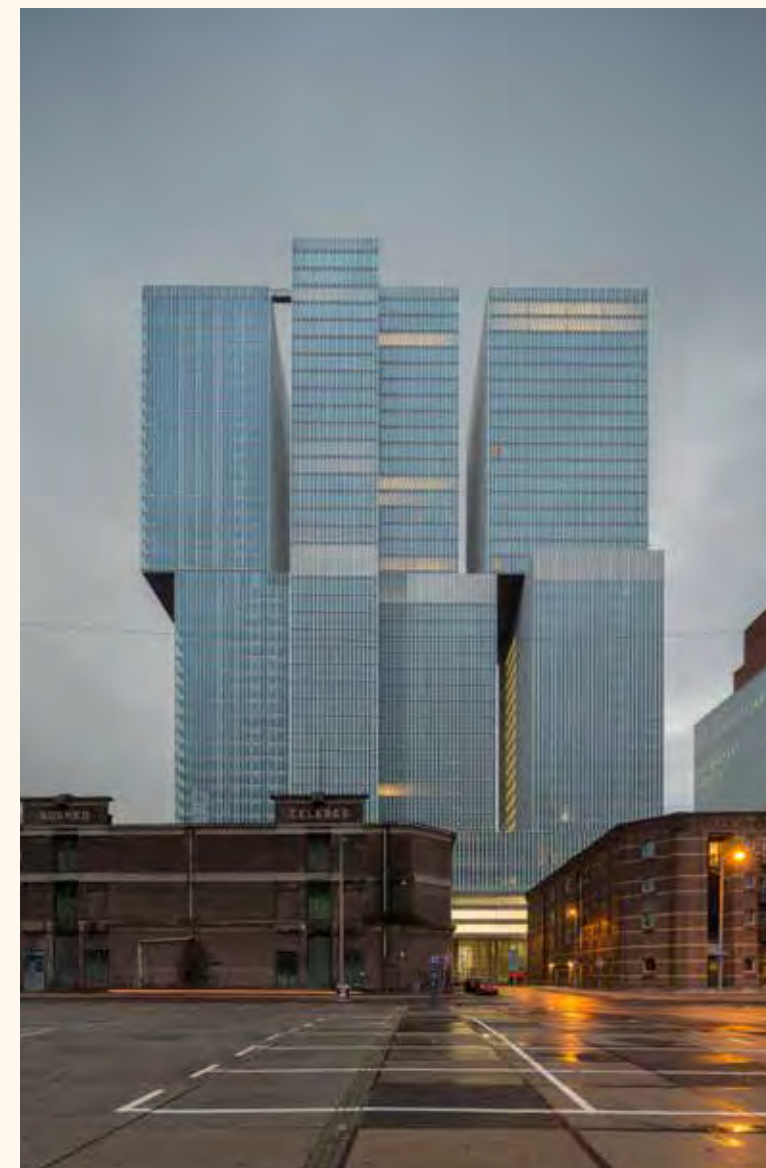
EvL Forskønnelsen af Københavns havnefront, ideen om at omskabe havnen til en rekreativ park, er den del, jeg er mest skeptisk over for. I De Rotterdam, som er en stor bygning, vi tegnede i et af Rotterdams tidligere havneområder, er det mest spændende at stå på syvende etage og se olieborerplatformene glide forbi. I København vil den slags oplevelser snart være fortid. Broerne er tegnet og placeret sådan, at de store pramme ikke længere kan sejle ind midt i byen. Det er en skam. Se, hvad der skete med Papirøen i København. Det var en stor succes, og for mig er det en klar påmindelse om, at hvis man forskønner det, så går dynamikken tabt. Jeg mener, det er afgørende at finde en god balance mellem rekreative formål og havnens oprindelige kvaliteter.

BLOX vender vrangen ud på den klassiske københavnerkarré og griber fat i de omkringliggende byrum med en inviterende gestus. OMA, 2007.

BLOX skaber et rum omkring sig og lægger sig ind i promenadeforløbet. De mange terrasser fungerer som udhæng, der tillader publikum at se byen.

De Rotterdam. OMA, 2013.

Tidlige skitsemodeller i arbejdet med at definere et grundkoncept for BLOX. OMA, 2007.

KLW Det er jo kernen i dansk velfærdsurbanisme. Jeres tilgang til det offentlige rum, udgangspunktet for jeres analyse, var mere urbanistisk fra begyndelsen; I forsøger at skabe et andet billede af, hvad en by kan være – via bygningen. Ved at give plads til, insistere på, at man er nødt til at følge den vej, så den bliver en infrastruktur, ikke?

EvL Jo, præcis. Men man kunne også sige, at vi forsøgte at skabe en dynamik i bygningen, fordi der ikke var nogen...

KLW I ville undgå monofunktionaliteten?

EvL Jeg synes, kommunen har givet plads til alt for meget boligbyggeri langs vandet. På grund af de voldsomt stigende boligpriser i København havde kommunen et udtalt ønske om at skabe flere og flere boligprojekter. En byplanlægning, der er dikteret af økonomiske hensyn, fører ikke nødvendigvis til det rette miks af funktioner i byen, hvis målet er at skabe et byliv med plads til alle. I dette krydsfelt har myndighederne en vigtig rolle at spille med hensyn til at sikre byens udvikling på langt sigt.

KLW Når alt kommer til alt, er København en meget markedsstyret by med høj efterspørgsel efter boliger. Meget langt fra de oprindelige ideer om velfærdsstatens byer.

EvL Ja, det blev vi efterhånden klar over. Vi troede, at Skandinavien var et eksempel på et socialdemokratisk samfund, hvor kommunen havde endnu større indflydelse på byens udvikling end i Holland. Det overraskende var imidlertid, at da kommunen afholdt Metropolzone-konkurrencen og bad Rem Koolhaas og mig om at give en kritik af de forskellige planer, stod det hurtigt klar, at kommunen slet ikke har nogen indflydelse, fordi den kun ejer gaderne, ikke jorden. Jorden ejes af private investorer. Selv om konkurrencen handlede om nye urbane ideer for dette område, havde kommunen kun mulighed for at ændre udformningen af gader og pladser. I Holland får bygherrerne en noget anderledes behandling af kommunen. De siger: "I vil gerne bygge X; det er fint, så giv os et museum." Det er altid noget for noget, og det sker faktisk ikke i Danmark, så vidt jeg kan se.

KLW For at vende tilbage til din reference til Papirøen; er det rigtigt forstået, at materialiteten i BLOX skal afspejle havnemiljøets rå karakter?

EvL Det kan man godt sige. Når man går ad stien langs havnen, ville jeg gerne opnå, at man kan fornemme bagsiden af kajenlægget. Eftersom kajer oftest er konstrueret med en stålspunsvæg,

BLOX under opførelsen. Bygningen lægger sig helt ud til vandet som et venetiansk palæ, 2017.

syntes jeg, det var oplagt at bruge det samme rustne materiale som overfladen på et urbant forbindelsesled på et sted som her.

KLW Det virker nærmest som en dramatisk iscenesættelse af bygningen?

EvL Jeg ville gerne have mere drama. Ligesom i scenekunsten er referencer til arketyper i arkitekturen et godt redskab til at formidle betydningen og oplevelsen af et rum. Et andet eksempel er udstillingsrummet mod havneløbet. For at rummet kunne bruges til at udstille værdifulde kunstværker, var vi nødt til at sikre, at lokalerne levede op til de danske regler. På grund af disse særlige krav og rummets funktion tegnede vi rummet som et smykeskrin med guldfarvet messing som gulvflade. Det markante grafiske mønster på gardinet i lokalet læner sig kraftigt op ad typiske skandinaviske grafiske mønstre fra 1970'erne.

KLW På arkitekturbiennalen i Venedig i 2014, Arsenale-udstillingen, iscenesatte I dans og andre former for optræden, og I skabte en fornemmelse af synlige filmiske jump cuts fra den ene scene til den næste. I BLOX springer I fra det ene urbane miljø til det næste. Det virker som en meget bevidst urban iscenesættelse?

EvL Ja, lige præcis. Det er en urban iscenesættelse af miljøer, der underbygger oplevelsen, når man bevæger sig igennem og omkring bygningen som et objekt med en konkret funktion, som i et filmmanuskript.

KLW Og det kan man sige er ret fremmed for dansk arkitektur og urbanisme. Det er måske faktisk en af de vigtigste årsager til, at I er blevet inviteret til at stå for projektet?

EvL Det er muligt. Komplikationerne på grunden har måske også været en udløsende faktor. Det er svært at sige. Vi har aldrig spurgt. Helt ærligt tror jeg ikke, at nogen af os vidste fra dag et, hvordan det færdige resultat ville komme til at se ud.

KLW BLOX rummer 22 lejligheder, som bidrager til bygningens 24/7-karakter og den urbane kontekst. Hvordan vil I beskrive boligkonceptet i BLOX?

EvL Normalt har bylejligheder i København en lillebitte altan. Da vi tegnede BLOX, ville vi tilføje en ny typologi til de mange nybyggede lejligheder. Konceptet med den pixelerede form og den måde, lejlighederne er placeret og fordelt på, gjorde det muligt for os at lave meget store terrasser til lejlighederne. Man kunne sige, at lejlighederne egentlig ikke er lejligheder i traditionel forstand,

Interiørstudie. OMA, 2011.

Venedigbiennalen kurateret af Rem Koolhaas 2014 viser tegnestuens forkærlighed for teatraliske rum som del af arkitekturens væsentligste virkemidler.

men snarere rækkehuse med store haver. Den eneste forskel er, at man bor højt oppe over byen.

KLW I har også dyrket forskellen mellem offentligt og privat. Fordi man faktisk kan bevæge sig rundt i bygningen, føles den meget offentlig; det synes jeg er en kvalitet. Den føles langt fra klaustrofobisk.

EvL Nogle funktioner i en bygning med et blandet program vil henvende sig til offentligheden, mens andre funktioner må have en mere privat karakter. I et byggeri midt i en by er det vigtigt at finde det rigtige mix. DAC og de andre kontorområder, der fungerer som iværksætter-hub i BLOX, må have en offentlig karakter og maksimale indbyrdes visuelle forbindelser for at styrke de tværfaglige forbindelser mellem de forskellige brugere. Og som du sagde, skaber denne gennemsigtighed, trods de store dimensioner af de forskellige etagedæk, meget dynamiske og foranderlige rumlige konfigurationer med meget lange syns-linjer til verden udenfor. På den anden side kræver lejlighederne på bygningens to øverste etager samtidig mere private forhold. Gårdrummet føles privat og intimt. Herfra har man skråkig til de forskellige offentlige funktioner i bygningen. Lejlighederne er private og orienterede på en måde, så den får panoramaudsigt over byen.

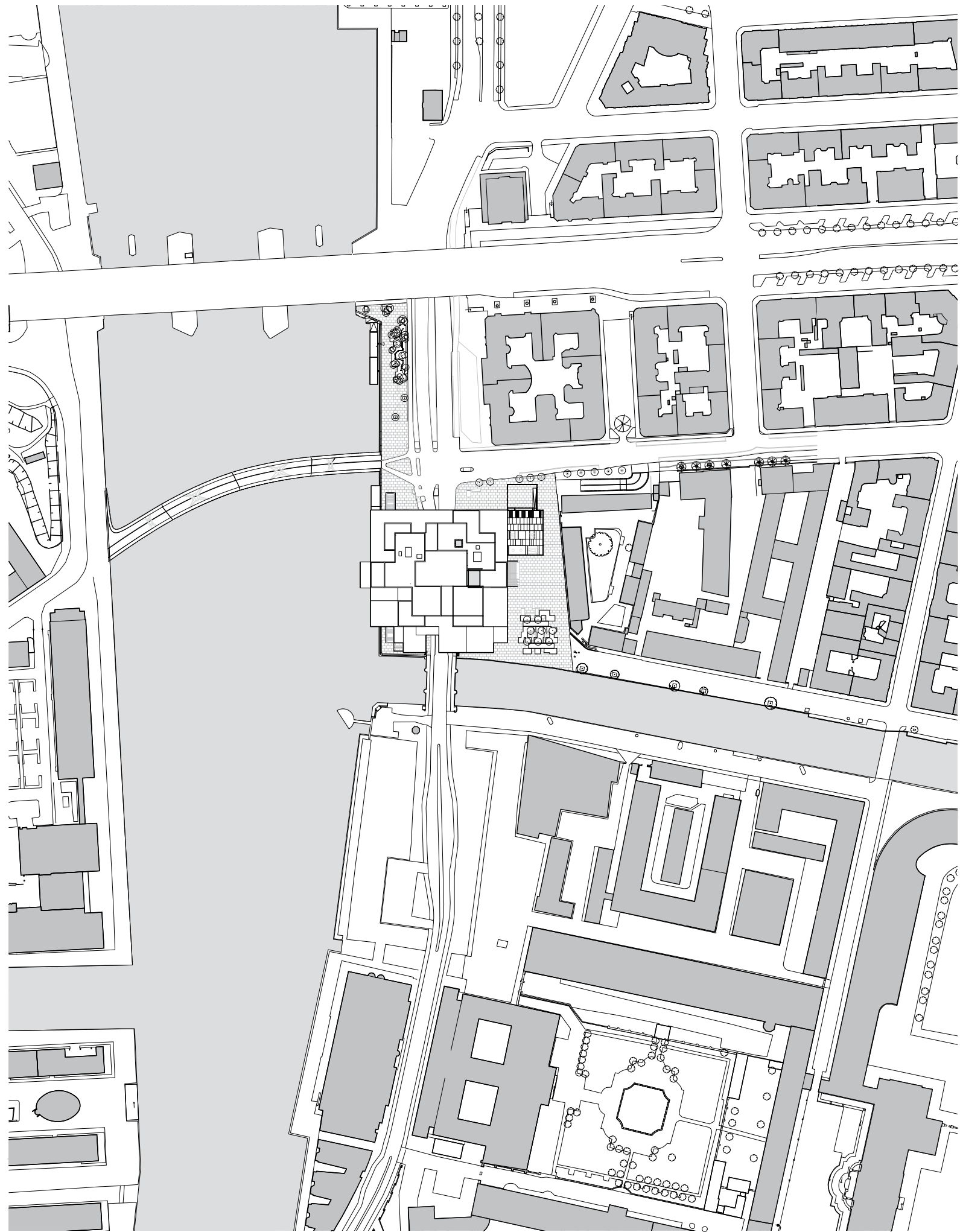
KLW Næsten forstadsagtigt?

EvL Ja, faktisk lidt forstadsagtigt i en stor urban bygning. Det kan sammenlignes med den private gård i en typisk bykarré. Ved at kombinere forskellige forstadstyper til en bykarré kan man mangedoble mangfoldigheden af oplevelser i en bygning, og det beriger efter min mening den arkitektoniske oplevelse.

KLW Det, I gennem eksemplets magt demonstrerer her, er en anderledes form for dynamisk relation til havnen. I det aktuelle, stærkt politiserede bevaringsmiljø er bare det at bygge inden for bymuren jo i sig selv stærkt kontroversielt. BLOX demonstrerer faktisk, at man rent performativt kan tilføre byen en masse nye elementer.

EvL Ja, men som altid er det i praksis, ideerne skal stå deres prøve. Jeg er stadig spændt på at se, hvordan bygningen kommer til at fungere, når den er taget i brug. Så det kan vi måske vende tilbage til om et års tid. ●

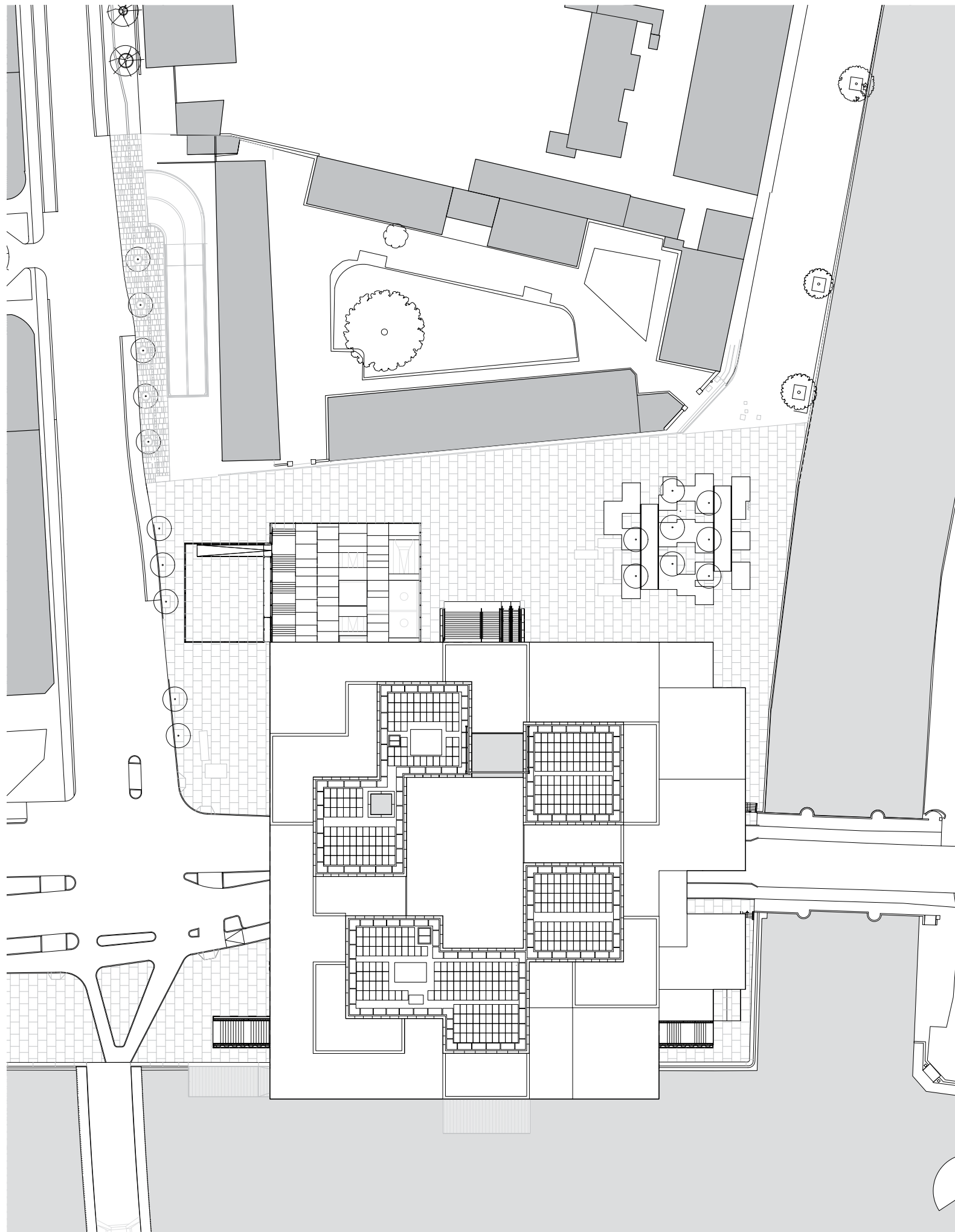

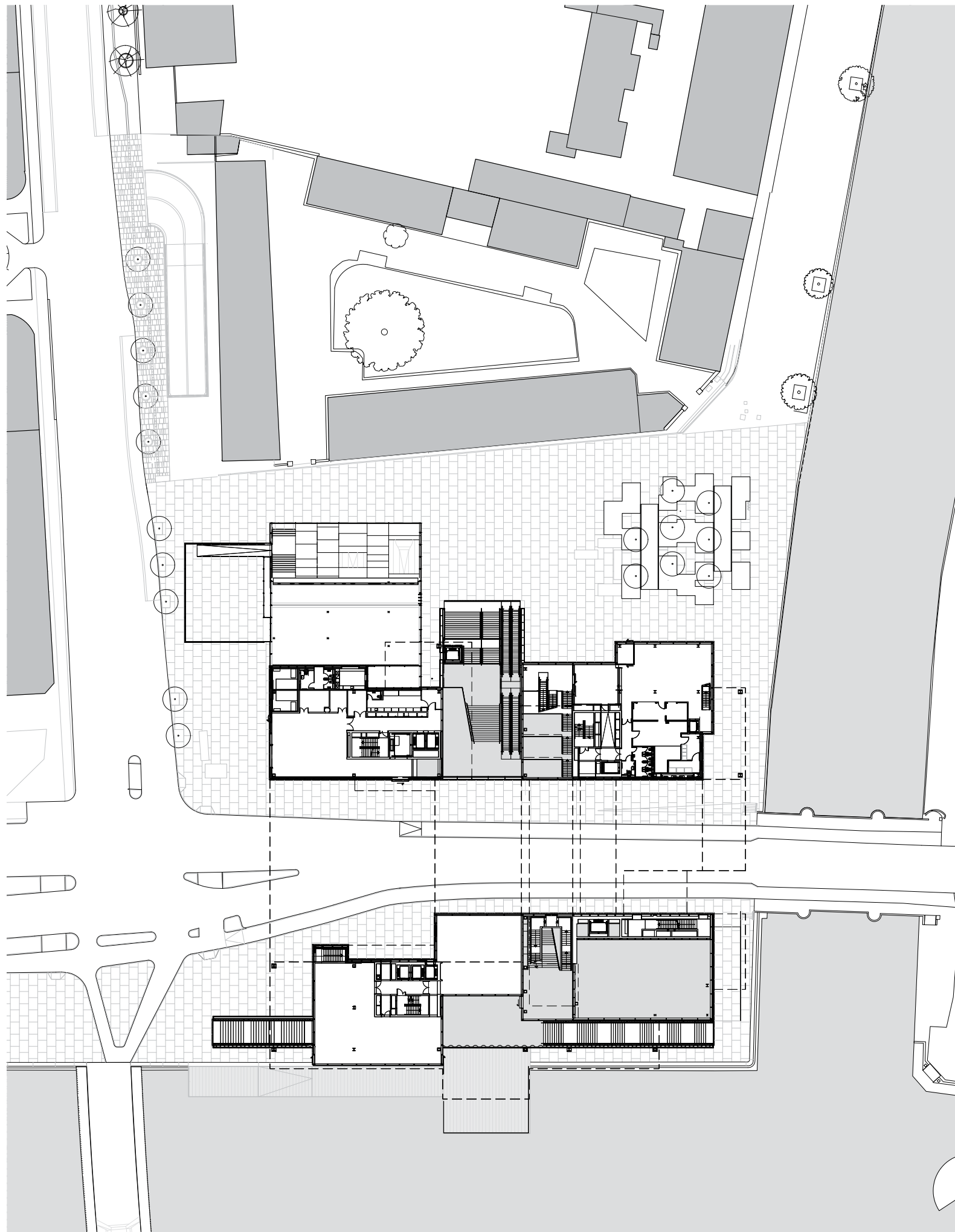

En offentligt tilgængelig legeplads er en væsentlig del af det nye byrum omkring BLOX.

- ↑ Bygningen er placeret på Bryghusgrunden, så de væsentligste sigtelinjer respekteres.
- ↓ Placeringen på havnefronten er en del af den eksisterende strategi for bebyggelse af de indre havnearealer.

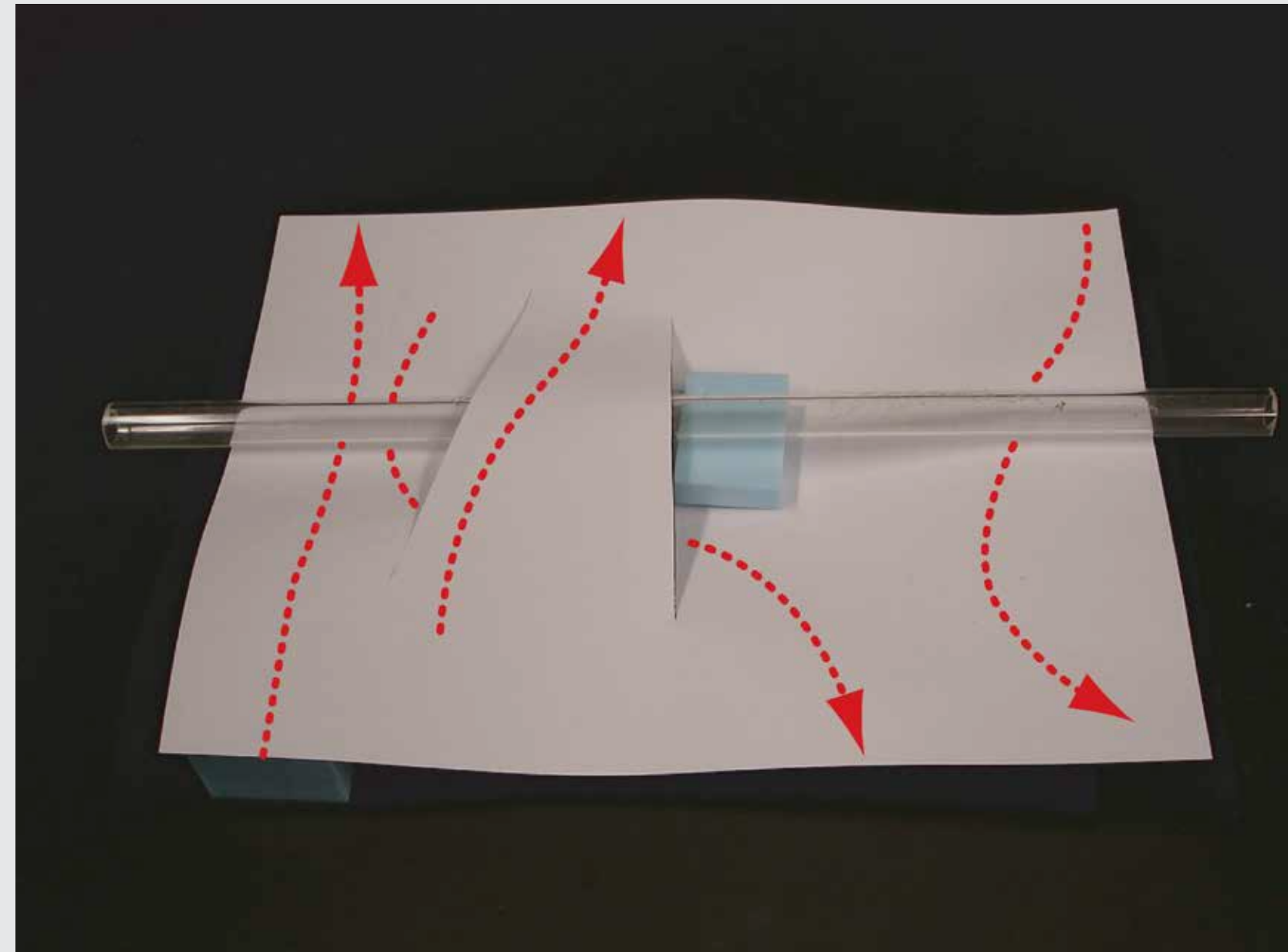
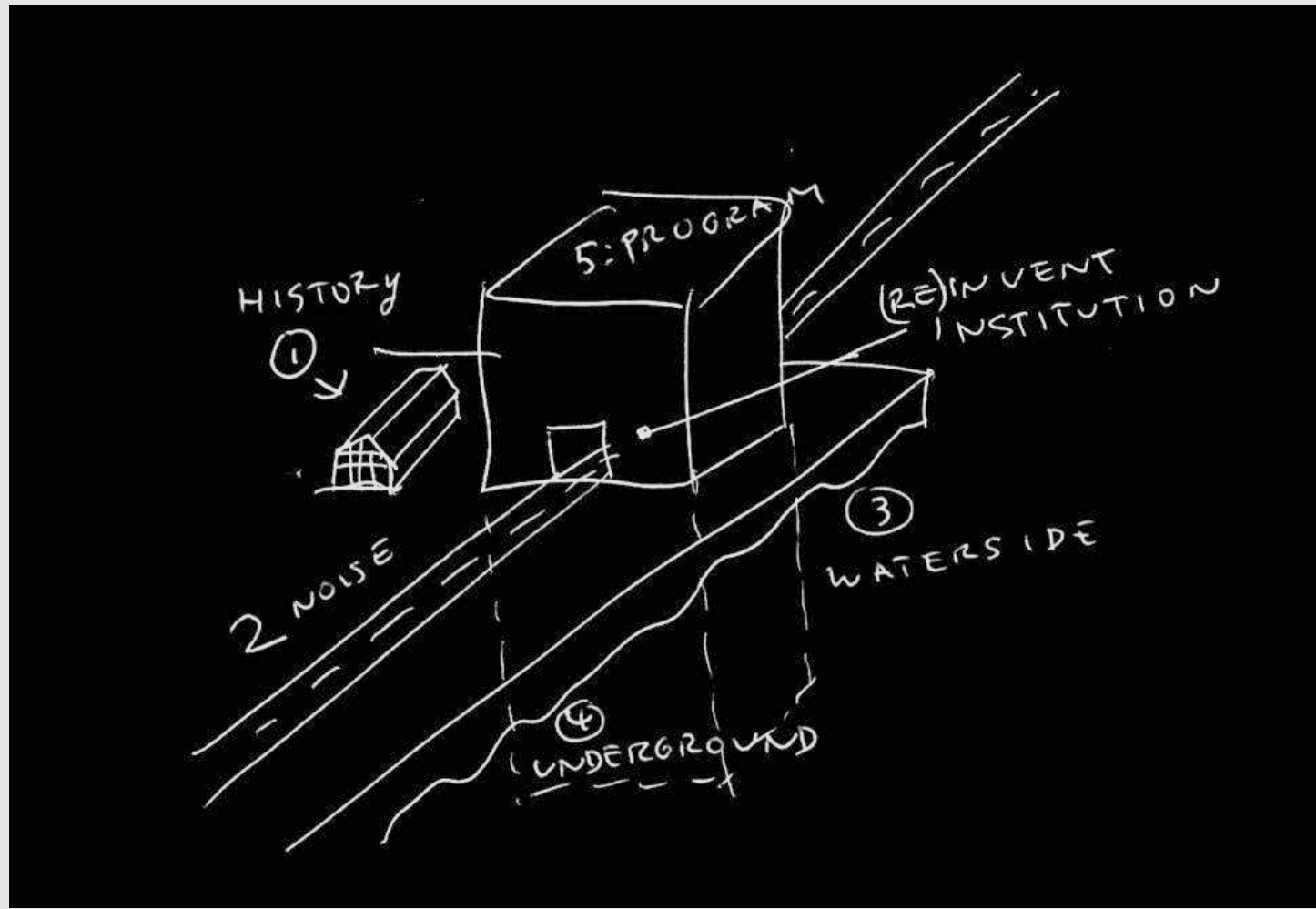

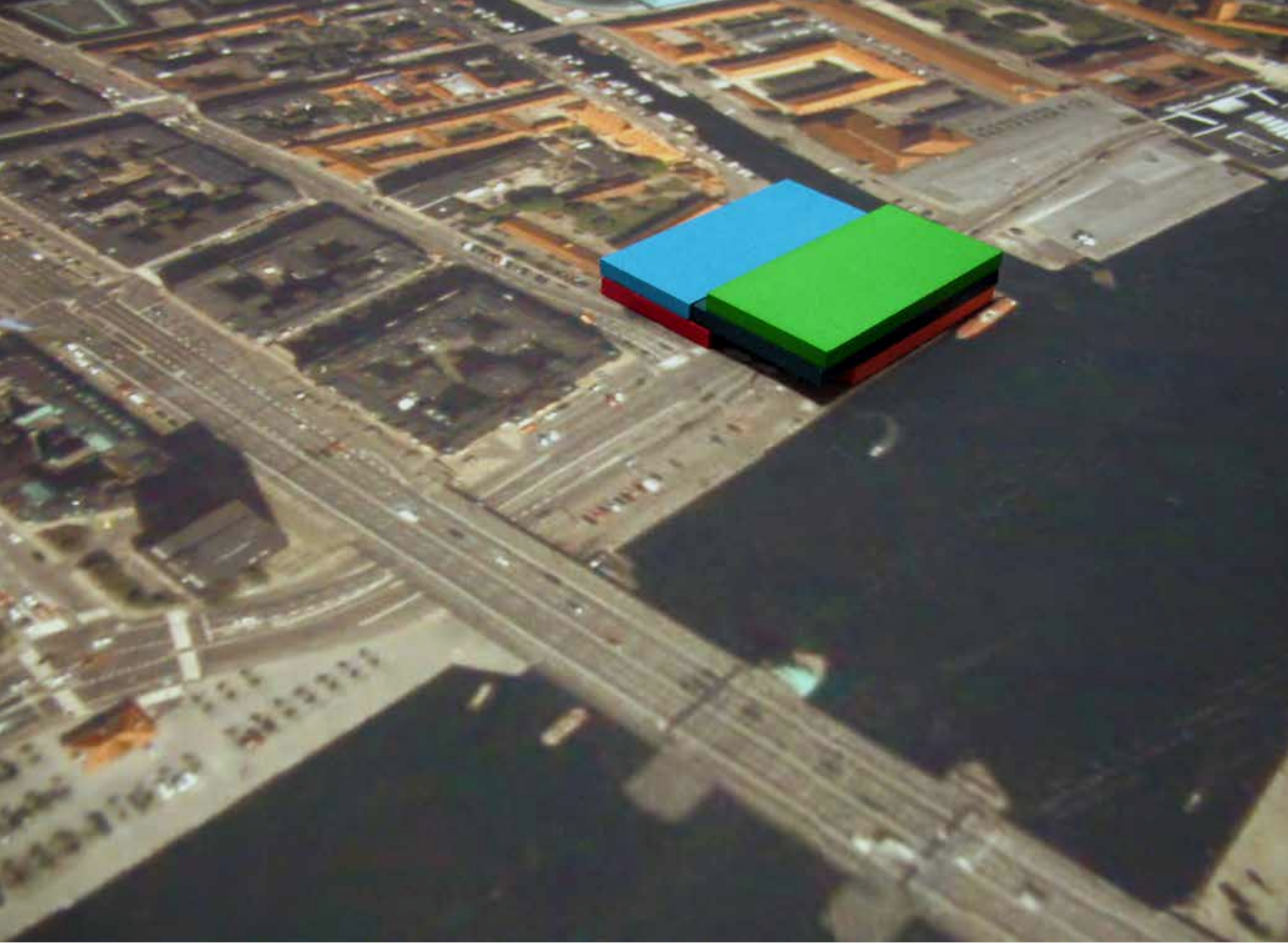
Passager under og rundt om bygningen for gående sikrer en dyb integration med det hverdagsliv, der er en naturlig del af området.

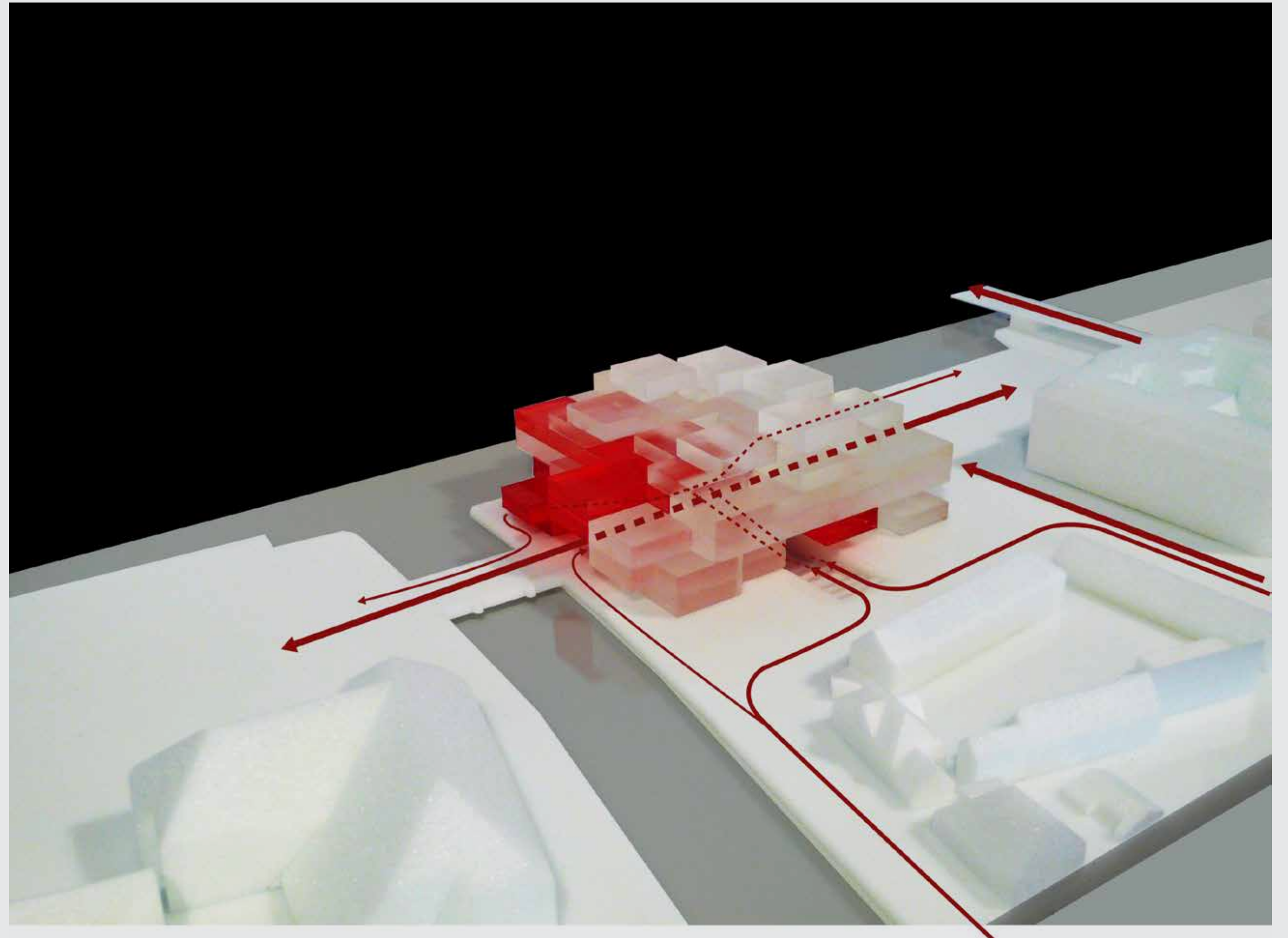
Kontekst

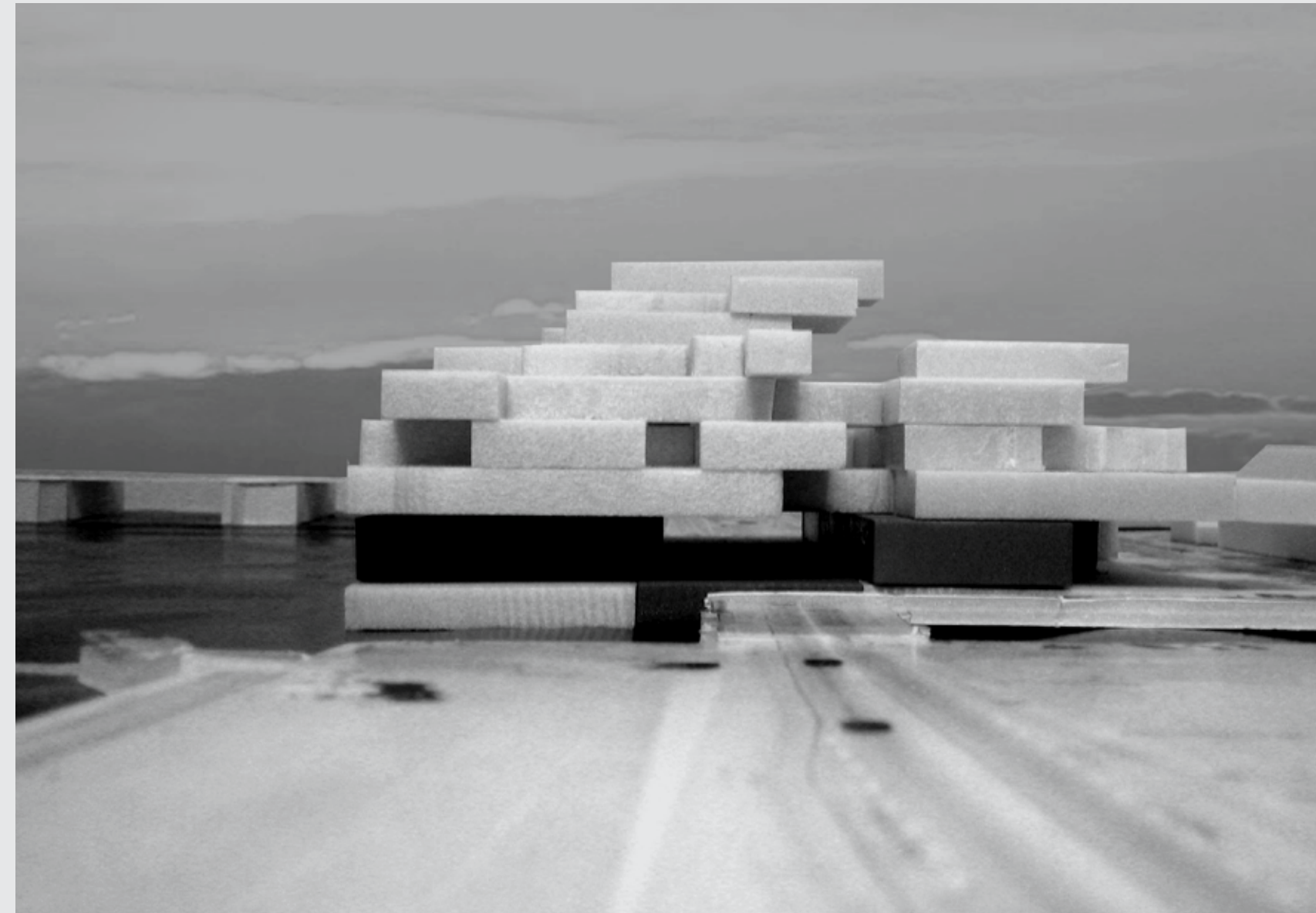
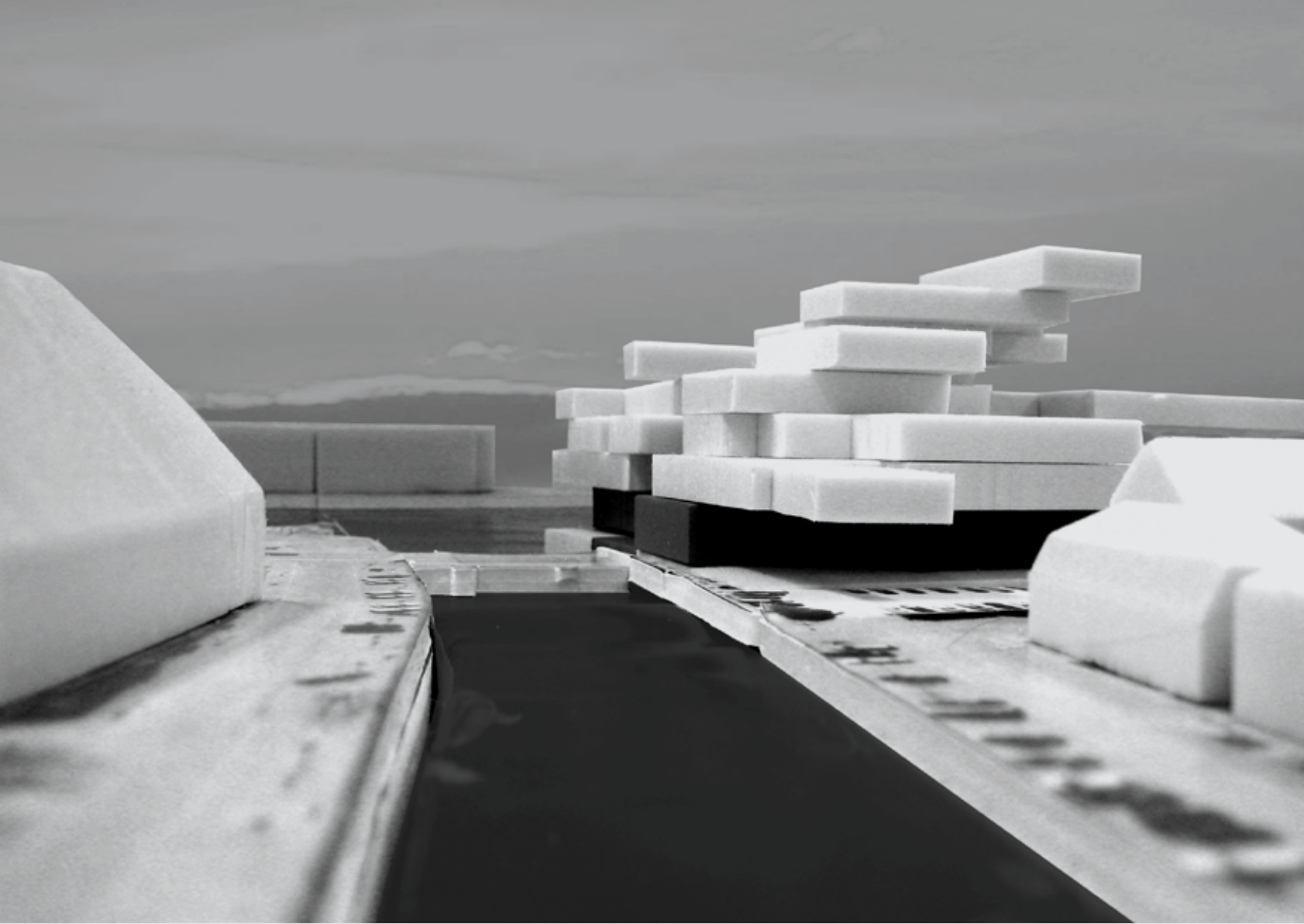

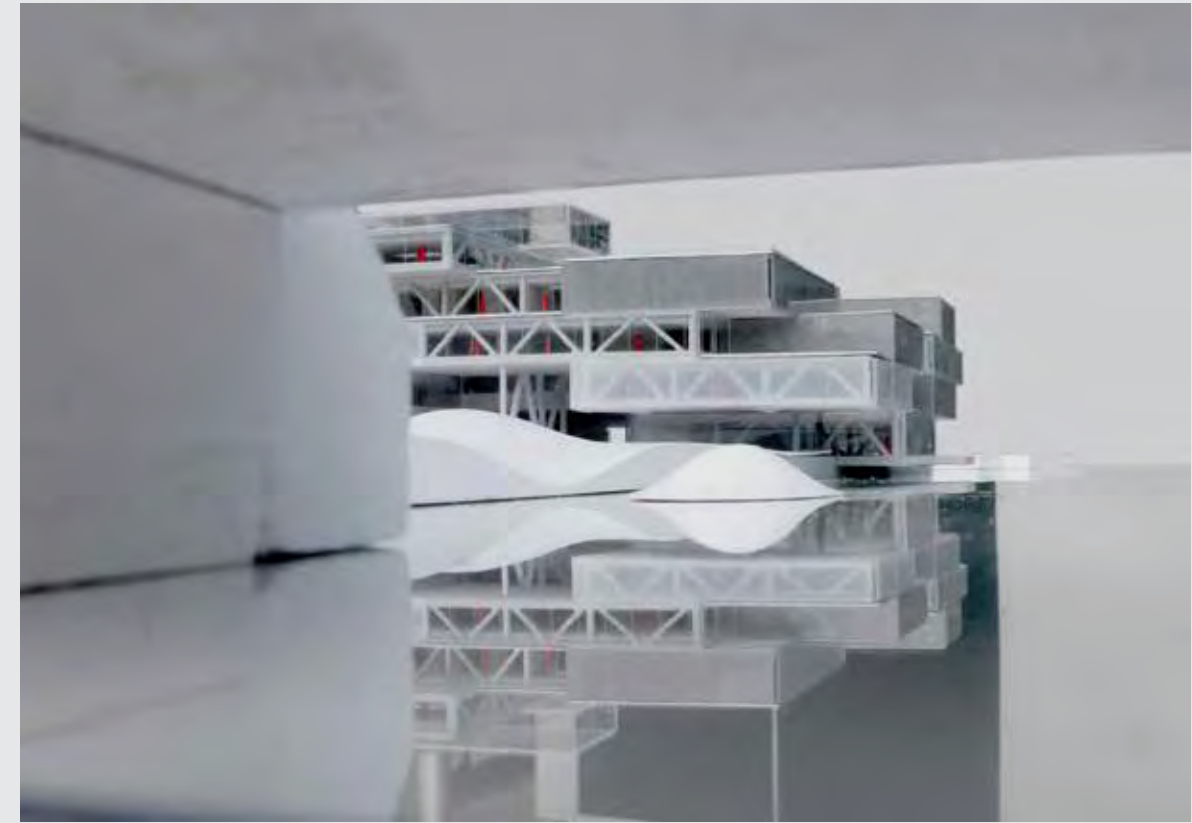
BLOX vender ikke ryggen til sin kontekst, men reagerer på den og skaber urbane rum. BLOX er mere end en bygning i byen. Den insisterer på at være og fungere som byen selv med alle de modsætninger og sammenhænge, den repræsenterer, samlet i en bygning. BLOX forholder sig aktivt til sin kontekst i form af pladdannelser og dirigering af flow under, gennem og rundt om bygningen. De eksterne relationer og den måde, BLOX indtager byens rum på, har været med til at definere det grundlæggende konceptuelle træk i bygningen. OMAs kontekstundersøgelser peger på, at designet af BLOX evner at indoptage de elementer af byens liv – den tunge trafik og udfordringen med at skabe plads på en meget svær grund i byen – der gennem mange årtier har stået i vejen for, at der tidligere er blevet fundet en holdbar urban og bygningsmæssig løsning. Kontekststudierne peger på de rumlige løsninger, der er fundamentet for bygningens succes.

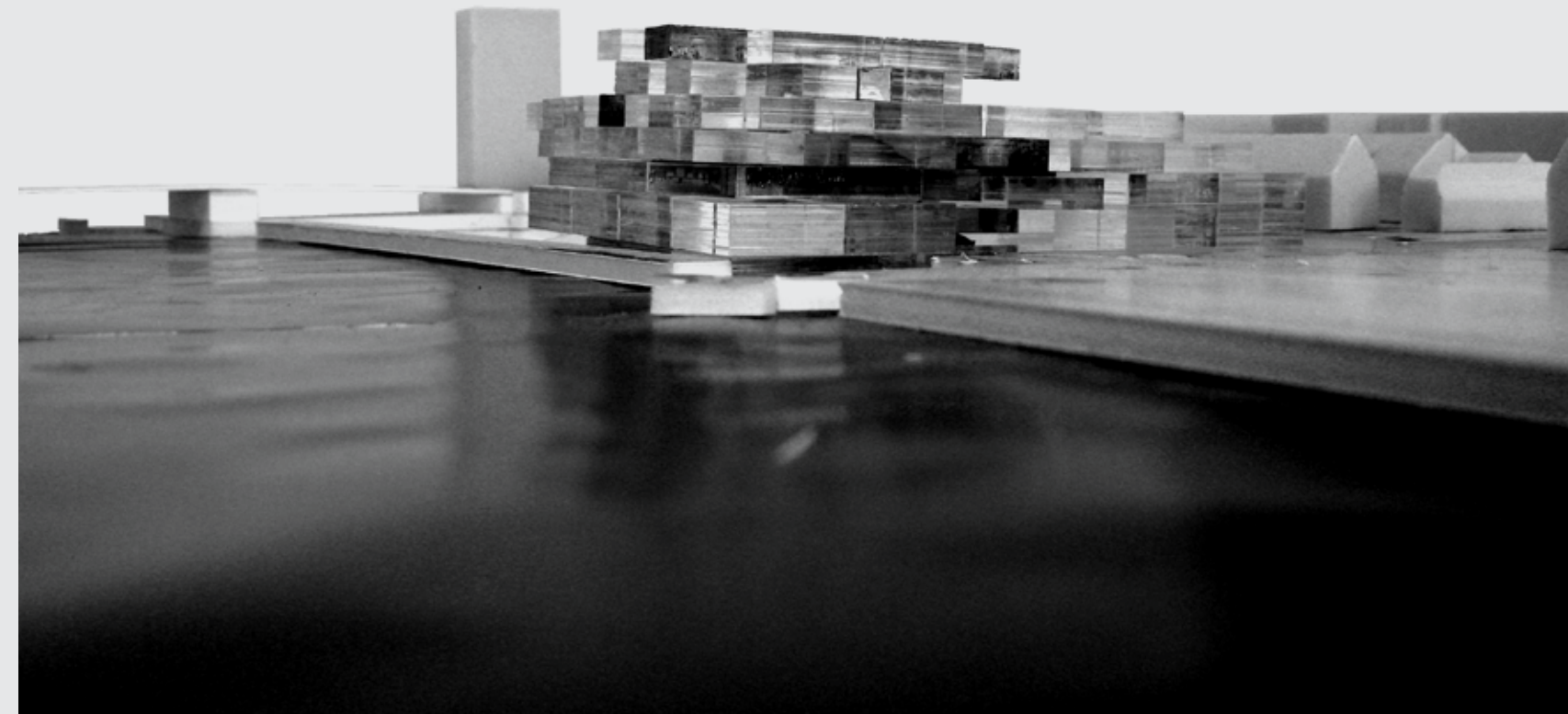
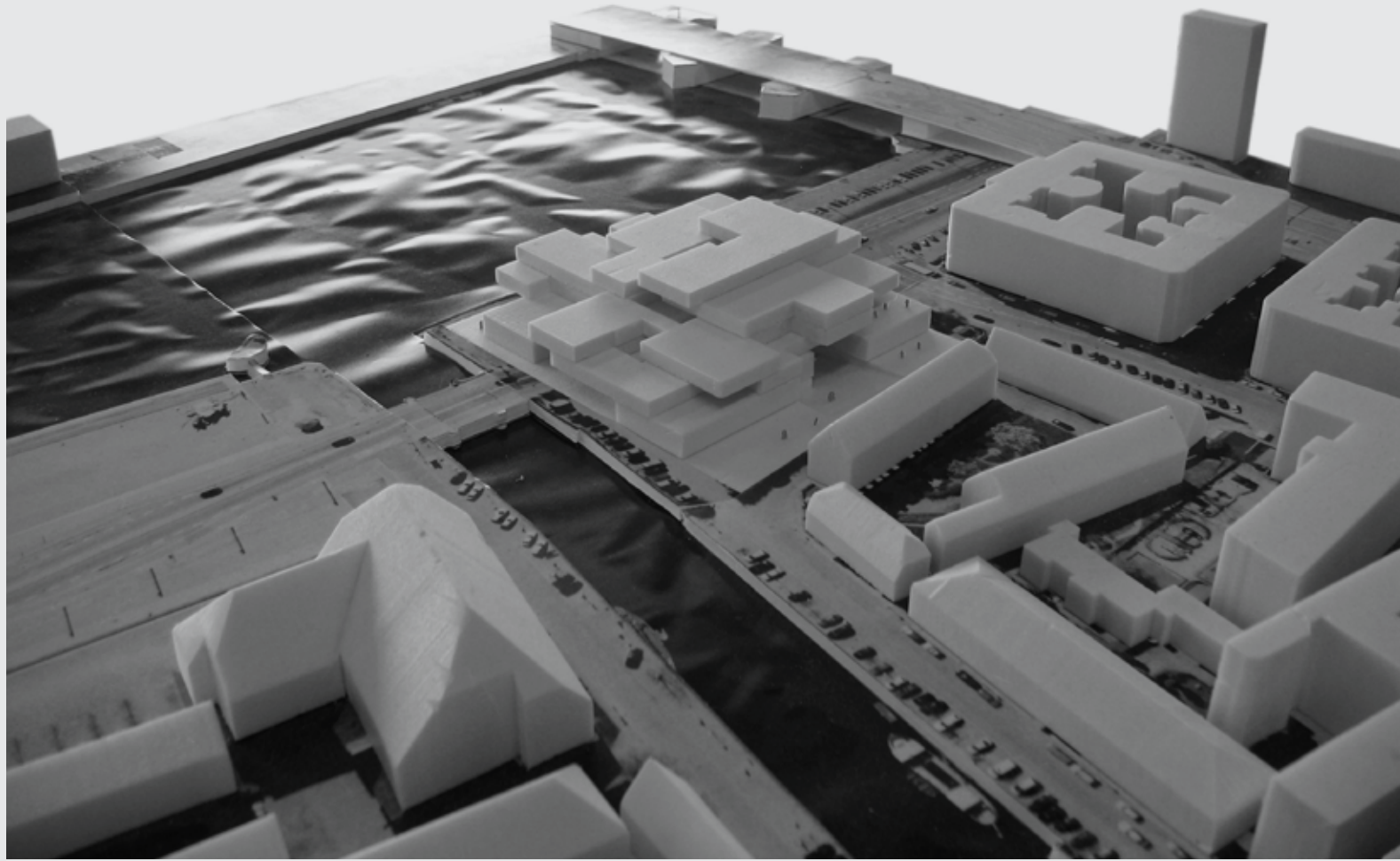

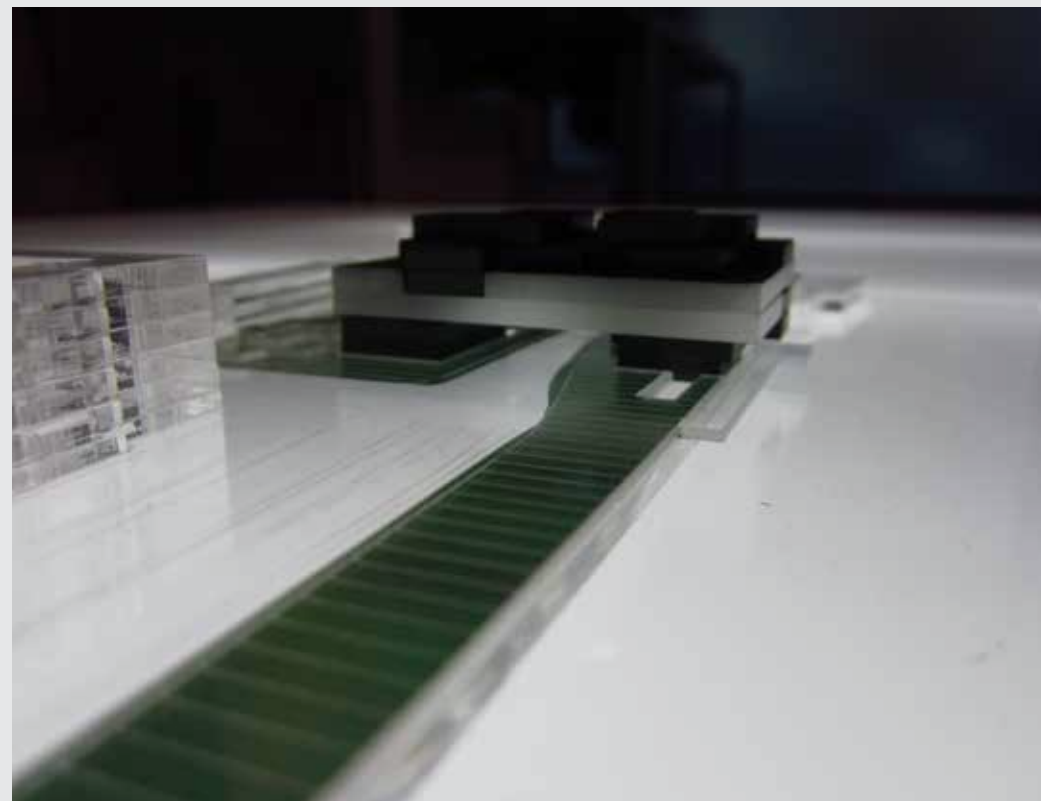
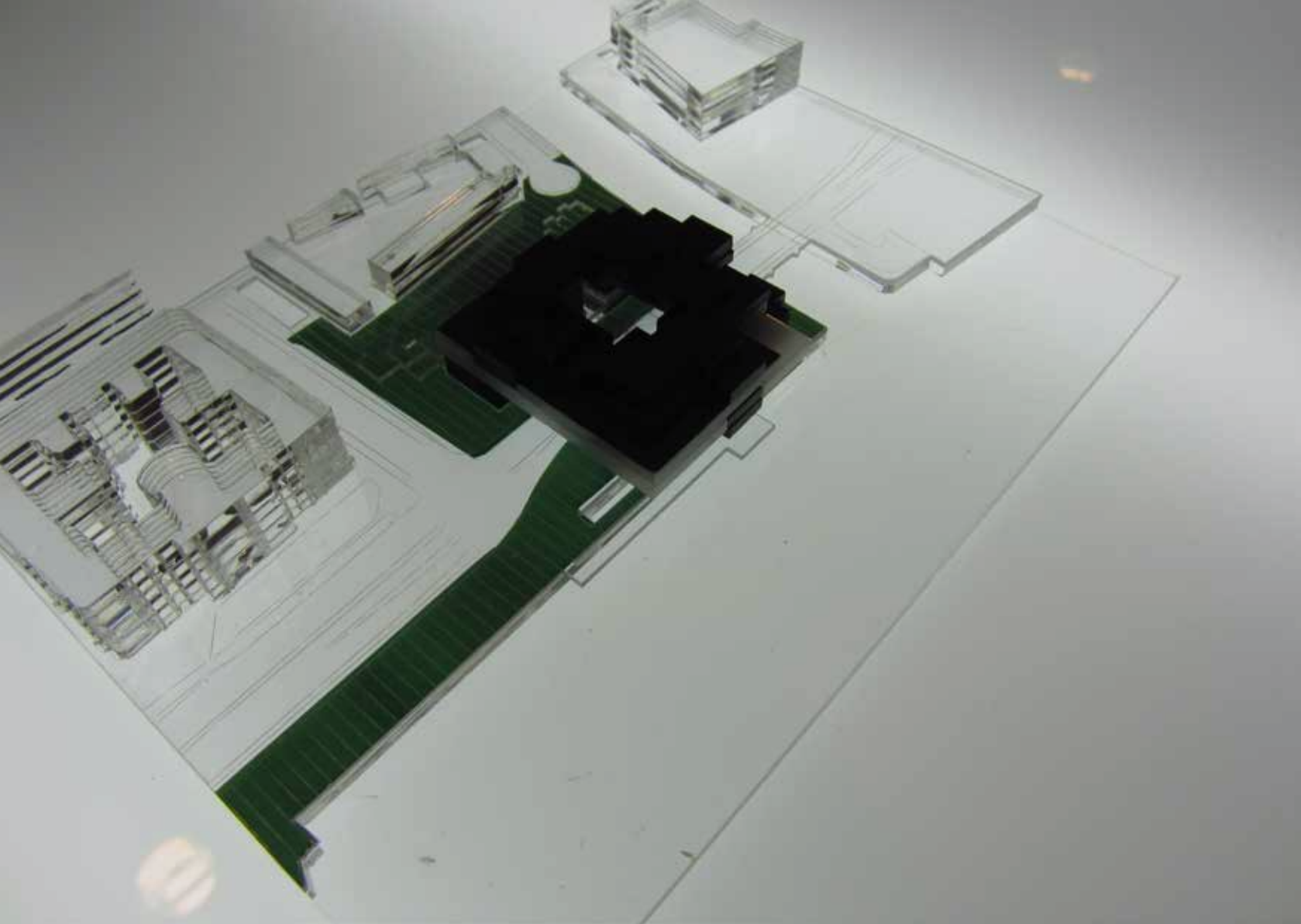

Nært og fjernt i byen – huset som nervepunkt

Carsten Thau

Professor emeritus, Det Kongelige Danske Kunstakademis
Skoler for Arkitektur, Design og Konservering

Luftfotos af BLOX under opførelse og færdiggørelse, København, 2017.

Frederiksholms Kanal

På linje med Nyhavn danner Frederiksholms Kanal en tangent, der forbinder byen med havnen og i sidste ende havet. En berømt, mere end 100 år gammel vittighedstegning af Fritz Jürgensen viser drengen Gysse, der følges med sin far i byen. Gysse peger og spørger: "Fa'er, er det Verdenshavet?" Hvortil faderen svarer: "Nej, Gysse. Det er Frederiksholms Kanal." Vitsens berømmelse skyldes ikke blot, at den gør opmærksom på børns tøvende fornemmelser for skala, men også det ironiske skær, der kastes over Danmark som det lille land, hvor man efter sædvane hygger sig med en intim, overskuelig beboelighed af byen og naturen.

Den rene idyl er imidlertid for længst brudt. De fleste oplever i dag Gysse synsvinkel ved at køre over Stormbroen og kaste et flygtigt blik hen langs kanalen. Et syn, der beklageligvis invaderes af det banale højhus (SAS Scandinavia-hotellet), der rejser sig ude på Amager. Men dette sammenstød mellem gammelt og nyt er muligvis en del af den smerte, man må udholde i det, vi kalder moderniteten. Bortset fra højhuset, der ufrivilligt optræder som *point de vue* for enden af kanalen, er kigget hen langs akse næsten uforandret over et par hundrede år. De arkitektkonkurrencer, man gentagne gange afholdt om en bebyggelse af Bryghusgrunden (1941, 1973 og 1993), førte ikke til noget resultat.

På Bryghusgrunden for enden i kanalens højre side ligger imidlertid i dag BLOX, som et stort nutidigt forbindelsesled mellem vandårer, broer, strømme af biler, cyklister, mennesker der slentrer. Ud over den passage, der leder ind under BLOX, fører hele fire broer over Frederiksholms Kanal på tværs af perspektivet, men uden at ophæve oplevelsen af vandfladen. De fire overgangsled er Stormbroen, hvorfra vi passerer i forbigarten, Marmorbroen, Tøjhusbroen og næstsidst gangbroen for enden og nært forbundet med BLOX' grønne udearealer mod byen.

Men som drejeskive i byens større kredsløb er BLOX også skæringspunkt for større anlæg som Langebro, dennes underføring og den ny cykelbro, kaldet Lille Langebro, der slynger sig over til havneløbets anden side. BLOX kobler sig på et system af broer og imødekommer det dertil knyttede begær efter den anden side, overvindelsen af barrierer, springets mulighed, transit og det muntre tilbageblik.

Der opstår i flere henseender en ny cirkulation. For byens turister og andre byvandrere er der i hovedstaden med BLOX skabt et *loop*. Man kan spadsere fra Strøget/Højbro Plads, hen langs Gammel Strand, videre langs Frederiksholms Kanal frem til BLOX og derpå videre ad Søren Kierkegaards Plads til Den Sorte Diamant; for gennem sammes have (Det Kongelige Biblioteks) og sluttelig Christiansborg Slotsplads på ny at være tilbage på Højbro Plads og systemet af gader ved Strøget. En rute rundt om Slotsholmen, der skanderes af et passende antal seværdigheder.

En rute, der ikke blot vil være en rutine, lever af, at den med jævne mellemrum tilbyder en attraktion. Med BLOX er der opstået et forbindende trækplaster i det nævnte loop, et loop, som gør det muligt at barbære Slotsholmen rundt om hagen. En hidtil diffus lokalitet som den lange opholdsflade mod havnen er nu blevet spændt ud og indrammet som rum mellem BLOX og Den Sorte Diamant. Man oplever i dag Søren Kierkegaards Plads som en reel pladsdannelse.

Frederiksholms Kanal er et af de mest idylliske strøg i København. Få steder optræder så omfattende en historie stilfærdigt nærværende i en så udsøgt promenadeblanding af kulturarv og fredede bygninger.

Intet under, at Vilhelm Hammershøi, der har skildret de mest noble dele af København på en måde, som om byen var sunket ind i en drøm om sig selv, netop begik et prospekt af Marmorbroen med de to tiloversblevne pavilloner fra det gamle Christiansborg. Et stykke 1700-tals arkitektur, der tåler sammenligning med det bedste i Europa.

Ved Frederiksholms Kanal oplever man København udstille sin egen tidsdimension. Historien og tiden optræder som et romantisk arkæologisk

Bryghusgrunden var og er en del af den tungt trafikerede havnefront, 2012.

↑ Langebro som svingbro og placeret, hvor også den nuværende Langebro har sin placering over havneløbet. Den eksisterede fra 1903 til ca. 1930.
 ↓ Denne version af Langebro lå foran beboelsejendommen Ny Christiansborg fra 1930 til 1950'erne.

↑ Kongens Bryghus ud mod Vester Voldgade. Før karréen Ny Christiansborg blev bygget i 1907.
 ↓ En af de første langebroer placeret mellem Vester Voldgade og Langebrogade. Forskellige træbroer lå her i perioden 1690-1903.

I mange år ventede Bryghusgrunden på et projekt, der kunne forbinde byen og havnen. 2012/2013.

rum, man kan vandre igennem, henholdsvis erfare på magelig afstand i en revy af begivenheder set fra kanalskibet med deres akustiske konfetti af historiske informationer.

Mønstre man kanalerne bygningsværker, bliver det klart, at ikke blot det forskelligartede, men også bygningernes kvalitet er betragtelig. Til trods for diversiteten opstår et helhedsindtryk. Som farverne i ældre malerier indbyrdes harmoniserer sig over tid, således smelter også bygningerne langs kanalen sammen til en kompleks helhed, der blandt andet skyldes lydbilledet omkring vandet og bolværket. Der råder ydermere på stedet en særlig klang i lyset, der skyldes lysets brydning på brosten, spejlinger i vandet, træernes løv, det relative fravær af biler, men selvfølgelig også bygningernes rige stoffligheder fra sandsten over tegl til de lavere længers gulkalkede facader. Atmosfæren, der hviler over helheden, er righoldig og mættet. Frederiksholms Kanal danner en oase i byen, en heldig fugtig biotop med et nobelt nærvær af varighed, en særegen tidslomme, der ved BLOX møder de heftige nutidige trafiksystemer og store træer i byens struktur. Fra at have været en afkrog i byen er Bryghusgrunden nu et nervepunkt, hvor mange tråde løber sammen. Her spændes kanalen for en maskine. Samtidig er BLOX en arkitektonisk blæksprutte, der også i sit indre vil favne en høj kompleksitet.

Det ideal, arkitekten og billedkunstneren Leon Battista Alberti i renæssancen formulerede for en paladsbygning, nemlig at "Byen bør være som et hus, og huset som en by", er gyldigt for det, man har bestræbt sig på ved udformningen af BLOX. Et forhold man i sagens natur først oplever ved at træde indenfor. Ingen af de konkurrenceforslag, der gennem det 20. århundrede har arbejdet med grunden, opviser en lignende kompleksitet i de interiore rumdannelser.

Promenade langs kanalen

På vandringen fra Stormbroen langs kanalens højre side møder man først Prinsens Palæ (Nationalmuseet), der med sin forgård flankeret af markante fløje vinkelret på kanalen trækker sig tilbage fra gaden, derpå følger et par ret neutrale ejendomme og derefter to gamle palæer, hvoraf det ene rummer Johan Borups Højskole, mens det andet, på hjørnet, som det sidste palæ i København endnu tilhører en adelig familie. Derpå følger Hestegardeskasernen, Atelierbygningen, hvor Kunstakademiets billedhuggerskole havde hjemme gennem et par hundrede år, og Materialgårdens kommandantbygning, koblet sammen med Bryghuspladsen og BLOX.

Denne højre side af kanalen er vigende i forhold til den imponerende gestus, der fremgår af venstresidens udadgående buer fra Christiansborg Slot, der både samler og deler sig gennem slottets pavilloner mod Marmorbroen for at støde på de større bygninger omkring Christiansborgs ridebane: Ridehallen og de kongelige stalde. Stående midt på Marmorbroen oplever man et dramatisk drag af åbent rum i blikket frem mod hovedslottets tårn. Distinkt optræder på denne venstre side Staldmestergården og sluttelig det tungt rugende, hemmelighedsfulde Christian IV's Bryghus, som afslutter denne kanalside med sit monumentalt hældende tag, der, skønt det næppe i sin tid var tilsigtet, på en storstilet måde viger for udsigten hen langs kanalen frem mod det udstrakte havneløb. Samtidig samler og afslutter Christian IV's Bryghus takket være sit prægtige volumen og sin massevirkning med udtalt arkitektonisk "klump" kanalens rum, ligesom det set fra havneløbet magtfuldt behersker hjørnet mod Søren Kierkegaards Plads.

Konkurrencen på Bryghusgrunden

BLOX ligger på det, der engang hed Bryghusgrunden (som følge af et broget og slidt bryghuskompleks vis-a-vis det berømte gamle Christian IV's Bryghus), og som senere blev benævnt Musikhusgrunden, efter en konkurrence om en koncertbygning for hovedstaden så sent som i 1993.

Bryghusgrunden ligger centralt placeret i København ved siden af Slotsholmen og Frederiksholms Kanal. Illustration fra konkurrenceforslag, 1993.

Man har i snart hundrede år været opmærksom på, at byens arkitektoniske konfiguration savnede et markant element på stedet, idet de eksisterende forfaldne bygninger opfattedes som for længst ikke bevaringsværdige. Lokaltiteten udgjorde den sidste ledige grund inden for Slotsholmens tilliggende. Den meldte sig som både betydningsfuld og kostbar. Desuden var den for dyr til, at den kunne anvendes til boliger, mente både deltagere og komitéen bag den store konkurrence i 1941, kendt som *Bryghusgrund-konkurrencen*.

Rigtigt udnyttet ville en arkitektonisk udvikling af stedet trække forbindelsesled til såvel Rådhuspladsen, optakten til det 19. århundredes brokvarterer, som til Holbergtidens København ved Gammel Strand. Set fra en passende flyvehøjde lå den meget centralt og måtte betragtes som besiddende et betragteligt potentiale.

Hertil kom, at man omkring 1940 havde til hensigt at ombygge Langebro, således at den ikke længere førte trafikken direkte ind i Vester Voldgade, men derimod, hævet med underførte kajgader (som det allerede var tilfældet ved Knippelsbro), sendte de voksende mængder trafik ned på H.C. Andersens Boulevard og videre i boulevardssystemet. En omstændighed, der komplicerede håndteringen af stedet, der i forvejen var udfordret af den historiske arv og de eksisterende ejendommers vellykkede, omend irregulære balancer hen langs kanalen. Lettere blev det ikke af, at ny lovgivning for byggeriet skabte usikkerhed om, hvilke bygningshøjder man overhovedet ville acceptere i et København, der endnu ikke kendte til højhuse.

I 1941 besluttedes det at udskrive en idékonkurrence, hvor de deltagende arkitekter for det første selv kunne vælge, hvilken funktion en kommende bygning burde have, for det andet redegøre for de relevante funktionskrav og for det tredje fremføre en argumentation angående relationen til stedet. Deltagerne måtte følgelig holde styr på flere indbyrdes forskellige størrelser, før de besluttede sig. Der indkom i alt 74 forslag, idet en stribe af periodens danske arkitekter følte sig motiverede til at deltage. Der var tale om arkitekter, der blev centrale i hele den guldalder for dansk arkitektur, der udspandt sig mellem 1930 og 1960. De indsendte forslag kom fra en række i dag kanoniserede navne – fra Vilhelm Lauritzen over Kay Fisker og C.F. Møller til Arne Jacobsen.

I aktieselskabet Gamle Kongens Bryghus' oplæg til konkurrencen hedder det:

Med Hensyn til Bebyggelsens Art og Omfang stilles de konkurrerende fuldstændig frit. Det forventes, at Forslagene kommer til at hvile paa et rimeligt økonomisk Grundlag, men det er Selskabets Ønsker, at der tages særligt Hensyn til, at Bebyggelsen sker paa en Maade, der er Grundens Beliggenhed værdig, og Selskabet ser gerne, at Bebyggelsen indeholder Planer, der kan have mere almen Interesse for Byen, eller indeholder Idéer, hvis Realisation kan være til Nytte for større Kredse af Befolkningen.¹

Som det fremgår, havde man dengang den fornuftige opfattelse, at meget store centrale bygninger i byen ikke skulle være lukkede privatdomiciler, men tilhøre og udtrykke fælles interesser i samfundet.

I dommerkomiteen befandt sig ud over et antal jurister, embedsmænd og politikere arkitekterne Kaj Gottlob, Louis Hygom og Thorvald Dreyer. *Førstepremien* gik til arkitekterne Peter Bredsdorff og Poul Kjærsgaard. De ønsker at etablere et *Fisketorv*. Denne funktion flyttes fra Gammel Strand med de berømte Skovserkoner til den ifølge sagens natur oplagte beliggenhed ved havnen, hvor også engrosleddet skal være hjemmehørende. Bebyggelsens enkle komposition består primært af en efter datidens normer meget høj kontorbygning, opført som en stålskeletkonstruktion med dæk støbt i beton og altangange med gennemgående søjler i facaden. Underetagen tænkes at indeholde en stor foyer med indgangspartier fra

Computermodel over byggefeltet fra konkurrenceprogrammet for Bryghusgrunden i 1993.

Kanalgaden og Vester Voldgade. Planens andet element er selve fisketorvet, anbragt i en lav bygning helt fremme ved kajkanten, rummende haller, fryse-faciliteter og bassiner.

Kuttere kan her losse deres fangst, ligesom et jernbanespor vil føre forsyninger frem fra provinsen. Mellem den lave bygning og hovedbygningen er der en åben plads, der finder anvendelse som byens fiskemarked. Biler kan nå frem via kanalgaden og Vester Voldgade m.m. Den store blok har en neutral facade mod byen og er rykket ind på grunden med henblik på ikke at interferere med vuet ned gennem Frederiksholms Kanal fra Stormbroen. Vinderne med den kyndige planlægger Peter Bredsdorff i spidsen argumenterer grundigt for hele den kommende bymæssige sammenhæng, dvs. for afviklingen af trafik og transporten af varer, forbindelser til boulevardssystemet og godsbanegården. Hovedbygningen rummer konferencefaciliteter, kontorer for fiskeriets organisationer og på den øverste etage en restaurant med panoramaudsigt over havnen og Amager. Dele af gavlene beklædes med kakler og et fletværk i stål, hvorpå man kan montere lysreklamer, synlige fra hele byen. Et lille modernistisk chok til den smukt dunkle Slotsholm og et elektrificerende lysglimt mod by og havn.

Skeletkonstruktionen med altangange er radikal og næppe tænkt udført i den størrelsesorden på noget tidligere tidspunkt i Danmark.

Andenpræmieforslaget af den fremragende villaarkitekt Thomas Havning forekommer mindre opsigtsvækkende. Det imødekommer kollegaen Aage Rafn, der i en længere kommentar til konkurrencen anbefaler brugen af "spidstag"² af hensyn til helheden ved kanalen. Havnings komposition består af et højt tårn med fladt tag, der over de nederste etager har et fremhævet horisontalt bånd i form af en omkringløbende altan. Også de lavere fløje, med et højt rejst tag, har udtalte horisontale markeringer. Helheden hænger godt sammen, delene er organisk forbundne, og formen klar. Men projektet er langt mere konservativt end de øvrige af juryen fremhævede projekter, og den valgte funktion, et *Nordens hus*, er svær at indholdsbestemme med hensyn til de specifikke funktionskrav.

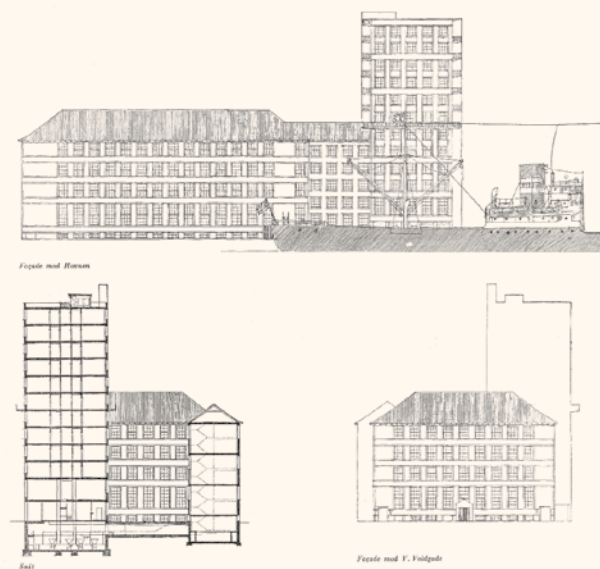
Monumentale kuber

To projekter har en vis indbyrdes lighed, de foreslår blandt andet begge et *Rigsarkiv*. Det ene er indsendt anonymt af Arne Jacobsen, det andet af Hans Erling Langkilde og Ib Martin Jensen.

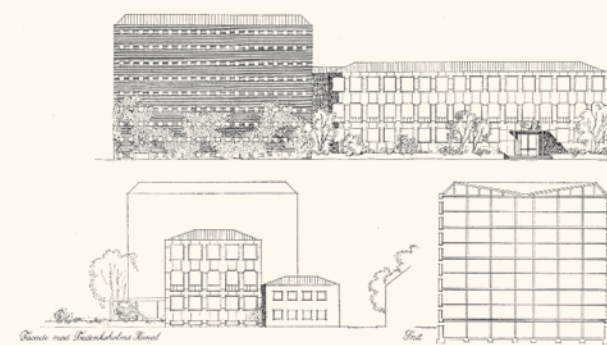
Jacobsens forslag består af en høj, tæt kubisk bygning til arkivalier forbundet med en lavere fløj indeholdende læsesal, kontorer og kantine m.m. Den høje, massivt fremtrædende del er orienteret mod havnen og Vester Voldgade, hvorimod den lave, der orienterer sig ud mod kanalen, er tilpasset dimensionerne på Materialgården og Hestegardekaseren ved siden af. Den store kubiske blok er affaset en smule ved hjørnerne, hvad der forstærker perceptionen af bygningens volumen.

Arne Jacobsen opnåede ikke nogen præmiering, ej heller indkøb. Alligevel må hans bud på en moderne monumentalbygning i den store tradition beskrives som bemærkelsesværdigt. I forbindelse med rådhusene i Aarhus og Søllerød var han blevet bebrejdet, at der ikke anvendtes tegl. Her vender han tilbage med en storstilet blok i røde mursten, der samtidig sender en hilsen over kanalen til Kongens Bryghus.

Hans mesterlige akvarel fremmaner en stoffligt mættet facade, der fremstår som et stort udspændt draperi med rolige flader i netop rød tegl. Grundkonstruktionen består af et betonskelet af hensyn til brandrisikoen, men de store flader i tegl virker på det nærmeste som en kongelig kåbe, understreget af applikationen med et kolossalt kongevåben i keramik, en mulig reference til kong Christian X's rolle som nationalt samlingsmærke her midt under den tyske besættelse. Oplevelsen af draperi understreges af de små korsformede huller i murværket udfyldt med monierglas. Disse smååbninger er desuden hensigtsmæssige med hensyn til at mindske lysindfaldet på arkivets papirer, æsker og protokollater.

Konkurrenceforslag tildelt andenpræmie. Thomas Havning, forslag til Nordens hus, 1941.

Hans Erling Langkilde og Ib Martin Jensen, forslag til rigsarkiv. Indkøbt konkurrenceforslag, 1941.

Plantegning og snit. Anonymt konkurrenceforslag til et rigsarkiv tilskrevet Arne Jacobsen, 1941.

Som front mod havnen er motivet frapperende, dels fordi bygningen er i familie med havnens typologi af hermetiske pakhuse, dels fordi den med sit teatraliske kongelige emblem ud mod havet beretter om historisk akkumulerede rigdomme skabt ved søværts handel, samtidig med at hovedstaden præsenteres som residensby.

Det vides ikke, hvorfor Jacobsen indsendte sit projekt anonymt. Det kan skyldes, at han ikke var tilfreds med det – som ofte med sin lille tegnestues konkurrenceforslag – eller at han frygtede, at det ville blive betragtet som ufordelagtigt, hvis komiteen lå under for, at en statsborger af jødisk afstamning fremstod som forgrundsfigur i årets store konkurrence, her under den tyske besættelse. To år efter måtte Jacobsen under alle omstændigheder flygte til Sverige.

Ser man på de 74 indsendte projekter, overvejer man uvilkårligt, hvilken rolle idékonkurrencen på Bryghusgrunden kan have haft som national manifestation. Så meget er sikkert, at selve mængden af indkomne forslag skyldes byggeriets relative stilstand som følge af den politiske situation i landet. Arkitekterne var ivrige efter at få noget at lave, ligesom de unge var interesserede i den eksponering, den åbne idékonkurrence på den centrale grund kunne indebære.

Hovedparten af de indkomne projekter foreslog hoteller og konferencecentre. Et skiller sig særligt ud, nemlig Edvard Thomsens forslag til et bolighotel med restaurant. Det består af en stor blok med en lavere foranliggende bygning til lobby og restaurant. Såvel den store som den lavere del er aftrappet, den ene i de øverste etager, den anden mod pladsen foran i langsgående retning. Thomsens akvarel er avanceret og ville uden besvær kunne indgå i publikationer af russiske konstruktivister som Yakov Chernikov m.fl.

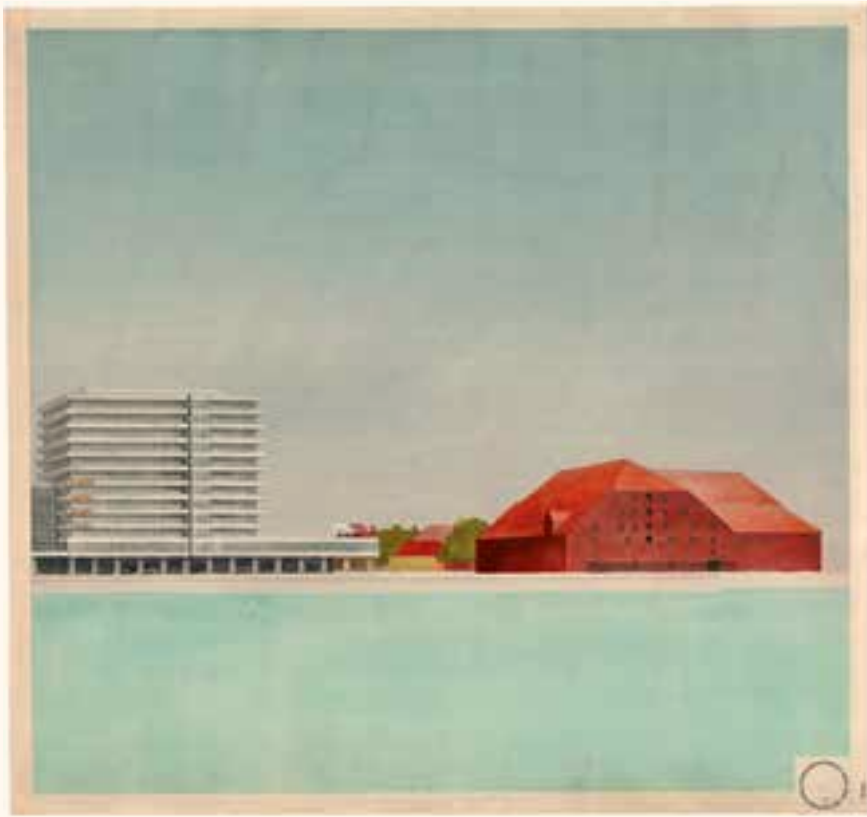
Hans Erling Langkilde og Martin Jensen foreslog, som nævnt på linje med Jacobsen, grunden udnyttet til et nyt *Rigsarkiv*, hvad der giver god mening i betragtning af nærheden til Rigsdagen og regeringskontorerne på Slotsholmen. De to havde med Lyngby-Taarbæk Rådhus vundet en stor konkurrence foran Arne Jacobsen og co. Et rådhus, der dog i sin materiale karakter var beslægtet med Aarhus og Søllerød rådhus. Her lægger Langkilde og Jensen en stor kvadratisk bygning på samme sted, som det just ovenstående forslag af Jacobsen, men med kontorfløj og læsesal lagt ud i en bred, men nedtrappet længe mod Frederiksholms Kanal. Arkivbygningen i tegl er fint perforeret af små kvadratiske vinduer og har et lille tag beklædt med kobber til at mildne overgangen til himlen. Kontordelen er derimod beslægtet med fenestrationen og facadebeklædningen kendt fra rådhusene. Ligesom hos Jacobsen falder de to bygninger lidt fra hinanden, men Langkilde og Jensen belønnes dog med et indkøb for deres forslag.

Et andet projekt, der opnåede indkøb, var Otto Frankilds udkast til en *Værkstedbygning*. Med sin stort kvadrerede facade, en skeletkonstruktion inddækket med glas og lette plader i et uhyre præcist proportioneret modulgrid er dette et for tiden avanceret forslag i overensstemmelse med den internationale modernisme. Juryen opfattede imidlertid selve den funktion, komplekset var tiltænkt, som en anelse vidtløftig. Hvad kræver en værkstedbygning, ville man spørge?

Kay Fiskers projekt, *Initiativets Hus*, i samarbejde med C.F. Møller og Eske Kristensen, hører til de skulpturelt markante. Det består af tre volumener skudt ind i hinanden i et hierarkisk arrangement med en hovedkontorbygning i midten. Dennes facade i retning af Marmorbroen udmærker sig ved en dynamisk perforering med kvadratiske vinduer i et sikkert udspændt horisontalt og diagonalt mønster, et motiv, der går igen i arkitekternes forslag til Dronningegården i København. Udformningen som en helhed af volumener af varierende størrelse gør det muligt for komplekset at opfange de mange skalaforhold i området. Facaden mod havneløbet er mere uniform og ligner et stort antal indkomne forslag.

Facade mod havnen. Otto Frankild, forslag til værkstedshus, 1941.

Modernistisk konkurrenceforslag, Bryghusgrunden.
Anonym arkitekt, 1941.

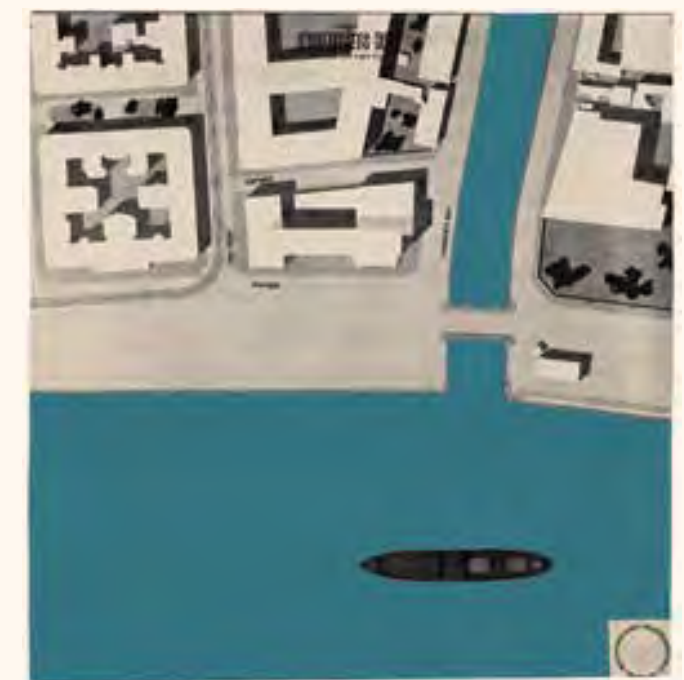
Konkurrenceforslag. Frits Schlegel
og Magnus Stephensen, 1941.

Konkurrenceforslag, hotel og restaurant. Edvard Thomsen, 1941.

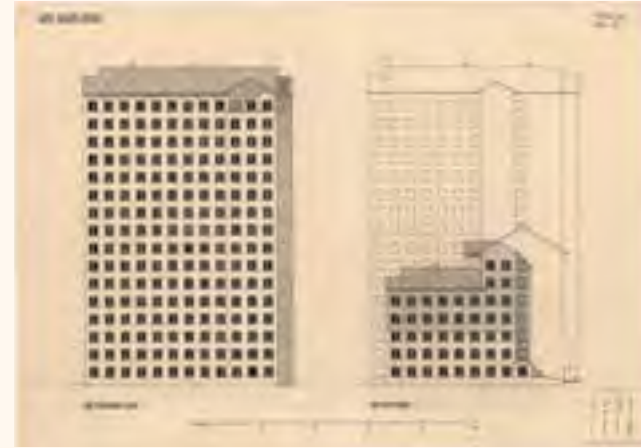

Konkurrenceforslag. Kay Fisker, C.F. Møller
og Sv. Eske Kristensen, Initiativets Hus, 1941.

Konkurrenceforslag. Povl Baumann og Aage Müller, 1941.

Havnekatedraler

Mange bidragydere havde ingen betænkning med at gå i højden. Det gælder således for to katedralignende bud, det ene indsendt af Povl Baumann og Aage Müller. I sit omrids minder det dels om siloer, dels om kirketårne i tvillingeformation. Man fornemmer i projektet de diskussioner om krystallet og knuden, der havde optaget kredse i dansk arkitektur i årtierne forud. Akvarellen viser de 16 etager høje tårne i røde mursten i et perspektiv, hvor de fremtræder som en "krystalknude". Baumann, en af dansk arkitekturs helt store mestre i murstensbyggeri, formår her med et forslag, der tilbyder mange etagemeter, at skabe et homogent udtryk, på én gang robust og ikonisk prægnant. Skyggen fra byggeriet må dog antages at volde problemer for omgivelserne.

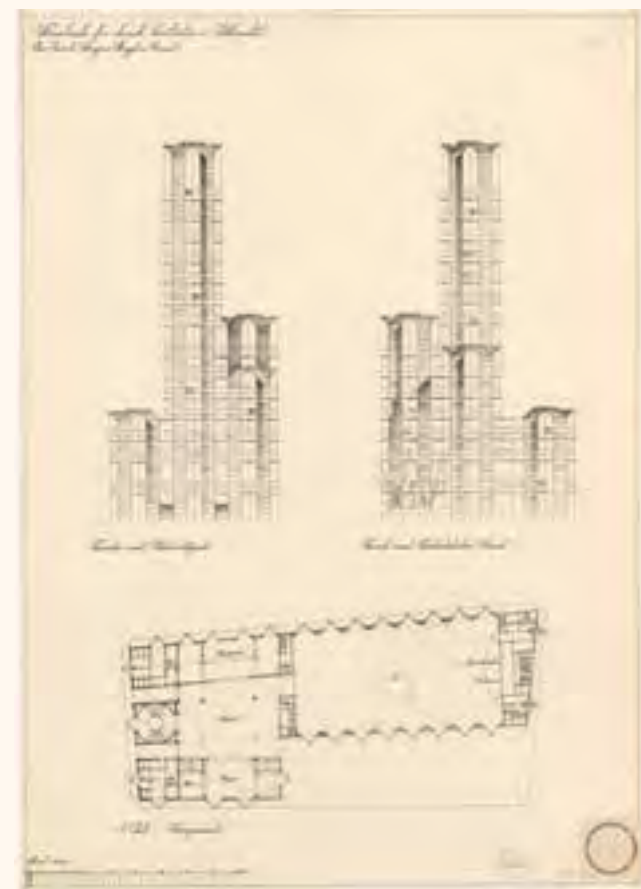
Det andet katedralignende projekt, *Hovedsæde for dansk Initiativ i Udlandet*, indsendes af Ib Lunding. Også her er der tale om et bygningsværk med karakter. Det er i sin gotiserende stil enestående i København og ville, hvis realiseret, være uforglemmeligt i kraft af sine eksteriører. De vinklede, prismatiske karnapvinduer må tænkes at udløse overraskende variationer af reflekser og spejlinger. Den moderne transformation af en historisk stil er vellykket. Men muligvis har dommerkomiteen ment, at det gav lovlig mange sakrale mindelser.

Flere af de indsendte projekter var dristige, både i ikonografisk og byggeteknisk henseende, i forhold til, hvad man på det tidspunkt ville forvente af dansk arkitektur. En række usikre omstændigheder, således materialeangel, her to år inde i den tyske okkupation af landet var medvirkende til, at konkurrencen ikke førte til noget fysisk resultat.

Intermezzo

I 1960'erne overvejede man at bygge et nyt udenrigsministerium på stedet, men man foretrak i sidste ende at placere det på dets nuværende grund på Christianshavn på hjørnet af Strandgade.

Det næste initiativ fulgte i 1973, hvor den magtfulde direktør for Carlsberg, A.W. Nielsen, foreslog, at man omdannede Bryghusgrunden til en art mindepark for brygger J.C. Jacobsen (som havde arbejdet på Kongens Bryghus). Stedet skulle frem for alt have en rekreativ funktion. Der fremkom et meget stilfærdigt forslag med anløbssted for småskibe

Skitseforslag til hovedsæde for dansk initiativ i udlandet. Ib Lunding, 1941.

og en legeplads af Ole og Edith Nørgaard, som dog heller ikke blev realiseret.

Musikhuskonkurrencen i 1993

I 1993 var der igen røre om grunden. Man ville etablere et koncerthus af europæisk standard. Huset skulle være sæde for det daværende Sjællands Symfoniorkester og "Den anden Opera", derudover være et trækplaster for byens indbyggere og rumme musikbibliotek, faciliteter for musik- og videooptagelser med tæt forbindelse til DR Radio/TV, være i besiddelse af udsøgte akustiske egenskaber og desuden anvendes til kongresser.

I konkurrenceprogrammet fordres det, at man lægger vægt på tre faktorer:

Konkurrenceområdet ligger med en meget fremtrædende placering og den fremtidige bebyggelse vil være et væsentligt element både i forhold til det historiske bygnings- og kanalmiljø og til havnefronten og i forhold til indfaldsvejene fra syd og vest til Københavns cityområde, Langebro og Kalvebod Brygge.

Helt på linje med ønsker i programmet for Bryghuskonkurrencen 50 år tidligere, anmodes der om en harmonisk fremtræden i forhold til det eksisterende miljø og de kommende bebyggelser i området fra Christiansholm over Knippelsbro til Langebro. Videre hedder det:

Det er af væsentlig betydning, at forslaget belyser, hvordan huset i sit indhold kan bidrage til at gøre dette centrale havnerum og de omkringliggende gader og promenader til livfulde og aktive elementer af City.³

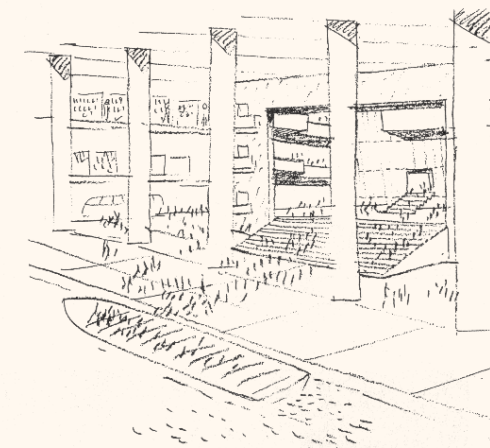
I dommerkomiteen sad overborgmester Jens Kramer Mikkelsen, embedsmænd ved kommunen, ingeniører, dirigent Michael Schönwandt og arkitekterne Claus Bjarrum, Finn Selmer, Hans Dall og Gudmundur Jónsson. Konkurrencen var åben for arkitekter inden for EU plus Island m.v. På ny var der feber på konkurrencefronten, der indkom 262 forslag.⁴

Blandt konkurrencedeltagerne finder man internationalt kendte navne som Hans Hollein og Meinhard von Gerkan. Sidstnævnte tegner et monumentalt, klassisk projekt, der løfter hele bygningen op i forhold til terræn med brede trapper på såvel kanalsiden som mod havnefronten. Von Gerkan pakker ydermere den gennemkørende motorvej ind i en betonkappe, der utvivlsomt vil mindske støj og vibrationer fra vejen, et stort og for alle projekter vedkommende problem.

Et bemærkelsesværdigt forslag indsendes af Knud Fladeland Nielsen og Anne-Marie Kruse. Det besidder en strukturel og bogstavelig transparent foyerhal til tre sider, der bæres af en maste/wire-konstruktion, sandsynligvis en maritim reference. Ifølge komiteen en lovlig direkte reference. Ikke desto mindre vil den porøse struktur stå som en flot lampe lysende mod vandet efter mørkets frembrud og i dagtimerne indbyde til et antal aktiviteter fra mindre koncerter over performancekunst til udstillinger.

Vinderprojektet

Dommerkomiteen mente, at Henning Larsens projekt bedst opfyldte de omfattende krav til huset. Efter man har påpeget dets vellykkede tilpasning til omgivelserne, begrundes førstepræmien således: Taget over karréen (den karré, bygningen danner) "hæver sig over denne som et selvstændigt element. Ud over at manifestere sig over taget i alle retninger vil koncertsalen være synlig dels fra glasfoyeren, dels fra Christians Brygge gennem glaspartier". Fra foyerens plan og op til indgangen til koncertsalen fører en bred trappe, der kan finde anvendelse ved "mere uformelle arrangementer", som det hedder.⁵ Bygningskroppen kan fremstå i farvet puds

Vinderforslag, musikhus på Bryghusgrunden. Henning Larsen Tegnestue, 1993.

eller en kalkmarmorsten, og sektionen med koncertsalen samt dennes tag eventuelt med blyovertrukne stålplader. Foyeren vil dog, som det anføres, vinde ved lidt større dybde, ligesom det beskrives som uhensigtsmæssigt, at biblioteket er spredt over tre etager. Salens rektangulære grundplan med side- og endebalkoner opfattes sammen med den store loftshøjde som befordrende for en akustisk velfungerende koncertsal. Selv med de beregnede 2.200 tilskuere vil der mangle et par hundrede pladser, hvad der sammen med den store afstand fra scene til den bagerste del af salen vil nødvendiggøre en udvidelse i bredden.

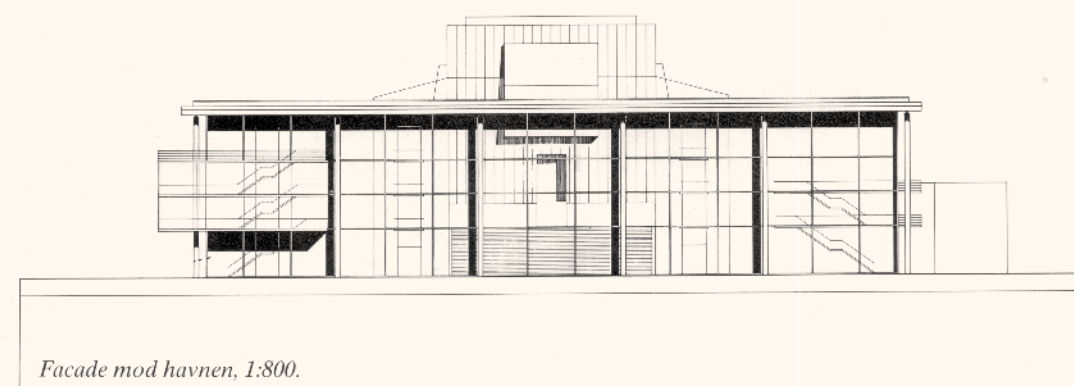
Til siderne og som led i udformningen af karréen er anbragt henholdsvis en lille sal og en prøvesal.

Henning Larsens forslag er, som flere andre, behændigt indføjet på grunden. Det består af to hovedsektioner med flade tage, hvoraf den forreste med front mod havneløbet indeholder foyer med billetsal, garderobe og restaurant. Facaden er spejlsymmetrisk opbygget omkring et stort indgangsparti – en moderne version af et klassisk princip for monumentalbygninger. Facaden opleves af kørende over Langebro som en stor ved aftentide oplyst, relativt gennemsigtig facade, hvis gavle tilsvarende er åbne med glaspartier og synlige dæk. Samlet erfares et venligt modtagelsessystem, såvel for publikum, der ankommer kørende ad kajgaden og stiger af ved trapperne, som for andre, der ankommer fra Frederiksholms Kanal, eller for koncertgæster, der når frem via Vester Voldgade. Musikhusets anden sektion indeholder i en såkaldt *double cube* selve koncertsalen. Den har en aftrappet overbygning, af komiteen omtalt som det skulpturelle tag med forskellige scenefunktioner. Huset består således af to afsnit, der deler sig, fordi vejen langs med kajen her er ret åbent integreret, som det allerede på dette tidspunkt var planen med udbygningen af Det Kongelige Bibliotek, den såkaldte Sorte Diamant, der netop som et dramatisk træk har en korridor med gangbro tværs over den gennemkørende trafik. Trafikken langs havnen nødvendiggjorde, at en sådan gennemskæring gik igen i Musikhusprojektet, omend tacklet forskelligt fra forslag til forslag.

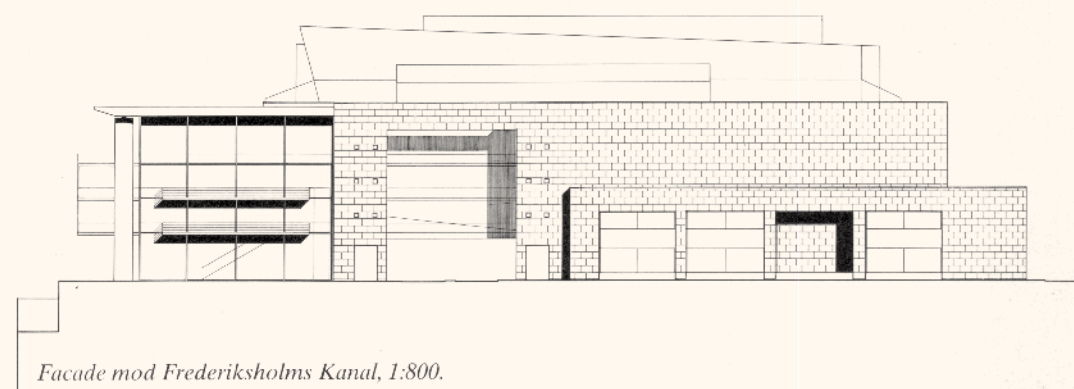
Overdækkede passager af den type er imidlertid ikke så sjældne i arkitekturhistorien. Mange større og mindre palæer har en majestætisk korridor ind igennem bygningen, hvorfra kørende gæster i tørvej kan komme videre op i huset. Det gælder også for teaterbygninger som det forbløffende Teatro Farnese i Parma (tegnet i 1618 af G.B. Aleotti), for Friedrich Schinkels Schauspielhaus i Berlin fra 1821 og naturligvis i København for buen under arkitekten Holger Jacobsens Ny scene på Det Kongelige Teater, indviet i 1931 og kendt som Stærekassen. En passage for biler, der leder fra Kongens Nytorv igennem huset til Tordenskjoldsgade med adgang til teatrets foyer fra selve buen. Bilerne kommer dog her kørende på en stilfærdig måde.

Henning Larsens musikhus har en gennemkørsel, man godt kan opfatte i traditionen for sådanne ankomstsystemer. Sammenlignet med Den Sorte Diamant optræder korridorens to sider her mere integrerede og homogene, fordi der modsat Diamanten ikke er tale om, at huset opfattes som nogen tilbygning. Ej heller er korridoren udelukkende bestemt til transit. Trapper i tilslutning til underføringen leder op til koncerthusets foyer. Projektets udskæringer i taget hen over vejen trækker dagslys ned i trafikens rum.

Hvad angår sin højde viser Larsensmusikhus diskretion i forhold til omgivelserne, ligesom det også forsøger at afstemme relationen til den historicistiske boligejendom fra omkring 1900 mellem huset og Langebro. I sin plan indoptager Musikhuset netop, hvad der minder om en karréstruktur. Husets klassiske plan, symmetrisk over længdesnittet, udløser i sagens natur en oplevelse af balance, der tilfører den vanskelige grund ro, idet balancen perceptorisk projicerer sig ud i omgivelserne. Forslaget indløser forventninger om monumentalitet, men uden bombast. Herved angives en forsigtighed i forhold til de umage elementer i bybilledet, der ifølge projektets tankesæt skal bringes sammen og afstemmes.

Facade mod havnen, 1:800.

Facade mod Frederiksholms Kanal, 1:800.

Facade mod havnen og Frederiksholms Kanal, vinderforslag, musikhus på Bryghusgrunden, Henning Larsen Tegnesteue, 1993.

Springer fra

Henning Larsen valgte imidlertid sensationelt efter at have opnået førstepræmie samme dag at opgive projektet, fordi han pludselig under prisoverrækkelsen skønnede, at grunden var for lille til formålet. En ganske bemærkelsesværdig beslutning, der af Københavns Kommune blev taget til efterretning grundet Henning Larsens nationale og internationale prestige. Hans udmelding kom muligvis også som en bekvem anledning for kommunen til ikke at rejse de nødvendige midler til projektets virkeliggørelse.⁶ Der har til stadighed været stridigheder og modsætninger mellem by og havn, mellem by og stat osv. Disse genvordigheder har for dele af havnens moderne udvikling afstedkommet uheldige resultater. Man husker Kalvebod Brygge. Dagbladet Politikens arkitekturredaktør foreslog derfor, at man skulle udnævne en person med suveræn beslutningsmyndighed. Offentligheden var blevet træt af de genkommende trakasserier.

BLOX

Ingen anden grund i hovedstaden har været bearbejdet via så mange konkurrenceforslag. På den anden side af årtusindskiftet kom der skred i sagerne. I dag står vi med BLOX tegnet af den hollandske tegnestue OMA. Princippet gående ud på en opstabling af volumener var indtil projektets fremkomst en nyhed i det klassiske København. Som bygningen nu foreligger, har også dette projekt været igennem en brydningssproces i hele sin offentlighedsfase, som det ofte er tilfældet med markante bygninger af en høj eksponeringsgrad i bybilledet. Projektet er blevet modificeret på forskellige ledder, blandt andet afstemt i forhold til højden på Kongens Bryghus og beboerønsker om bevaring/gendannelse af legepladser og meget andet. Det oprindelige formkoncept med de udkragede kasser pegede tilbage på eksperimentelle udkast inden for den hollandske De Stijl-gruppe i 1920'erne, fortrinsvis projekter af van Doesburg og van Eesteren. Ligesom bygningen inden for tegnestuen OMAs egen omfattende produktion kan ses som en horisontal slægtning til rådhuset i Rotterdam.

Idet bygningen måtte gennemgå de omfattende modifikationer i offentlighedsprocessen, har den afhvølet noget af sin skulpturelle ekspressivitet. De opstabilede volumener træder ikke i slutresultatet frem som kasser, der tydeligt og selvstændigt trækkes ud i facaden. Huset er droset ned, uden at man på den anden side vil overse det i det københavnske bybillede. Bygningens fremtoning og den betydningshorisont, den rejser, peger langt ud i det moderne København som et vidtspændende felt bundet sammen af trafik, en storby med hektisk insisterende trafikårer, broforbindelser, store tracéer af jernbanelinjer. Et i nabolaget strukturdannende træk, der i øvrigt på Posthusgrunden ved Hovedbanegården vil blive potenseret tilsvarende med et kompakt kompleks af ejendomme og tårnhuse. BLOX relaterer sig ikke udelukkende til det historiske miljø på og omkring Slotsholmen, derimod til København som en nutidig trafikmetropol med en i tiåret frenetisk byggeaktivitet ud i alle kvarterer.

Som det gælder for et antal projekter i det, der blev kendt som "den hollandske bølge", rusker det desuden op i den gængse opfattelse af orden i distributionen af funktioner og elementer i programmets mange dele. Disse får i bygningens indre lov til at kollidere, overskære hinanden i en simultan oplevelse af diverse rumligheder. Også ankomstforholdene er uortodokse, den brede monumentaltrappe, ad hvilken man får adgang til den multifunktionelle bygning, leder nedad og derpå ind i huset.

Ved at overskære funktioner, at stykke dem sammen som de små plasticstykker der indgår i sammensatte figurer til nøgleringe og Humpty Dumpty-figurer, eller som de spredte farvede felter i en Rubik's Cube, følger OMA her, som så ofte tidligere, en avantgardistisk tradition for at bryde formskemaer op, for dekomposition, for kollisioner, opskæringer og syninger i montagen, en strategi, der begyndte i starten af det 20. århundredes billedkunst, for at fortsættes i 1960'ernes neo-dada.

Dens rumtænkning har som en af sine urfædre Adolf Loos' såkaldte Raumplan, en energisk artikulation af rumforløb i tre dimensioner.

Dens princip for balancer stammer, kunne man tilføje, mere fra Mondrians vinklede spil af linjer og flader i oprejst skikkelse end fra det princip for symmetriske balancer, der gjorde sig gældende i det vindende Musikhusprojekt, og som i den moderne arkitektur viser tilbage til Schinkel.

BLOX-bygningen udfolder sig i sit indre på grænsen mellem det komplicerede og det komplekse. Som en urban megamaskine ligger den og brummer trafikalt for enden af Frederiksholms Kanal. Fra ankomsten træder man ned, ind og op i en verden af intrikat tredimensionel rumtænkning, præget af en overvejende usentimental maskinæstetik og med dada-agtige friktionsfyldte assemblager af materialer. På den store, højtliggende friluftsterrasse i forbindelse med caféen opbygges et medrivende og storladent vue ud over vide dele af havnen mellem Knippelsbro og Langebro og langt videre ud i det københavnske landskab, til hvilket bygningen i høj grad henvender sig. Man forvisses her om, at hovedstadens vandflader har forbindelse til Verdenshavet, Gysse og Guldalderen er glemt, ligesom himmelhvælvet over København næppe noget sted erfares så mægtigt som her, hvor man ikke blot står på toppen af noget og kigger ned, men befinder sig på en vid platform med værn i klar skiveglas, og hvor der midt i euforien over alt det, man kan se, indtræder oplevelsen af et indre, lykkeligt svævepunkt. ●

1 *Arkitektens Maanedshæfte*, Årg. XLIII, 1941, nr. 7, s. 102.

2 Aage Rafn: "Om Bryghuskonkurrencens Resultater", in: *Arkitektens Maanedshæfte*, op.cit., s. 108.

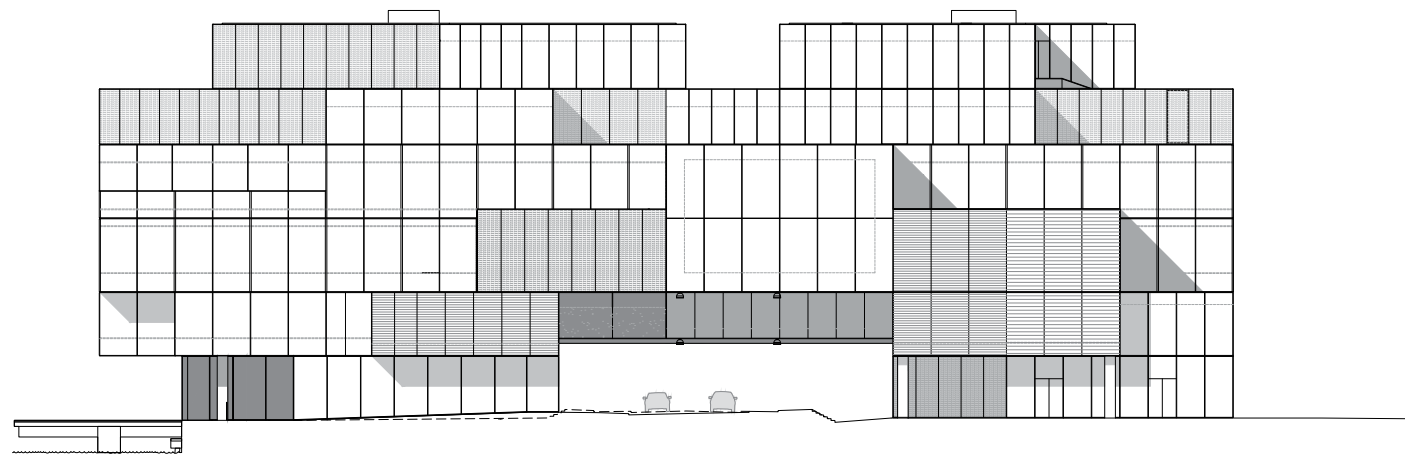
3 Se *Arkitekten*, nr. 3, 1994, s. 82f.

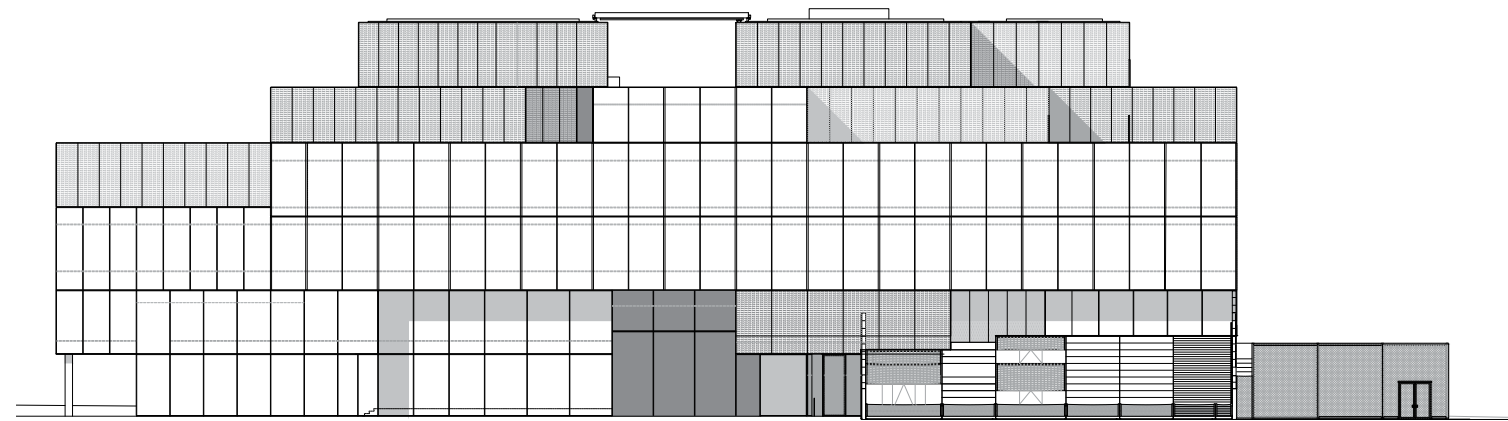
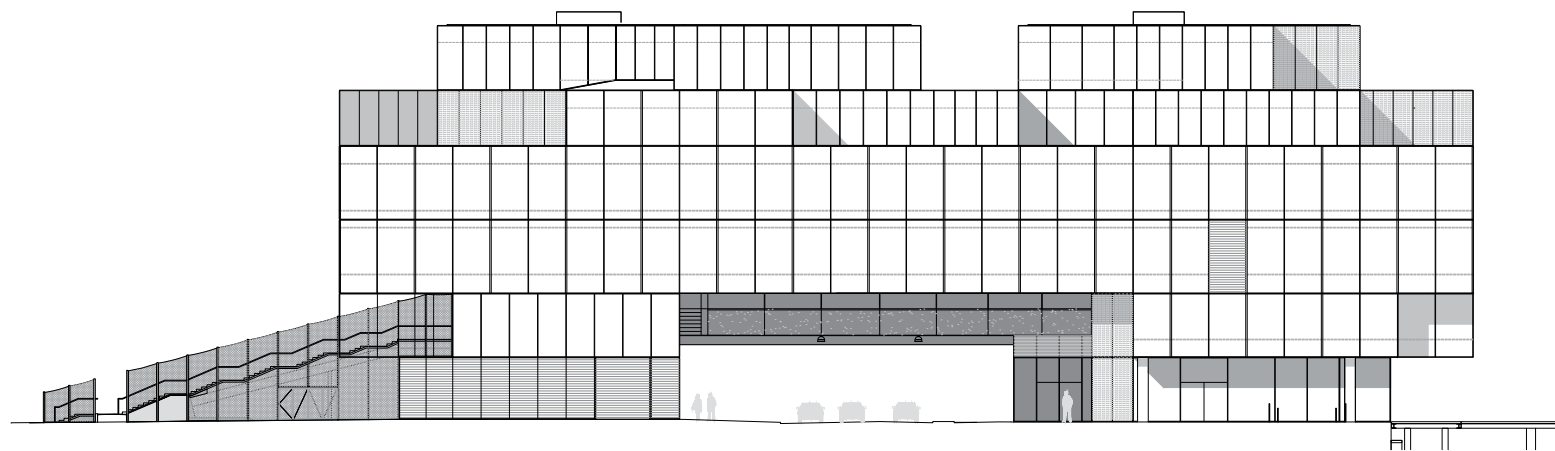
4 Ibid.

5 Ibid., s. 94.

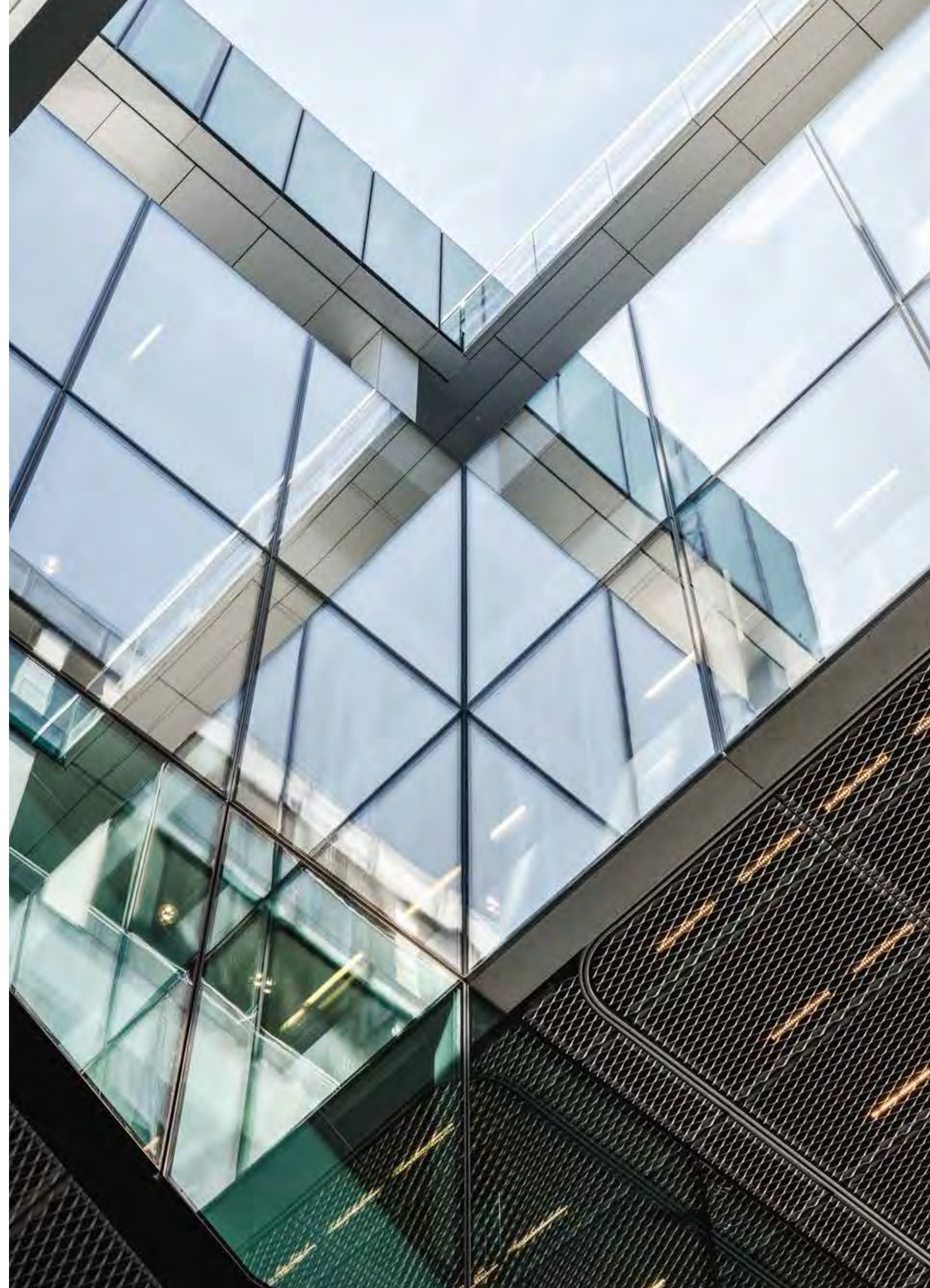
6 Henning Larsen havde ved optakten til arbejdet på konkurrenceforlaget bidraget med skitser og beskrivelser. Det blev gennemført af Troels Troelsen, Lars Steffensen, Dorte Mandrup-Poulsen og Kjeld Vindum. Larsen var i en længere periode før afleveringen sengeliggende med influenza. Til alles overraskelse erklærede han pludselig, da tegnestuens forslag blev tildelt førstepræmie ved en ceremoni på Københavns Rådhus, at projektet måtte opgives, fordi grunden var for lille. Dette er historisk ret enestående og skulle vise sig at afføde en del undren blandt danske journalister, da samme Larsen senere under arbejdet med Operaen på Holmen accepterede at sluge en stribe kameler og faglige ydmygelser fra bygherrens side, dog uden at han ved den lejlighed fandt grund til at trække sig fra projektet.

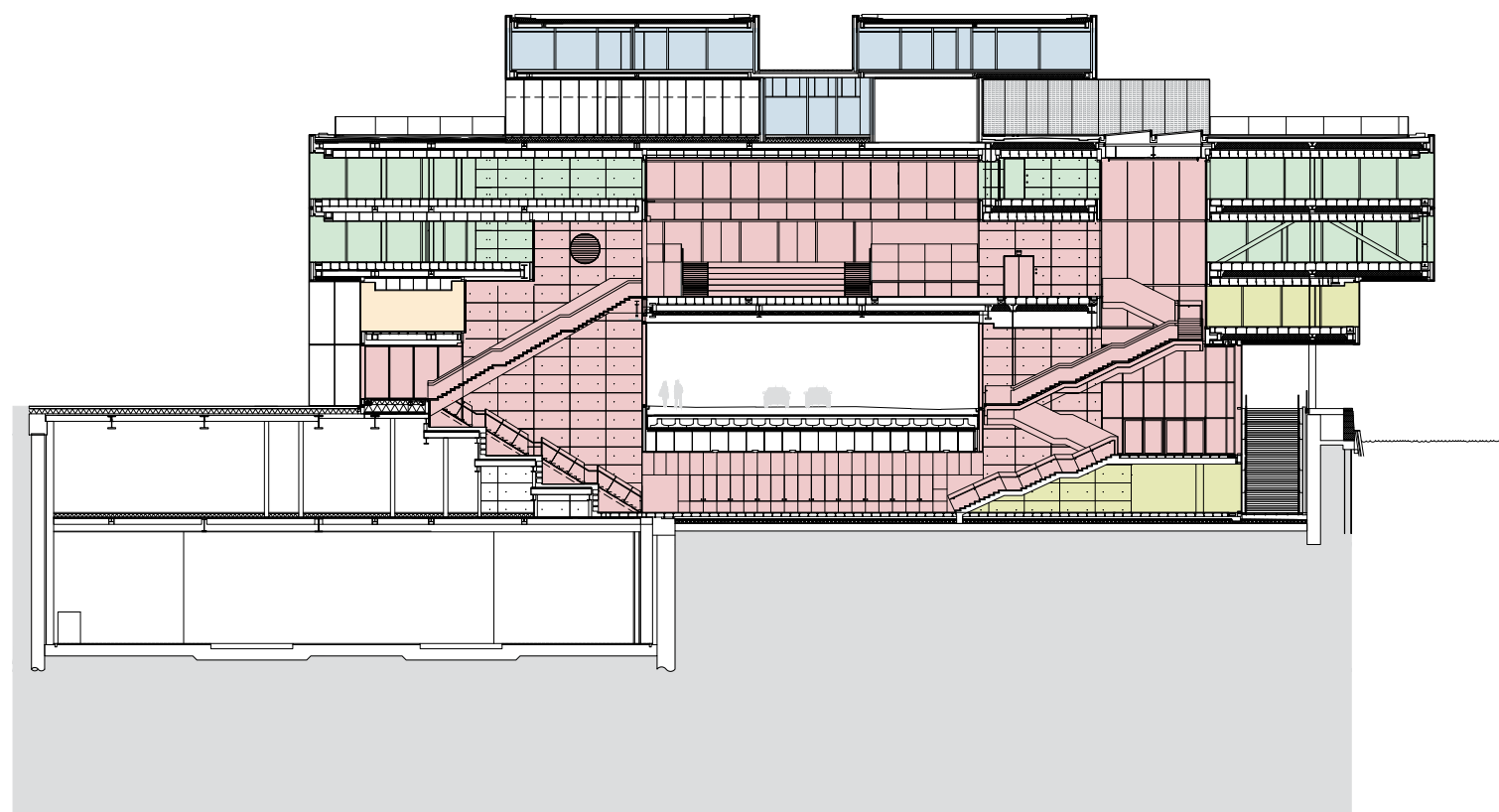

↑ Nordøstfacade 1:500.
↓ Nordvestfacade 1:500.

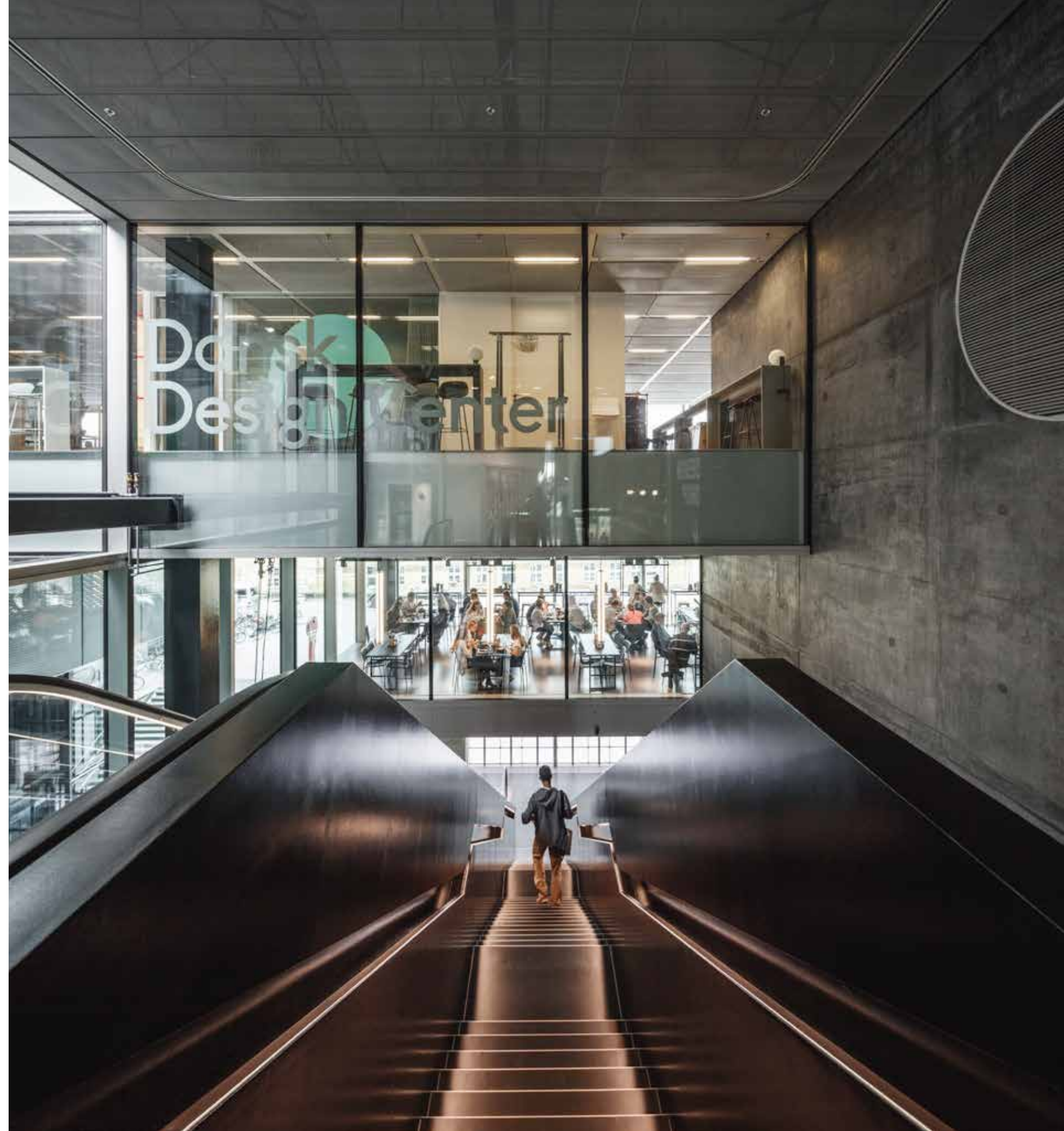

Det centrale trapeanlæg er et monumentalt offentligt rum, der fører ned til indgangen til DAC og passagen under vejen.

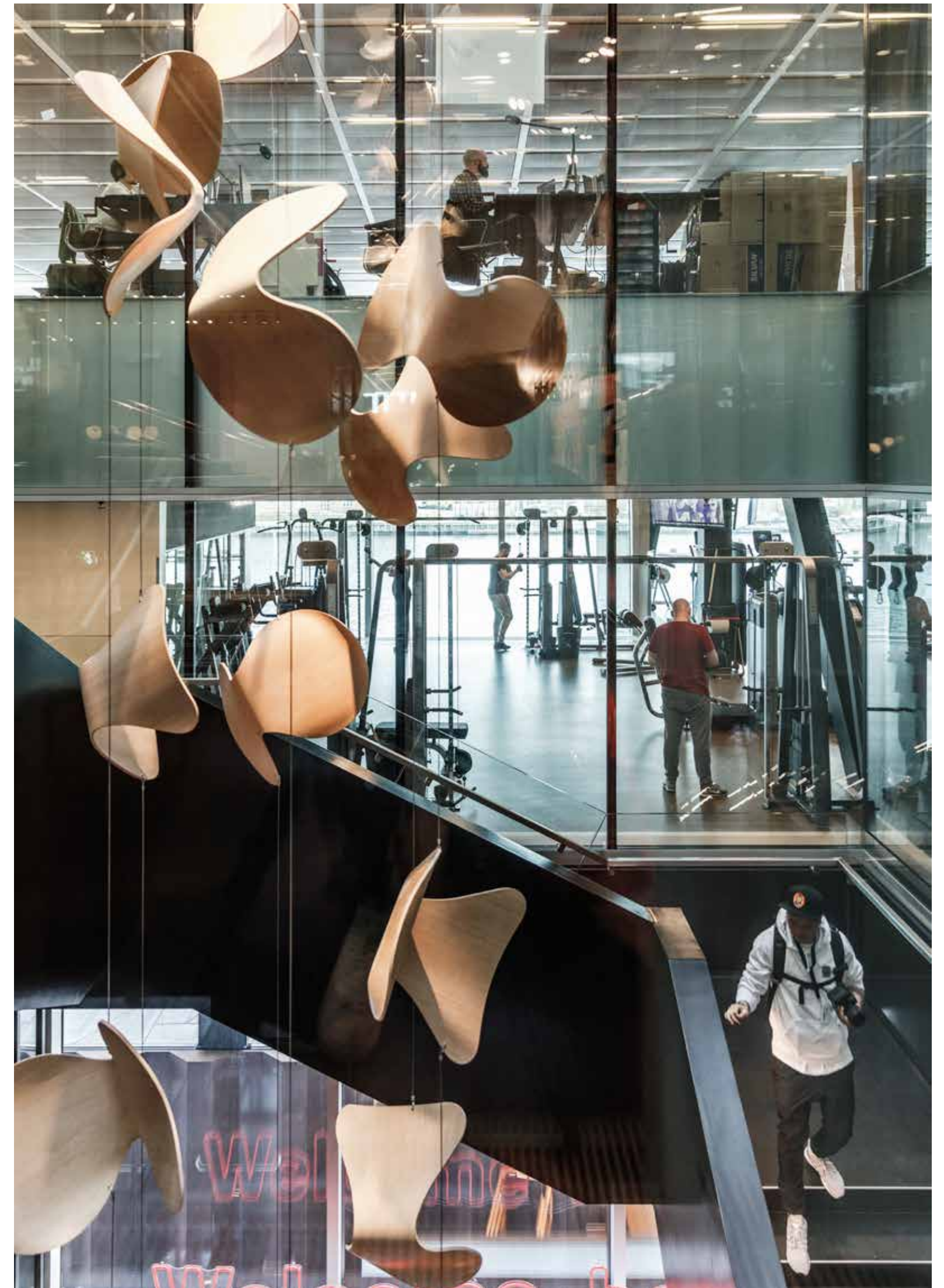

DAC er placeret i et loop under og over vejen, der skærer sig gennem BLOX. Nordøst snit 1:1000.

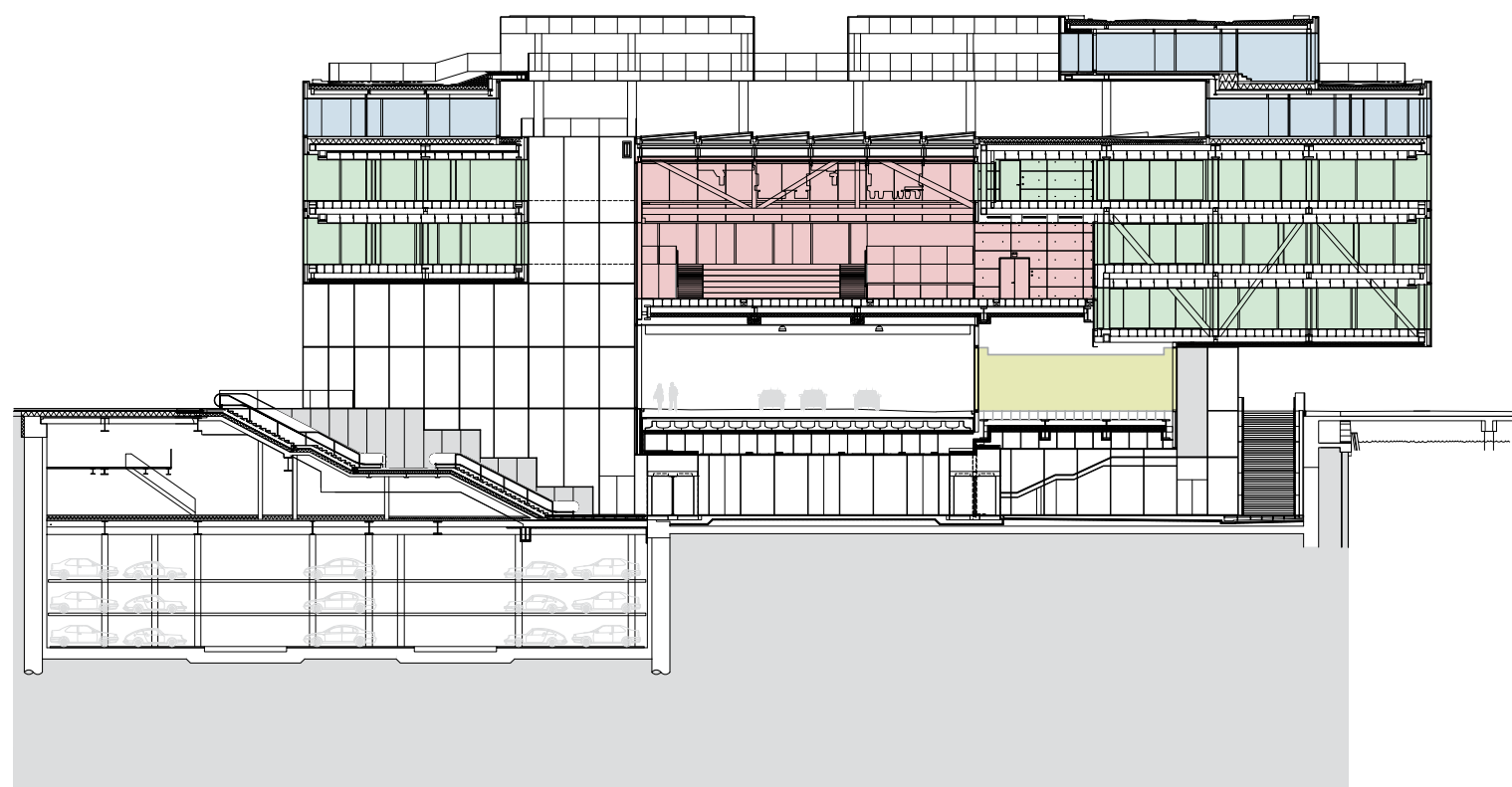
- Urban connector
- Kontor
- Retail
- Diverse
- Teknik
- Bolig
- Kerner
- Restaurant
- DAC
- Legeplads

Som gennemgående princip er der transparens mellem kontorfaciliteterne og bygningens offentlige cirkulation.

← Designshop og trappe op til DACs udstillingsrum.
↑ Fra trapperummet er der kig til fitnesscenteret og havnen. Bygningens indre facader er i overvejende grad transparente.

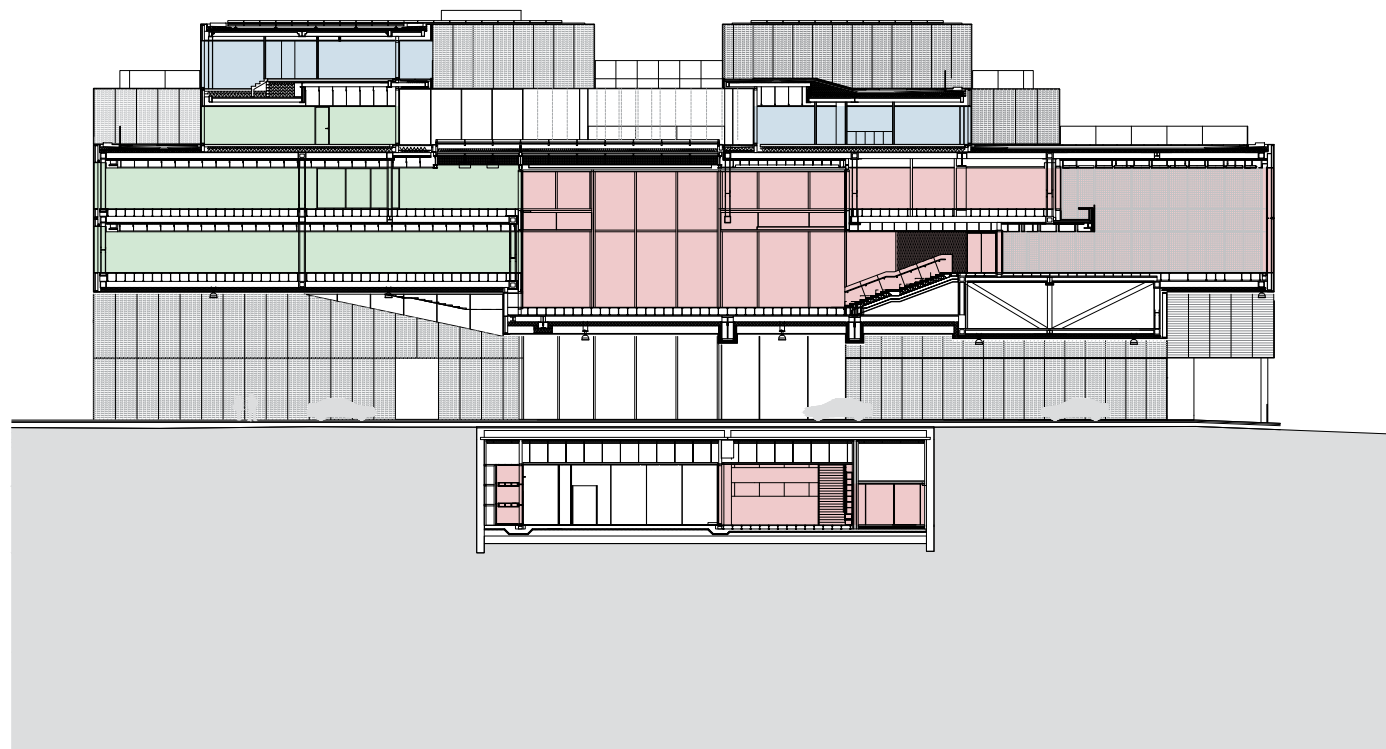
Nordøst snit 1:1000.

● Urban connector	● Bolig
● Kontor	● Kerner
● Retail	● Restaurant
● Diverse	● DAC
● Teknik	● Legeplads

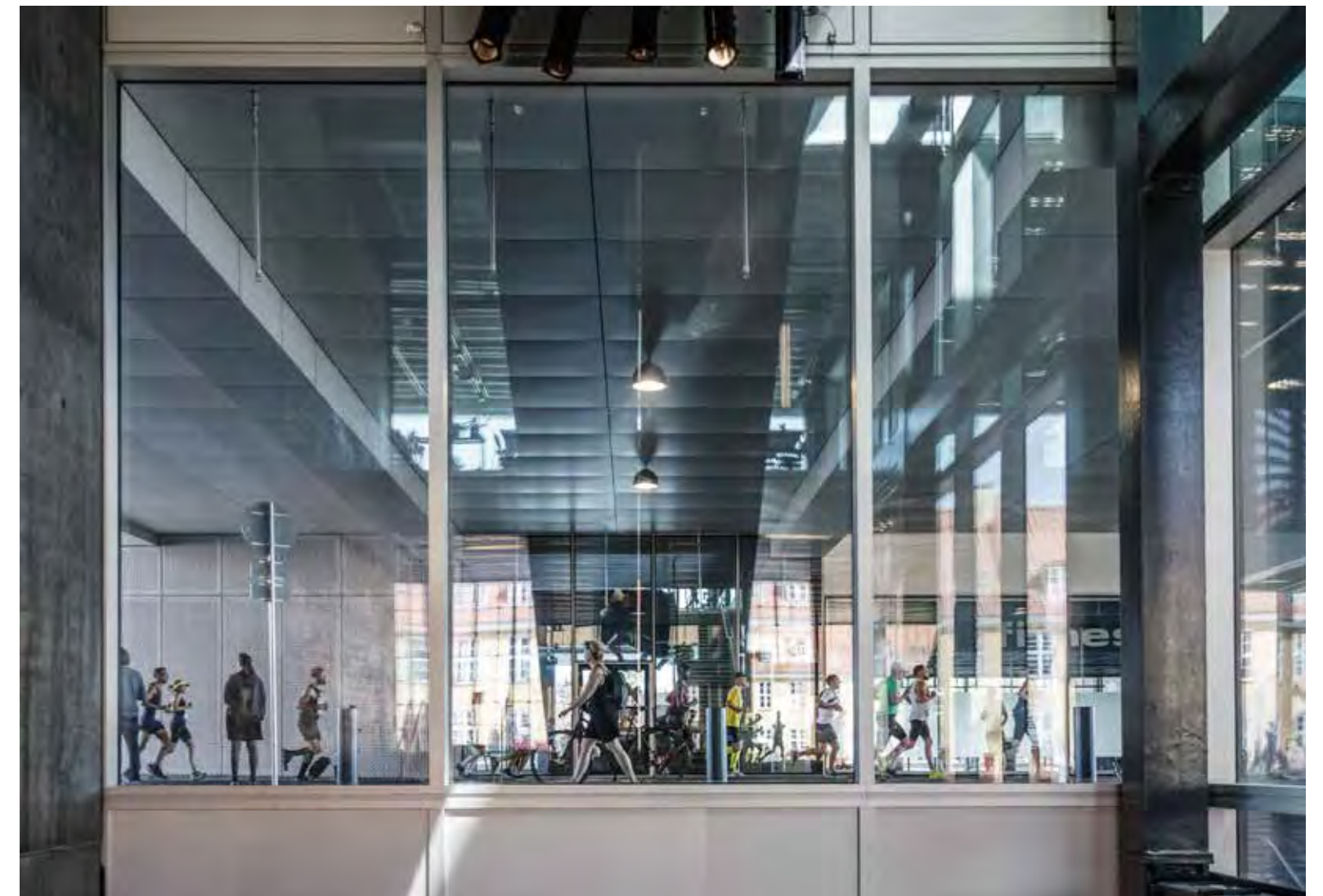
Havnepromenaden og DAC Passage. De offentligt tilgængelige rum i og omkring BLOX forbinder by og bygning.

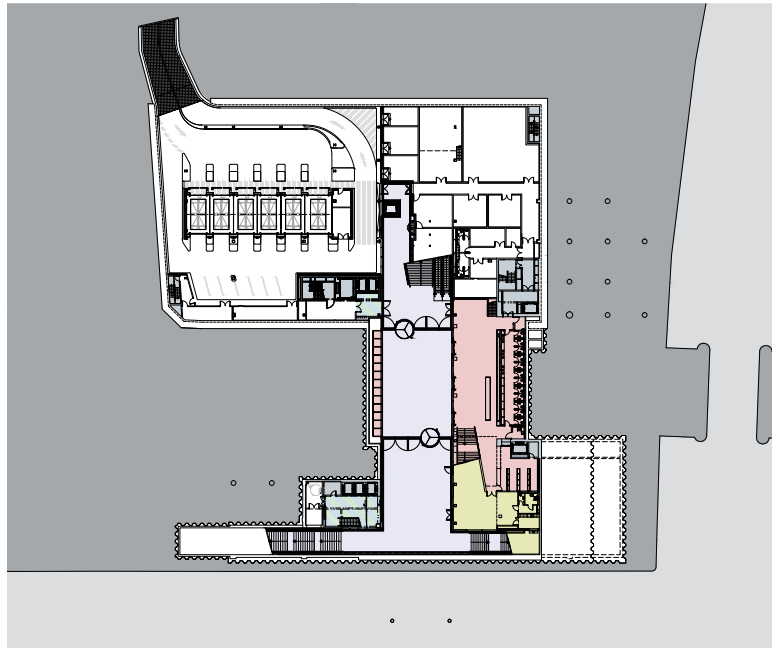

Sydøst snit 1:500.

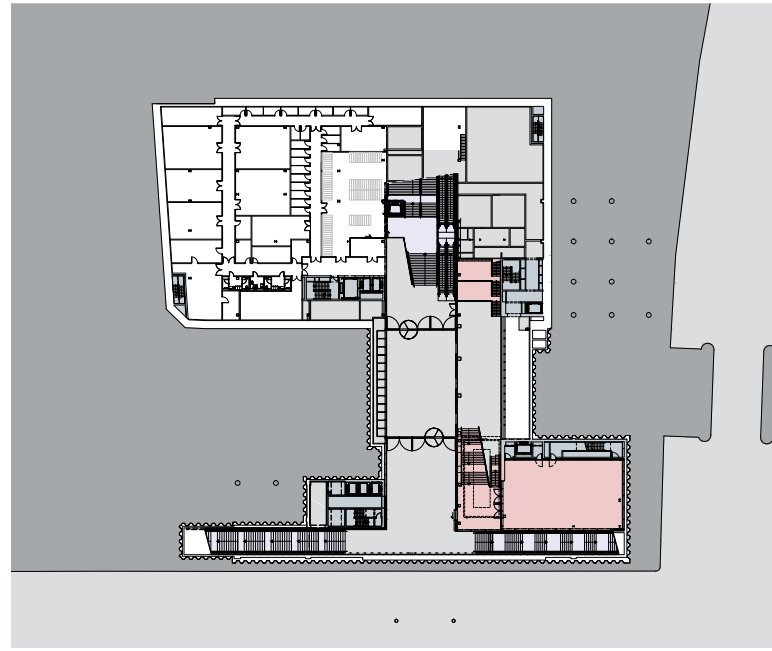
● Urban connector	● Bolig
● Kontor	● Kerner
● Retail	● Restaurant
● Diverse	● DAC
● Teknik	● Legeplads

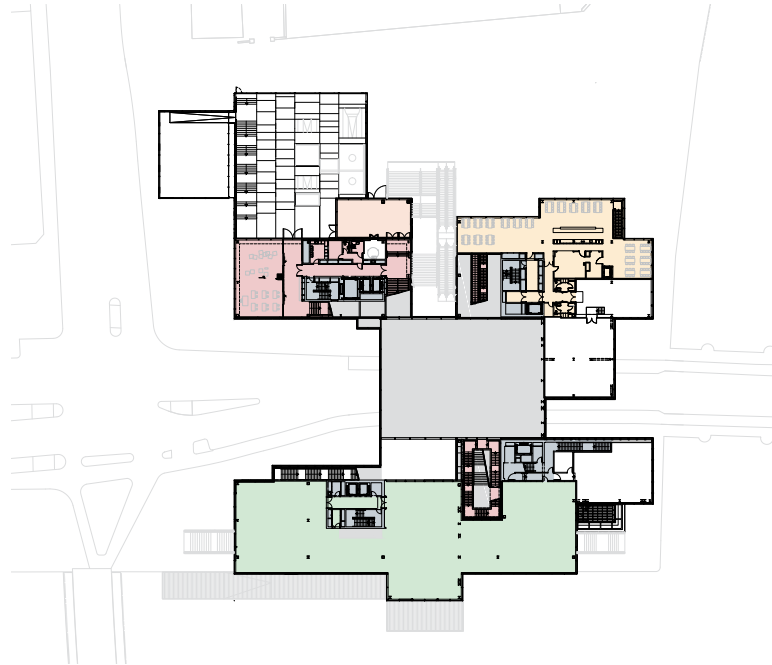
Kælder niveau 2

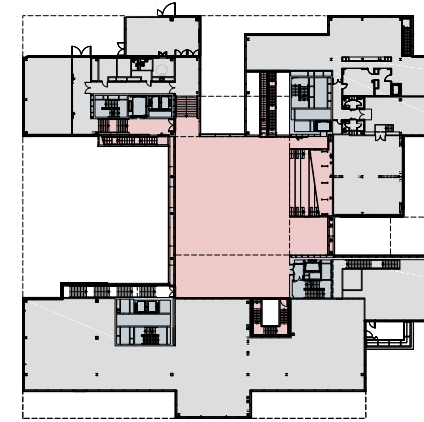
Kælder niveau 1

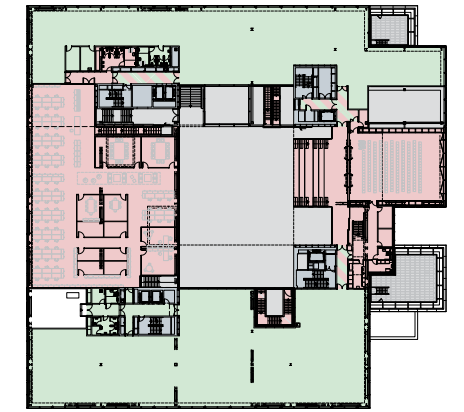
Stueplan

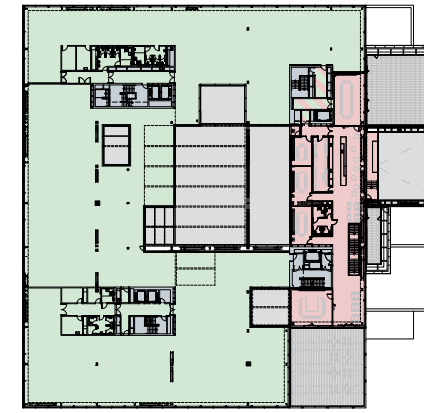
1. sal

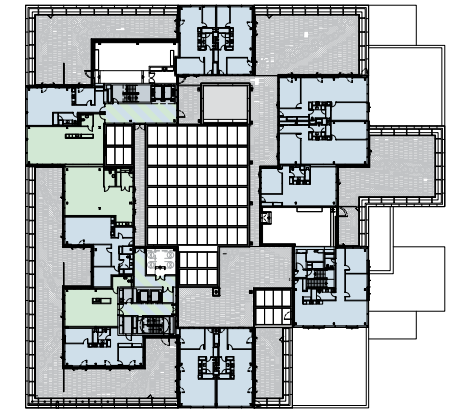
1. sal mezzanin

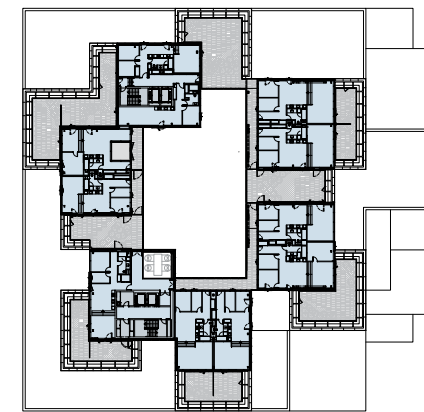
2. sal

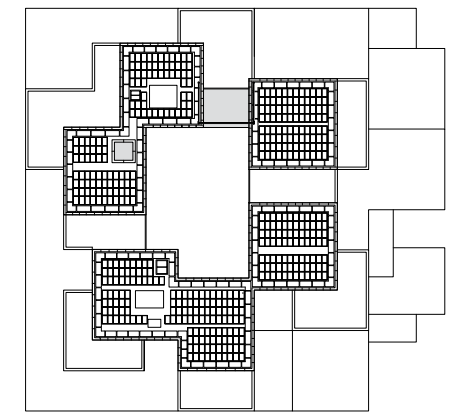
3. sal

4. sal

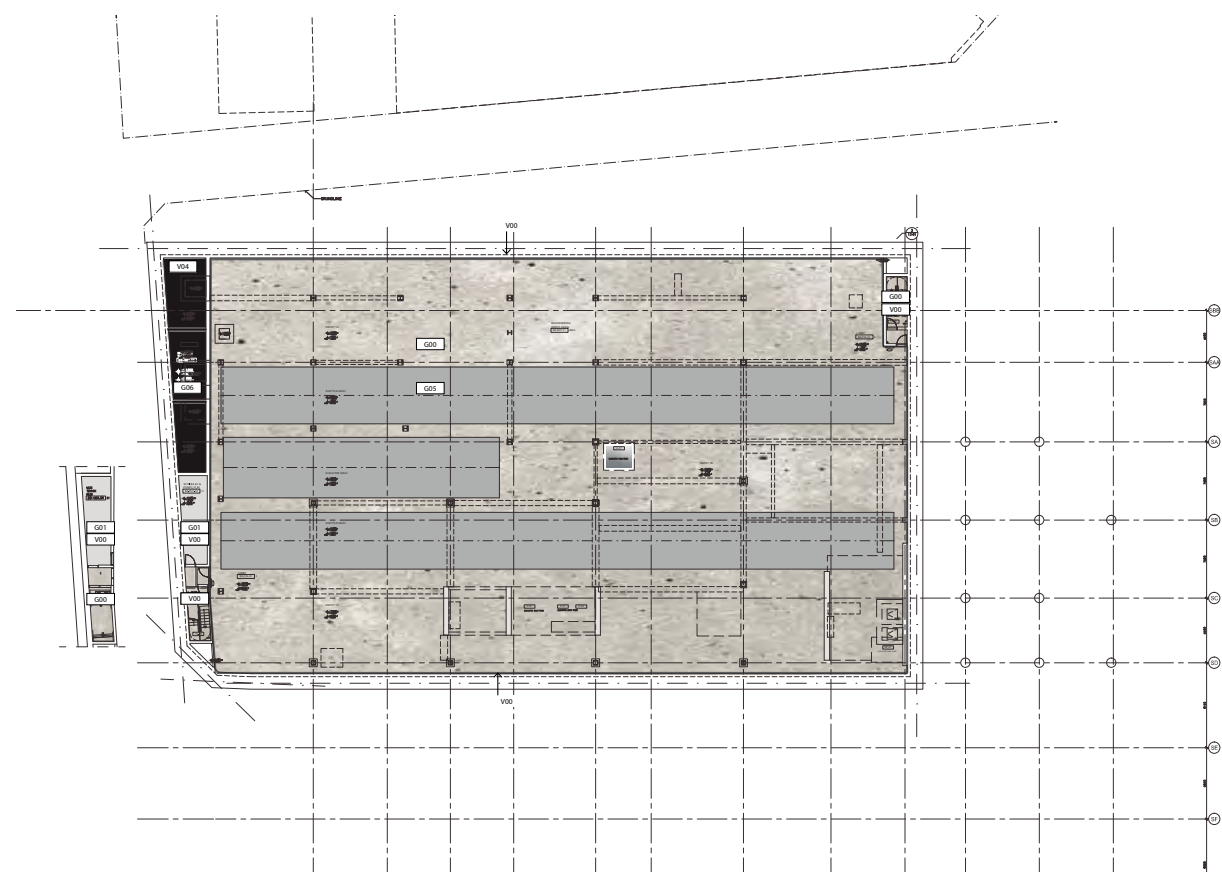
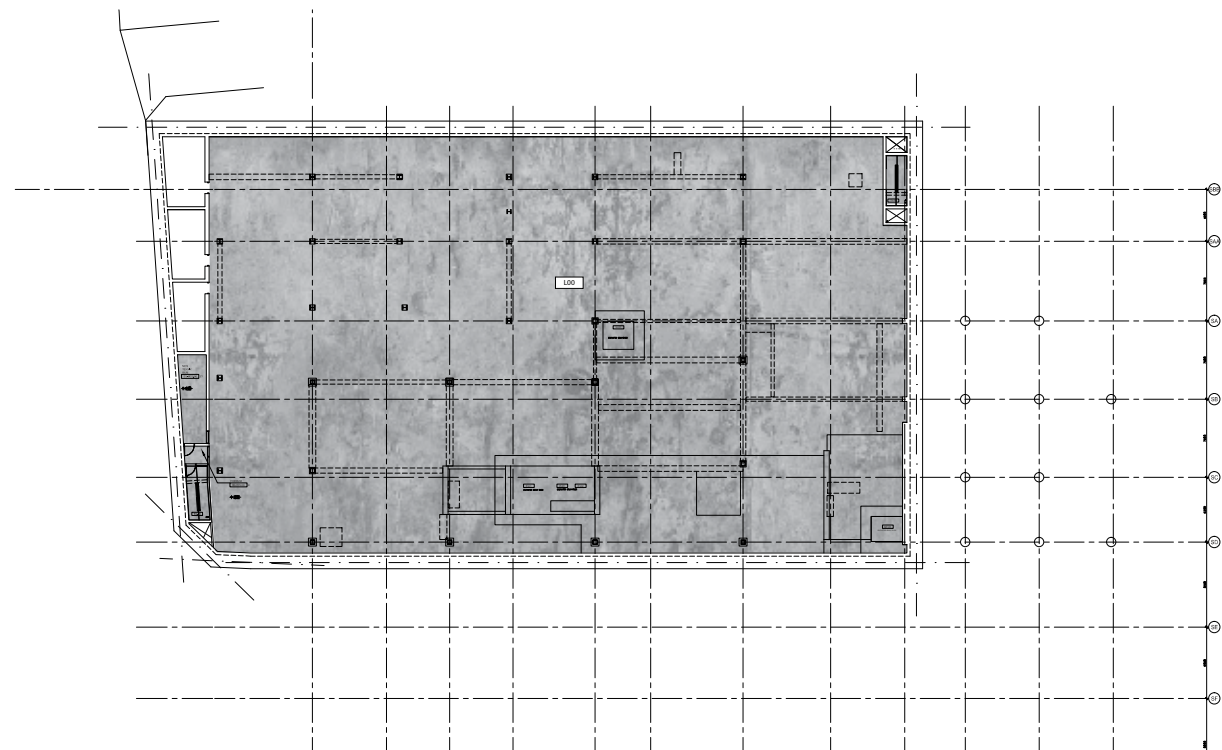

5. sal

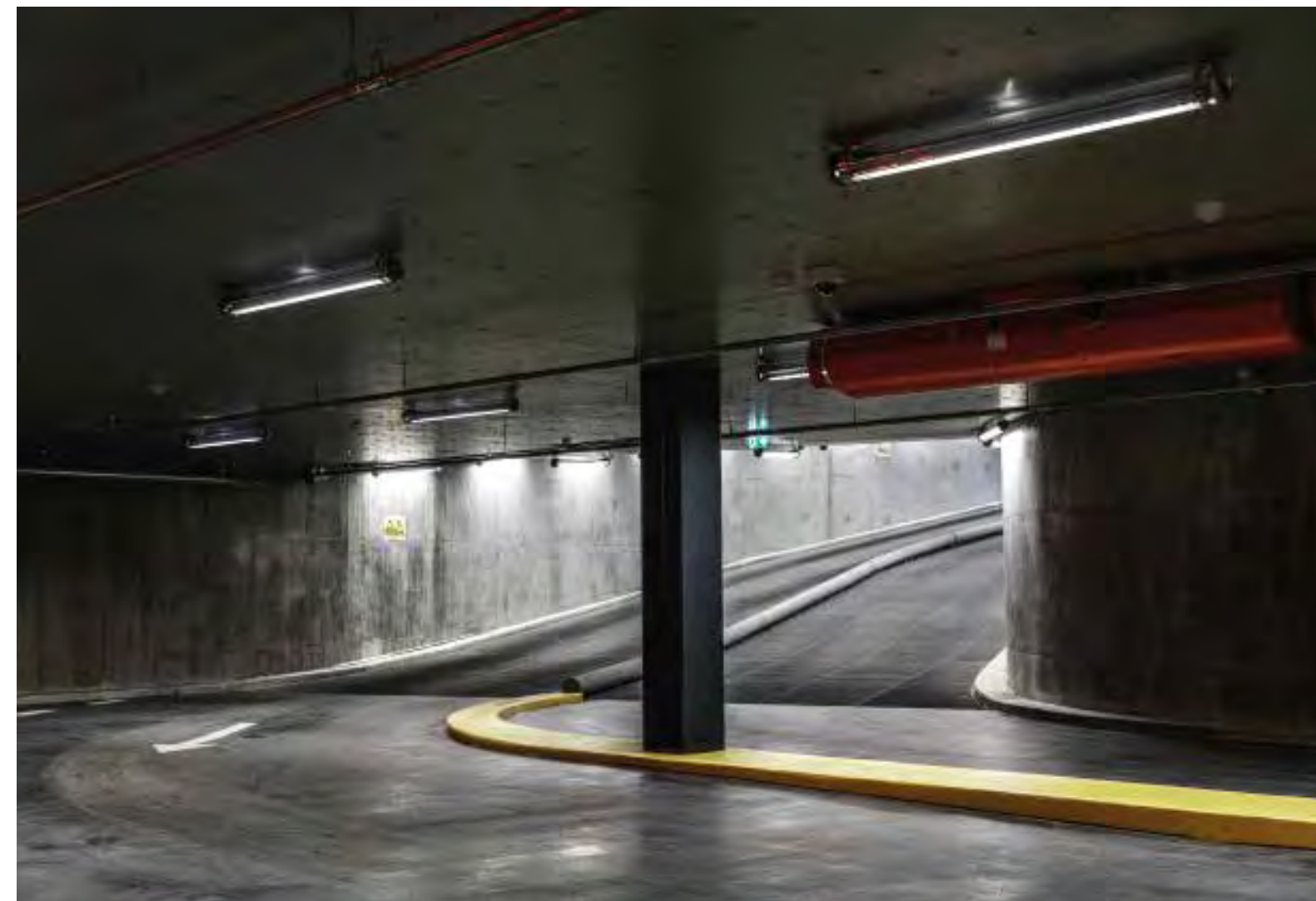

Tag

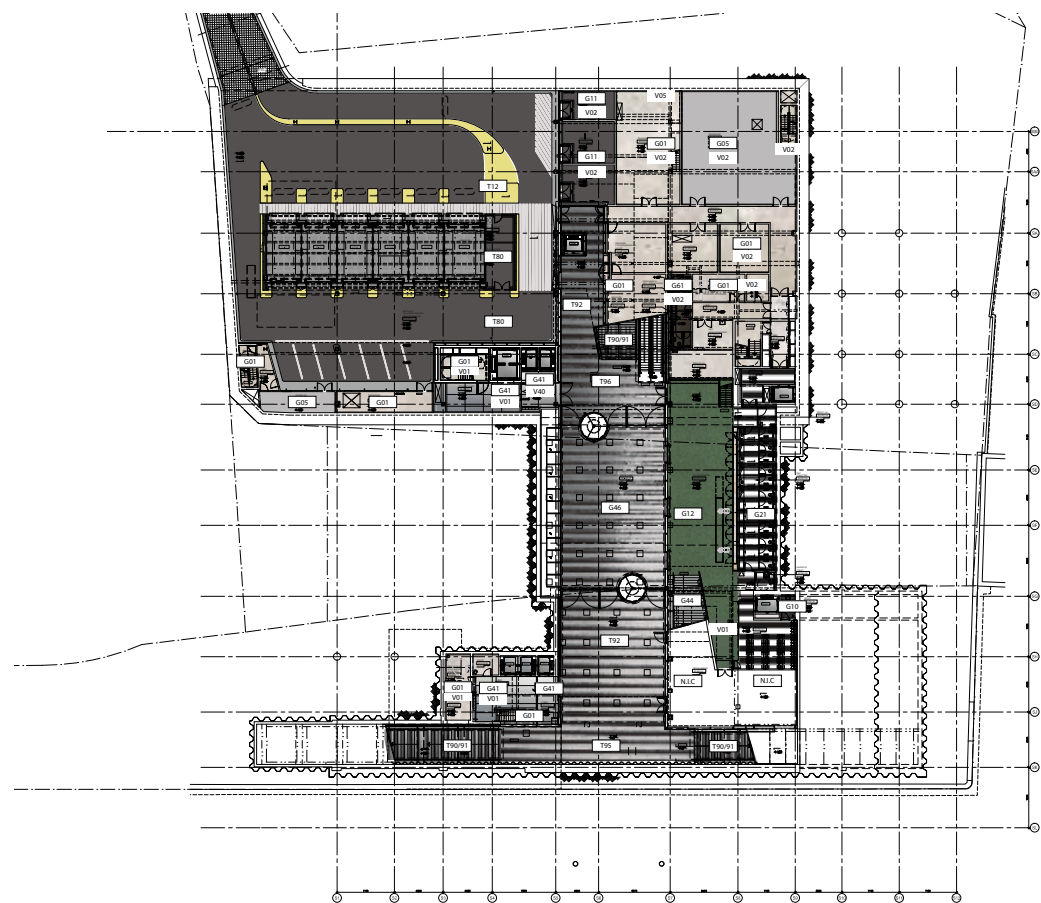
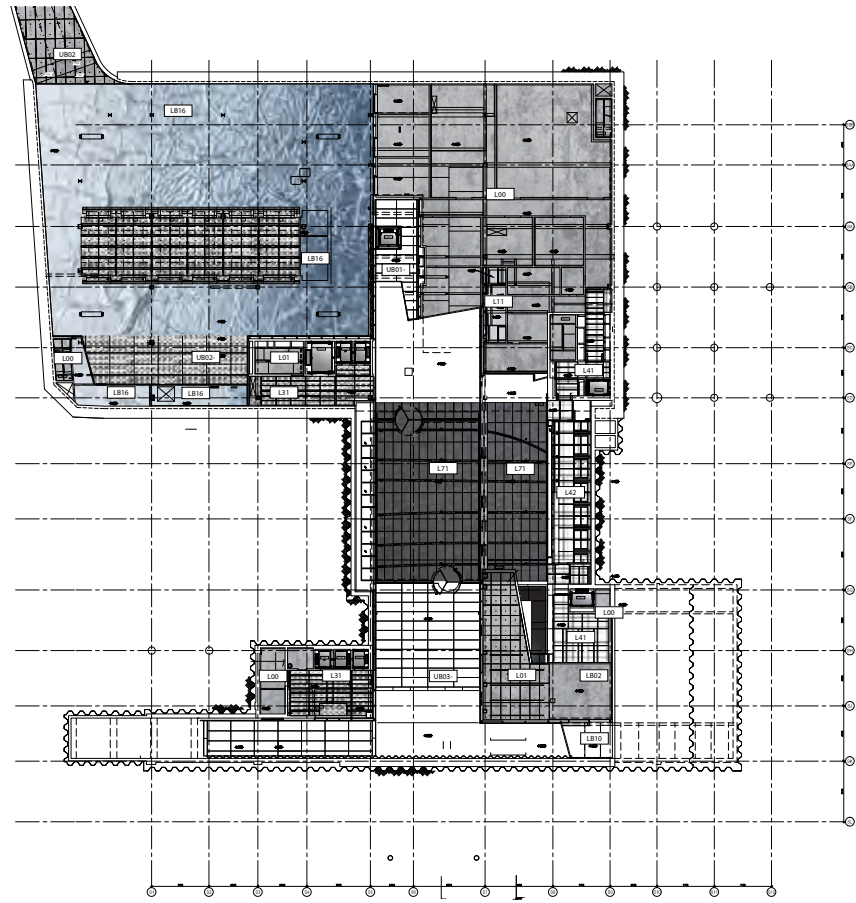
- Urban connector
- Kontor
- Retail
- Diverse
- Teknik
- Bolig
- Kerner
- Restaurant
- DAC
- Legeplads

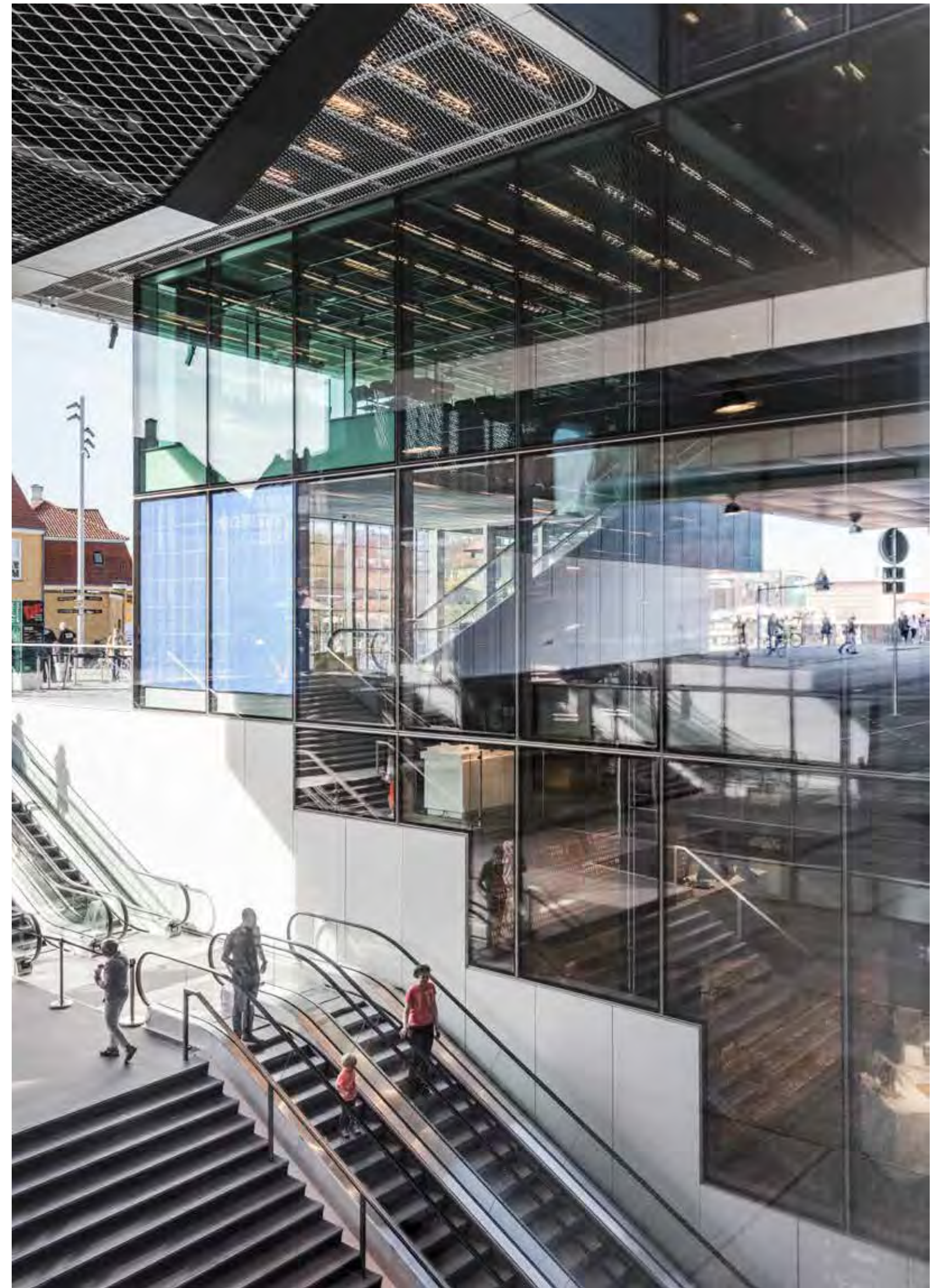
↑ Materialeplan loft, kælder niveau 3.
 ↓ Materialeplan gulv, kælder niveau 3.

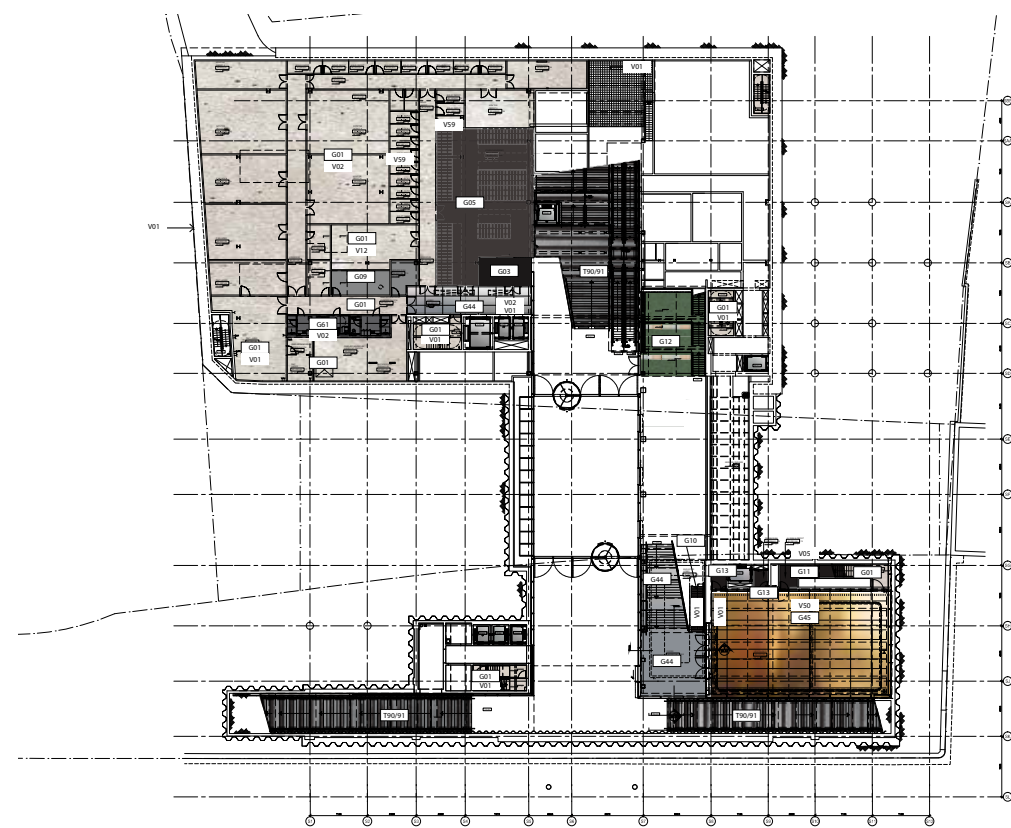
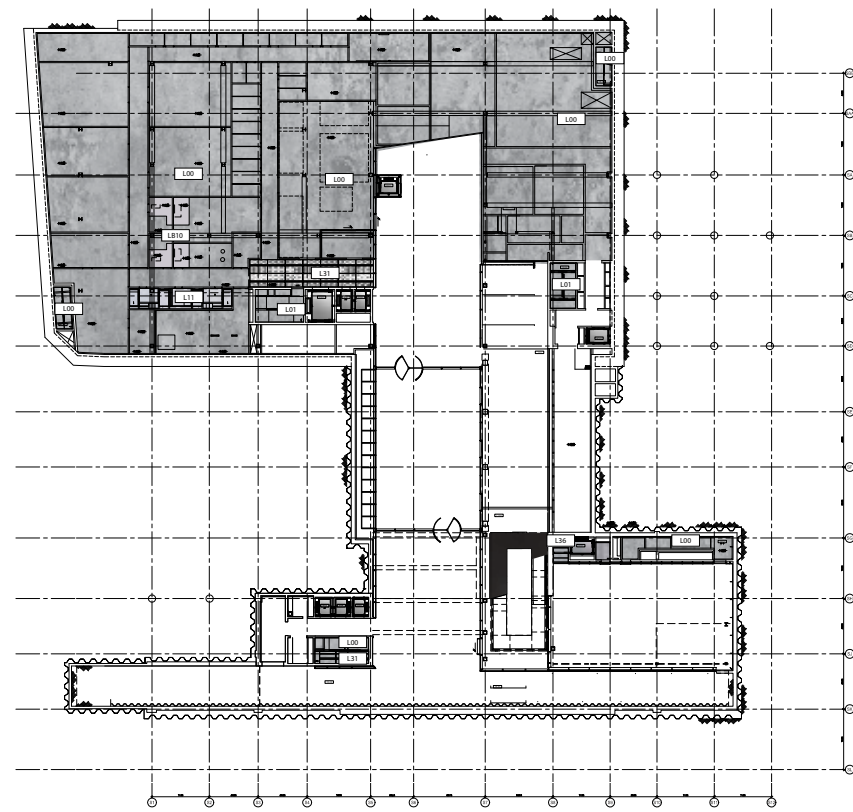
Etagerne under BLOX huser et fuldautomatisk parkeringsanlæg, der bidrager til at reducere overfladeparkeringen.

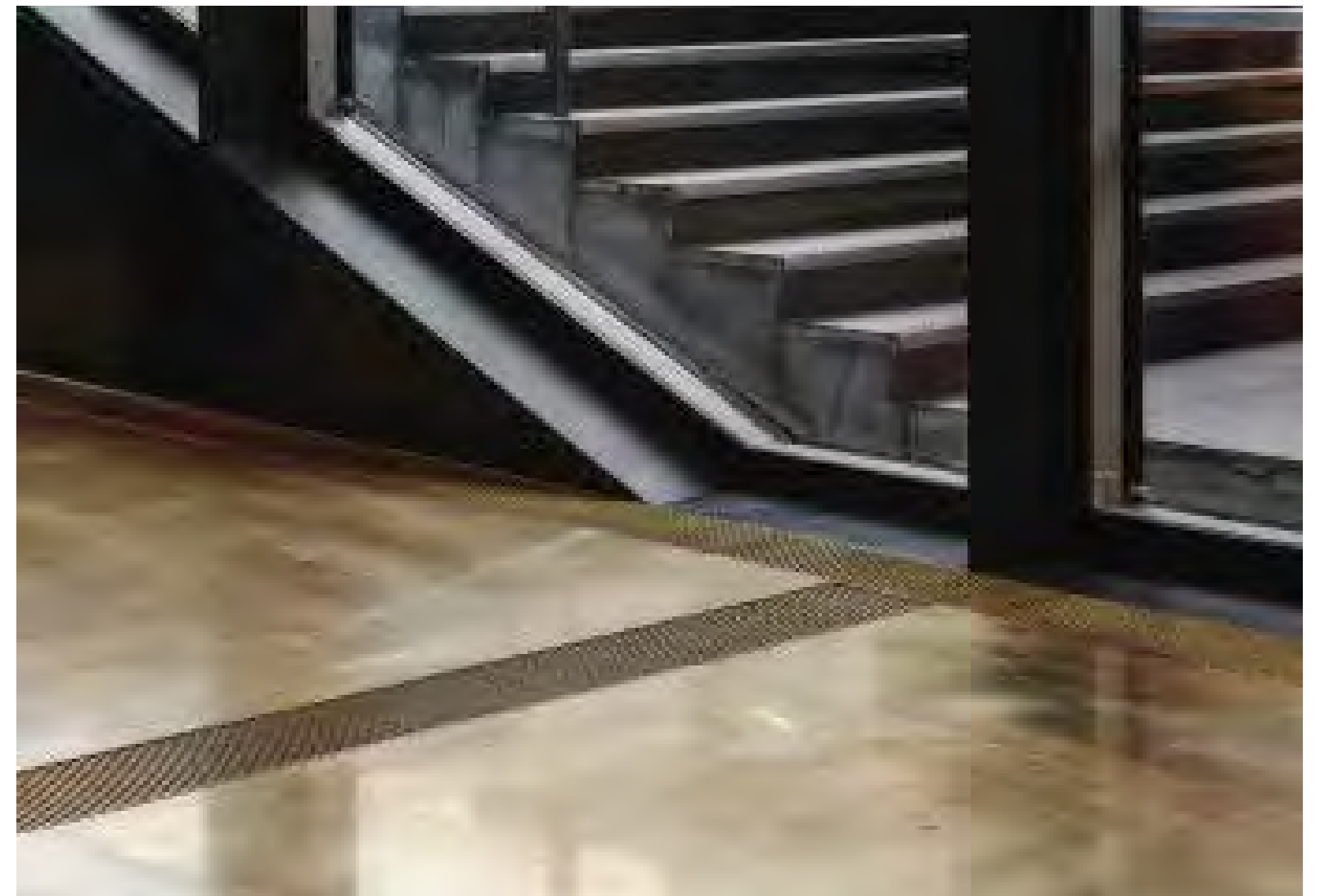
↑ Materialeplan loft, kælder niveau 2.
 ↓ Materialeplan gulv, kælder niveau 2.

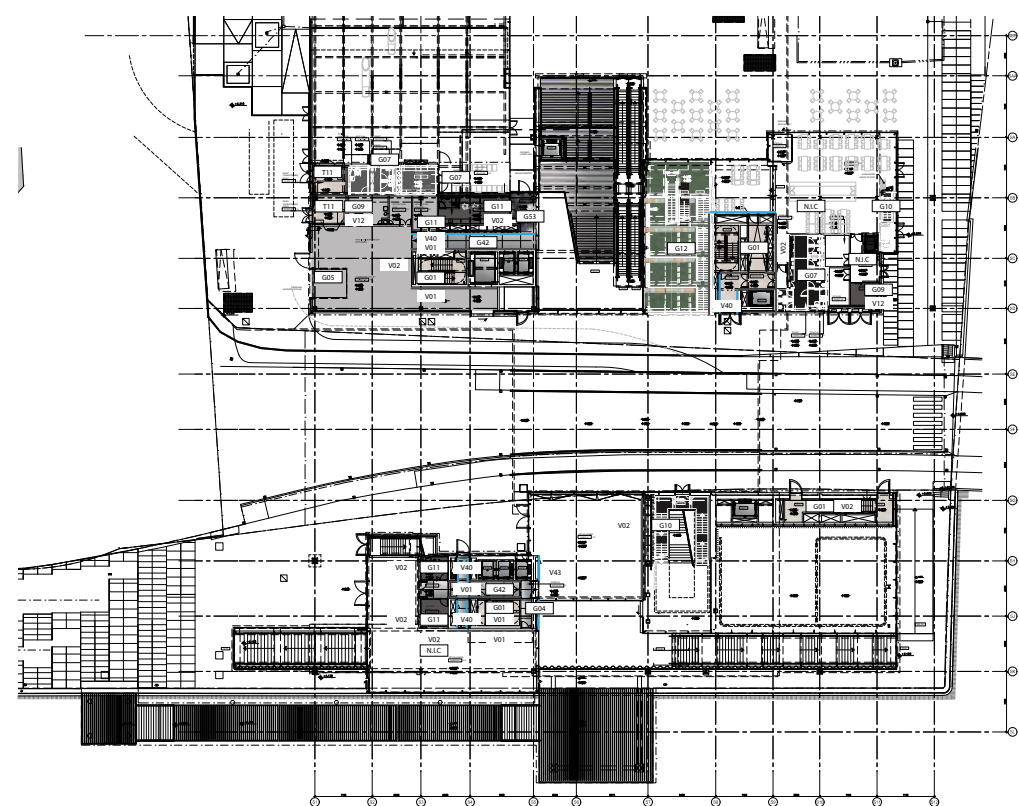
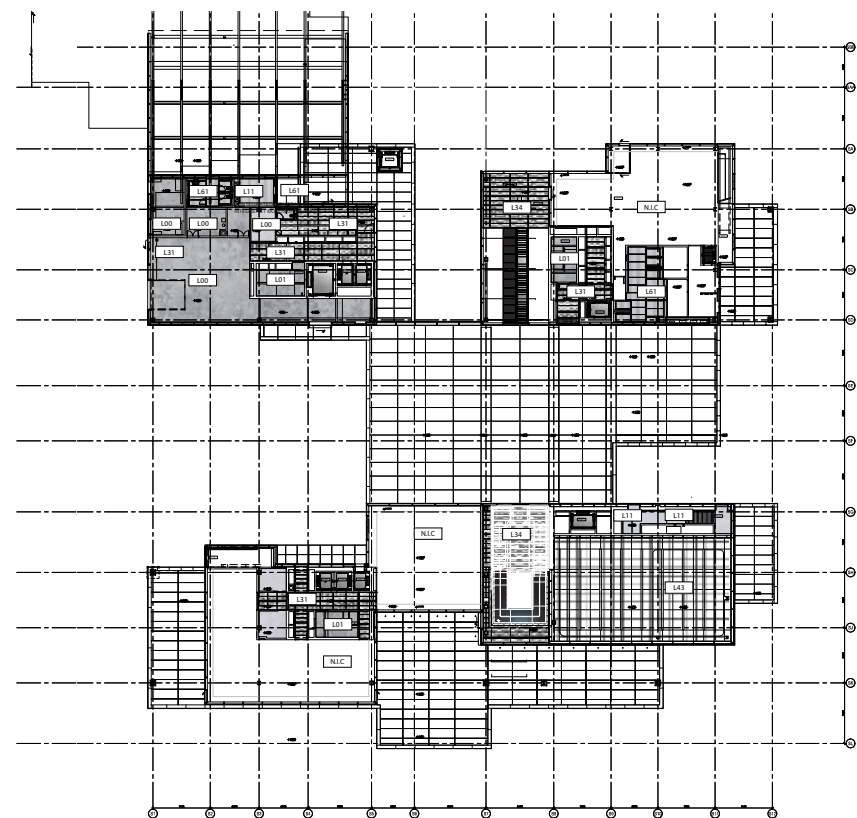
Plateau og ankomstrappe til BLOX fra Bryghuspladsen ved Fæstningens Materialgård.

↑ Materialeplan loft, kælder niveau 1.
 ↓ Materialeplan gulv, kælder niveau 1.

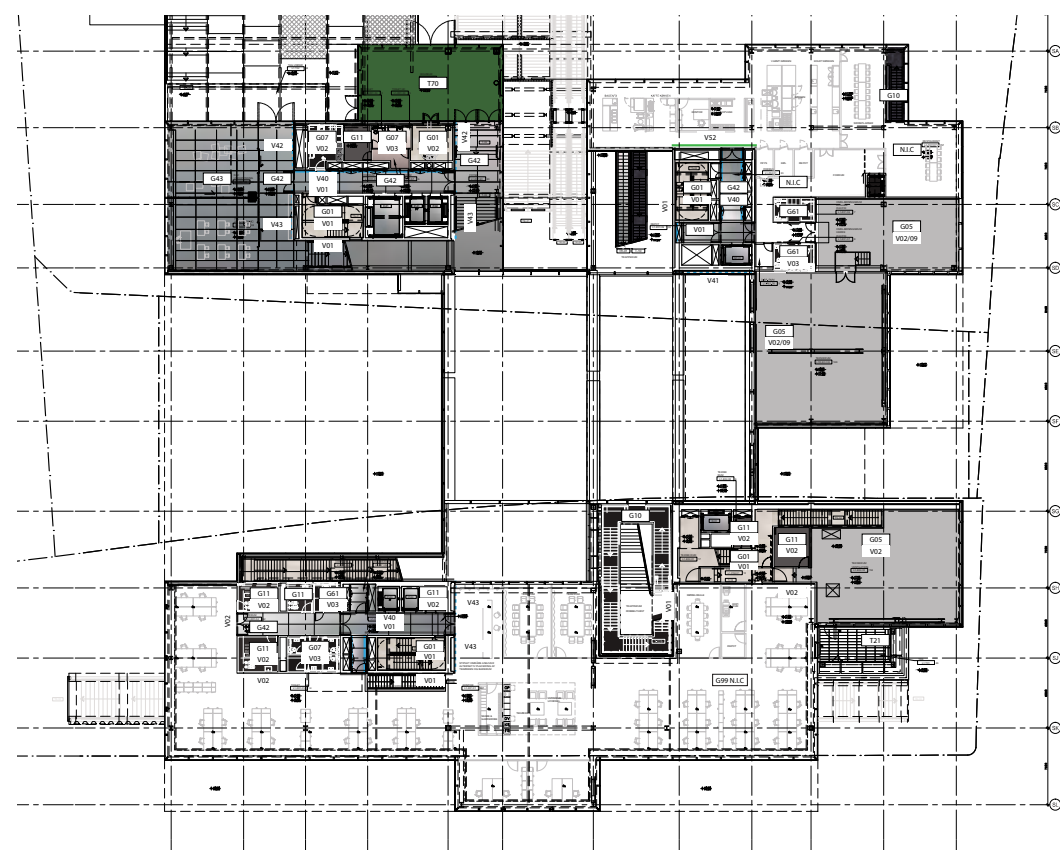
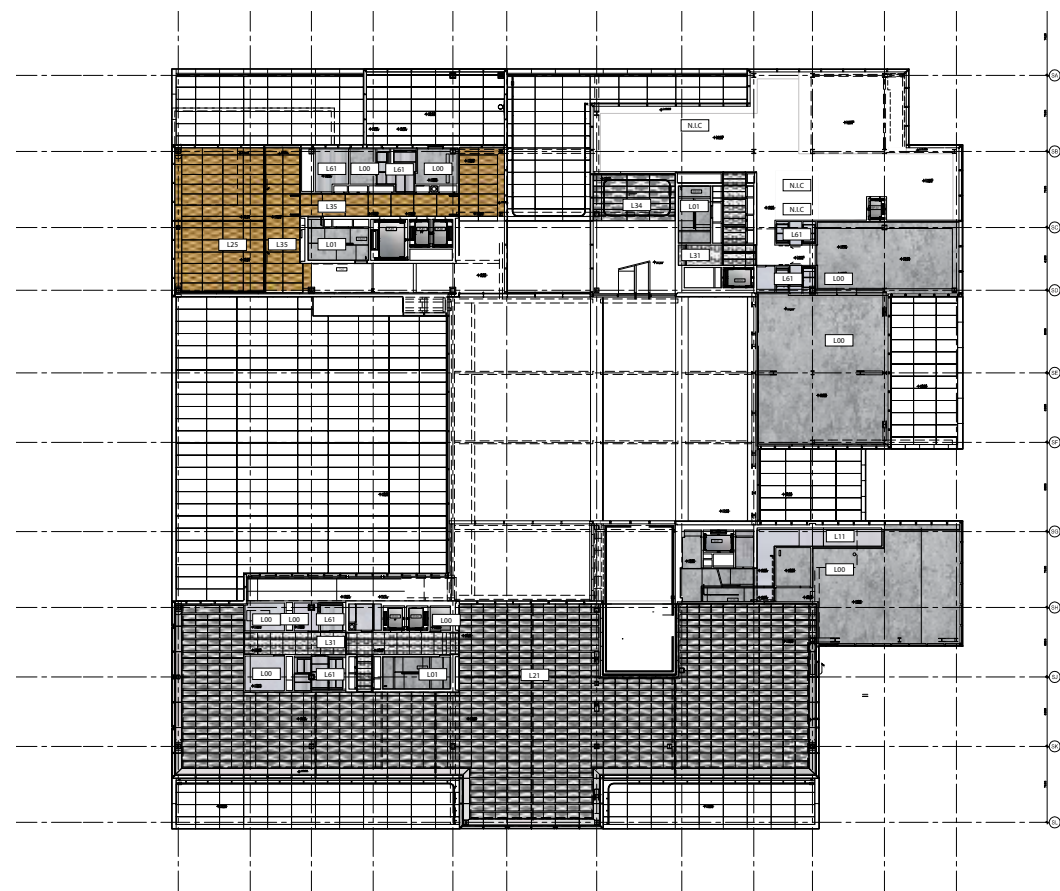
Guldgalleriet. En topsikret udstillingsfacilitet og signaturrum.

↑ Materialeplan loft, stueplan.
 ↓ Materialeplan gulv, stueplan.

I DACs designshop er man i øjenhøjde med den trafik, der føres gennem bygningen.

↑ Materialeplan loft, 1. sal.
 ↓ Materialeplan gulv, 1. sal.

Variationen i materialevalg giver hvert enkelt rum et særegent udtryk og transparens, der er med til at formidle og artikulere overgangen til den omgivende by.

BLOX

indefra og ud

Anne Skovbro

Filantropidirektør, Realdania
i samtale med Kristoffer Lindhardt Weiss

Med BLOX har Realdania realiseret sit største projekt til dato. Filantropidirektør i Realdania, Anne Skovbro, fortæller om ambitionen bag og det vigtige tværfaglige samarbejde, der gør såvel byer som bygninger levedygtige.

Cykel- og gangbroen Lille Langebro kommer til at forbinde Christianshavns volde med Indre By. Lille Langebro forventes indviet i efteråret 2019.

KLW BLOX omdanner med sin placering på havnefronten en central del af København. Hvordan vil du beskrive den grundlæggende ambition med projektet, da det blev lanceret for snart 12 år siden?

AS Omdannelsen fra industrihavn til rekreativt rum og blå park er måske det vigtigste, der er sket for København som by i nyere tid, og det er en grundlæggende ambition, at BLOX bærer den udvikling videre. Man kan sige, at BLOX er en af de sidste – og store – byggeklodser i den del af byens historie, der blev åbnet med det første havnebad for 15 år siden, og som har gjort København internationalt kendt. Og som har gjort byen til et sted, hvor det både er rart at bo, cykle, leve og arbejde. Det skal den blive ved med at være i fremtiden. En af vores ambitioner med BLOX har netop været at holde København på forkant som en af de mest bæredygtige og levedygtige byer i verden. De nye cykel- og gangbroer, der er en del af projektet, binder byen endnu tættere sammen. Sådan skaber vi rum til både søndagsspadsreturen langs havnen og til cyklister, der skal gennem byen på arbejde.

Samtidig rummer BLOX innovative møderum for forskere, organisationer og virksomheder, der arbejder dedikeret med bæredygtig byudvikling verden over, og er på den måde et moderne vartegn ikke bare for København, men også for bæredygtig byudvikling. Ambitionen med BLOX og de mange aktiviteter, som huset danner ramme om, er at skabe en destination i byen, der appellerer til et stort dansk og internationalt publikum med interesse for, hvordan vi skaber bæredygtige byer i fremtiden.

KLW Du nævner selv, at BLOX er meget mere end udstillinger og moderne kontorfaciliteter, det er også en ramme om københavnernes hverdagsliv. Det er en ny måde at bruge havnefronten på?

AS Ja, for 50 år siden ville man ikke have talt om, hvorvidt det er relevant at have en nedre kajkant, så kajakkerne kan lægge til. Det er det nu. Vi bruger havnen og kajkanten på en helt ny måde. BLOX som bygning er tænkt som det bymæssige tandhjul, der fremmer det moderne urbane liv, der ikke rigtig trivedes det sted i byen før. Med BLOX ønsker Københavns Kommune og Realdania at vise, at det er muligt at bygge på en af de vanskeligste grunde i byen og samtidig skabe nye, imødekommende byrum. På den måde viser BLOX i sig selv, hvad der bliver vigtigt i fremtidens byudvikling.

KLW Som daværende direktør i Københavns Kommune med ansvar for byudvikling var du med til at formulere den store fortælling om

Bryghuspladsen, mellem Fæstningens Materialgård og BLOX, rummer både en offentlig legeplads og rum til mange forskellige begivenheder og aktiviteter.

BLOX er en naturlig del af havnens transformation fra industriinfrastruktur til rekreativ blå park.

Bryghuspladsen. Mod Frederiksholms Kanal er der etableret en rekreativ zone.

Københavns Metropolzone, der handlede om fortætningen af den centrale del af byen. Man ønskede at accelerere omdannelsen af havnen som strategisk fokuspunkt for byen?

AS Det er rigtigt, at der var meget debat om udviklingen af havneområderne i de år. Kritikken gik primært på, at områderne nemt endte som en vindblæst, uattraktiv del af havnen, som ingen havde lyst til at bruge som opholdsrum. At der ikke blev stillet nok krav til kvaliteten af byggerierne og de offentlige pladser omkring bebyggelserne. København skal stadig være et sted, der rummer alle mulige former for hverdagsliv, og vi ved, at et bredt samarbejde mellem kommune, stat, erhvervsliv, borgere og private aktører giver den bedste start for et byggeri og for byudvikling, og netop sådan har processen med BLOX været. Hele området omkring BLOX er på en måde et kæmpe klasselokale, hvor alle byens folkeskoleklasser færdes med deres lærere, når de skal på Nationalmuseet, i Tivoli, på Glyptoteket eller på Christiansborg. Foruden de mange turister og arkitekturturister, der hvert år besøger København. Det er sådan en mangfoldighed, der kendetegner en metropol, og det er sådan et mødested, området omkring BLOX

er ved at blive. Dertil kommer, at den del af byen, BLOX ligger i, er et hyperoffentligt rum med store kulturinstitutioner, der tiltrækker mange besøgende. Det er ambitionen, at BLOX bliver en helt central del af det byrum og en attraktion, der tilbyder unikke oplevelser.

KLW Selve den grund, hvor BLOX ligger i dag, var i mange årtier mest af alt en vindblæst parkeringsplads. Der var også en rolle at udfylde som det projekt, der langt om længe afsluttede det byrum?

AS Det er klart, at det gjaldt om at være grundig, når der skulle bygges på et vanskeligt sted, hvor projekter før var kuldsejlet. Området ved havnen er i forvejen præget af store offentlige funktioner og store volumener som for eksempel Den Sorte Diamant. Man skal som udgangspunkt ikke være bange for at lave noget markant på et sted, der spiller sammen med de andre funktioner og byrum i kvarteret. Realdania kunne bidrage med Dansk Arkitektur Center som en stor attraktion. Derudover kom kommunen med et ønske om flere boliger. Der var dengang – som nu – massiv efterspørgsel efter boliger i København. Den hollandske tegnestue OMA havde et ønske om, at bygningen og området skulle være levende, så

Den offentlige legeplads ved BLOX set fra Vester Voldgade. Med boldbur og klatrestativ. Bag klatrestativet er der delvist overdækkede lege-, spise- og opholdsfaciliteter.

I sin farveholdning og volumen afspejler BLOX den eksisterende bygningskontekst. Den grønne farve mimer byens irrede kobbertage og havnens farver.

ret hurtigt blev boligønsket en del af projektet. På den måde trådte projektet langsomt frem som en bygning med meget blandede funktioner, der forholder sig meget direkte til det sted, den er placeret i byen. Det handler i sidste instans om, hvad bygningen giver tilbage til byen.

KLW Det må kræve stor sensibilitet og ansvarfølelse at varetage kajkanten på vegne af det store fællesskab, som København er?

AS Der kan arkitektur noget særligt, hvis den er tænkt rigtigt. Men vi skal da tit svare på, hvorfor BLOX er rykket så langt ned mod vandet. Om det er for langt. Men nej, BLOX omfavner vejen, pakker den stærkt trafikerede færdselsåre ind. Det giver et stort rekreativt rum med restaurant og legeplads på den anden side af bygningen og skaber passager både over og under vejen. Man kan gå gennem huset – fra byen og ned til vandet – ved at bruge den offentlige foyer, gå ned under vejen og ud til den nye havnepromenade på den anden side.

KLW Hvis man kan sige det lidt polemisk, så virker det, som om man i Realdania har lært af de mange monofunktionelle institutioner ved havnen, der ikke bidrager med noget nævneværdigt byliv?

Havnepromenaden løber rundt om bygningen i form af en træbrygge. Her kan der danses og laves gymnastik. Det er et element til at binde byen og havnen sammen.

AS Realdania havde et ønske om at få blandede funktioner og dermed realisere de tanker om mere liv i byens rum, som man havde arbejdet politisk med i mange år. Det er en problemstilling, som Realdania arbejder med i rigtig mange projekter over hele landet. Og vores erfaring er, at et bredt samarbejde sikrer et projekts bæredygtighed – også på langt sigt. I virkeligheden er indholdet det vigtigste: at der kommer til at være aktiviteter, der bidrager til at gøre København til en mere interessant by. Det har vi sikret med DAC og med innovationsmiljøet BLOXHUB, der med sit fokus på bæredygtige byer og innovation i byggeriet er en helt central del af projektets tænkning. De første tanker om BLOXHUB opstod midt i processen, og BLOXHUB er grundlagt med udgangspunkt i, at fremtidens løsninger kræver et langt tættere samarbejde mellem arkitektur, tech, design, byggeri, byudvikling og forskning. Og vi skal ikke bare tale om det. Vi skal vise det gennem BLOX som bygning.

Dele af BLOX-typologien minder også, på trods af den moderne og anderledes arkitektur, om den typologi, man finder i byhuse og gamle karréer i byen, hvor der altid sker noget i stueetagerne som for eksempel en bar. På 1. og 2. sal er der måske en tegnestue og på 3. og 4. etage er der boliger. BLOX er tænkt lidt på samme måde i en større skala, som noget meget klassisk københavnsk.

KLW Etableringen af BLOXHUB rummer også en diskussion af, hvad København skal være for en by i fremtiden?

AS Det har været en rejse for Realdania, hvor man i begyndelsen forestillede sig at leje relativt traditionelle erhvervskvadratmeter ud. Men efter regeringsskiftet i 2011 var der fokus på vækstpotalet i de kreative erhverv, og der kom en række anbefalinger, der gik på, at man manglede et sted, hvor man havde et HUB, et vækstmiljø for de kreative erhverv. Det ekspertpanel, der var nedsat af regeringen, og som kom med anbefalinger, pegede på BLOX som en oplagt mulighed. Og fra statens side begyndte man så småt at overveje at flytte ikke kun DAC, men også Dansk Design Center ned i BLOX. Det har hele tiden handlet om, hvad bygningen som ramme om et fællesskab kan bidrage med til byen. I Realdania arbejder vi målrettet med at forbedre livskvalitet gennem det byggede miljø. Og hvis aktører inden for arkitektur, design og urbanisering kan bo under samme tag, så har København et godt grundlag for at blive centrum for de løsninger, der skal skabe fremtidens bæredygtige byer.

KLW Og med et samlet miljø kunne man styrke innovationen i sektoren, hvor det stod meget stille?

AS Det er en branche med en stor økonomi og med mange led i værdikæden. Vores styrke inden for arkitektur og design i Danmark er rødderne i den danske muld. Vi bygger med cement, fordi vi har naturlig adgang til cement, vi bygger med mursten, fordi det er et let tilgængeligt materiale, og vi elsker de nordiske træsorter, som er naturligt forekommende i Danmark. Det er vores styrke, men det kan også blive en begrænsning, når vi taler om innovation i bæredygtige byggematerialer og brugen af ny teknologi. BLOX og BLOXHUB inviterer til dialog på tværs af branchen. Sådan opstår nye ideer. Realdania har i mange år støttet innovation, men det skal ikke kun være for de store virksomheder. Startups er lige så vigtige, og et forskermiljø med højt til loftet kan fremme den dagsorden, der handler om at løse de mange udfordringer og muligheder, som både danske og udenlandske byer står over for.

KLW Set udefra er BLOX et mix af erhvervs politik, bypolitik og forsknings- og innovationspolitik. Læg dertil hele oplevelsesdimensionen med DAC, der ligger som en blæksprutte med armene ude i hele bygningen. Er det sådan, indholdet er tænkt, som en helt bevidst meget sammensat størrelse?

AS Ja, der er en 1:1-sammenhæng mellem den designtænkning, der har ligget i bygningen, og det indhold, der er i den. Det er også en af årsagerne til, at vi har etableret BLOXHUB som en forening med en bestyrelse, hvor der er foreningsrepræsentanter, der er på valg, så det bliver så organisk som muligt. Erhvervsministeriet er med, Københavns Kommune er med, formanden for foreningen i bestyrelsen er CEO Lars-Peter Søbye fra COWI, og næstformanden er Jørgen Bardenfleth, der har været administrerende direktør i Microsoft Danmark i en årrække. Den sammensætning skal få BLOXHUB til at vokse selvstændigt som en forening, hvor flere og flere kan engagere sig og skabe et interessant fagligt fællesskab og miljø. Det er et urbant innovationsmiljø, hvor man forventer noget af hinanden. Man skal bidrage til fællesskabet, så det er meget kollektivistisk.

KLW Og bygningens design understøtter ideen om, at publikumsfordybelse møder erhvervsnetværk, og sød musik opstår?

AS Vi er meget tilfredse med, at vi har fået en bygning, der rummer mange møder mellem forskellige typer oplevelser under en overskrift om at gøre vores byer bedre. BLOX er en helt særlig bygning, men jeg bryder mig ikke om begrebet "ikonbyggeri". Bruce Katz (forsker og ekspert i global urbanisering ved tænketanken Brookings Institution, red.) er i bestyrelsen for BLOXHUB,

og han kalder BLOX for "et fyrtårn". Deri ligger, at noget lyser op i landskabet, at bygningen vil noget. Med bygningen af BLOX har der været en stærk bevidsthed om, at det er indholdet, der er det centrale, og at man får nogle moderne og relevante rammer til det indhold. Der er fleksibilitet i bygningen, og den åbner for et globalt udsyn med en lokal forankring. BLOX fungerer som et vindue til verden for danske virksomheder og forskere inden for urbanisering og bæredygtig udvikling, samtidig med at verden kommer til BLOX for at blive inspireret og for at bruge BLOX som en port til de nordiske markeder. Helt i tråd med den udveksling af varer, ideer og sprog, der hører et havnemiljø til.

KLW Så hvis man skulle koge det ind: Det, BLOX bidrager med, er at samle aktører om det samme bord?

AS Det er tænkt som et innovationsmiljø. Og det fortæller noget om Realdanias måde at agere på, hvor vi dyrker de miljøer, der er, gør dem stærkere og skaber et vækst- og innovationsmiljø, der kan noget, vi ikke har set før. Facilitatorrollen er vigtig, og de projekter, vi støtter, skal være foregangsprojekter, der peger frem. Vi skal have modet til at gå foran. Vi har ambitioner om, hvilken forskel BLOX gerne skal gøre. Med BLOXHUB og DAC kan man omfavne og facilitere en række væsentlige diskussioner, der potentielt kan komme mange byer til gode. Og vi kan lægge nogle lidt modige synspunkter ind, provokere debatten og komme med ny viden. Det er sådan, at når mennesker starter en samtale, så starter det en idegenereringsproces. Og med BLOX har den samtale fået det bedste afsæt. ●

Transparens er et gennemgående træk i bygningen, ikke mindst på kontoretagerne hvor DAC og BLOXHUB har til huse.

Mod det 21. århundredes arkitekturcenter

Kent Martinussen

Adm. direktør, Dansk Arkitektur Center
i samtale med Kristoffer Lindhardt Weiss

Udsnit af *Welcome Home*, DACs åbningsudstilling
i BLOX, 2018.

Som administrerende direktør i Dansk Arkitektur Center (DAC) var Kent Martinussen med til at formulere og definere programmet for BLOX. Bygningen danner i dag en helt ny ramme om DAC, der udfordrer de konventionelle forestillinger om, hvad formidling af arkitektur er og kan være.

Kort over København brugt i AMOs urbane studier af konteksten for BLOX. AMO, 2006.

Bryghusgrunden ligger mellem den historiske bykerne og Metropolzonen. Fortætning af den centrale bykerne og genetablering af forbindelsen til havnefronten har længe været på den politiske agenda. AMO, 2006.

KLW Med opførelsen af BLOX har Dansk Arkitektur Center (DAC) ikke bare fået et nyt hjem, men også muligheden for at redefinere, hvad et arkitekturcenter er og skal være i fremtiden i samspil med de nye rum, BLOX tilbyder?

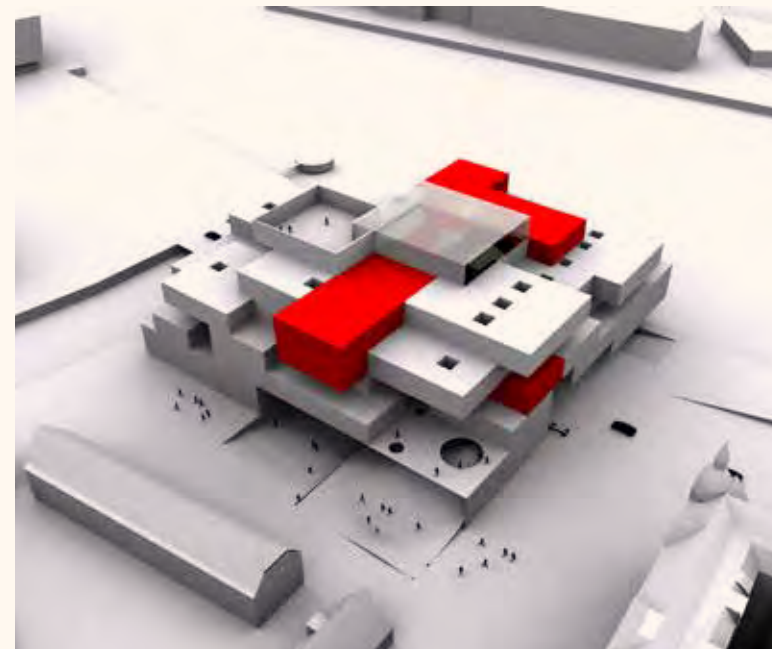
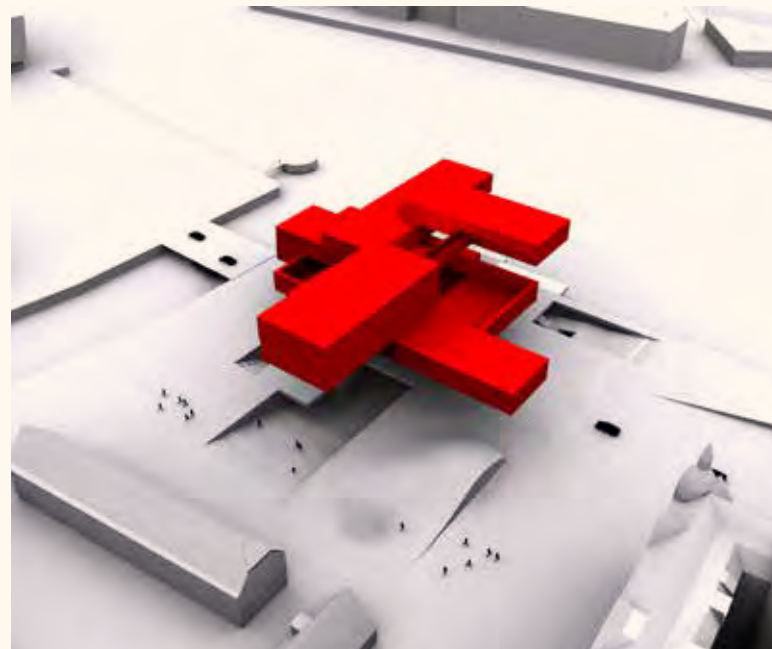
KM Det var en bemærkelsesværdig situation, da Realdania i 2004 besluttede sig for at skabe en ny bygning, som bevidst skulle designes til at rumme Dansk Arkitektur Center. BLOX er opført på en grund, der ligger midt i 850 års danmarkshistorie i den centrale del af København. Det er her, grundlæggelsen af byen fandt sted. Kristendommen med Absalon, kongedømmet, demokratiets opblomstring og de store nationale kulturinstitutioner. Alt i alt en fortættet fortælling om dansk historie. Det, der mangler, er historien om de fysiske rammer, om arkitekturen, og hvordan vi indretter os i byen. Den vil vi gerne have skubbet ind på den sidste hylde, der er tilbage i Indre København, for der er et kolossalt potentiale i fortællingen om samfundets fysiske rammer. Den store satsning på arkitektur, design og byudvikling var jo en grundlæggende kulturstrategisk tanke for det moderne Danmark.

KLW Skal BLOX og DAC ses i kontekst med den daværende Metropolzone-ambition om at skabe fortætning i Indre By for at fremtidssikre byens udvikling og aktivere havnens potentiale?

KM Det var en del af vores selvforståelse, at vi fik mulighed for at ligge præcis på grænsen mellem den historiske bykerne og Metropolzonen. For os var det et "match made in heaven" at ligge netop her med arkitekturen som en fortælling om vores identitet sammen med de andre store kulturinstitutioner på den kulturelle horisont. Rem Koolhaas, Ellen van Loon og OMA gjorde det eneste rigtige, da de tændte på projektets multiprogrammatiske koncept, baseret på grundens placering et vanskeligt sted i byen med meget trafik langs havnefronten og det historiske bymiljø. Og så selvfølgelig at lave noget i en kultur som den danske, der på det tidspunkt efter OMAs opfattelse var rimelig selvtilstrækkelig i sin arkitekturforståelse. OMA kunne bidrage med noget helt andet. Så det er helt bevidst at lægge noget ind i kulturen, der er fremmed. Den franske filosof Jacques Derrida (1930–2004) siger: "Du skal gå derhen, hvor modstanden er størst" for at dekonstruere og rekonstruere kulturens mening. Der er på den måde et dekonstruktivt træk i projektet. At gå ind og lave noget, som er anderledes end det, som de bedste inden for det, feltet handler om, har skabt allerede. Det var vigtigt, at det ikke blev pæn, dansk modernisme. Men når det kommer til stykket, så er det jo ikke så meget anderledes, end da hele Christianshavn blev planlagt af Semp (Johan, også kaldet Sems, frisisk landmåler og ingeniør, 1572–1635, red.), der kom udefra og tænkte planer, som jo netop var fremmede i forhold til det eksisterende. Det med at komme med noget andet ind i kulturen er ikke et nyt fænomen. Det er muligheden for at gentænke sig selv. For os på DAC var det derfor en vigtig mulighed for at gentænke betydningen af vores arbejde.

KLW Men det lå jo også i tiden i begyndelsen af 00'erne, at man begyndte at invitere udenlandske arkitekter ind og åbne sig mod verden. Der skete en dynamisering af arkitektbranchen i de år?

KM Zaha Hadid havde brudt muren i 2005 med sin tilbygning til museet Ordrupgaard. I 2004 fejrede man 250 års jubilæum for Akademiets Stiftelse, der reelt havde betydet 250 års udelukkelse, stort set, af udenlandske arkitekter i Danmark. Fordi vi begyndte at uddanne vores egne arkitekter, var det dem, der tegnede arkitekturen. Det var jo det, der var hele meningen med Akademiet. Derfor var opgøret med protektionismen afgørende for, hvordan vi i dag forstår byen, og hvad arkitekturen kan bidrage med. OMA og Rem Koolhaas lavede en fantastisk præsentation i interviewkonkurrencen, og deres vinkel var: "I want to pose the question: how does the architecture center of the 21st century look?" Det synes jeg var visionært tænkt. En multiprogrammatisk bygning, med et

Dansk Arkitektur Center ligger centralt placeret i hjertet af BLOX og beskrives som en blæksprutte, der rækker sine arme ud og interagerer med bygningens andre programmer. OMA, 2007.

arkitekturcenter i midten, der konstruktivt udfordrer en lidt fastlåst dansk selvforståelse.

KLW Men i det spørgsmål, OMA stillede – og det er du vel også med på at formulere i en eller anden forstand – er der så også en implicit kritik af, hvordan det har set ud hidtil? Altså at der er behov for at udvikle arkitekturcenteret sammen med arkitekturen, at der både er et udviklingspres og et potentiale for at gøre noget nyt?

KM Ja, og præcis det blev en *stepping stone* ind i processen, hvor vi stiller os selv de grundlæggende spørgsmål til vores måde at arbejde og formidle arkitektur på. Det kunne vi netop med udsigt til en ny bygning skabt til formålet. Vi skal som arkitekturcenter være med til at udbrede forståelsen for arkitekturens betydning for samfundet, vores byer og byggebranchen. Arkitekturen har en stor både kulturel og samfundsmæssig betydning. Og den er ramme for samfundslivet. OMAs analytiske arm, AMO, lavede en meget udførlig analyse af den historiske udvikling af arkitekturcentre, og hvordan fremtiden kan se ud. Det var i midten af 1980'erne, at de nye arkitekturcentre for alvor kom på banen, og i den periode kommer DAC og en række andre højprofilerede arkitekturcentre også til. Den undersøgelse spillede faktisk en

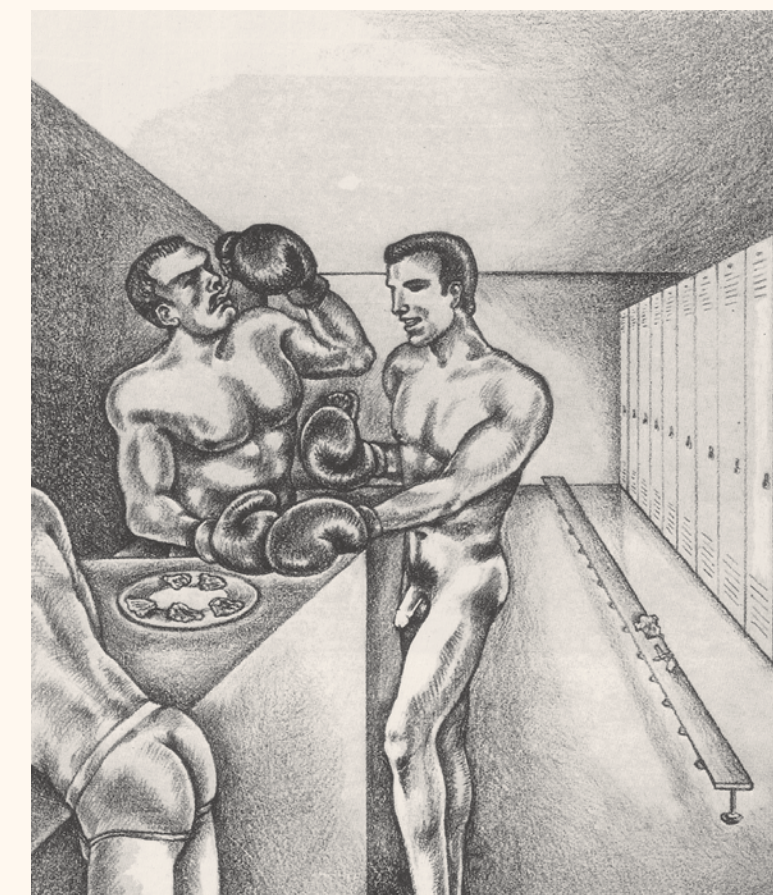
afgørende rolle for, hvordan vi gik i gang med at ændre på DAC, hvad vi efterfølgende har gjort, og for, hvordan BLOX kom til at se ud i sidste ende.

KLW Havde den et element af *impact study*, dvs. en kortlægning af DACs samfundsmæssige betydning, og dermed markering af arkitekturens kulturelle betydning?

KM Vi har ikke nogen samlinger, og i vores fundats står der, at "Vi skal bygge bro mellem arkitekturen som kunstart og som et erhverv, og vi skal henvende os til offentligheden og professionelle". Vi står mellem de to positioner med en aktivitet, der bygger bro mellem sektor og samfund. Vi er arkitekturens involverende mødested. Og hvad angår samfundseffekten, så skaber vi autentiske møder med arkitekturen, der giver mennesker lyst til at engagere sig i udviklingen af vores fælles fysiske omgivelser. Når OMA og Rem Koolhaas vinder opgaven og sammen med partner i OMA, arkitekt Ellen van Loon, dedikerer sig, så er det, fordi der er en byherre, der stiller sig op og formulerer ønsket om at lave verdensklassearkitektur, ikke kun æstetisk, men også funktionelt, i en bredere betydning. Jeg opfatter det sådan, at med Realdania møder OMA for første gang en byherre, der vil lade tegnestuen realisere de tanker om bygningen som by, der lå i Rem Koolhaas' bog *Delirious New York* (1978), særligt det legendariske kapitel "The Athletic Club". Det er helt centralt for forståelsen af, hvorfor BLOX ser ud, som den gør, men endnu vigtigere, hvordan bygningen programmatisk er organiseret som en blanding af funktioner, der støder op til hinanden og spiller sammen. Det kan man aflæse af OMAs udtryk "DAC is the heart of the building", hvor bygningens andre funktioner lægger sig op til og omkring DAC og er synlige inde fra DACs udstillingsrum. OMA inviterede DAC til indledningsvis at være meget tæt involveret i deres formgivningsproces. Og det betød, at vi havde indflydelse på, hvordan de valgte at tegne bygningen, altså lægge funktionerne. For eksempel at vi netop lå i midten af bygningen, noget som mange museumsdirektører måske nok ville betakke sig på grund af ovenlys i udstillingslokalet med indkig fra omgivelserne. OMA har med BLOX etableret en bygning, der opstår af mange forskellige typologier og funktioners samvirkning i én bygning. Netop en "multifunktionel bygning" som i The Athletic Club. Det geniale i at lave den pakning af programmer omkring DAC er, at det føles som at gå ind i en by. Det koncept er meget centralt – en typologimaskine, der blandt andet rummer boliger, arbejdspladser, legeplads, restaurant, café, fitnesscenter, butik og DAC. Det er billedet på The Athletic Club og på en by i bygningen, hvor arbejde, fritid, kultur og krop smelter sammen til en helhed.

Diagram over årstal for etablering af arkitektur- og designcentre. Diagram: AMO, 2006.

The Downtown Athletic Club, illustration af Madelon Vriesendorp fra *Delirious New York*, 1978.

DACs centrale udstillingsrum minder om et teaterum med et multifunktionelt, fleksibelt loft.

KLW Du bruger i forskellige sammenhænge maskinmetaforen i beskrivelsen af BLOX. I The Athletic Club var det den besøgendes rejse i elevatoren mellem skyskraberens forskellige etager, der skabte de overraskende, nærmest filmiske scenskift mellem de vidt forskellige funktioner i bygningen. Bygningen blev ved maskinens mellemkomst en tæt pakket typologi i byen. Er det den udlægning, du læner dig op ad i beskrivelsen af BLOX?

KM Jeg har hele tiden citeret Le Corbusiers begreb om bomaskinen, "machine à habiter", når jeg har omtalt projektet. En maskine til at skabe kultur, kulturel udveksling, fortætning og en form for gesamtkunstwerk, hvor bykulturen, som er den dominerende livsbetingelse for mennesket i det 21. århundrede, rummes i bygningen, inklusive trafikken, der kører, cykler og går igennem. Bygningen inviterer fodgængerne nedenunder, forbinder til havnen og iscenesætter byen som kulturens teater. Den rummer byens typologier, byens trafikformer. Havnerundfarten sejler op til bygningen, bilerne kører gennem døgnet rundt, mennesker går under, man bor på de øverste etager, og mange arbejder hver dag i huset. Det er fuldstændig enestående. Derved er BLOX for mig at se et gesamtkunstwerk i den wagnerske forståelse af, at man presser hele samtidskulturens ypperligste indsigt i, hvad og hvem vi er, sammen i et værk. Som FN siger, så er vi nu Homo Urbanus. Det 21. århundrede er byens århundrede, urbaniseringens århundrede. Det betyder ikke, at der ikke lever mennesker i landdistrikterne, men det betyder, at verden helt generelt rykker til byerne. Det er et nyt vilkår, at vi så at sige er blevet en urban race. OMA har med BLOX formgivet en bygning, hvor borgerne kan opleve, hvad det vil sige. Derved bliver det et monument, i postmoderne forstand, for det 21. århundredes metropole menneskeliv. Man ser som besøgende hele tiden de andre funktionaliteter i byen. Kunstneren Paul Klee har en fantastisk interessant betragtning om "mellem-byen", der kan opfattes som en snitflade mellem den lille og den store by. Måske ikke helt så forskelligt fra det, BLOX er i forhold til København.

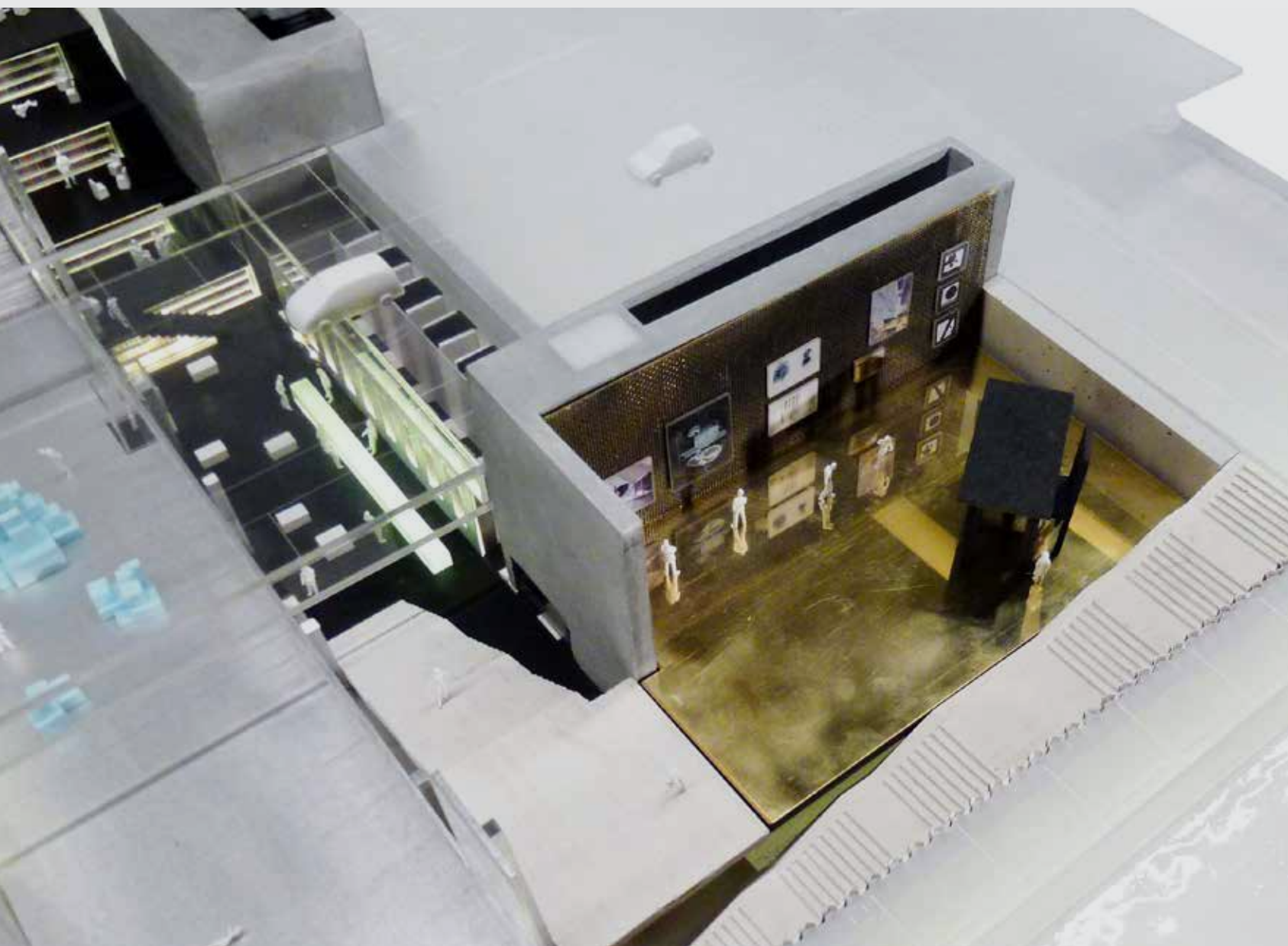
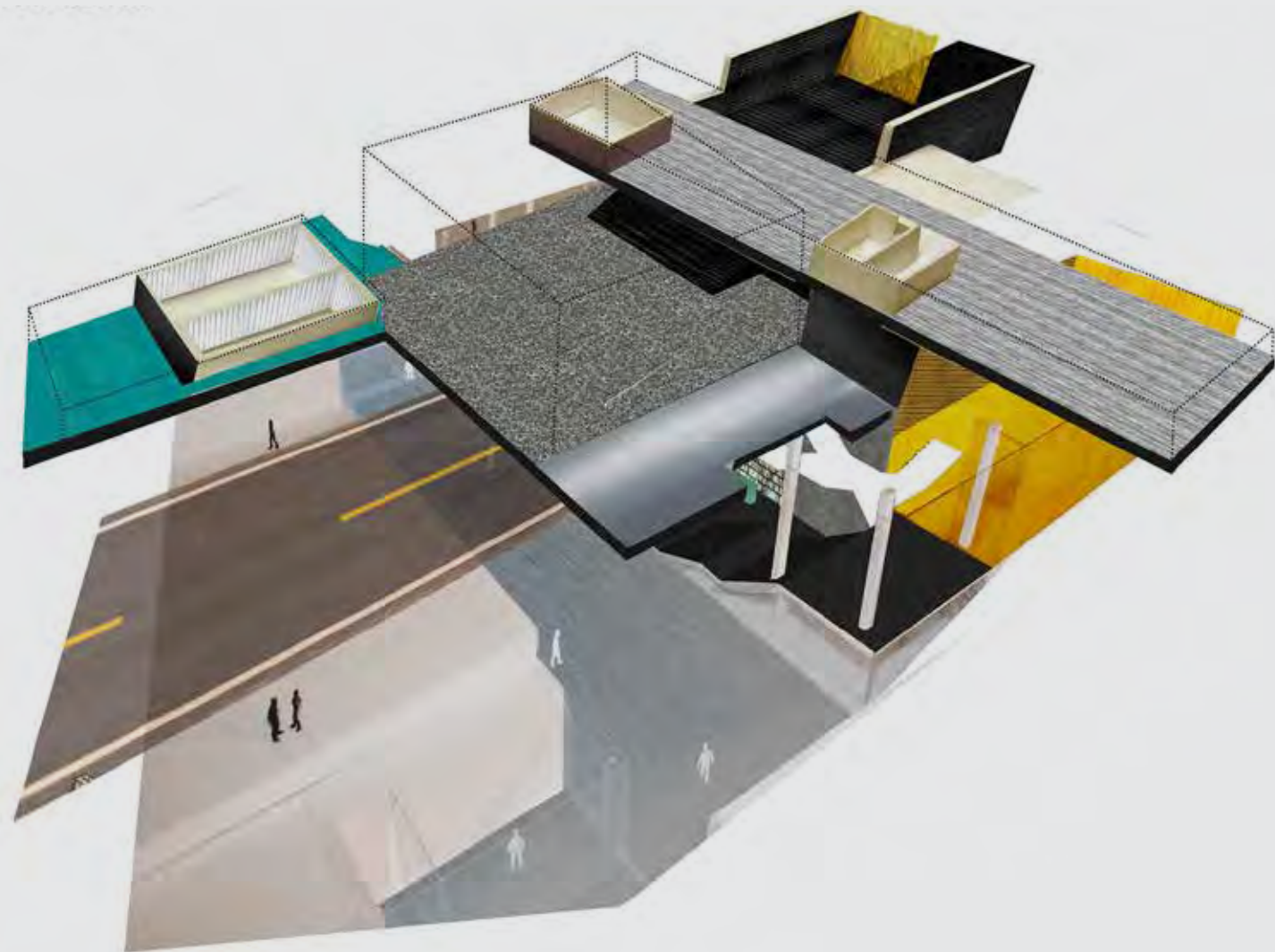
KLW Det, BLOX udtrykker, er et skærpet blik for, hvad det betyder at være en del af byens rum, som et sted, der rummer mange modsætninger, og hvor de ligefrem trives som en kvalitet?

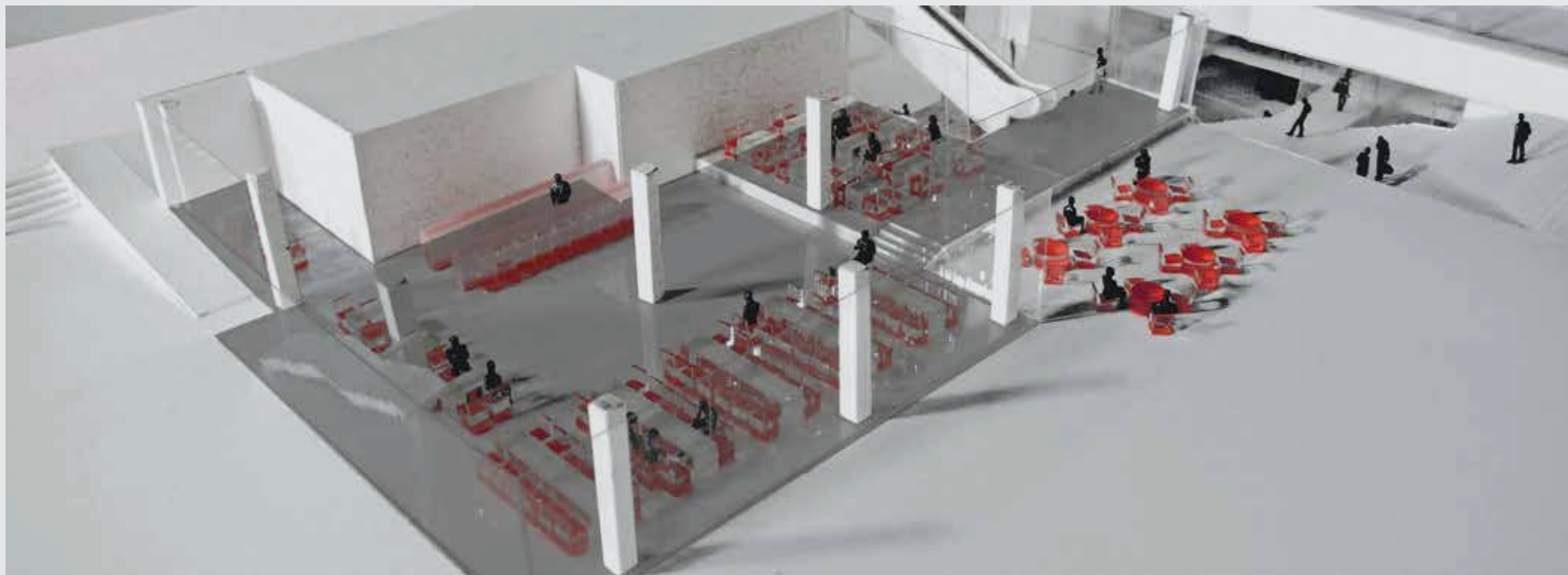
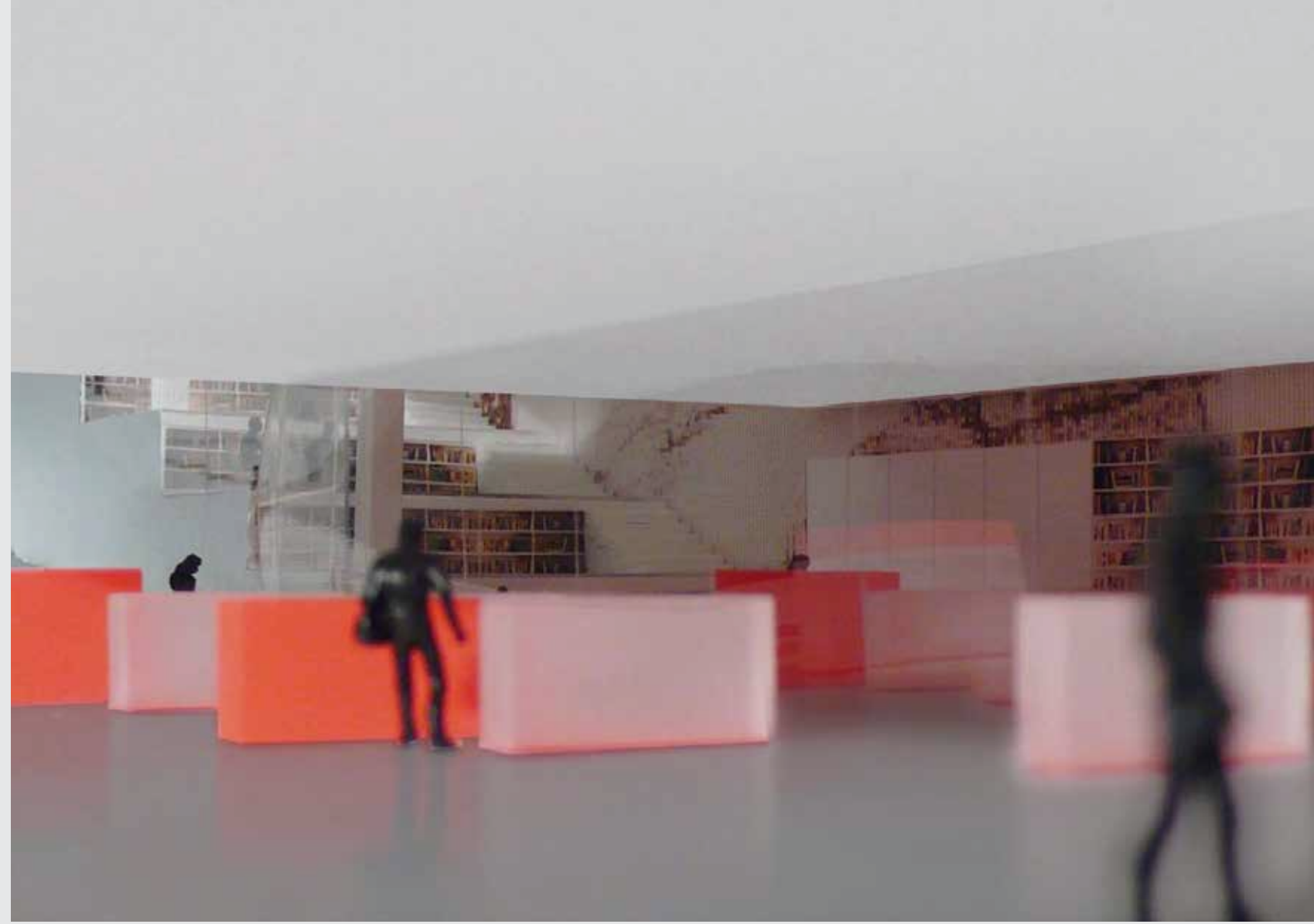
KM Ja, præcis. Grundlæggende er tanken, at DAC ligger inde i midten af BLOX med alle de offentligrettede arealer. Den er på en måde en by *en miniature*, en by pakket sammen med dens typologier, inklusive parkeringskælder og offentlige passager, der kører under og igennem. DAC

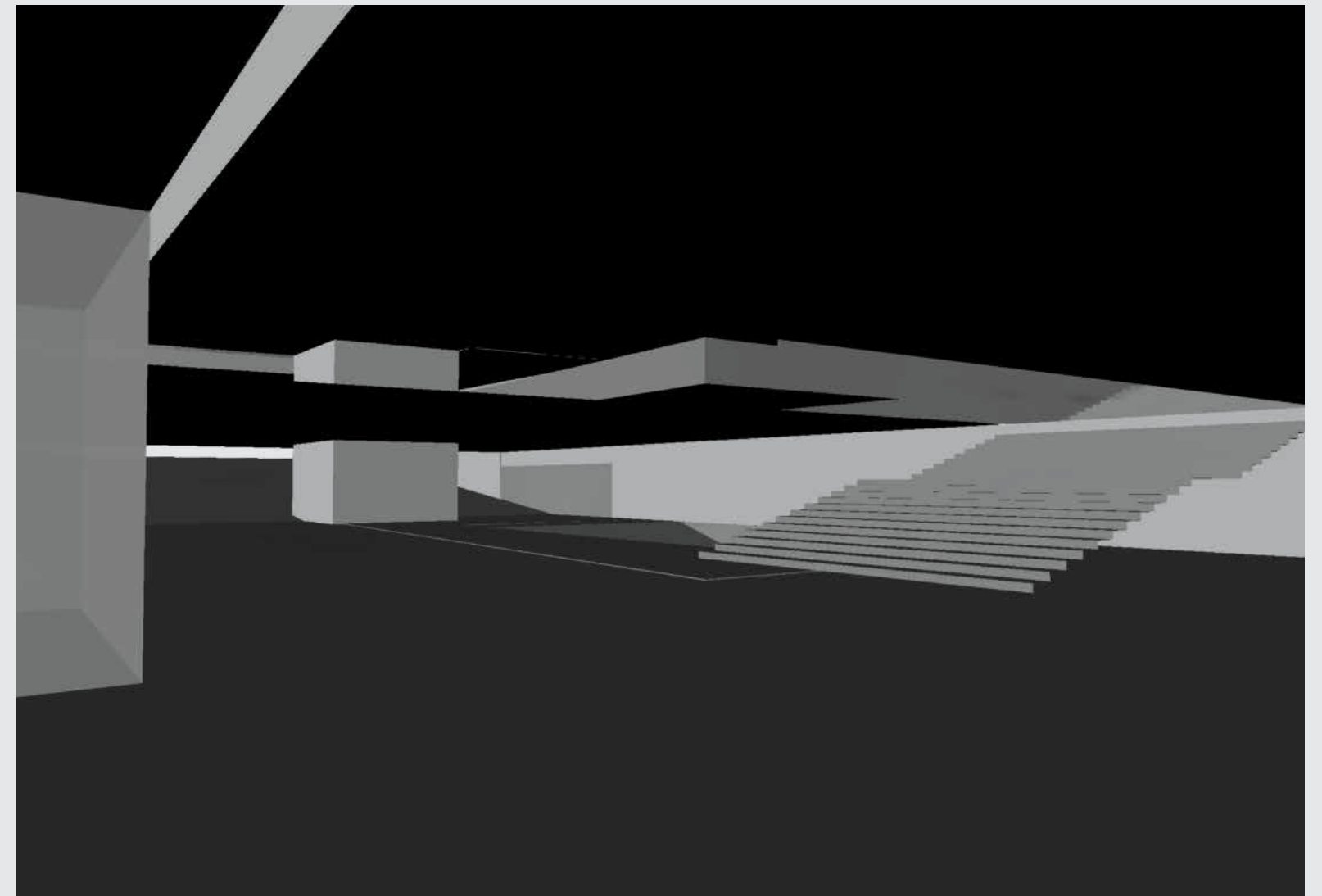
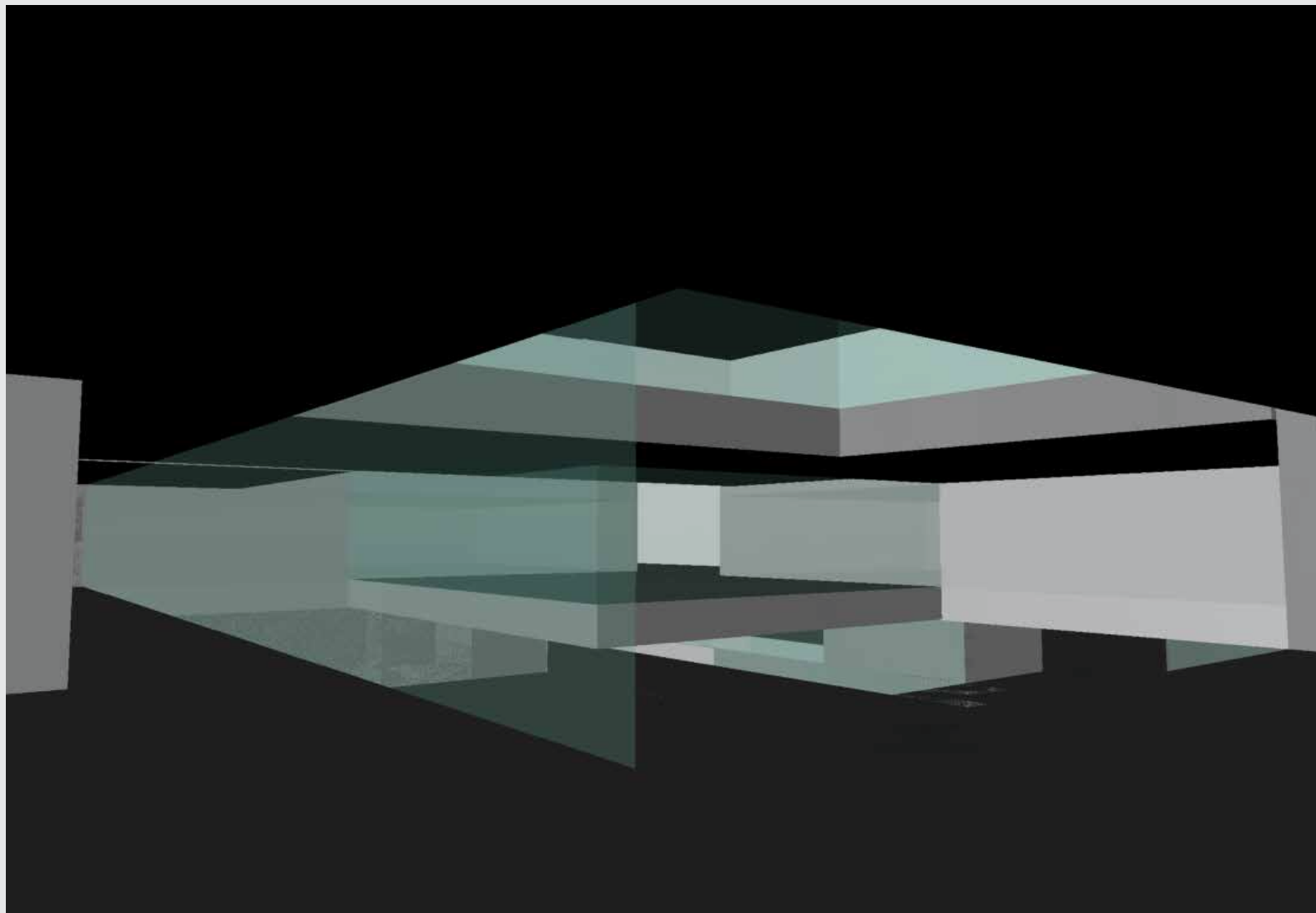
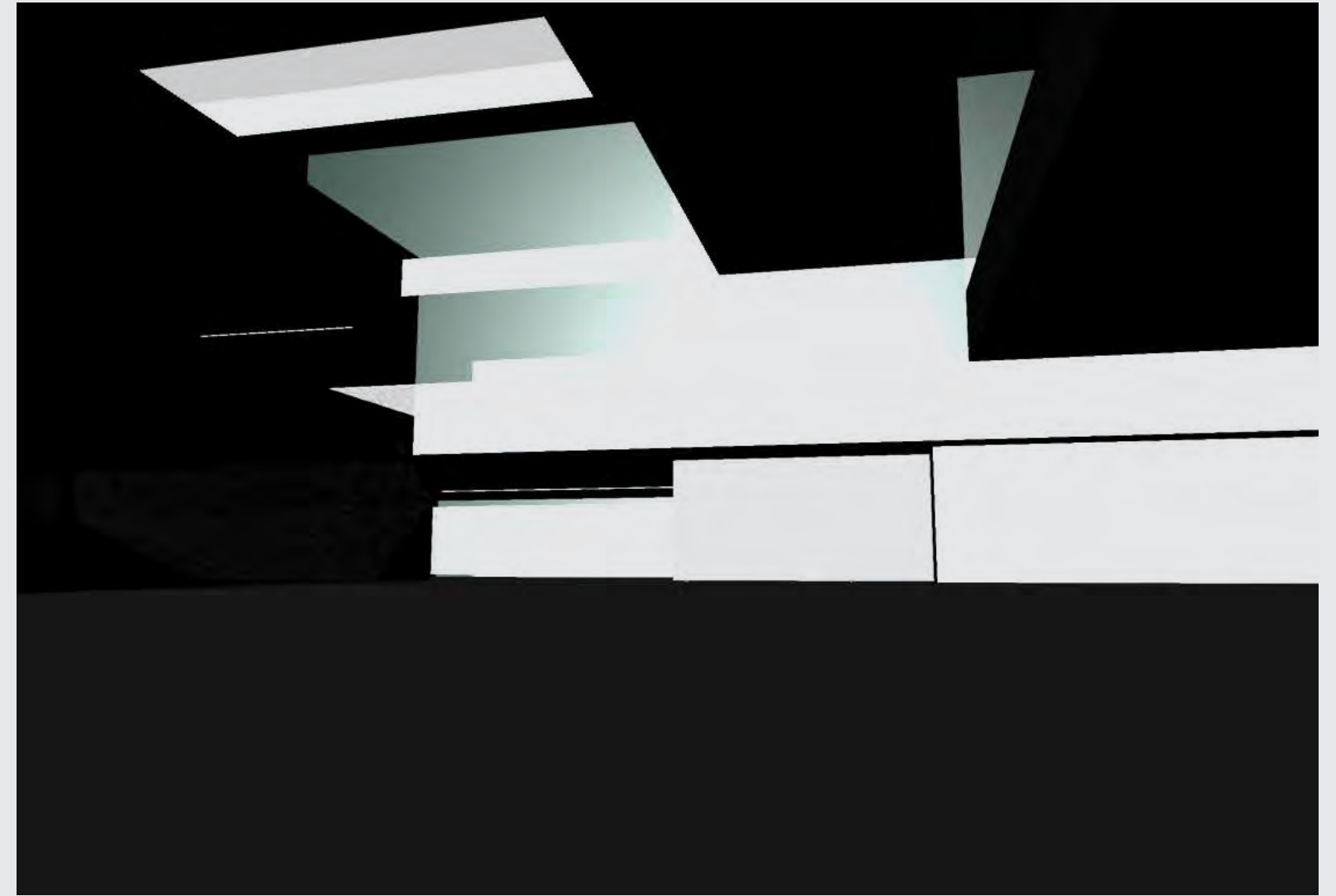
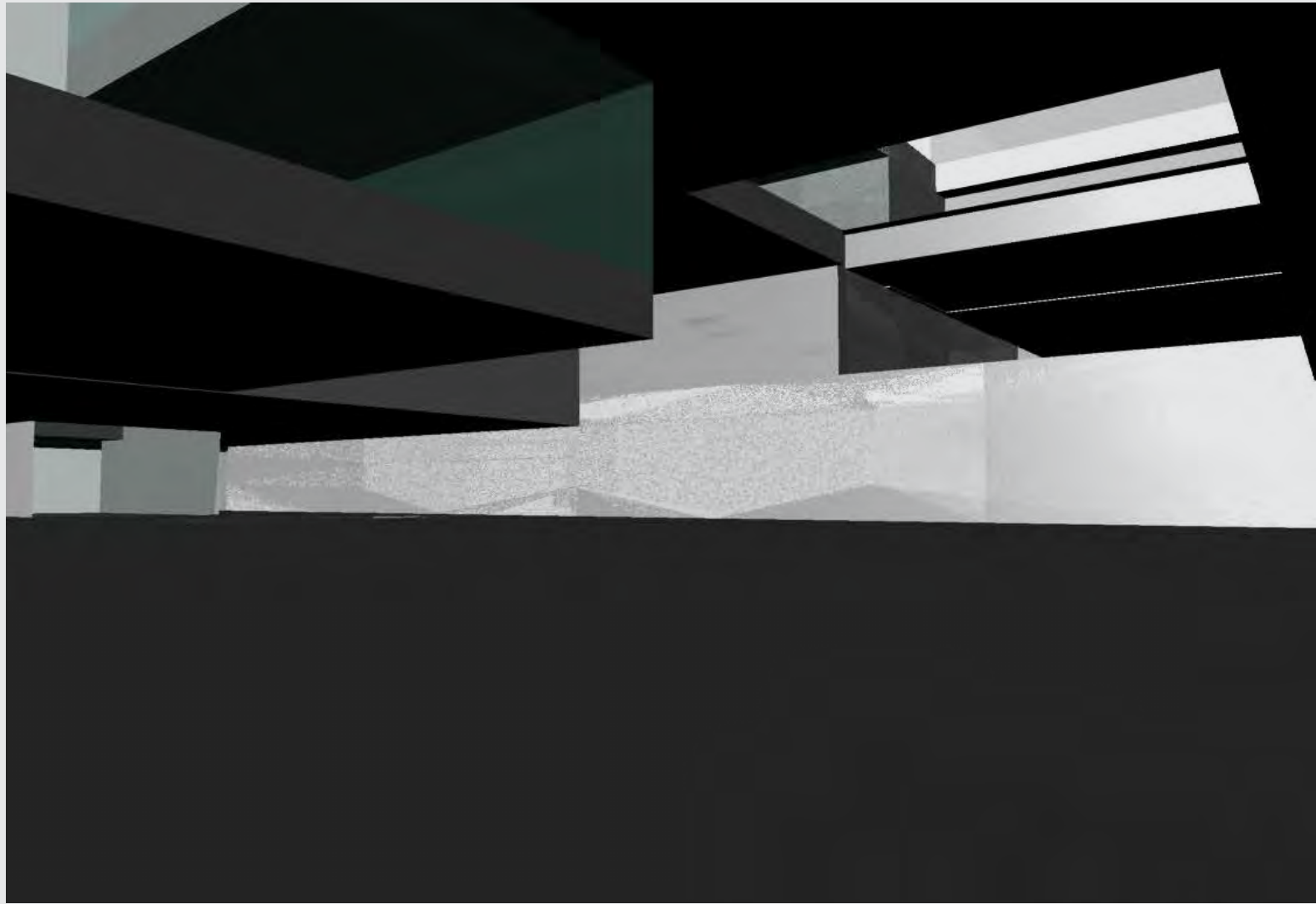
Interiør

Gennem en lang række studier af bygningens interne relationer blotlægger OMA de logikker, der driver cirkulationen og programmernes møde og interaktion. Studierne, der blev udført i konceptfasen, er samtidig en undersøgelse af de materialer og overflader, der er med til at definere de enkelte rum og give BLOX sin urbane karakter. Som visuelt materiale formidler de den grundlæggende forståelse af rummenes specifikke måde at formidle relationer mellem mennesker og aktiviteter i bygningen på og er som tidligt visuelt materiale et pejlemærke for, hvordan det endelige design løser den store udfordring at skulle rumme mange forskelligartede aktiviteter under ét tag.

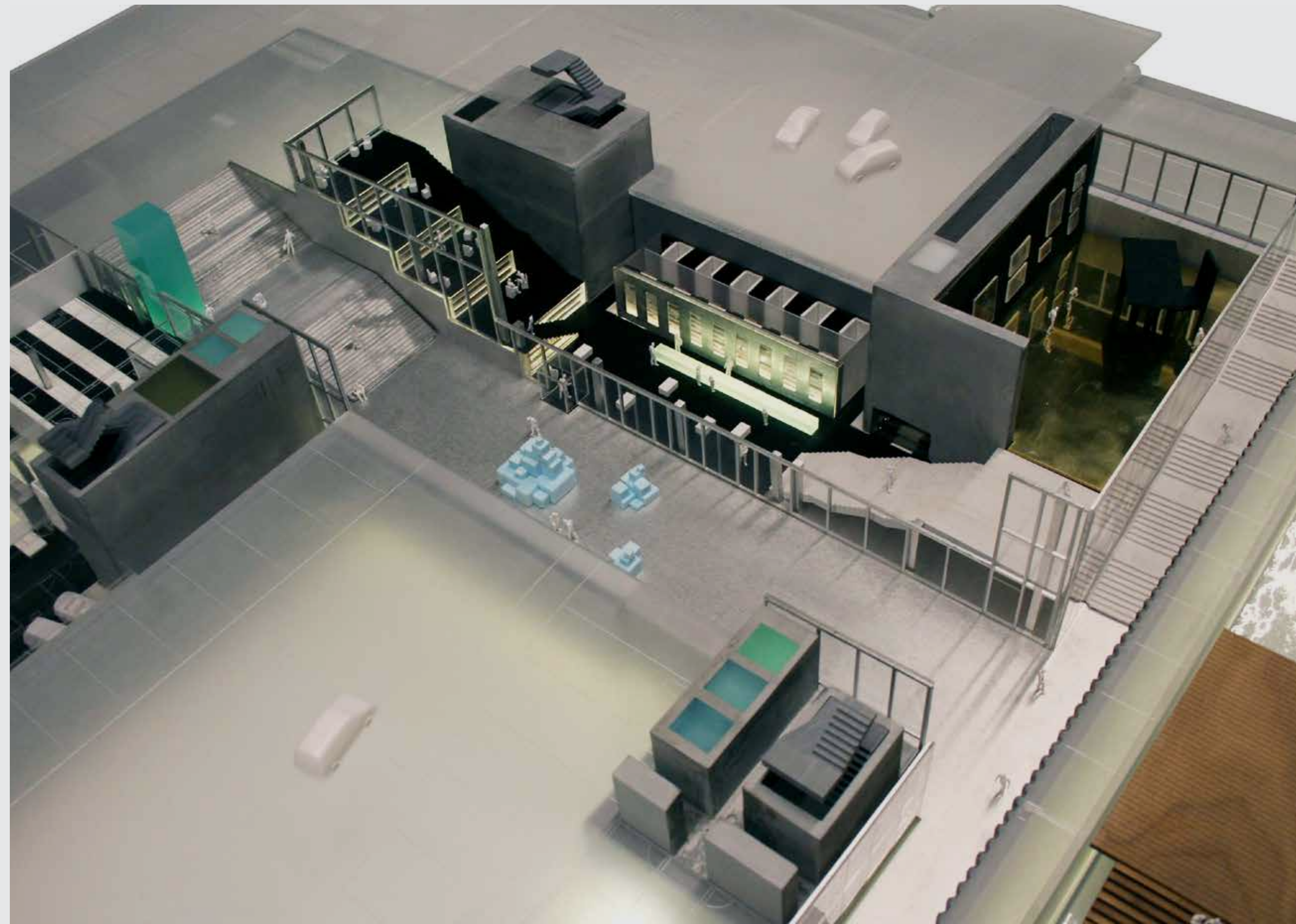

Udsnit af *Welcome Home*, DACs åbningsudstilling i BLOX, 2018.

skal være *first choice* for at komme ud og opleve bykulturen, byen og arkitekturen som det, der skaber rammerne for byens liv. Derved vil vi gerne indtage positionen som epicenter for arkitektur, design og bykultur. København er blevet en arkitekturby, og BLOX er en bygning, der i sig selv er en arkitekturby. Vi promoverer os gennem udtrykket *Explore the Architecture City*. Så først går man ned, ind og op i BLOX, så ser man byens rum, ser udstillingen, og så går man ud og oplever byen 1:1 og bliver introduceret til byens arkitektur og byrum. Men DAC er ikke kun turisternes vindue til Danmark. Det er lige så meget danskernes vindue til at forstå, hvad der foregår ude i verden. Vores arkitekter er godt nok dygtige, vi besynger dem højt, men der foregår virkelig vilde ting ude i verden, og det skal bringes ind i BLOX. Så det er et krydsfelt mellem det nationale og det internationale, mellem borgere og sektor. Det er vores tilgang til at skabe et relevant værditilbud til danskerne og vores udenlandske gæster.

KLW Med BLOX får I styrket fortællingen om, at urbaniseringen er et nyt grundvilkår for mennesket, og dermed også styrket fortællingen om

de enorme udfordringer, der er med at håndtere presset på byerne?

KM Bygningens udformning – og indhold – virker proaktiv i forhold til at formidle den nye virkelighed.

KLW Hvordan aktiverer I bygningens muligheder rent fagligt i forhold til de dagsordner, I sætter?

KM Hvis vi måler på vores publikum, så er der ikke mere end 30–40 % af dem, som overhovedet har noget med byggesektoren at gøre. Man skulle måske tro, at det kun er arkitekter, der besøger DAC, men det er det slet ikke. Vi skal skabe en international kulturdestination med baggrund i det lokale, så vi skal udvide vores rækkevidde – nationalt som internationalt. Bevægelsen for DAC er at gå fra at være et lokalt arkitekturcenter til at være en international destination for arkitektur. Realdanias store investering har jo det klare formål, at DAC skal have mange flere gæster for at få større effekt og nå det brede kultursegment, og vi forventer, at cirka halvdelen af dem vil være udlændinge. Det er jo blandt

andet det, de kommer til byen for at opleve – arkitektur, design og danskernes urbane bykultur. På indholdssiden vil vi arbejde os længere ud mod det kunstnerisk-æstetiske område. Derfor har vi fået lavet et egentligt museumsrum med mulighed for at præsentere originale kunstværker, arkitekturtegninger og -modeller. Vi har faciliteter til at vise en ægte Corbusier-model, men vi kan også have malerkunsten – guldalderen eller Hammershøi sammenstillet med Henning Larsen. Eller Christen Købke over for landskabsarkitekt Stig Lennart Andersson. Der er tale om et OMA-signaturrum med høj arkitektonisk og kunstnerisk værdi – med messing på vægge og gulv. Vi kalder det Guldgalleriet – The Golden Gallery.

KLW Hvordan vil det konkret blive omsat til udstillinger?

KM Vi laver kuraterede udstillinger, med høj æstetisk værdi, men altid med sikre formidlingsmæssige kvaliteter for den brede målgruppe. Det vil eksempelvis blive i samarbejde med Det Kongelige Biblioteks Samling af Arkitekturtegninger, som vi ønsker at aktivere. Tegningsamlingen er jo en af verdens tre bedste og ældste – fuldstændig enestående. Signaturrummet – Guldgalleriet – er det modsatte af det store udstillingsrum

i midten af bygningen, Forum. Forum er på mange måder den klassiske kurators skræk, fordi der både er dagslys og kontorfacader, der vender ind mod rummet, samt masser af transparens til bygningens øvrige funktioner samt ud i byens rum. Vi tror på, at det rummer en appel til et moderne publikum, der vil noget andet og mere end blot at gå ind i den klassiske hvide museumsboks.

KLW Det er med andre ord et radikalt rum?

KM Ja! For det er både et udstillingsrum i en bygning og en lille plads inde i byen. Ankomstrappen ud til pladsen er en slags byforum, hvor vi kan lave flere udstillinger på en gang og møde mange mennesker i forbindelse med større events. Trappen er et markant træk ved bygningen og et multiprogrammatisk event-space, der rummer byens liv. Den understreger princippet om, at når man bevæger sig gennem BLOX, så har man udsigt til arbejdspladser, boliger og BLOXHUB på de øvre etager. Man kan kigge ind til caféen, DACs møderum, baren og endelig den store trappe, der leder op til Salen, vores store auditorium. Vi ville gerne have et teaterloft med kraner og rigs, så vi selv kan sætte lys og skabe nye og foranderlige rum. Det skal bruges til at skabe nye udstillings-, møde- og eventoplevelser til gavn

Guldgalleriet – et af DACs store udstillingsrum.

Udstillingsrum i DAC. Illustration. OMA, 2011.

Welcome Home, DACs åbningsudstilling i BLOX, 2018.

for vores besøgende og den samlede sektor. Som analogi til livet på byens torv gennem tiderne! Bygningen rummer på den måde flere stærke fortællinger, når man bevæger sig rundt i den. En af bygningens stærkeste fortællinger er, når man besøger DACs øverste etage, hvor DAC Café ligger med sine store terrasser. Den ene med udsigt ud over hele Københavns Havn. Der bliver den sidste istids store træk pludselig synlige, den dybe skure ned i datidens bløde landskab – den skure der skabte muligheden for en naturlig havn netop lige her. På den anden terrasse kigger man ind over det enestående ensemble af 850 års bygningskultur, der repræsenterer vores væsentlige værdier gennem tiden og fortæller historien om hele landets tilblivelse og udvikling. Og derefter skal man ud i byen og opleve det levede liv i arkitekturen.

KLW BLOX er på den måde en bygning, der kritiserer – i sin mest konstruktive betydning – institutionen “arkitekturcenter” og måden at være institution i byen på. Bygningen tilbyder noget helt andet, end vi er vant til, når vi besøger arkitekturcentre og udstillingssteder rundt om i verden. BLOX er et moderne billede på en positiv form for forvirring og bymæssig kompleksitet, der driver en masse interessante muligheder og historier frem?

KM Førhen var bygningerne gennem små 2000 år repræsentationelle – de repræsenterede noget, der lå uden for dem selv. BLOX er analog – den gør noget lignende som byen, blot i en anden skala – men den repræsenterer den ikke. Hvis BLOX er moderne, er det måske i den forstand, at den næsten som en klassisk Mies van der Rohe-bygning drejer alle sine elementer og funktioner omkring et stort tomrum inde i midten. Med udsyn til de fire verdenshjørner står man i et tomt rum, der synes at antyde, at meningen med selve denne store og komplekse bygningsstruktur er lige præcis det, vi fylder ind i dens store tomrum. Bygningen repræsenterer ikke nogen specifik betydning, som ligger uden for den selv. Vi skal selv – som kultur og som institution – skabe betydningen og meningsfuldheden for dem, der besøger, arbejder og lever i den. Vi skal selv fylde tomrummet ud – gennem det levede liv. Arkitekturens raison d'être: at skabe rummet til, at kulturen kan finde sted. ●

Udvidede bygninger og imploderede byer – en arkæologisk vinkel på OMAs urbanisme

Aaron Betsky

Rektor, The School of Architecture at Taliesin, USA.
Tidl. direktør (2001–2006) for Netherlands Architecture Institute
i Rotterdam.

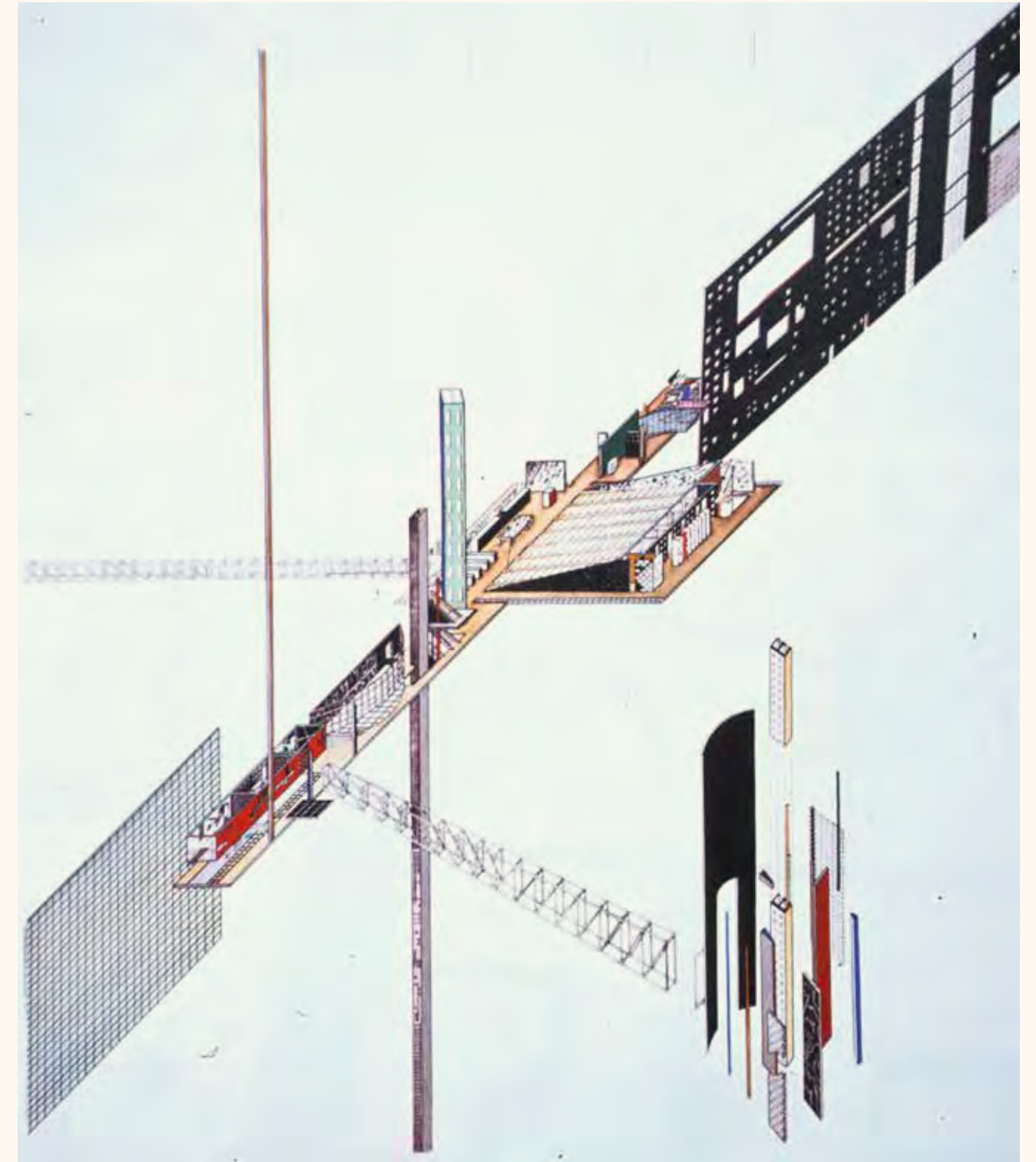

Illustration fra konkurrenceforslag om tilbygning til
det hollandske parlament. OMA, 1978.

Hvor arkitekter engang stræbte efter at bygge monumenter og designe den perfekte by, har dette vist sig vanskeligt i den post-objekt-baserede by. Formens opløsning og erindringens flygtighed har udhulet dette tostrengede utopiske projekt. Spørgsmålet er så, hvordan man håndterer en by, der er vokset i bredden til en metropol med sammenvokset arkitektur, på en måde, der bevarer arkitekturens kritiske rolle i forhold til at formulere urbaniteten.

Kernen i Office for Metropolitan Architectures (OMA) praksis har været sammensmeltningen af by og bygning. Den figur, der bedst illustrerer denne tilgang, er en, der viser sig igen og igen i tegnestuens arbejde: krydsende former, der som spiraler snor sig omkring indre multifunktionelle rum, der åbner sig for hinanden. Dette enkle greb ses i tegnestuens stærkeste værker, fra den banebrydende Kunsthal Rotterdam fra 1992 over infrastruktur og byrum i Euralille (1989–1994) til strukturer som IIT McCormick Campus Center (2003) og Seattle Public Library (2004) samt nyere ombygninger som Prada Foundation i Milano (2015), Il Fondaco dei Tedeschi i Venedig (2016) og Ministeriebygningen i Haag (2017). OMAs bedste projekter uddrager, hvad mange vil opfatte som selve essensen af bymiljøer, forbedrer og fortætter denne egenskab til en enkelt struktur og skaber herudaf synkretiske byggerier, der fremstår som en rigt facetteret indre verden, der betinges, styres og fremhæves af teknologi.

Tegnestuen udviklede denne taktik på baggrund af en af stifternes teoretiske arbejde. Den afspejles i det afgangprojekt, som OMAs mest synlige repræsentant, Rem Koolhaas, skabte for Londons Architectural Association i et samarbejde, der efterfølgende førte til stiftelsen af tegnestuen. I en satire over modernistiske utopier, *The City of the Captive Globe Project* (1972), foreslog OMA at etablere et indhegnet område i London, som skulle rumme alle byens bedste egenskaber. Her skulle de heldige "indsatte" bo, mens resten af byen – i en skræmmende foregribelse af, hvordan de allerrigeste kom til at overtage det meste af den indre by – kunne få lov til at forfalde:

Pludselig løber der et bælte af metropolens mest intenst attråværdige egenskaber ned midt gennem London. Bæltet er som en landingsbane for den nye arkitektur af kollektive monumenter. To mure afgrænser og beskytter denne zone, så den kan bevare sin integritet og afværge enhver besmittelse fra den kræftsvulst, der truer med at opsluge den. Snart begynder de første indsatte at tigge om at blive lukket ind. De vokser i tal til en ustoppelig strøm. Det, vi ser, er udvandringen fra London. Den gamle bys fysiske struktur vil ikke kunne modstå presset fra den vedvarende konkurrence fra denne nye arkitektoniske enhed. London, som vi kender byen i dag, vil henligge som en ruinby.

Koolhaas tilbragte senere nogle år i New York, hvor han skrev en bog, der stadig regnes som en af de mest tankevækkende og markante afhandlinger om arkitektur i anden halvdel af det 20. århundrede. Forklædt som en mytologisk fortælling om Manhattans arkitektur i tiden mellem slutningen af 1800-tallet og 1960'erne hævder *Delirious New York* (1978), at øens retlignede gadenet muliggjorde de skyskrabere, hvis ikoniske eksteriører udtrykte kapitalismens konkurrencedrevne excesser, men hvis interiører gjorde samme system forbrugsegnet i form af oplevelser, butikker, restauranter, hoteller og eksklusive idrætsklubber. Som Koolhaas siger, er resultatet en frygtelig skønhed:

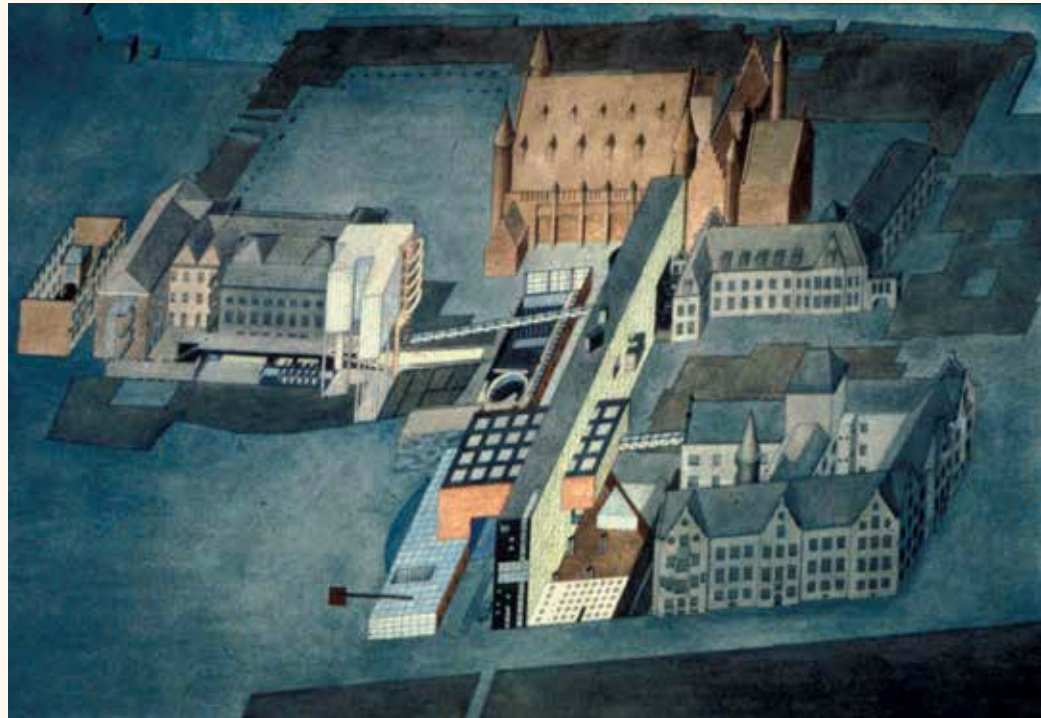
Manhattanismen, hvis program – at eksistere i en fuldstændig menneskeskabt verden, dvs. at leve i en fantasi ... er den eneste urbanistiske ideologi, der lige fra begyndelsen er blevet næret af den urbane tilstands pragt og elendighed – hypertæthed – uden på noget

Illustration, *The City of the Captive Globe Project*. OMA, 1972.

Kunsthal Rotterdam. Renovering og ombygning af eksisterende bygning, der inkluderer ny circulation, en ny indgang og en museumshop. OMA, 1992.

Billede af Madelon Vriesendorp, Freud Unlimited, optræder i bogen *Delirious New York*, 1978.

Illustrationer fra førstepræmieforslaget til ombygning af det hollandske parlament. OMA, 1978.

tidspunkt at miste troen på den som grundlag for en ønskværdig moderne kultur. Manhattans arkitektur er et paradigme for udnyttelsen af tæthed ... en model for en tæthedens kultur.

Koolhaas var ikke særlig interesseret i at skabe den type objekter, som ellers optog arkitekter, om det så var klassiske monumenter, modernistiske kasser eller postmoderne bryllupskager. Det, han var optaget af, var arkitektur som et skæringspunkt for kræfter, der frembragte en collage af rum og former. Disse skæringspunkter tog både form af cirkulationsruter og snit gennem bygningerne, som åbnede dem på to måder: for adgang og for den indbyrdes konfrontation mellem forskellige former, programmer og billeder. Som han sagde i afslutningen på *Delirious New York*, hvor han præsenterede fem projekter som en "Fiktiv afslutning": "Metropolen fortjener at have sin egen specialiserede arkitektur, en som kan leve op til den urbane tilstands oprindelige løfte og videreudvikle de nye traditioner, der former Tæthedens Kultur."

Således består hans arbejde, fra de teoretiske projekter i sidste del af *Delirious New York* og hans afgangsprøve til de tidlige forslag til den nye parlamentsbygning i Haag (1978) og Koepelgevangenis (Kuppelfængslet) i Arnhem (1979), af collager af eksisterende former og billeder, som samtidig opdeles og forbindes af cirkulationselementer, og som fremstår som eksploderede strukturer, hvis indre rummer begejstringen over nyskabelse inden for rammerne af eksisterende former. Værkerne, som i første omgang lånte billeder og former fra russisk konstruktivisme, herunder kors, udkragede volumener, tynde planer og andre fragmenterede geometrier, udviklede efterhånden udtryksmidler, der fremstod som et arkæologisk studie af modernismen. Da tegnestuen senere fik til opgave at tegne nybyggerier, blev disse nye strukturer skabt som former, hvis neutralitet arkitekterne nuancerede ved at stable, gennemskære eller udkrage dem og derved destabilisere deres indre og ydre relationer.

Snit af projektet til det hollandske parlament. OMA, 1978.

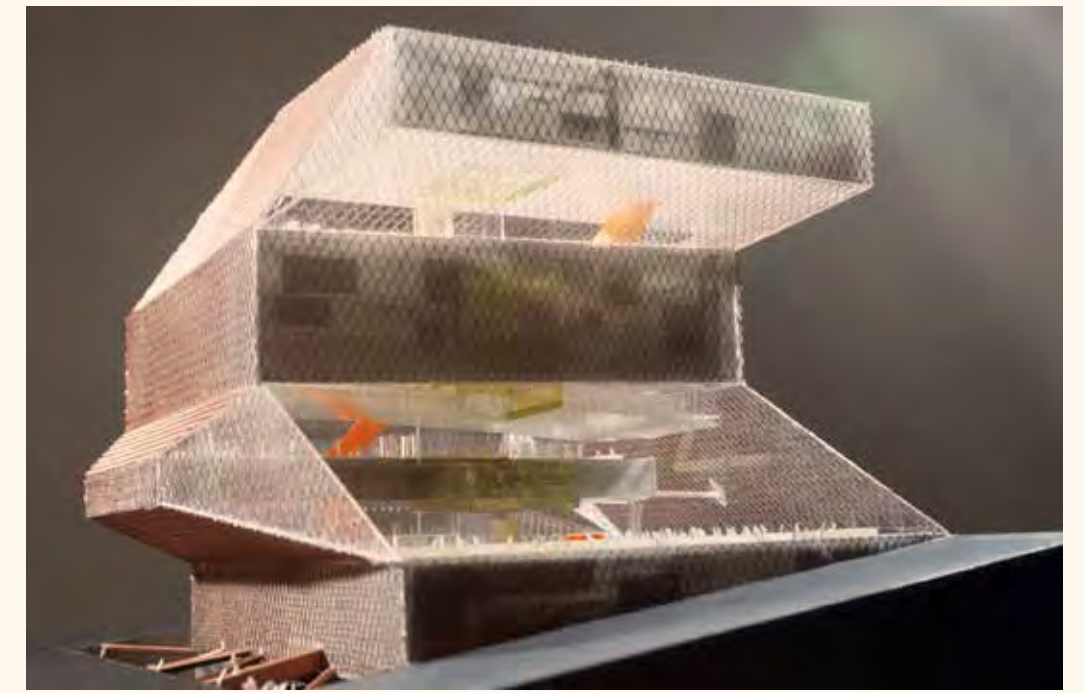
Fra begyndelsen betragtede OMA og Koolhaas således det ny eller det, de selv skabte, som en afdækning og genanvendelse af tidligere former. Det var logisk, set i lyset af, at de befandt sig midt i den postmoderne rehabilitering af historien i 1970'erne og 80'erne, men de så også deres arbejde som en afdækning af latente muligheder, spor fra eksisterende former og potentialet i eksisterende typer og overflader, der så ud til at repræsentere noget, men reelt var hule. OMA har altid i lige så høj grad fokuseret på at afdække, dissekere og tilpasse eksisterende former og billeder som på at skabe nye former.

Det, der gør OMAs arbejde så interessant, er med andre ord, at det ikke først og fremmest er rettet mod at løse byens problemer eller tilbyde nye urbane konfigurationer, men snarere mod at finde frem til, hvad det er, der gør byen så interessant, intens og vital, og derefter, hvordan man kan kondensere, forstærke og skabe nye hybrider af disse situationer. Den ideelle OMA-bygning ville være Benjamins parisiske Passageværk, Radio City Music Hall, Rotterdam havn og en russisk arbejderklub fra 1920'erne, der blev skilt ad, samlet igen, æltet sammen til en stærkt ustabil struktur og derefter gennemskåret af gader, trapper, rulletrapper, ramper og strukturelle elementer.

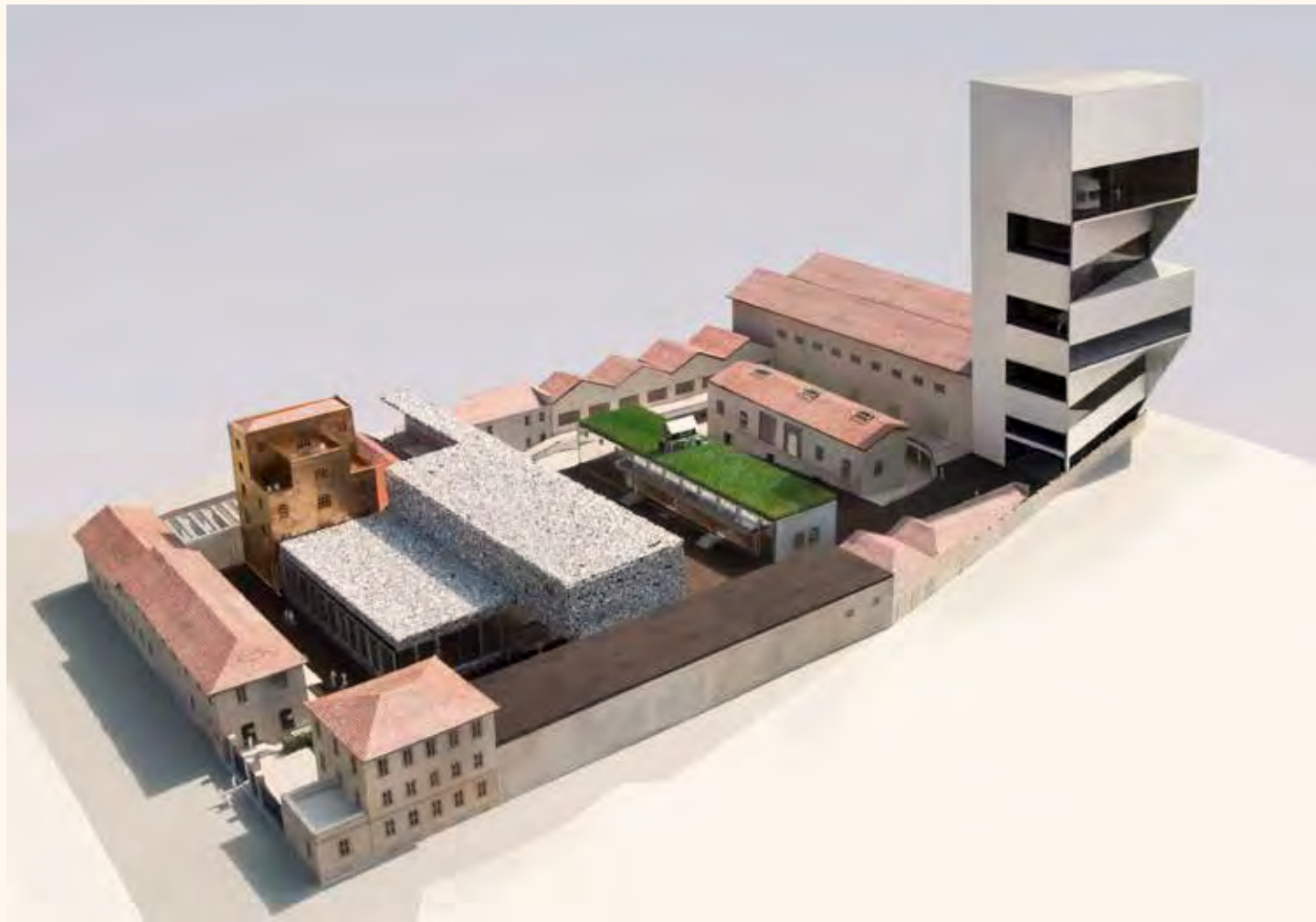
Den særlige scene, både nationalt og teoretisk, som tegnestuens arbejde udfoldede sig på, bidrog også til, at tegnestuens tilgang udviklede sig, som den gjorde. Selv om OMA opstod i London, flyttede Koolhaas snart tilbage til sit hjemland, Holland, hvor han stiftede tegnestue i Rotterdam. Han valgte bevidst denne industrielle havneby frem for det mere maleriske Amsterdam, men også frem for den storbykultur i New York eller

Seattle Central Library program.

Seattle Central Library. Offentlige rum og passage gennem bygningen væver sig sammen med bibliotekets program. OMA, 2004.

Ombygning af et industrielt bygningskompleks fra 1910 i Milano for Fondazione Prada Milano. OMA, 2015.

Fondazione Prada Milano, 2015.

Fondazione Prada Milano, 2015.

London, der umiddelbart kunne synes mere fremmede for den form for arkitektur, han forestillede sig. Hvad Rotterdam tilbød, var en tabula rasa, en ren tavle, som faktisk rummede egenskaber, der var langt mere væsentlige for OMA og Koolhaas.

Bykernen var ødelagt, først af tyske og derefter af allierede bombegreb under anden verdenskrig. I genopbygningen havde byplanlæggerne erstattet den gamle bykerne med en af efterkrigstidens mest gennemførte byplaner med blandede funktioner: Van den Broek og Bakemas Lijnbaan fra 1951–1953. Projektet fremstår næsten som en opskrift på meget af OMAs arbejde: tætte handelsstrøg i to etager – gennemskåret af større objekter som Marcel Breuers varehus Bijenkorf (1956) – der omkranser små grønne områder og betjener boligblokke med baggårde. Uden om denne kerne har mere traditionelle arkitekter fortsat de samme fingre af erhvervs- og boligbyggeri, gennembrudt af åbne rum til tekniske funktioner og rekreation med strukturer med murstensfacader, som også lettede overgangen til det eksisterende gadenet uden om bykernen.

Da Koolhaas og OMA slog sig ned her, var den hollandske tilgang til urbanisme imidlertid på vej væk fra den tabula rasa-tilgang, der tidligere havde været den dominerende i Holland og de fleste andre vestlige lande efter krigen. Efter en periode med ren reaktion, hvor arkitekter forsøgte at skabe kunstigt små skalaer og fællesskaber i nostalgisk udformning, udviklede en ny generation af byplanlæggere, som var mødtes på Rotterdams byplanlægningskontor i begyndelsen af 1980'erne, under ledelse af Riek Bakker en strategi, som gik ud på at indpasse nye byggerier i eksisterende landskabsmønstre. Hollandsk urbanisme blev kendt for en tilgang, der gik ud på at fortsætte det urbane eller landlige mønster, bryde det op, skabe paralleller til det og udnytte kontrasten mellem den nye skala og kompleksiteten af den opståede karakter; en tilgang, som OMA skabte et af de mest avancerede eksempler på med IJplein-projektet i den nordlige del af Amsterdam i 1988.

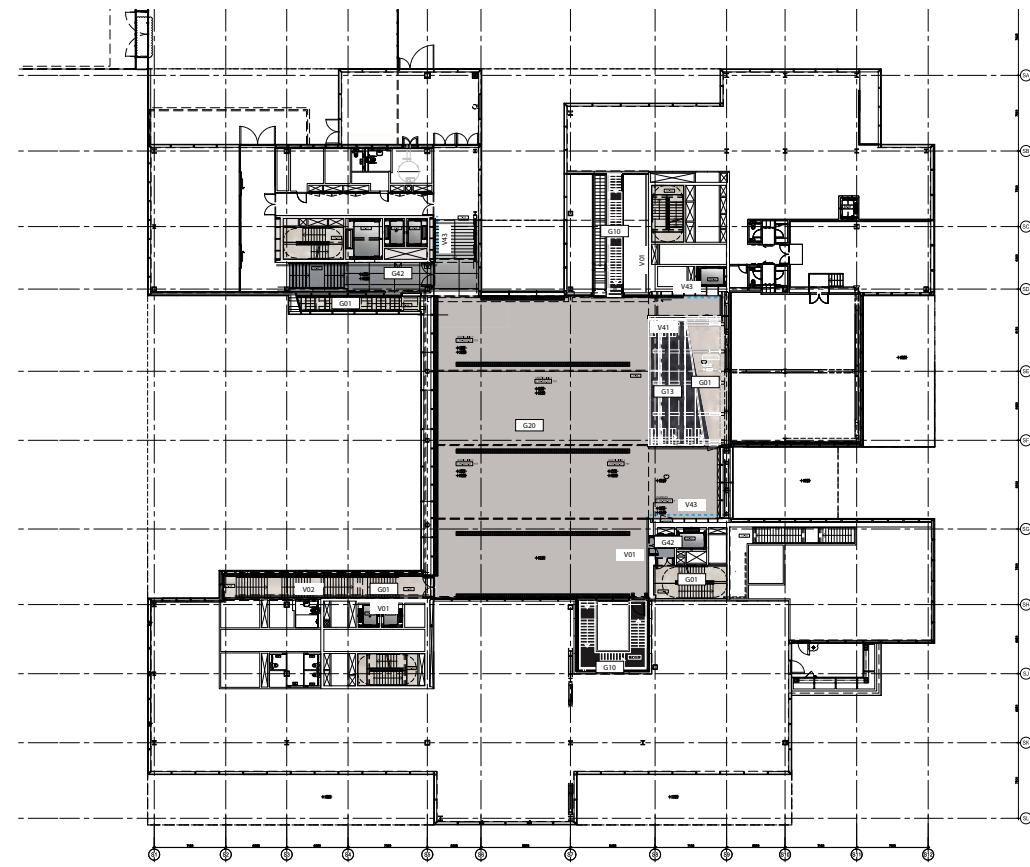
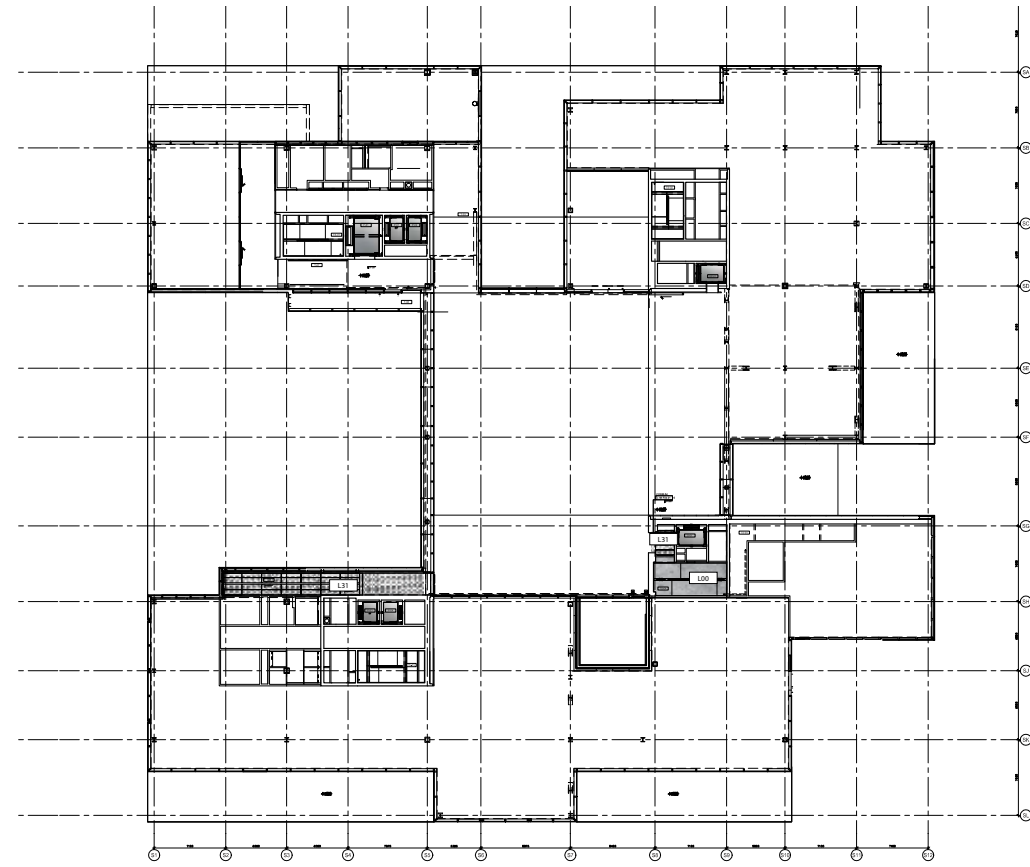
Ud over at være en del af udviklingen af en urban strategi, der byggede på en collage af nyt og gammelt, stort og småt, infrastruktur og urbane former, var OMA også involveret i den udvikling af koncept- og projektbaseret arkitektur, der fandt sted både i Holland og i andre lande. Gennem tre årtier fastlagde offentligt ledede planlægnings tiltag, koordineret af det centrale planlægningsministerium ud fra femårsplaner ("Nota Ruimtelijke Ordening", Hvidbøger om rumlig planlægning), anvendelsen af hver eneste kvadratmeter af det hollandske landskab med udgangspunkt i en kalibrering af sociale, økonomiske og (sometider) æstetiske hensyn. Da det offentlige begyndte at trække sig fra den slags initiativer i 1980'erne, og mange planlægnings tiltag blev privatiseret og decentraliseret, skiftede fokus fra "rumlig planlægning", eller udformningen af sammenhængende og ensartede byggerier i byer og forstæder som rammen om et "opnåeligt samfund" ("maakbare samenleving"), til en tilpasning af den scenarie- og projekttankegang, som store hollandske virksomheder som Shell og Unilever havde introduceret.

Her var ideen ikke at anlægge et opgavefokus, hvor arkitekturen skal realisere et program inden for parametrene af byggegrunden, budgettet og klientens ønsker, men snarere skal tage udgangspunkt i scenarier. Det indebærer, at man analyserer de aktuelle forhold og udvikler scenarier for, hvordan de kan tænkes at udvikle sig, og herefter formulerer et klart mål for, hvordan man kan operere inden for et eller flere scenarier, lægger en strategi for, hvordan man kan nå dette mål, allokerer ressourcer og arbejdskraft og efterfølgende løbende evaluerer projektet for at tilpasse det skiftende omstændigheder. Målet var ikke nødvendigvis en bygning, og konteksten var ikke nødvendigvis konteksten (som Koolhaas sagde: "Fuck konteksten"); slet ikke den kontekst, der tilfældigvis findes på et givet tidspunkt. Målet var at formulere en realistisk og effektiv taktik inden for det foranderlige urbane scenarie.

Nederland nu als Ontwerp. OMA, 1986.

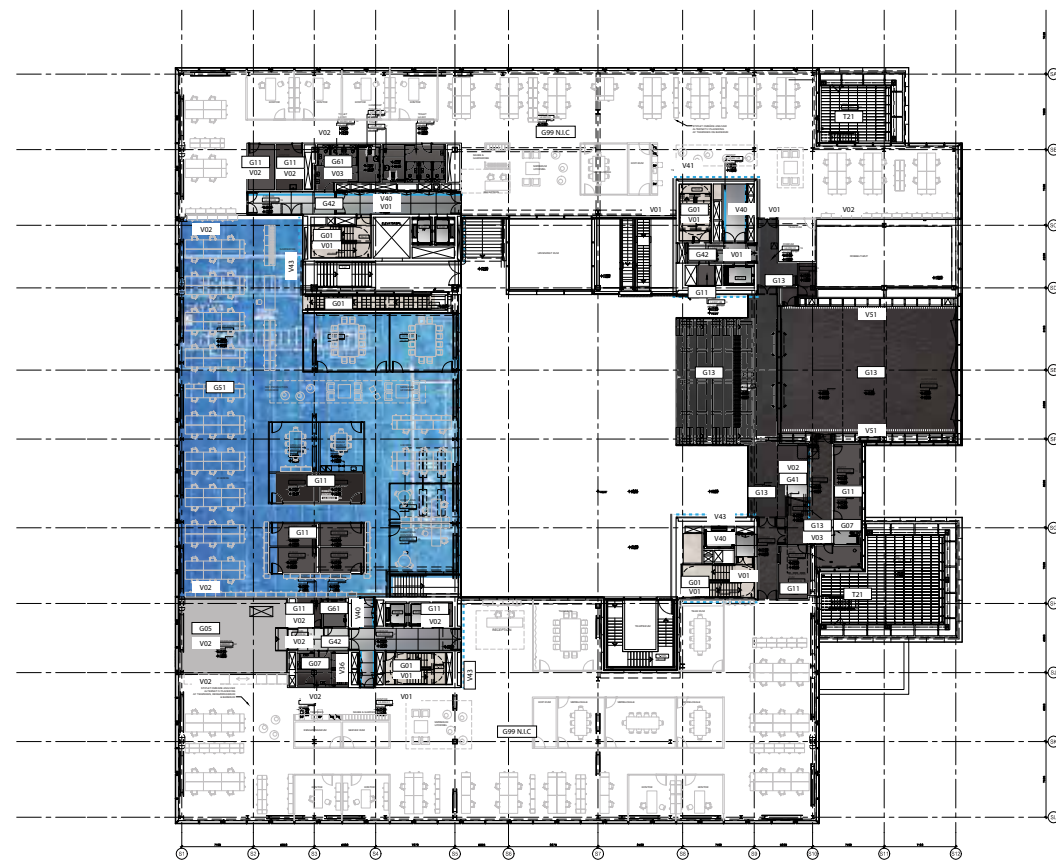
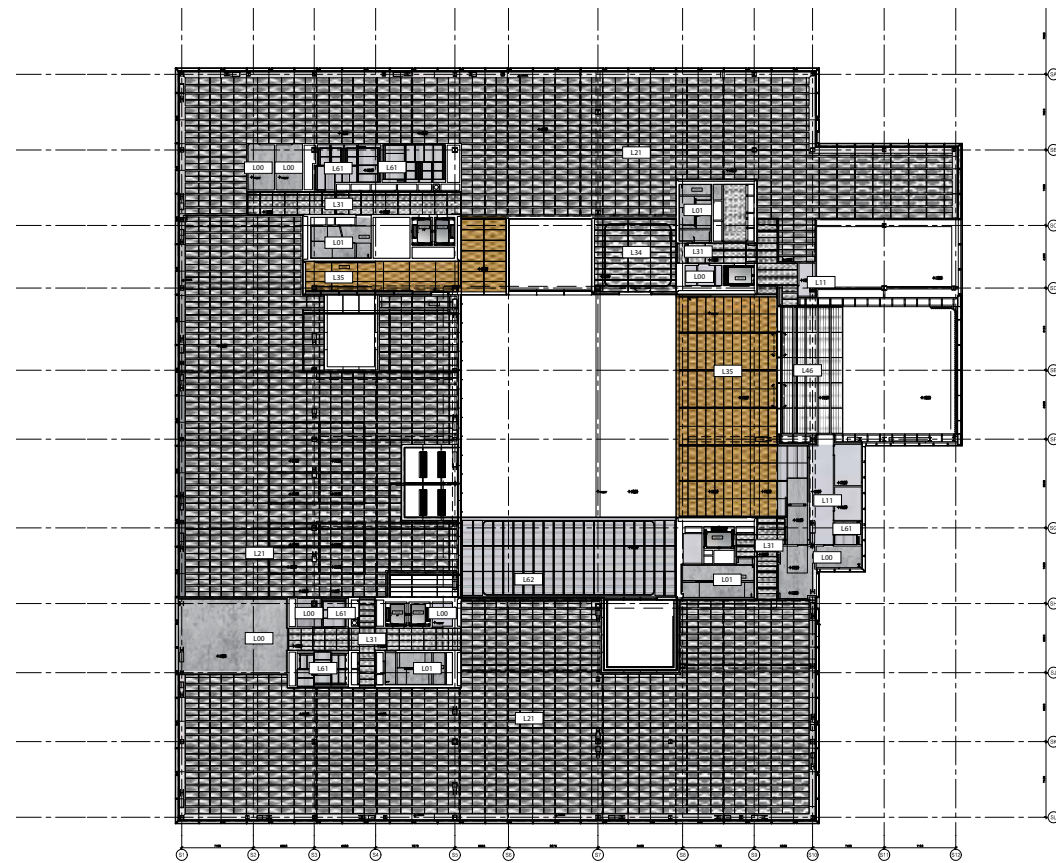

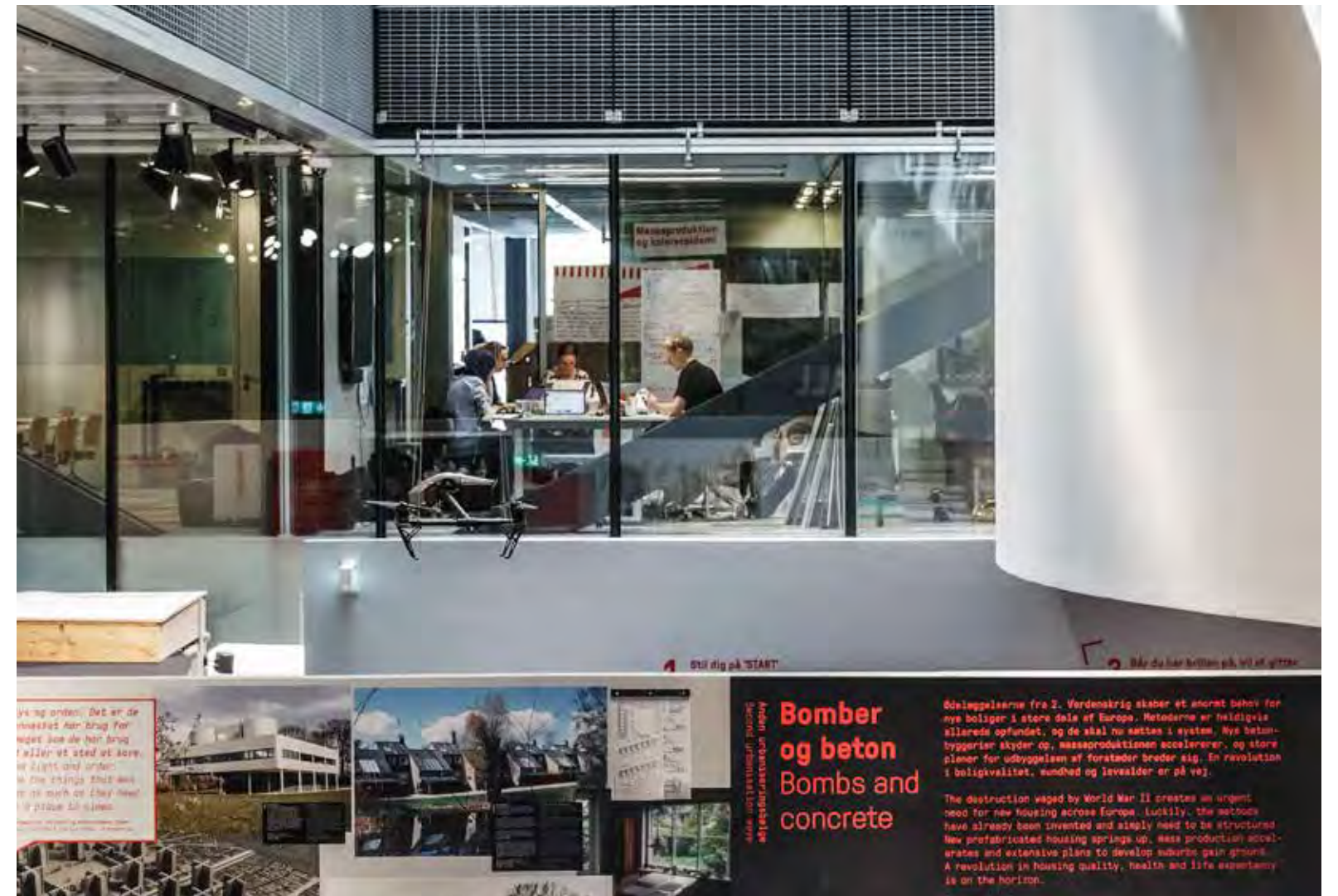
↑ Materialeplan loft, 1. sal mezzanin.
 ↓ Materialeplan gulv, 1. sal mezzanin.

DACs store udstillingsrum i hjertet af BLOX.
 En trappe fører op til Salen.

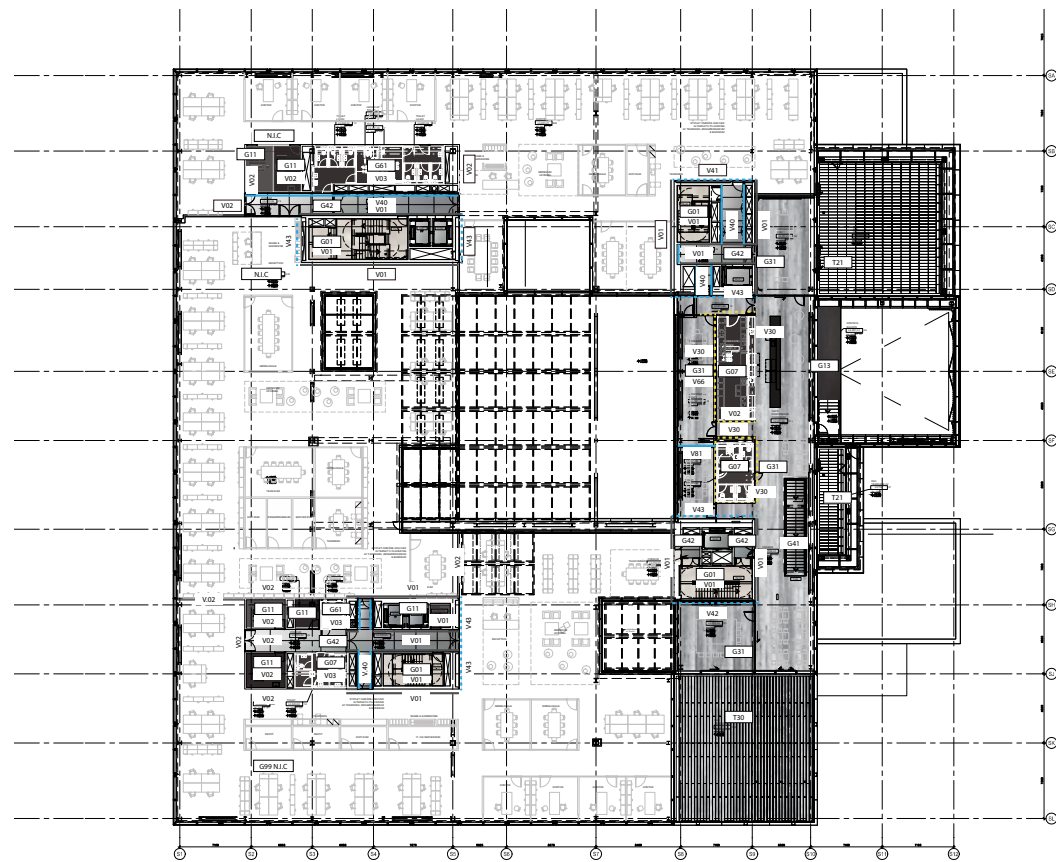
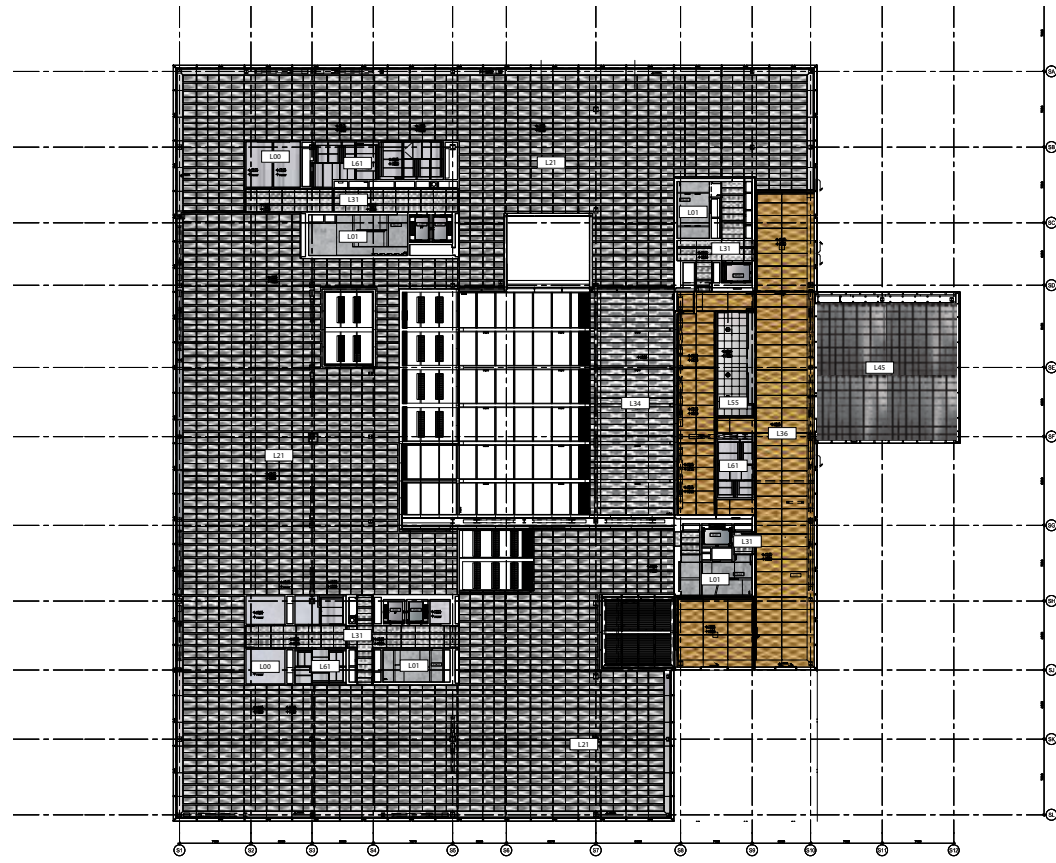

↑ Materialeplan loft, 2. sal.
 ↓ Materialeplan gulv, 2. sal.

DACs kontorfaciliteter.

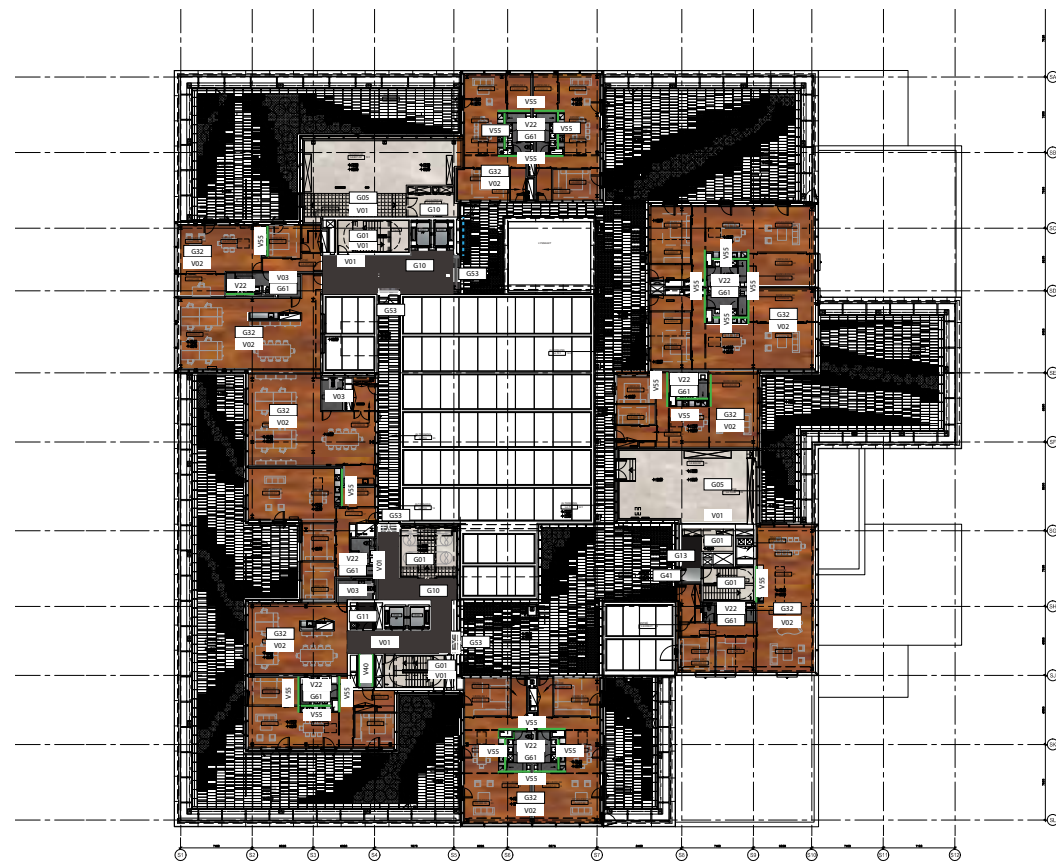
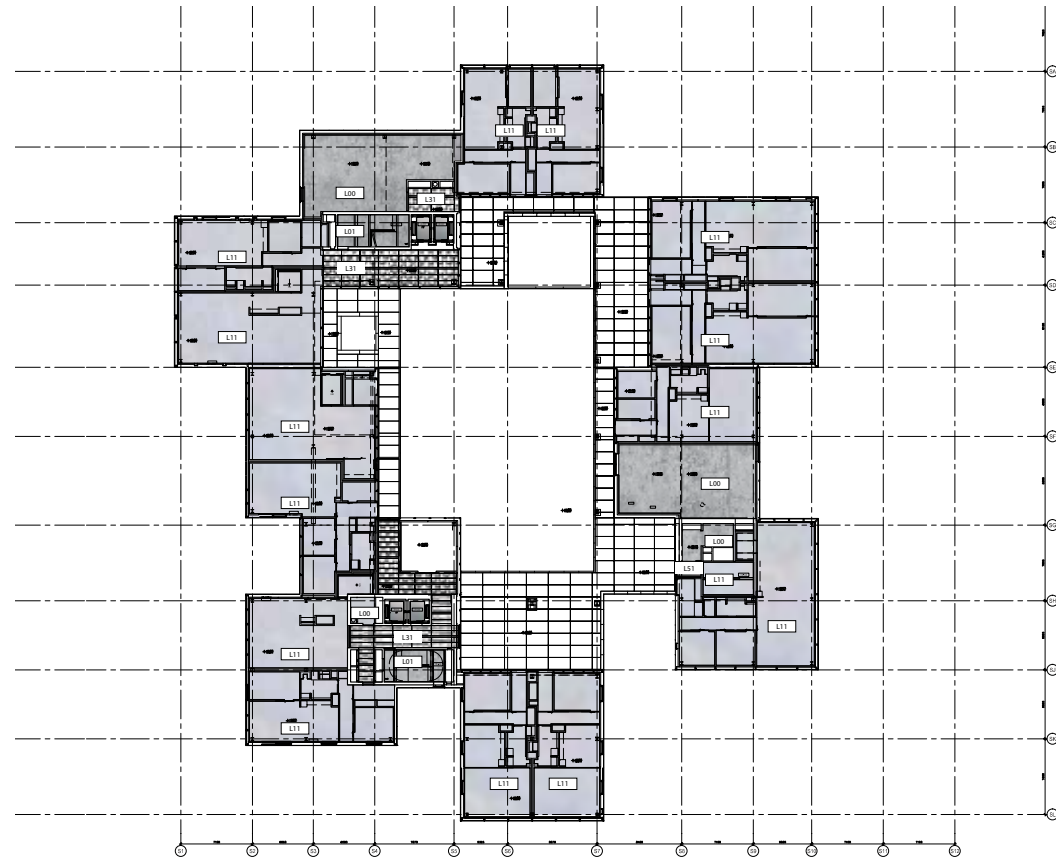

↑ Materialeplan loft, 3. sal.
 ↓ Materialeplan gulv, 3. sal.

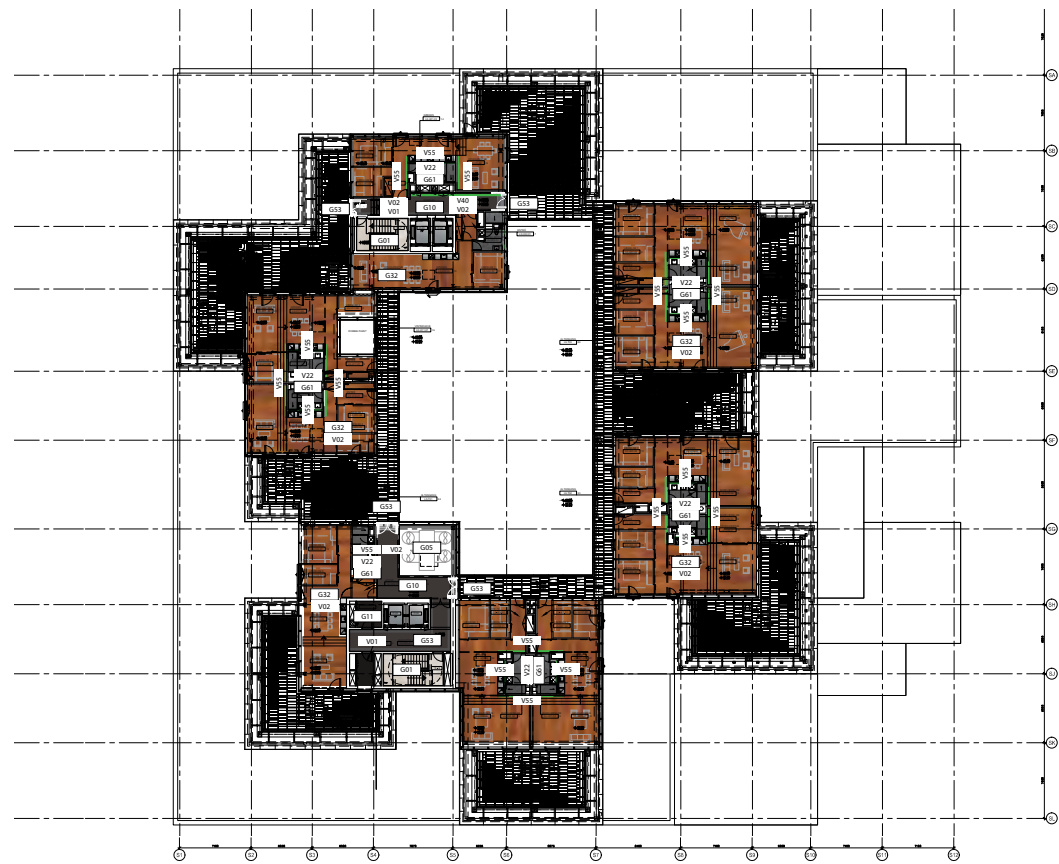
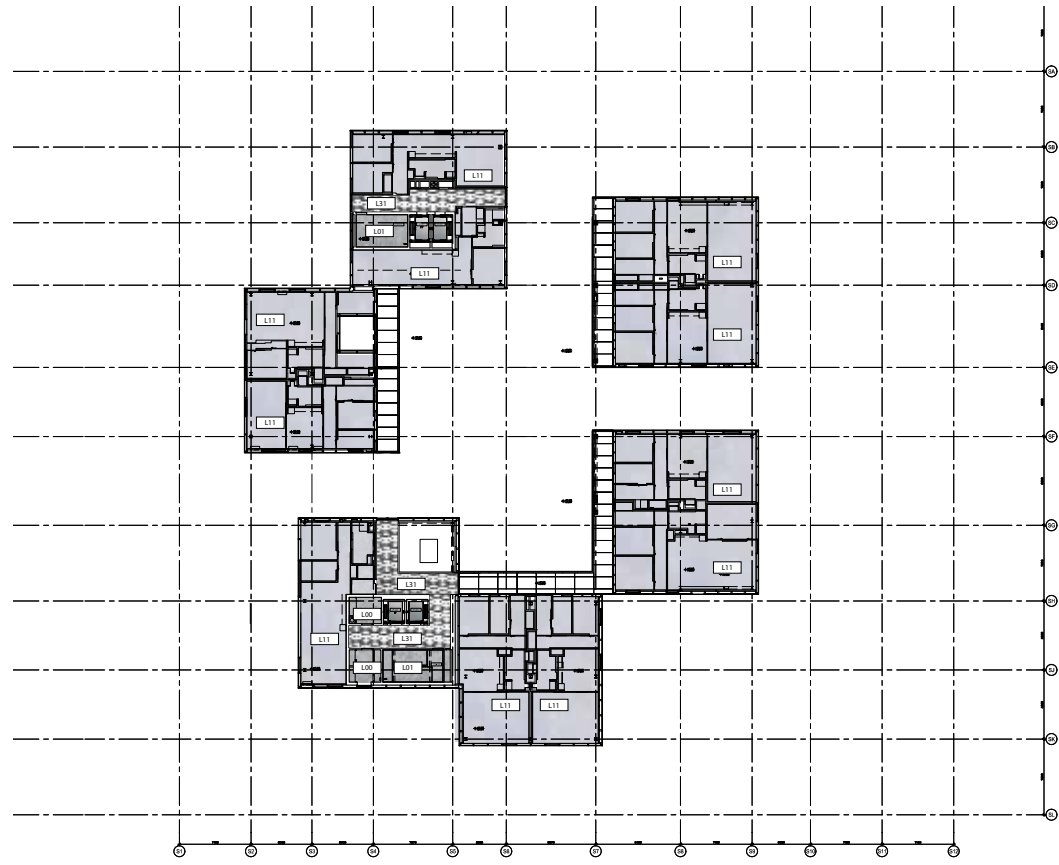

DACs café og tagterrasse.

↑ Materialeplan loft, 4. sal.
 ↓ Materialeplan gulv, 4. sal.

Lejlighederne på toppen af BLOX har tilknyttet tagterrasser med udsigt over byen.

↑ Materialeplan loft, 5. sal.
↓ Materialeplan guiv, 5. sal.

Modelarkiv

I arbejdet med at definere det grundlæggende koncept for BLOX benytter OMA sig af en stor mængde undersøgelser gennem skitsemodeller. Modellerne afspejler en metode, hvor skitsering og afprøvning af mange forskelligartede ideer og vinkler på projektet tester de mulige rumlige variationer, programmet for bygningen rummer. De viser en omfattende afsøgning af organisatoriske og materielle muligheder som fundament og argument for det endelige design. Især de tidlige år i udviklingen af designet er præget af en eksplorativ og åben tilgang til designprocessen. Skitsemodellerne er hver især et skridt på vejen og en del af fortællingen om en spektakulær bygning, der bliver til som et samarbejde mellem mange mennesker.

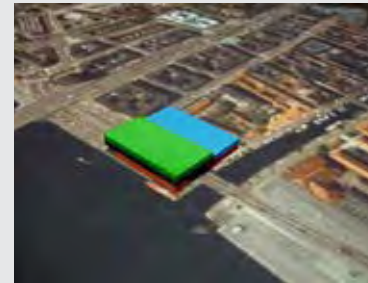
2006

02/10/2006, 15.34

02/10/2006, 19.03

02/10/2006, 19.04

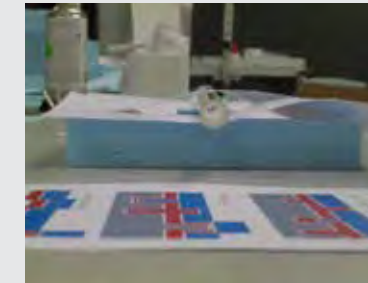
15/12/2006, 14.20

15/12/2006, 14.20

15/12/2006, 14.21

15/12/2006, 14.21

10/11/2006, 22.36

10/11/2006, 22.37

12/11/2006, 12.25

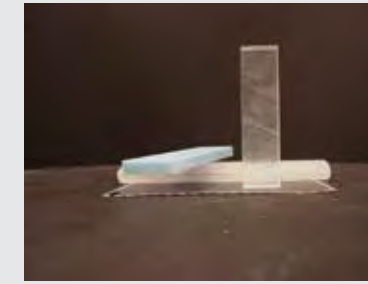
12/11/2006, 12.26

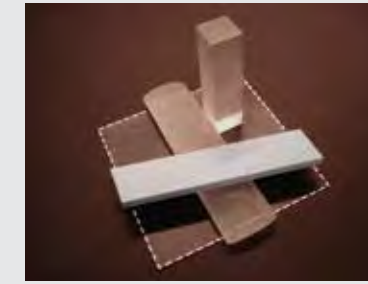
15/12/2006, 14.22

17/12/2006, 13.25

17/12/2006, 13.25

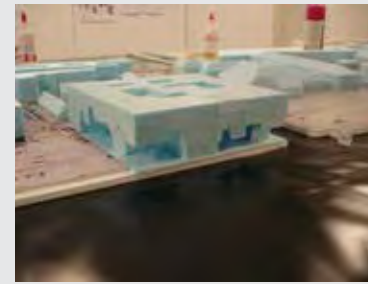
17/12/2006, 13.26

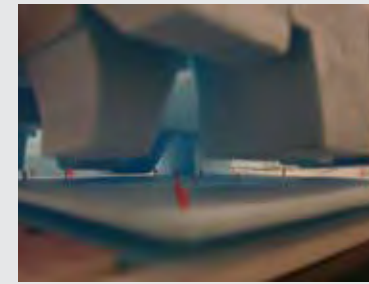
12/12/2006, 00.47

12/12/2006, 00.48

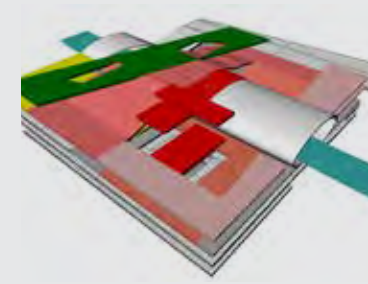

12/12/2006, 00.49

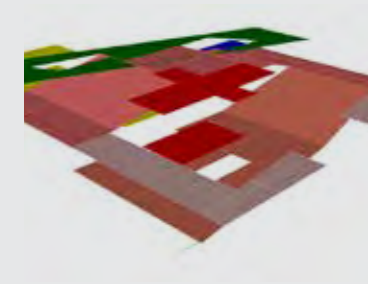

12/12/2006, 00.49

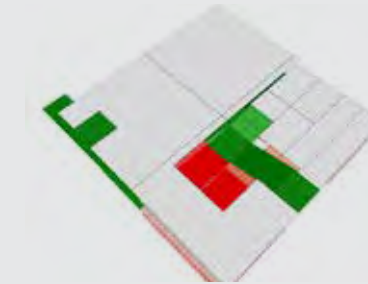
2007

08/01/2007, 12.41

08/01/2007, 17.05

08/01/2007, 17.06

12/12/2006, 00.50

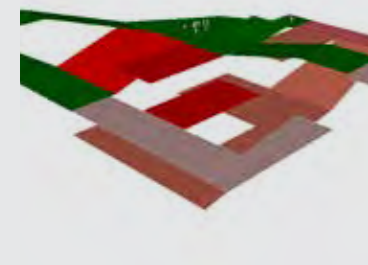
12/12/2006, 00.50

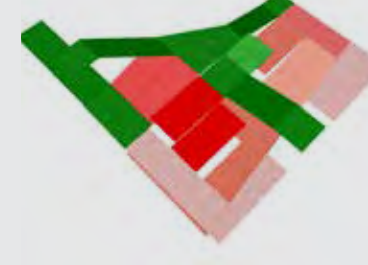
12/12/2006, 00.51

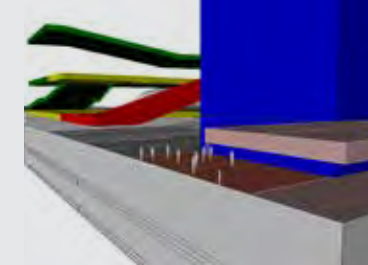
12/12/2006, 00.51

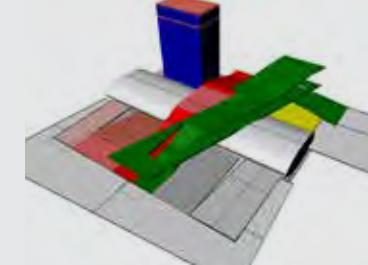
08/01/2007, 17.06

08/01/2007, 17.06

09/01/2007, 23.15

09/01/2007, 23.15

12/12/2006, 00.53

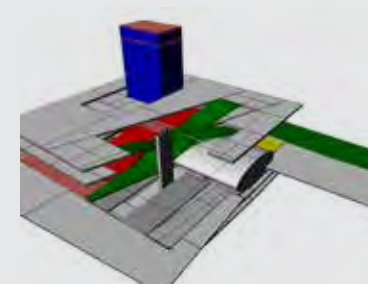
12/12/2006, 14.19

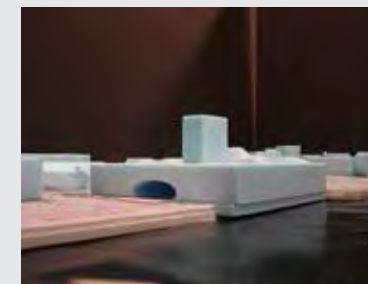
12/12/2006, 14.21

12/12/2006, 14.21

12/01/2007, 23.43

12/01/2007, 12.04

12/01/2007, 12.06

12/01/2007, 12.09

12/12/2006, 14.22

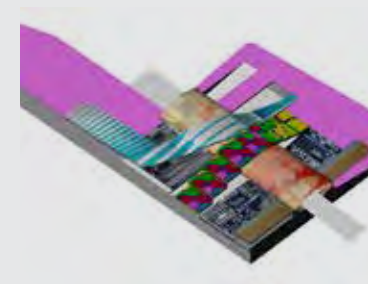
12/12/2006, 14.23

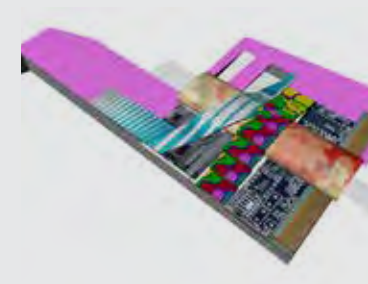
12/12/2006, 14.23

12/12/2006, 14.23

17/01/2007, 18.37

17/01/2007, 18.37

19/01/2007, 11.11

19/01/2007, 20.11

12/12/2006, 14.24

12/12/2006, 14.24

12/12/2006, 14.25

12/12/2006, 14.26

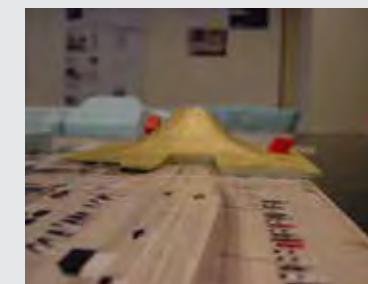
19/01/2007, 20.11

19/01/2007, 20.12

24/01/2007, 13.17

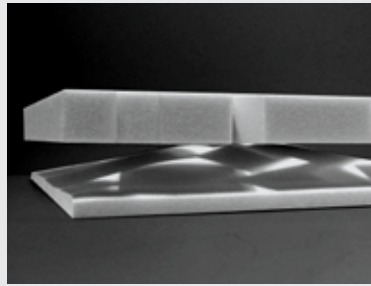
24/01/2007, 13.17

24/01/2007, 13.18

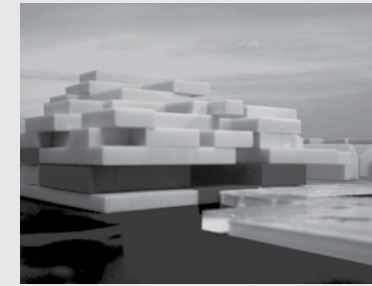
30/01/2007, 17.36

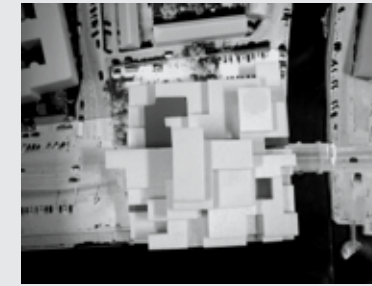
30/01/2007, 17.36

30/01/2007, 18.09

22/02/2007, 22.58

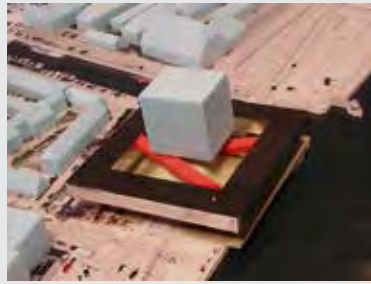
22/02/2007, 22.58

22/02/2007, 22.59

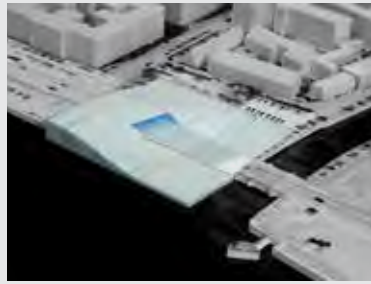
28/02/2007, 19.07

30/01/2007, 18.09

02/02/2007, 05.21

02/02/2007, 10.47

06/02/2007, 20.17

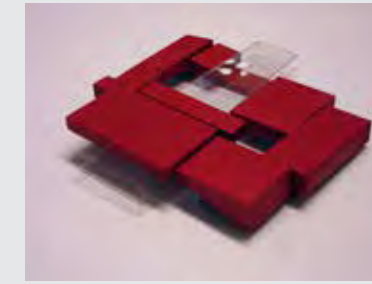
28/02/2007, 19.07

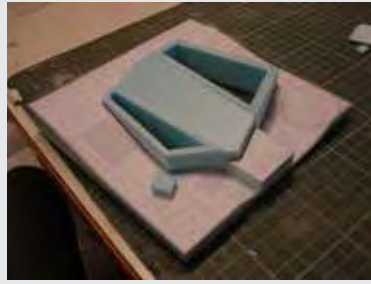
28/02/2007, 19.07

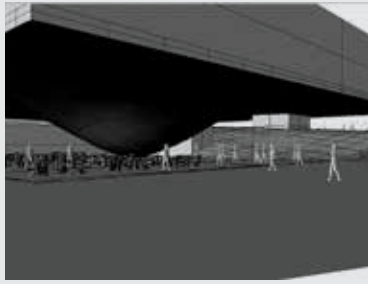
28/02/2007, 19.07

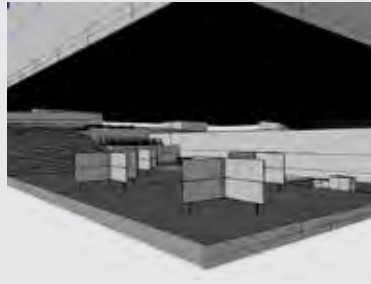
28/02/2007, 19.07

06/02/2007, 20.20

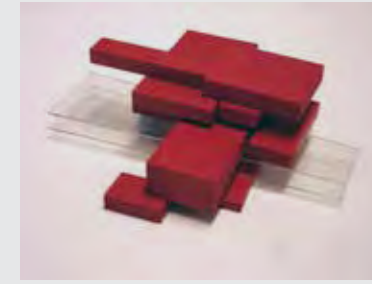
07/02/2007, 21.11

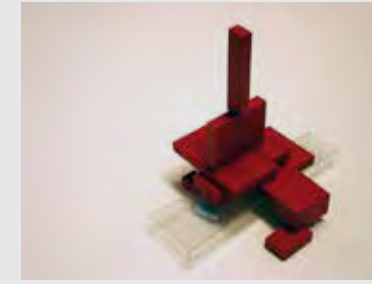
07/02/2007, 21.11

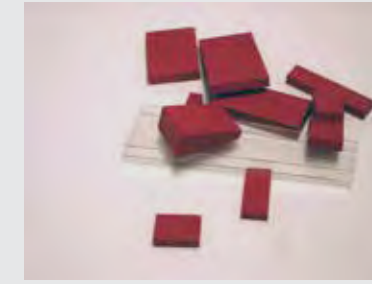
13/02/2007, 16.17

28/02/2007, 19.08

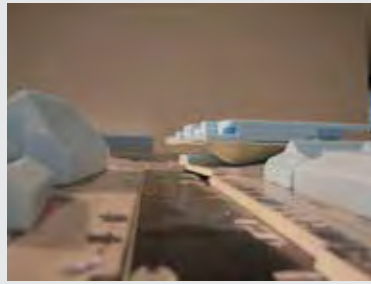
28/02/2007, 19.08

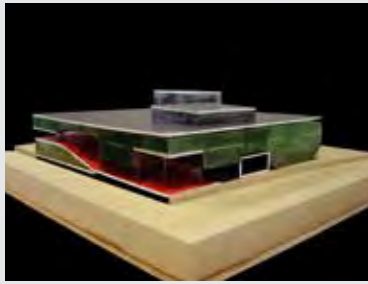
28/02/2007, 19.08

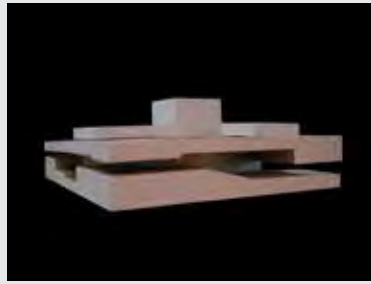
28/02/2007, 15.12

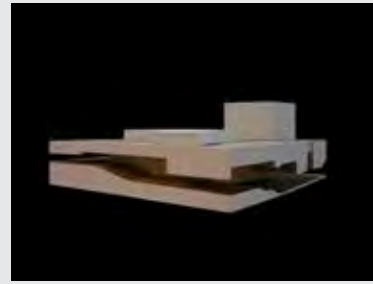
13/02/2007, 16.19

13/02/2007, 19.33

13/02/2007, 19.42

13/02/2007, 19.44

28/02/2007, 15.12

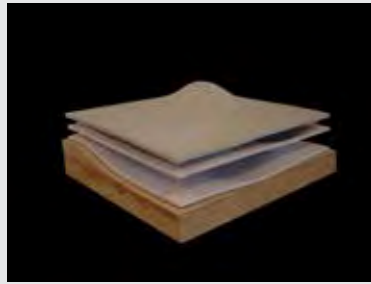
28/02/2007, 15.13

28/02/2007, 15.13

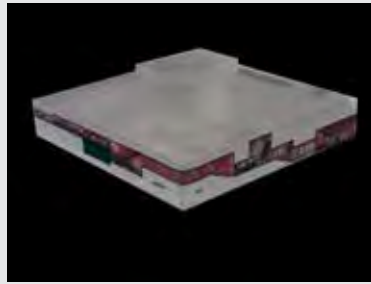
28/02/2007, 15.27

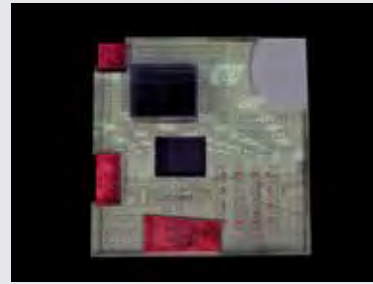
13/02/2007, 21.54

13/02/2007, 22.21

13/02/2007, 22.32

13/02/2007, 22.59

28/02/2007, 15.27

28/02/2007, 15.32

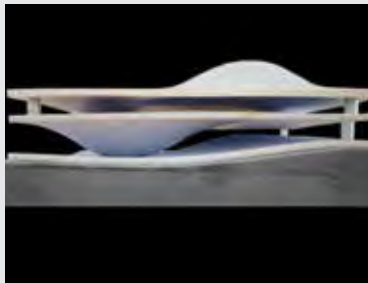
28/02/2007, 15.32

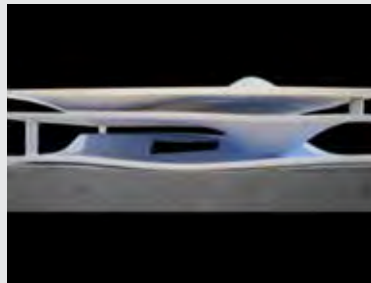
28/02/2007, 16.19

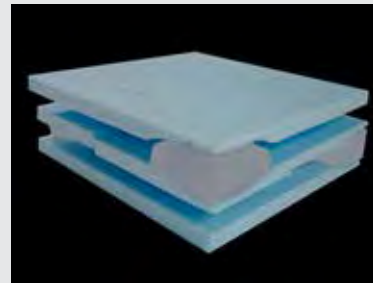
13/02/2007, 23.04

13/02/2007, 23.30

13/02/2007, 23.31

15/02/2007, 15.25

28/02/2007, 16.19

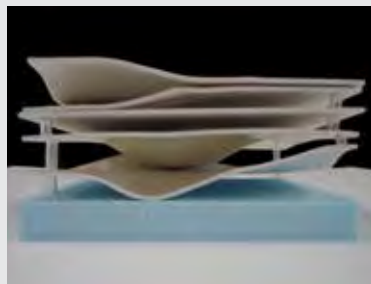
28/02/2007, 15.42

28/02/2007, 15.42

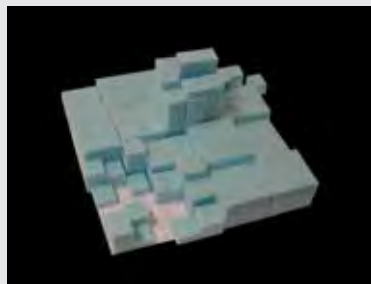
28/02/2007, 16.29

15/02/2007, 15.36

15/02/2007, 15.42

19/02/2007, 16.01

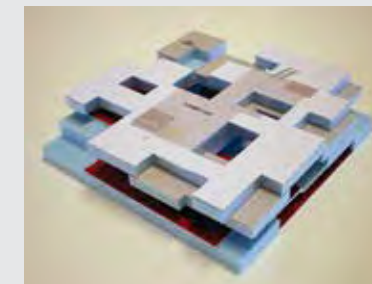
22/02/2007, 22.58

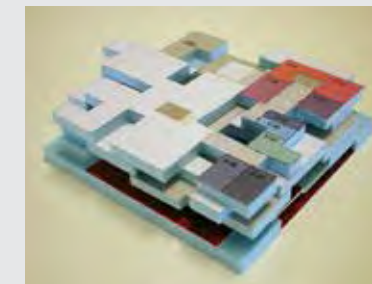
28/02/2007, 16.29

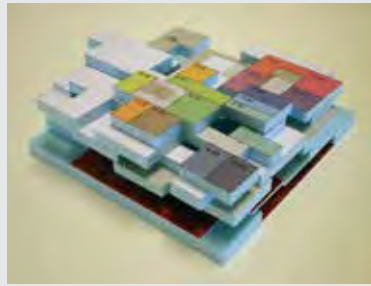
28/02/2007, 17.21

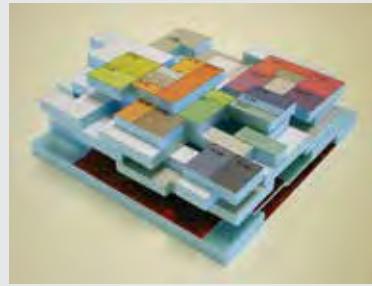
28/02/2007, 17.21

28/02/2007, 17.21

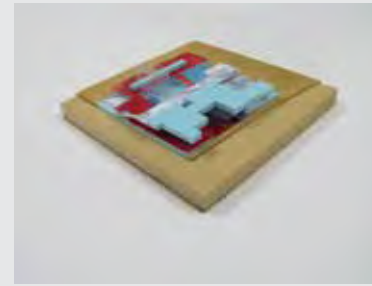
28/02/2007, 17.21

28/02/2007, 17.21

02/03/2007, 20.17

02/03/2007, 20.24

14/03/2007, 01.34

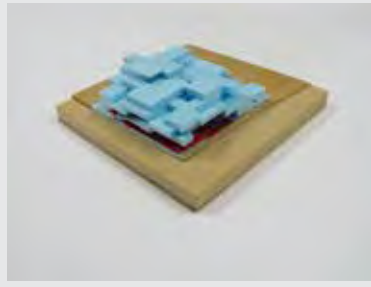
14/03/2007, 01.34

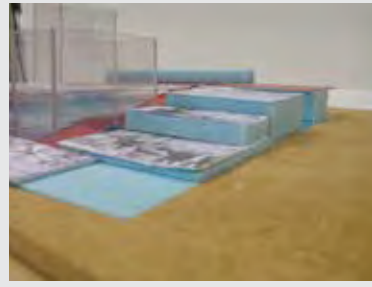
14/03/2007, 01.35

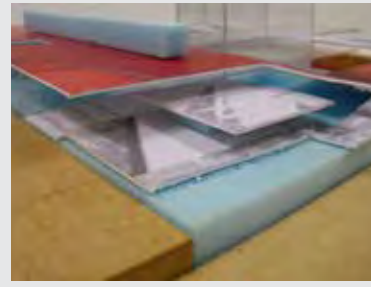
14/03/2007, 01.47

02/03/2007, 20.35

02/03/2007, 20.53

02/03/2007, 20.54

02/03/2007, 21.12

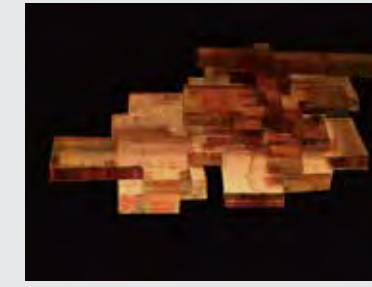
14/03/2007, 01.50

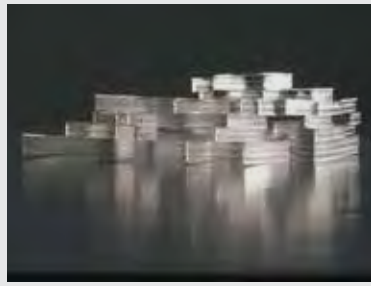
14/03/2007, 01.56

14/03/2007, 02.02

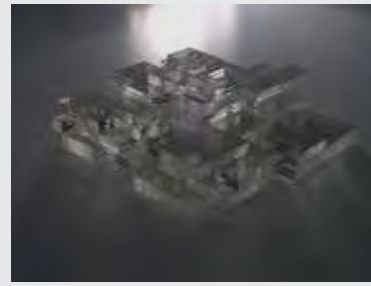
14/03/2007, 02.05

02/03/2007, 21.13

02/03/2007, 21.15

02/03/2007, 21.18

02/03/2007, 21.18

14/03/2007, 02.09

14/03/2007, 02.14

14/03/2007, 02.24

14/03/2007, 02.24

02/03/2007, 21.18

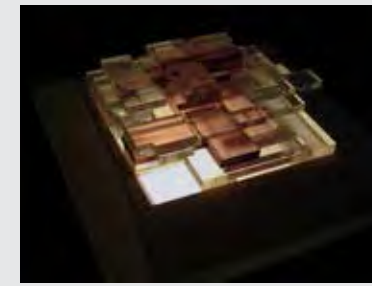
02/03/2007, 22.24

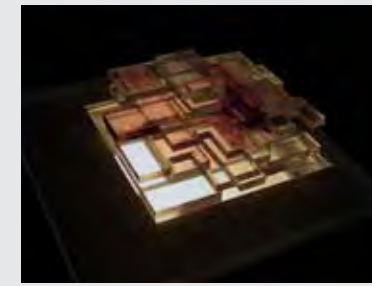
02/03/2007, 21.20

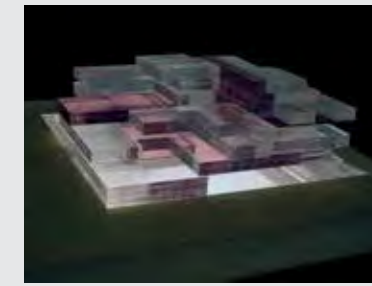
02/03/2007, 21.20

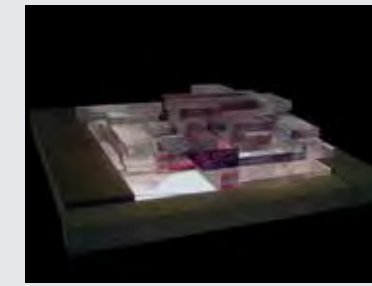
14/03/2007, 02.18

14/03/2007, 02.18

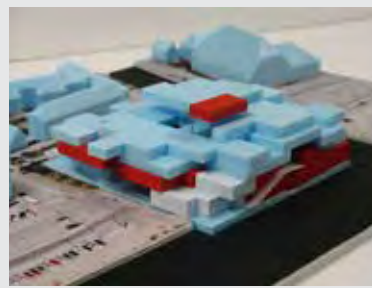
14/03/2007, 02.18

14/03/2007, 02.18

05/03/2007, 22.45

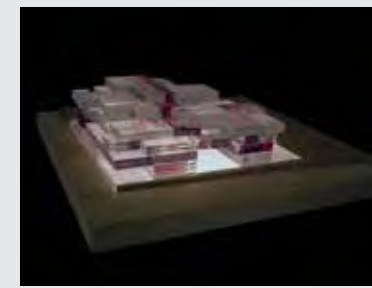
05/03/2007, 23.02

05/03/2007, 22.12

09/03/2007, 00.00

14/03/2007, 02.19

14/03/2007, 02.19

14/03/2007, 02.19

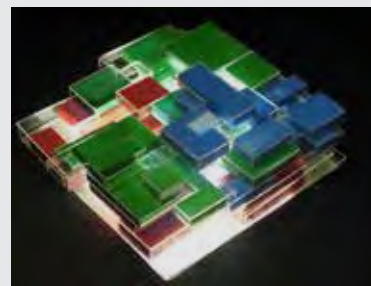
14/03/2007, 02.19

09/03/2007, 00.00

09/03/2007, 00.00

09/03/2007, 00.59

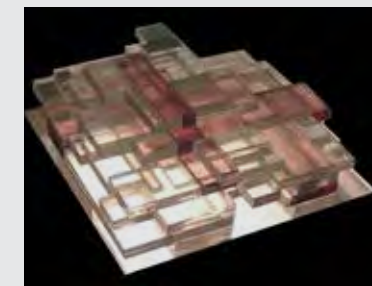
10/03/2007, 08.42

14/03/2007, 02.20

14/03/2007, 02.22

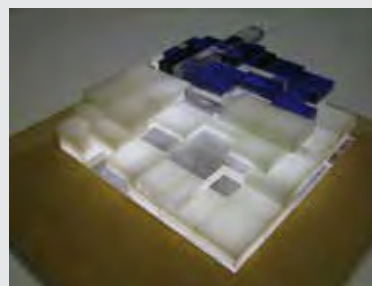
14/03/2007, 02.24

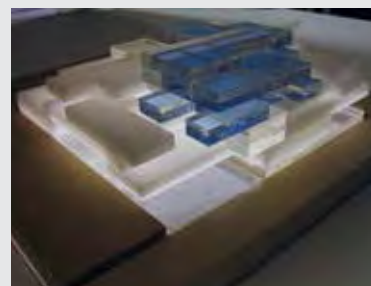
14/03/2007, 02.29

10/03/2007, 08.50

12/03/2007, 06.10

12/03/2007, 06.10

13/03/2007, 14.57

14/03/2007, 02.30

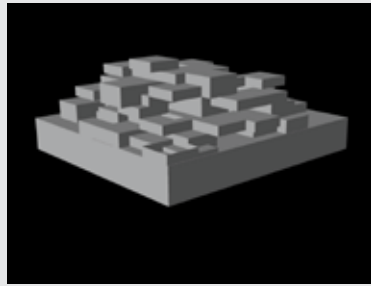
14/03/2007, 02.31

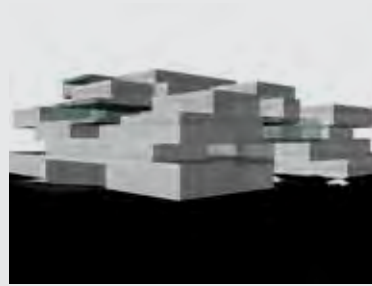
14/03/2007, 02.55

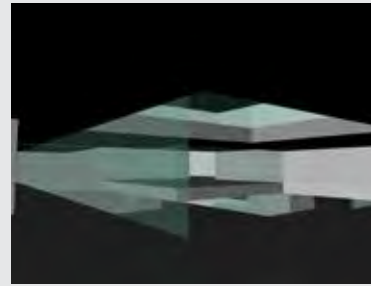
14/03/2007, 02.59

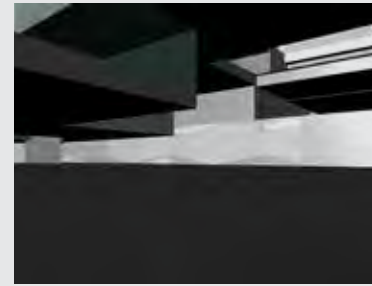
16/03/2007, 23.56

17/03/2007, 00.04

18/03/2007, 19.16

18/03/2007, 19.18

25/03/2007, 19.26

25/03/2007, 19.26

25/03/2007, 19.27

25/03/2007, 19.27

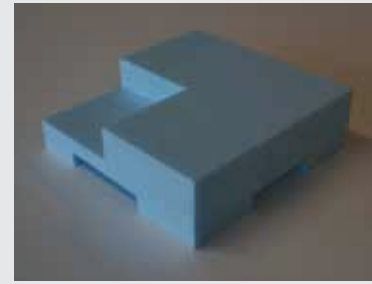
19/03/2007, 15.40

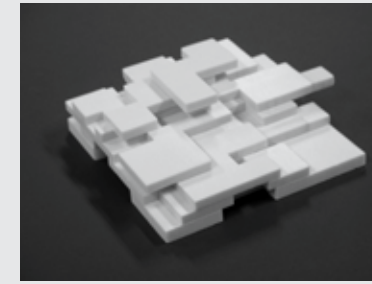
19/03/2007, 15.41

19/03/2007, 15.42

22/03/2007, 18.03

25/03/2007, 21.30

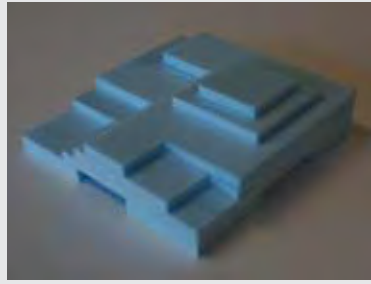
25/03/2007, 21.30

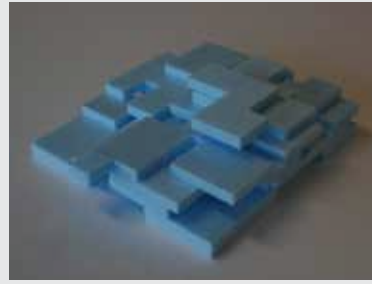
25/03/2007, 21.30

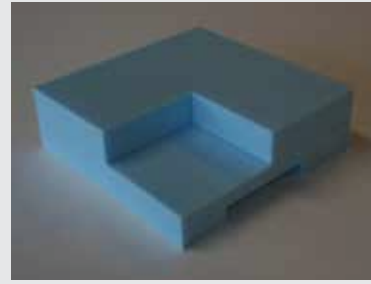
25/03/2007, 21.30

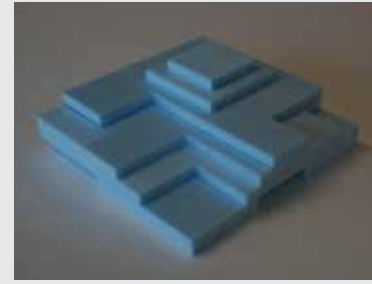
22/03/2007, 18.04

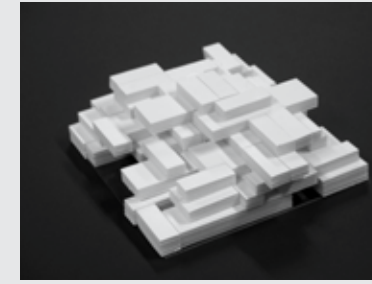
22/03/2007, 18.04

22/03/2007, 18.04

22/03/2007, 18.04

25/03/2007, 21.30

25/03/2007, 21.30

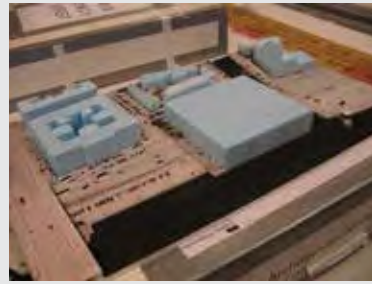
25/03/2007, 21.31

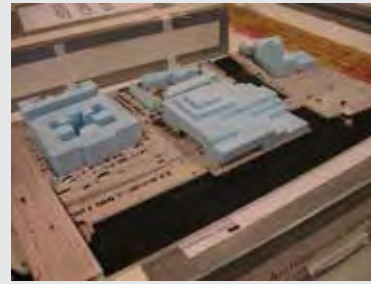
25/03/2007, 21.31

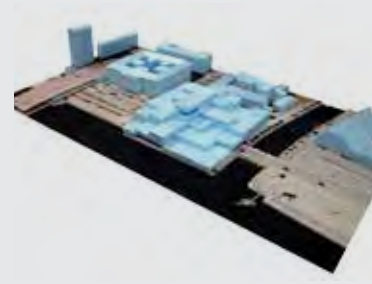
22/03/2007, 18.04

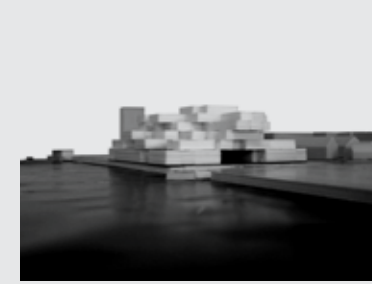
23/03/2007, 00.17

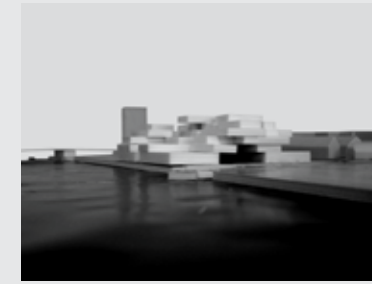
23/03/2007, 00.18

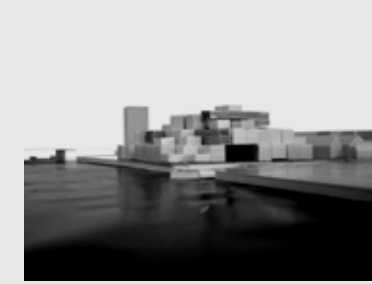
23/03/2007, 01.04

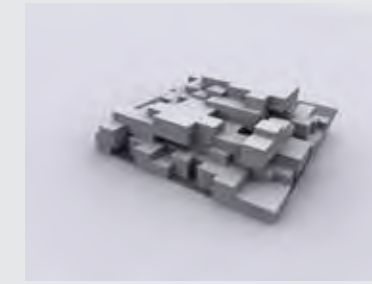
25/03/2007, 21.52

25/03/2007, 21.53

25/03/2007, 21.54

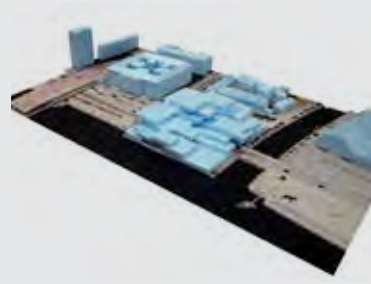
25/03/2007, 22.35

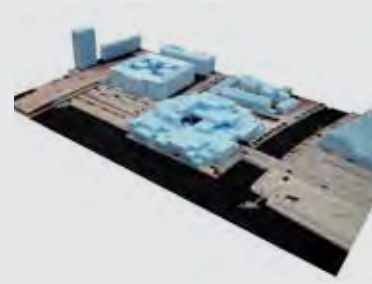
23/03/2007, 01.06

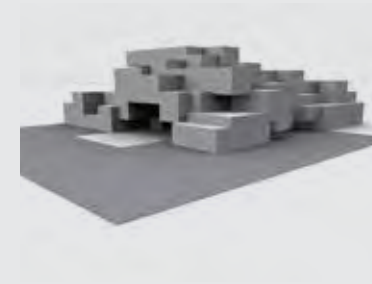
23/03/2007, 01.09

23/03/2007, 01.09

23/03/2007, 01.13

25/03/2007, 23.19

29/03/2007, 12.04

29/03/2007, 12.04

29/03/2007, 13.12

23/03/2007, 01.13

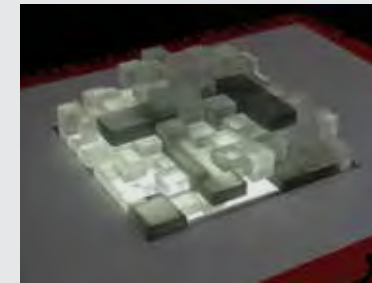
23/03/2007, 01.16

24/03/2007, 13.01

24/03/2007, 13.01

29/03/2007, 12.02

29/03/2007, 14.14

29/03/2007, 14.46

04/04/2007, 17.39

24/03/2007, 13.02

25/03/2007, 15.42

25/03/2007, 15.51

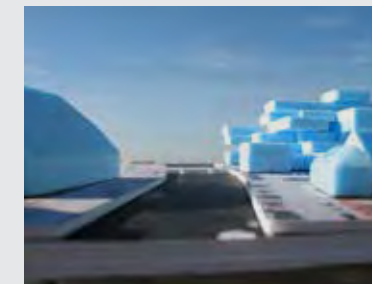
25/03/2007, 16.39

04/04/2007, 17.41

04/04/2007, 17.42

04/04/2007, 17.42

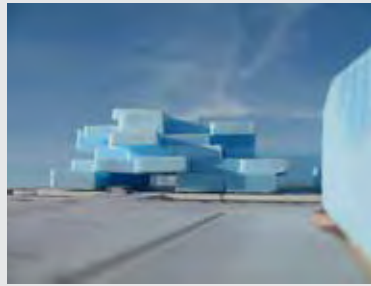
04/04/2007, 17.43

04/04/2007, 17.44

04/04/2007, 17.45

04/04/2007, 17.45

11/04/2007, 15.48

11/05/2007, 17.22

14/05/2007, 21.04

14/05/2007, 21.46

14/05/2007, 21.48

11/04/2007, 15.50

11/04/2007, 15.50

11/04/2007, 15.51

11/04/2007, 15.52

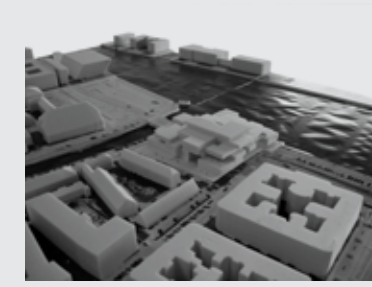
15/05/2007, 00.07

15/05/2007, 00.07

15/05/2007, 00.08

25/05/2007, 19.13

11/04/2007, 15.55

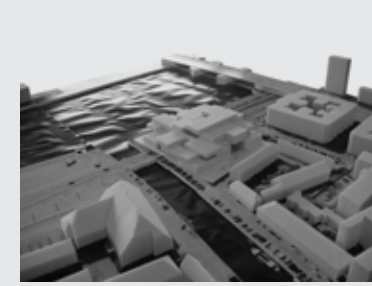
11/04/2007, 16.00

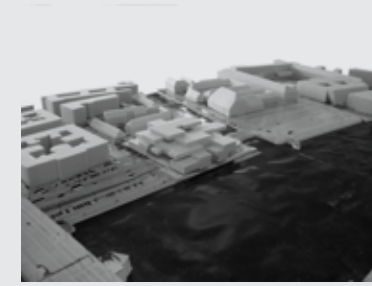
11/04/2007, 16.01

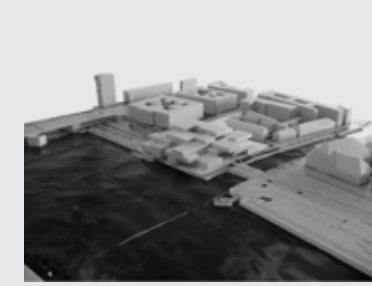
14/04/2007, 14.02

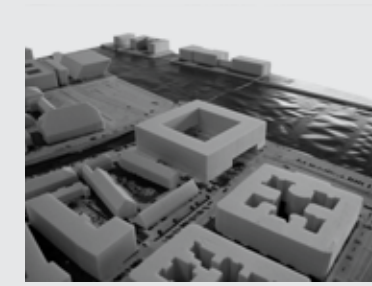
25/05/2007, 19.28

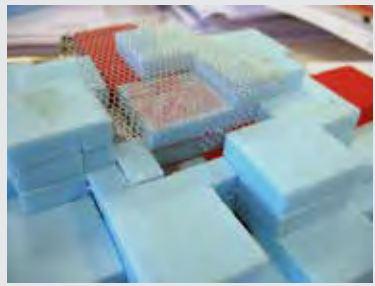
25/05/2007, 19.58

25/05/2007, 20.05

25/05/2007, 20.06

14/04/2007, 14.15

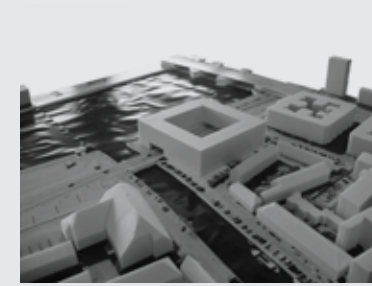
17/04/2007, 16.50

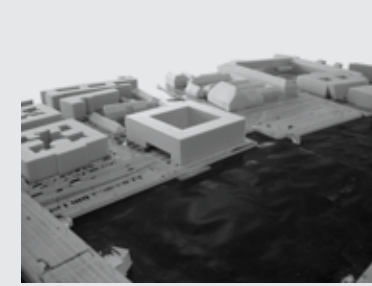
17/04/2007, 16.50

17/04/2007, 16.54

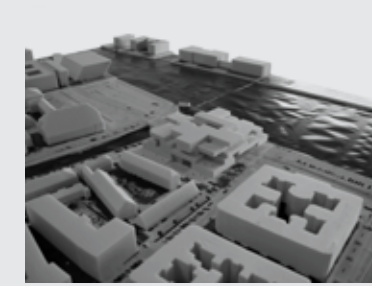
25/05/2007, 20.31

25/05/2007, 20.45

25/05/2007, 20.58

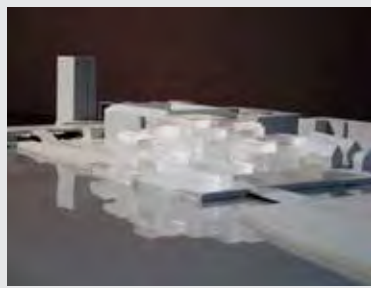
25/05/2007, 21.03

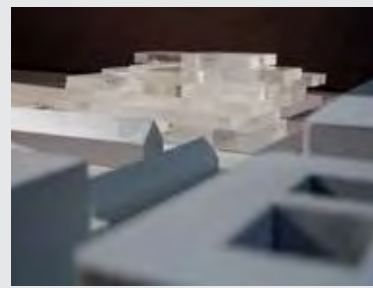
26/04/2007, 02.49

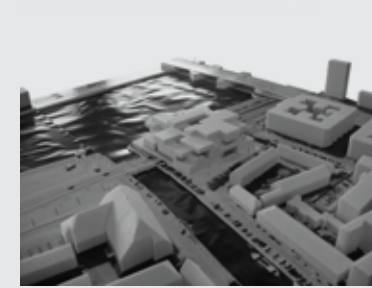
26/04/2007, 02.52

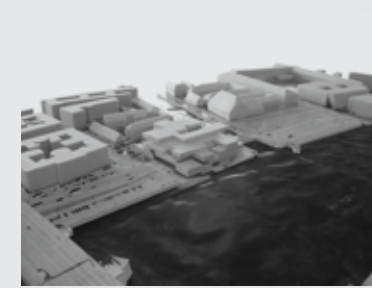
26/04/2007, 04.23

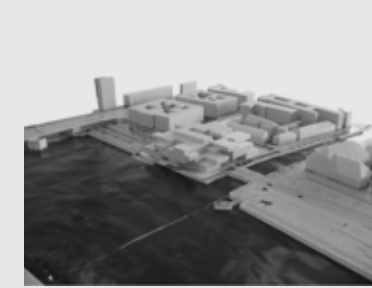
26/04/2007, 04.23

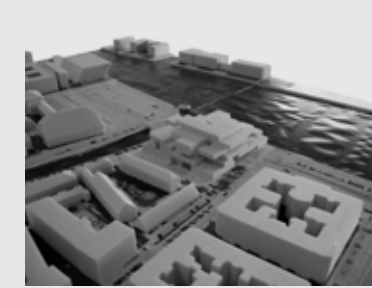
25/05/2007, 21.12

25/05/2007, 21.23

25/05/2007, 21.37

25/05/2007, 21.44

26/04/2007, 04.23

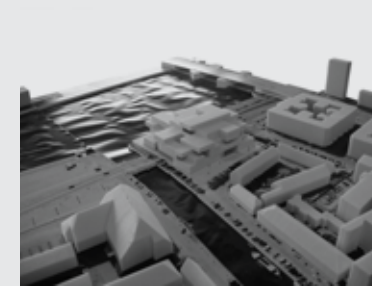
11/05/2007, 16.56

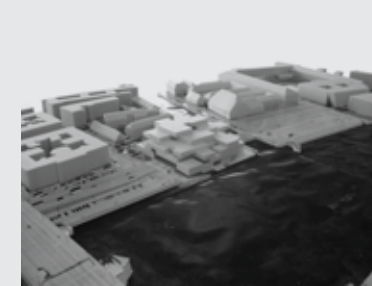
11/05/2007, 16.58

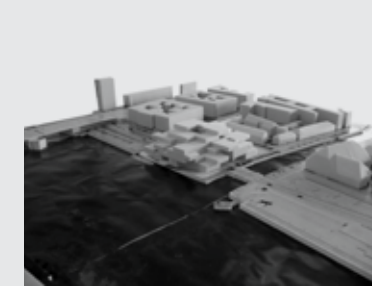
11/05/2007, 17.04

25/05/2007, 21.54

25/05/2007, 22.14

25/05/2007, 22.30

18/06/2007, 12.50

11/05/2007, 17.04

11/05/2007, 17.10

11/05/2007, 17.17

11/05/2007, 17.19

18/06/2007, 12.51

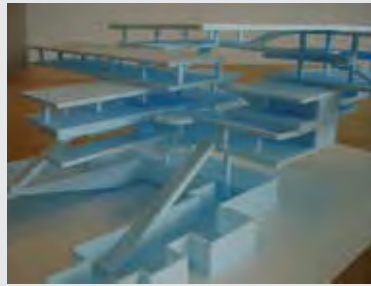
18/06/2007, 12.53

18/06/2007, 12.54

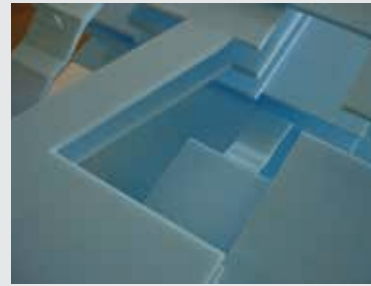
18/06/2007, 12.54

18/06/2007, 12.56

18/06/2007, 12.56

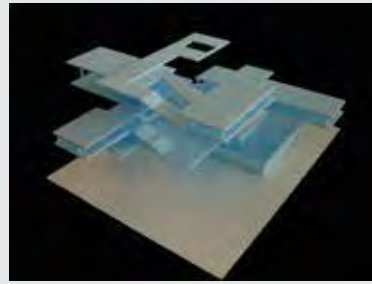
18/06/2007, 12.56

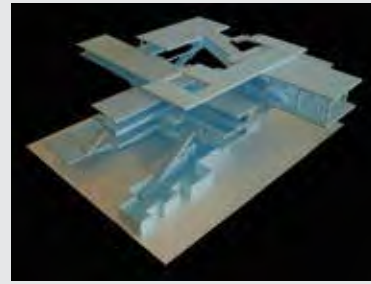
18/06/2007, 12.56

18/06/2007, 12.57

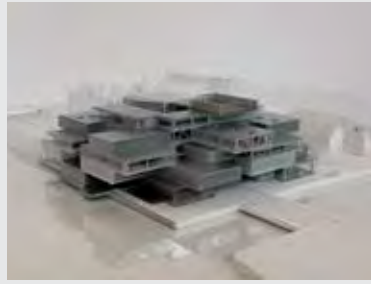
18/06/2007, 15.43

18/06/2007, 15.45

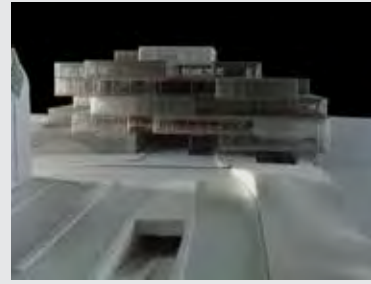
09/08/2007, 03.55

09/08/2007, 03.57

09/08/2007, 04.13

09/08/2007, 04.19

09/08/2007, 04.36

09/08/2007, 04.58

09/08/2007, 05.11

09/08/2007, 05.22

09/08/2007, 05.27

09/08/2007, 05.30

10/08/2007, 18.43

10/08/2007, 19.09

10/08/2007, 19.17

10/08/2007, 19.20

10/08/2007, 19.22

10/08/2007, 20.28

10/08/2007, 20.33

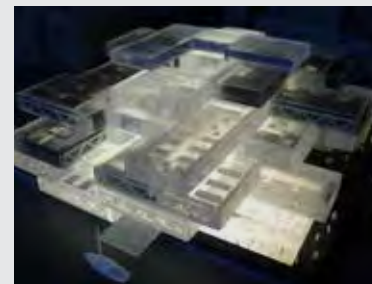

10/08/2007, 20.47

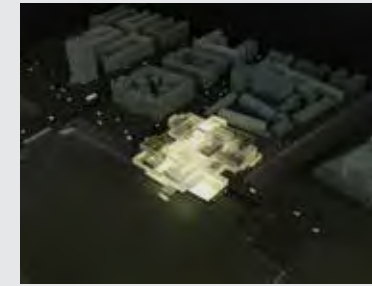
2008

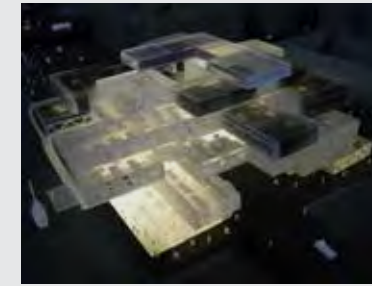
09/01/2008, 13.44

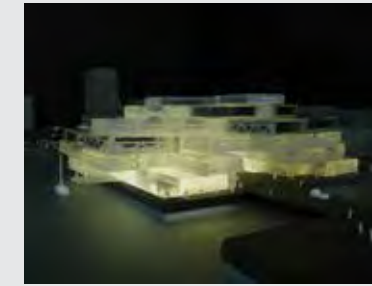
09/01/2008, 13.48

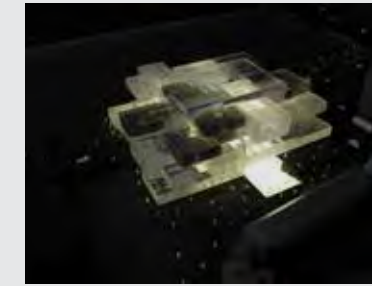
09/01/2008, 13.55

09/01/2008, 13.57

09/01/2008, 13.57

09/01/2008, 14.02

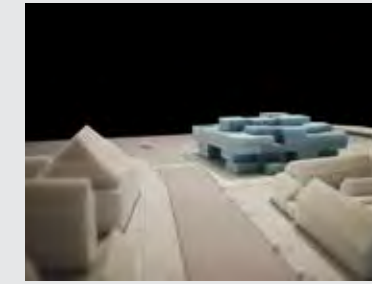
09/01/2008, 14.10

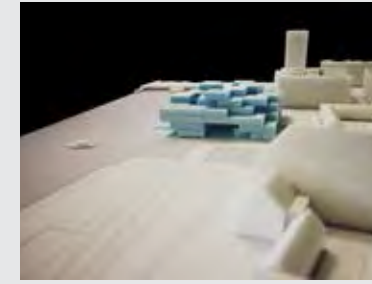
09/01/2008, 14.15

2010

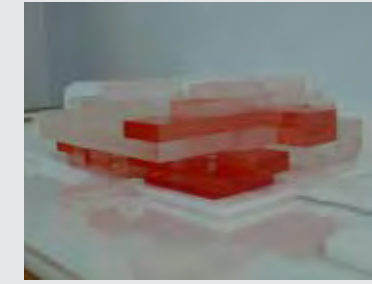
01/11/2010, 14.00

01/11/2010, 16.44

02/11/2010, 12.42

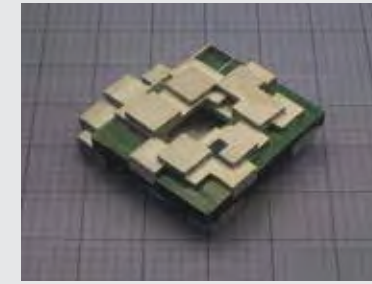

16/12/2010, 14.18

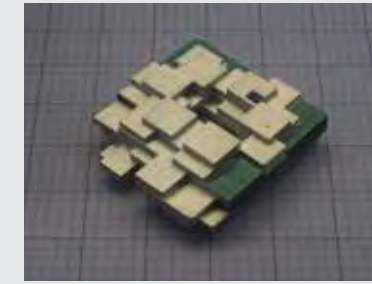

16/12/2010, 14.20

2011

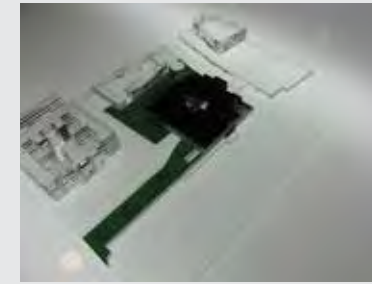
05/01/2011, 00.15

05/01/2011, 00.16

13/01/2011, 23.17

13/01/2011, 23.17

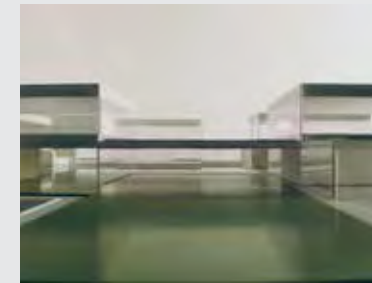
28/02/2011, 22.00

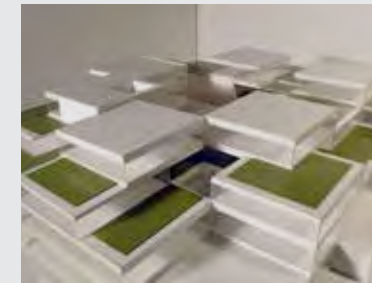
01/03/2011, 16.45

01/03/2011, 16.53

01/03/2011, 18.07

02/03/2011, 00.32

02/03/2011, 21.00

07/03/2011, 21.59

07/03/2011, 22.22

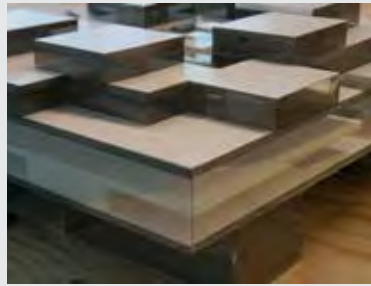
07/03/2011, 22.34

06/04/2011, 18.03

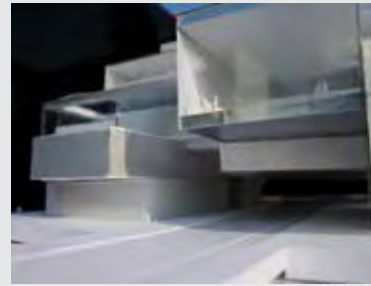
06/04/2011, 18.04

06/04/2011, 18.10

06/04/2011, 18.10

18/04/2011, 19.03

18/04/2011, 19.17

29/04/2011, 19.41

29/04/2011, 19.44

29/04/2011, 19.45

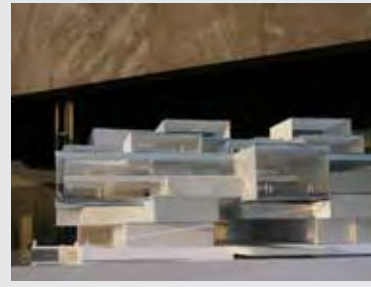
29/04/2011, 19.45

18/04/2011, 19.26

18/04/2011, 19.30

18/04/2011, 19.35

18/04/2011, 19.44

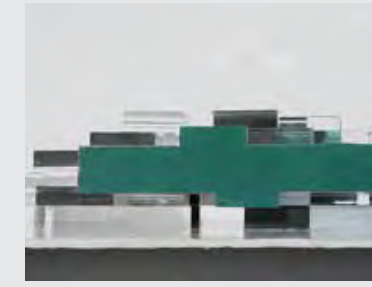
29/04/2011, 19.47

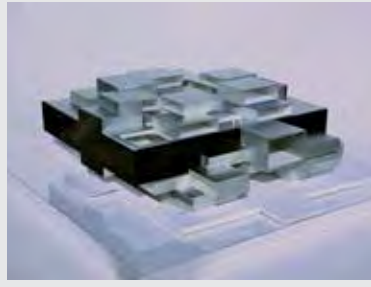
29/04/2011, 19.48

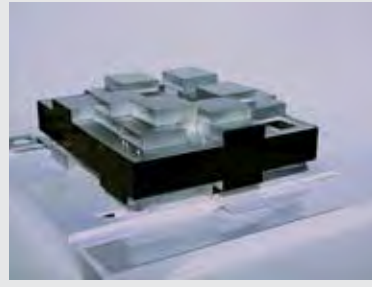
03/05/2011, 18.19

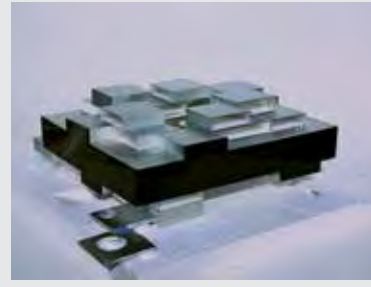
03/05/2011, 18.19

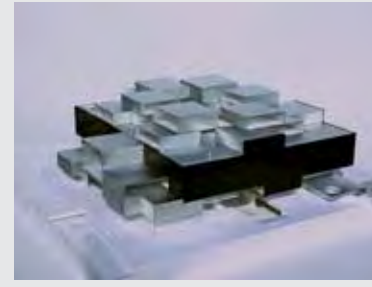
20/04/2011, 21.43

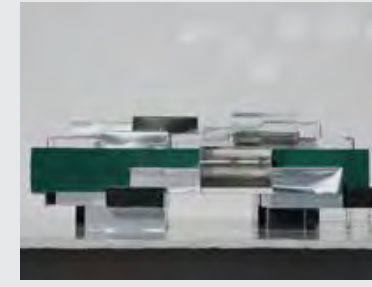
20/04/2011, 21.56

20/04/2011, 22.01

20/04/2011, 22.12

03/05/2011, 18.20

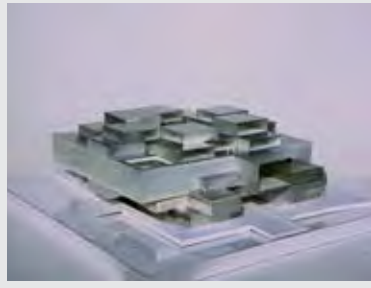
03/05/2011, 18.20

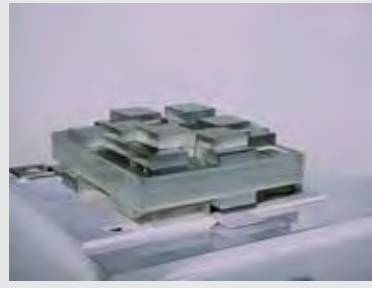
24/05/2011, 23.38

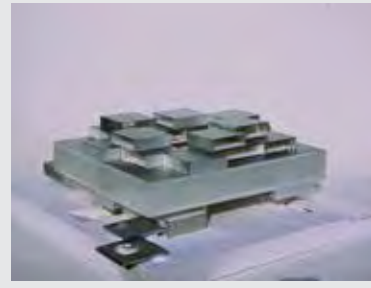
24/05/2011, 23.39

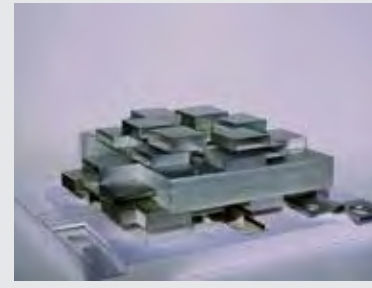
20/04/2011, 22.21

20/04/2011, 22.35

20/04/2011, 22.43

20/04/2011, 22.49

24/05/2011, 23.40

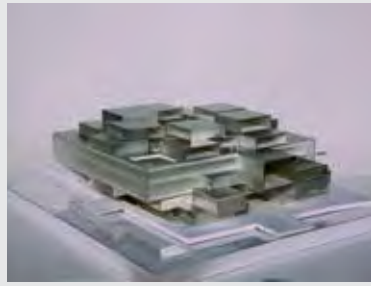
24/05/2011, 23.43

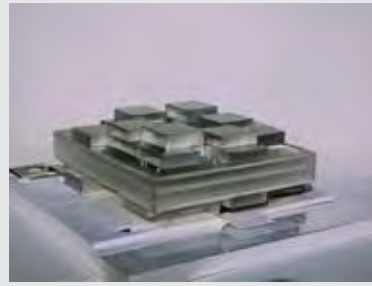
24/05/2011, 23.46

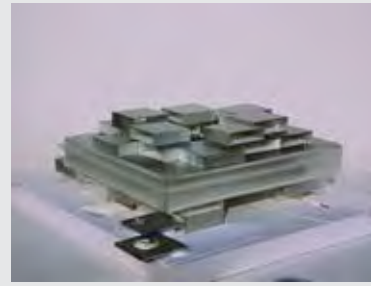
08/06/2011, 17.44

20/04/2011, 23.00

20/04/2011, 23.03

20/04/2011, 23.06

20/04/2011, 23.21

08/06/2011, 17.45

08/06/2011, 17.48

08/06/2011, 17.50

10/06/2011, 21.37

21/04/2011, 00.16

21/04/2011, 00.17

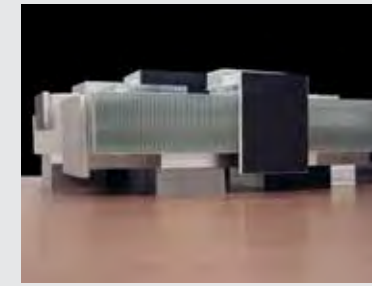
21/04/2011, 00.18

21/04/2011, 00.25

10/06/2011, 21.21

10/06/2011, 21.22

10/06/2011, 21.23

18/06/2011, 21.32

21/04/2011, 00.26

21/04/2011, 00.28

29/04/2011, 19.40

29/04/2011, 19.40

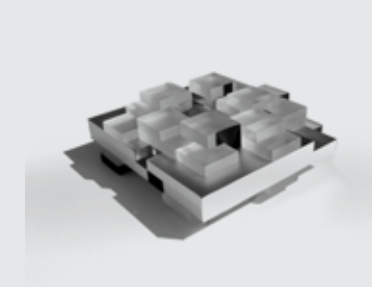
18/06/2011, 21.34

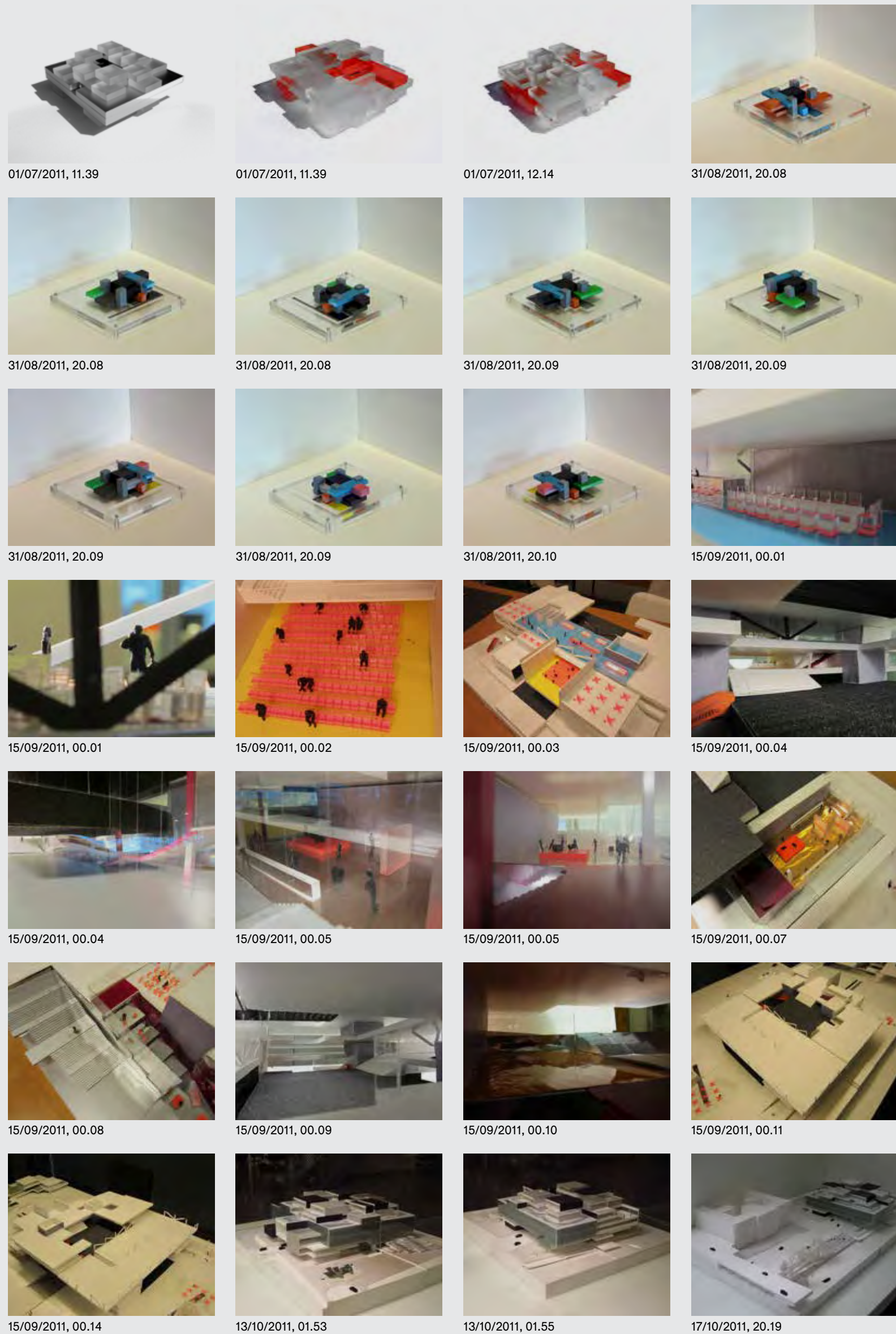
18/06/2011, 21.34

18/06/2011, 21.34

01/07/2011, 11.36

Denne tilgang lægger sig op ad den interesse for scenarier, der var fremherskende i arkitekturteorien dengang, som afspejlet i Bernard Tschumis begreber "begivenhedsstruktur" og "narrativ arkitektur", Daniel Libeskind's stemningsvækkende arbejde, spørgsmålet "Hvad er din fantasi?", som ligger i kernen af Frank Gehrys arbejde, Coop Himmelb(l)aus "springende hval", Peter Eisenmans umulige og velvalgte bygninger samt Arata Isozakis post-metabolisme, for at nævne en håndfuld vidt forskellige designere. Fællesnævneren for alle disse arkitekter var en interesse i at udvikle en scene eller et fleksibelt scenarie, som ikke så meget udsprang af et program eller et sted eller ud af et fokus på materialer eller detaljer, men som udgjorde et midlertidigt stillads for menneskelig aktivitet. Målet var ikke længere at skabe hverken modernistiske bo-, arbejds- eller legemaskiner eller postmoderne monumenter, men at åbne byen gennem arkitektur, at bane stier og skabe oplevelser af undren, der lige så vel kunne udspringe af en opfattelse af det eksisterende som af en åbning over for noget nyt.

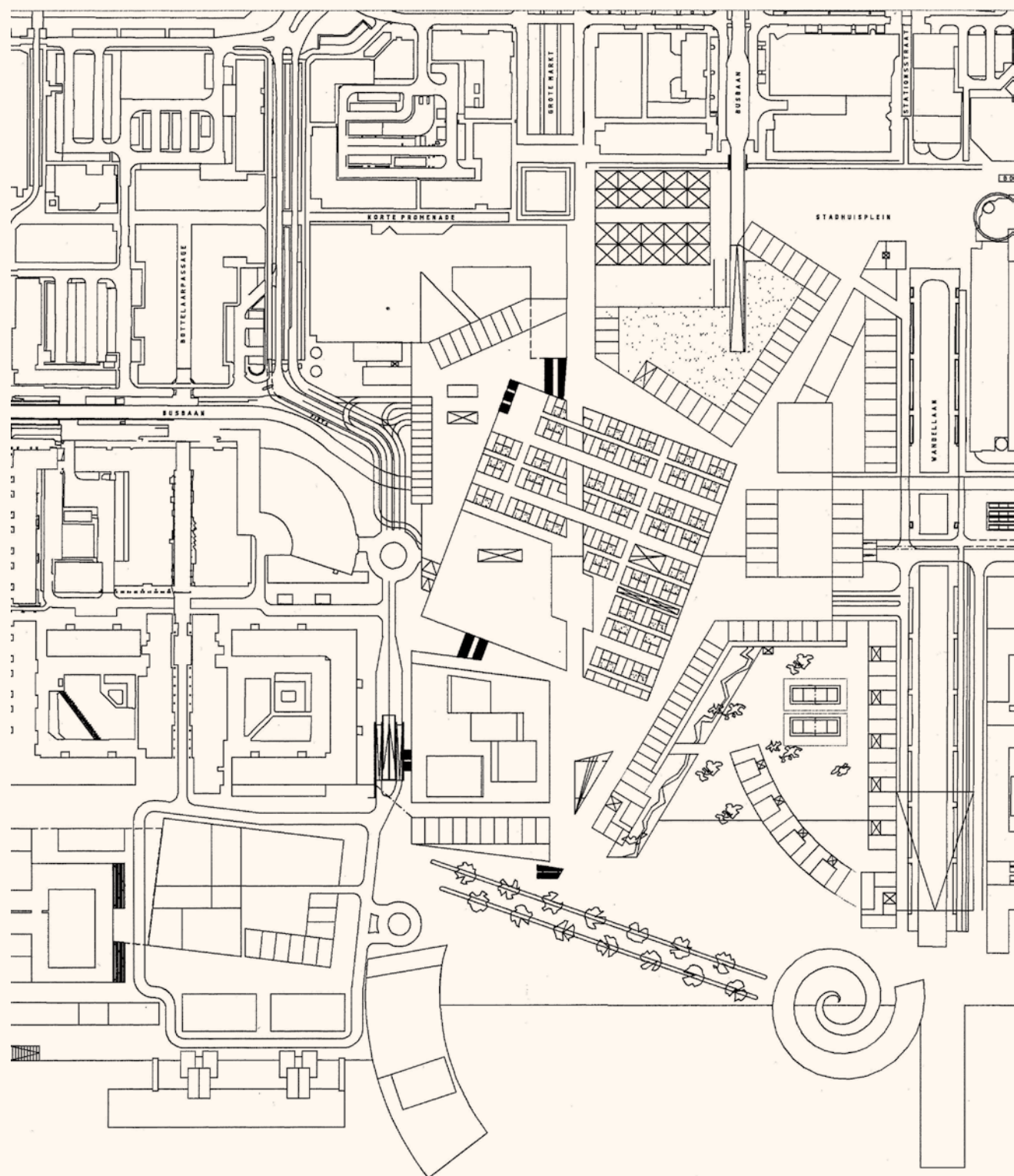
Hvad der er lige så vigtigt, er, at tilgangen stort set ikke skel-nede mellem forskellige skalaer. Designerne kunne udføre tegninger og modeller, som var umulige at realisere. De designede møbler, der kunne forveksles med bygninger. De designede flygtige oplevelser (som Coop Himmelb(l)aus afbrænding af et flag som tegnestuens stiftelseser-klæring) og udviklede forslag til byer eller hele verdener (som i Lebbeus Woods' arbejde eller Zaha Hadids The World (89 Degrees) fra 1983) og, måske på et eller andet tidspunkt, bygninger.

På et mere prosaisk niveau gav OMAs position mening og sikrede tegnestuens succes, fordi kapitalismens logik på dette tidspunkt var at trække så mange investeringer som muligt ud af permanente byggerier. "Ingen penge, ingen detaljer," var Koolhaas' berømte modsvar. Mens andre arkitekter søgte at finde måder at retfærdiggøre deres byggerier på gennem formuleringer af "unikke salgsargumenter" eller reklamer og attraktioner, fulgte OMA mere med strømmen og foreslog bygninger som installationer, hvor forskellige kræfter kunne mødes inden for den tyndest mulige klimaskærm, og foreslog endda multifunktionelle løsninger (for eksempel en trappe, der også var et auditorium). Træer kunne være kunstige, facader kunne stå i rå form, og der kunne ske mange ting i samme rum, uden at det var nødvendigt at tilføje særligt inventar. Jeg tror ikke, OMA valgte denne fremgangsmåde ud fra et kynisk perspektiv. De mente snarere, at denne flygtige og nedtonede tilgang til form gjorde det muligt for dem at bruge den investering, det var muligt at opnå, til at skabe konfrontationer og udeladelser, der kunne have afgørende betydning: De ville gøre det muligt at skabe uventede møder, som Richard Sennett dengang foreslog, at byen skulle, og de søgte at bringe storbyens glæder og farer tættere på hinanden.

Deres tilgang havde filosofiske rødder både i de franske poststrukturalisters palimpsestagtige og metaforiske tankegang og i den åbne holdning til populærkultur, masseproduktion og genbrug af eksisterende former, der dengang blev udfoldet som designstrategier af bevægelser som for eksempel Droog, der blev stiftet i Amsterdam i 1992. Fra filosoffer som Jacques Derrida, Gilles Deleuze, Félix Guattari og andre, der beskæftigede sig med "dekonstruktion" som filosofisk redskab, overtog Koolhaas og hans partnere, enten direkte eller gennem den samtale, der dengang udspandt sig overalt på akademierne, tanken om, at kunst ikke så meget handlede om at skabe noget nyt, men snarere burde være en nytolkning eller en sammenvævet aktivitet, der åbnede eksisterende strukturer – tekster, love, bygninger – for at afdække de billeder, former og, i sidste instans, fragmenter af sammenhænge (narrativer, arkitektoniske strukturer, collager), de rummede, og som destabiliserede oplevede og overleverede virkeligheder. OMA havde benyttet en sådan taktik i projekter som Koepelgevangenis og i konkurrencen om det hollandske parlament, og nu gjorde de det samme i opgaver med både byplanlægning og enkeltstående bygninger.

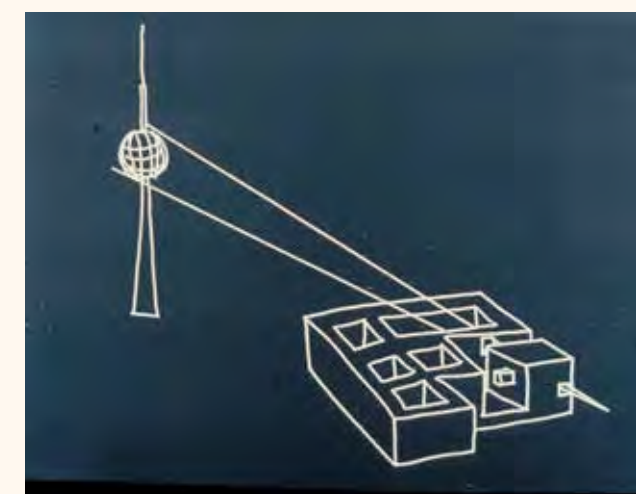
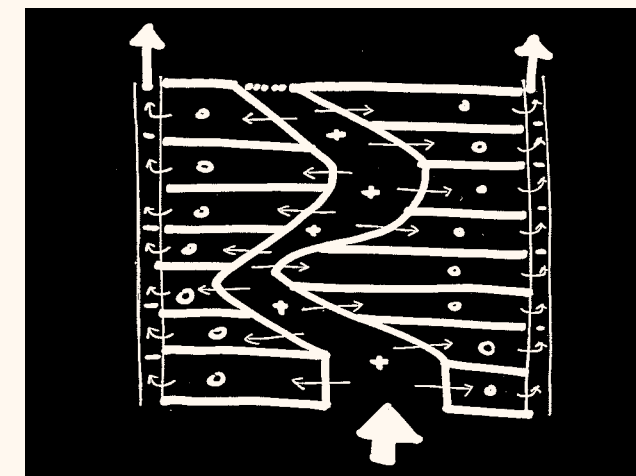
Kunsthal Rotterdam. OMA, 1992.

Masterplan for Almere centrum udarbejdet af OMA, 2005–2010.

OMAs design af Hollands ambassade i Berlin giver den besøgende en række spektakulære kig ud til byen. Bygningens infrastruktur er et af de styrende designparametre. OMA, 2004.

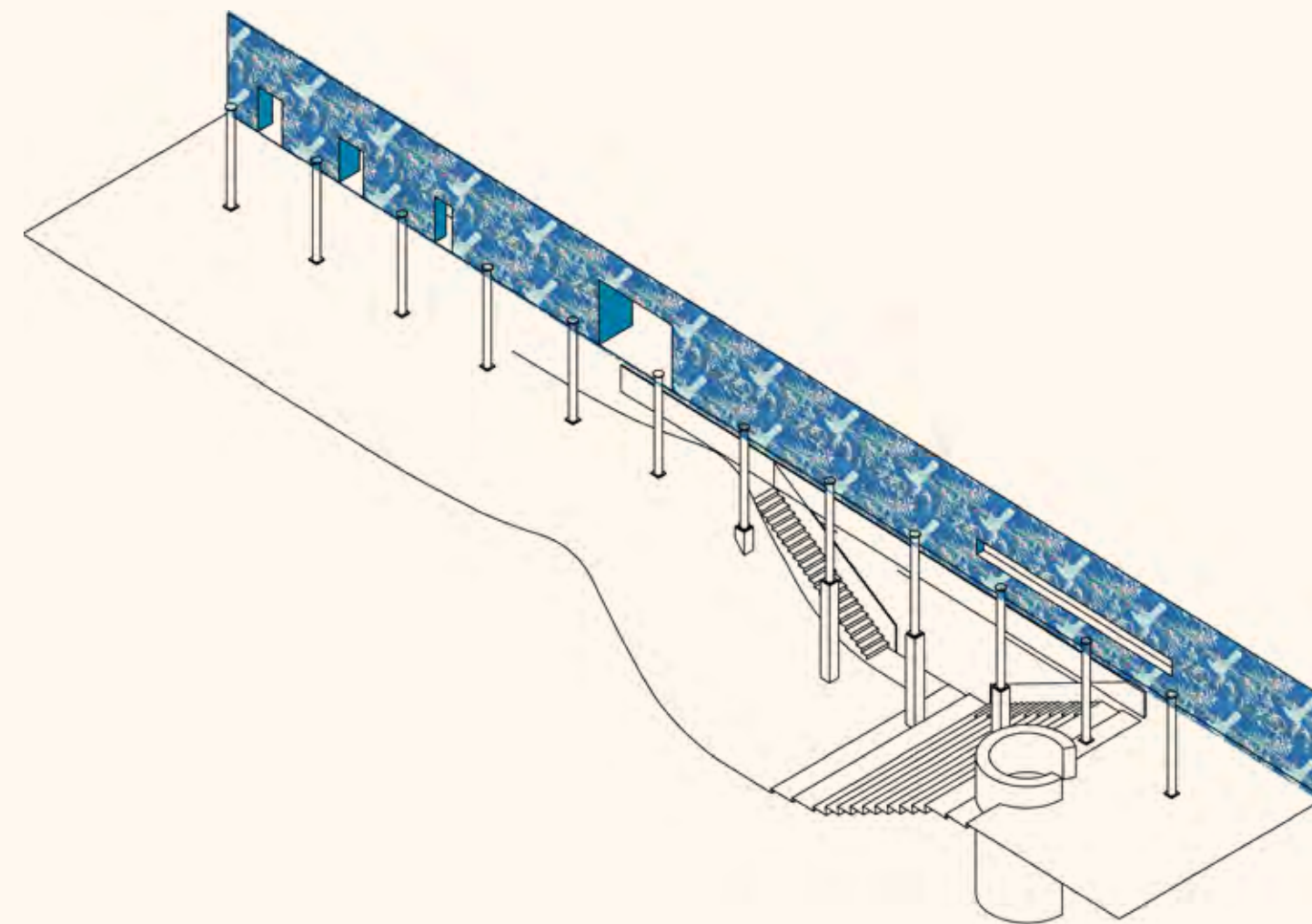
Således er projektet for den hollandske ambassade i Berlin (2002–2004) en nytolkning af kontorgangen som forbindende spiral, der flænger blokken og afdækker ustabile relationer mellem de forskellige aspekter af det bureaukrati, der har til huse der. Projektet for Almere centrum (2005–2010) løfter og forvrænger det gadenet, de oprindelige byplanlæggere havde etableret – som i sig selv var en skævvredet udgave af den traditionelle hollandske polderplan – og fejltolker relationen mellem erhvervs- og kulturstrukturer for at skabe en urovækkende sammensmeltning af elementer. I endnu mere gennemført form ville det oprindelige projekt for Pradas butik i New York (2001), som kun delvist blev realiseret, have trukket undergrundsbanen helt ind i butikken og vice versa, og med teknologiens hjælp skulle man på spejle kunne se projektioner af menneskelige figurer klædt i det tøj, man kunne købe.

Droog-bevægelsen, som med kritikeren Renny Ramakers og smykedesigneren Gijs Bakker som hovedfigurer lancerede sig på møbelmessen i Milano i 1992, var fortalende for gen- og fejlanvendelser af eksisterende forbrugsgoder og møbler til at danne nye hybridformer, der både gav god økonomisk mening og udfordrede eller tilføjede et ironisk twist til deres karakter. På den måde blev 85 nøgne elpærer til en lysekroner, kasserede skuffer kunne spændes sammen med møbelgjorde og blive til en kommode, og et par år senere blev en radiator til en rokokokaskade af krummelurer, som både udstrålede varme mere effektivt og omdannede det uskønne varmeelement til et opsigtsvækkende smukt objekt.

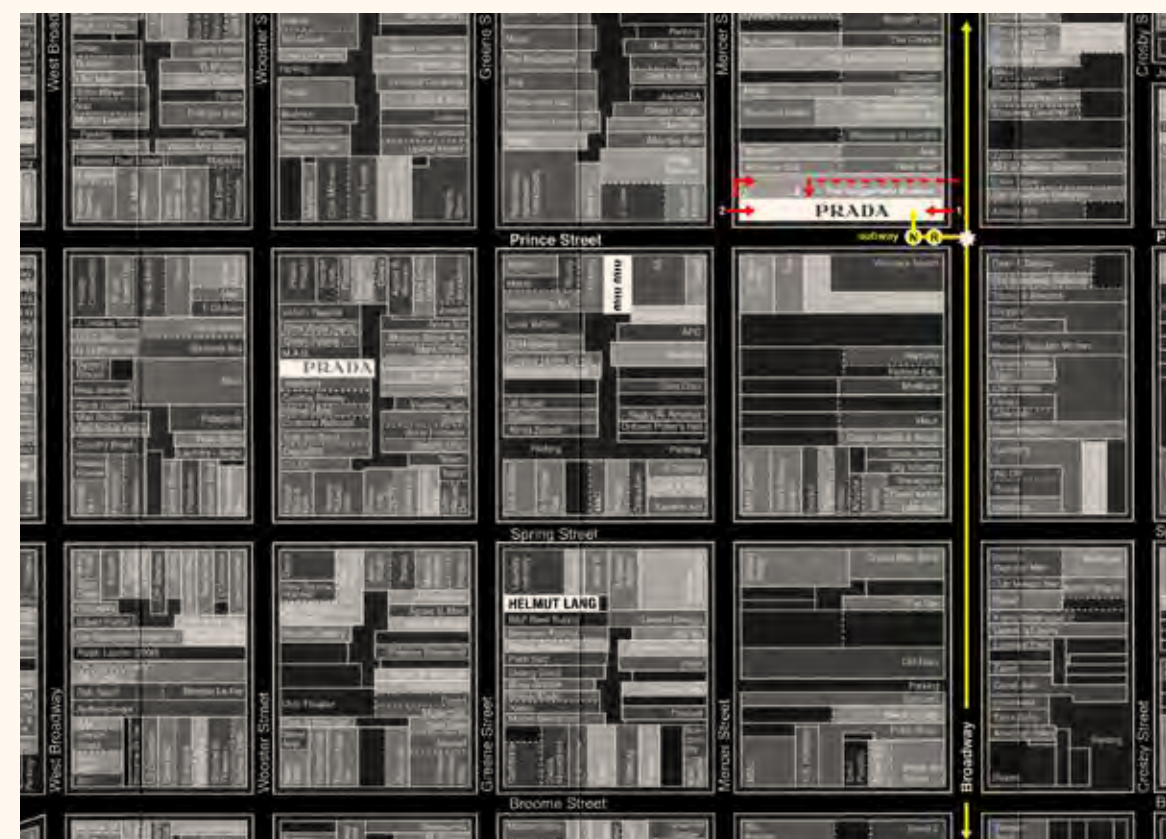
OMA benyttede nogle af Droogs tidlige samarbejdspartnere som designere på projekter i 1990'erne og 00'erne. Men lige så vigtigt er den

OMA-design til Pradas butik i New York, Prada New York. OMA, 2001.

Illustration, Prada New York-butik. OMA, 2001.

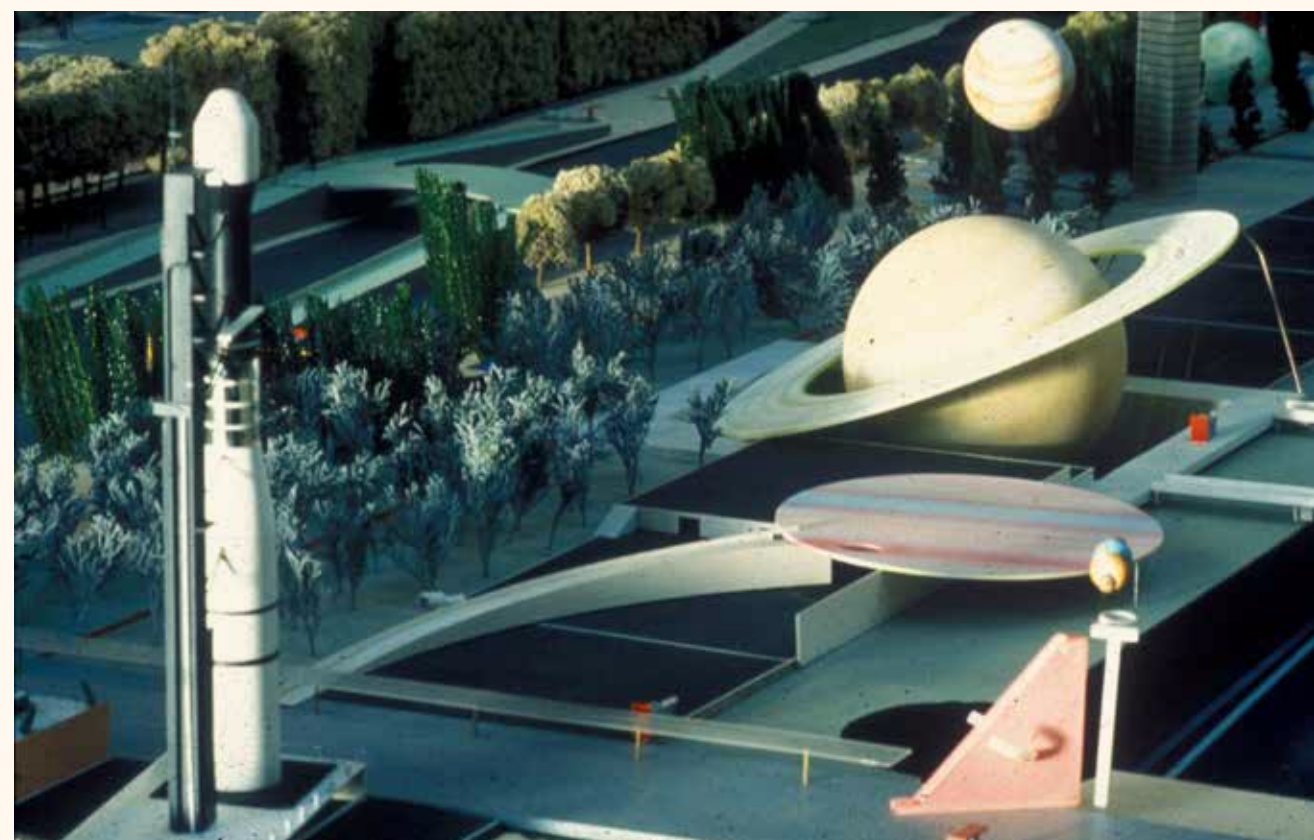

Situationsplan, Prada New York. OMA, 2001.

tankegang, de tog til sig, som gik ud på, at det i hvert fald for masseproducerede objekter var muligt at forene modernismens nyskabende kvaliteter med både humor og genbrug. Desværre ser det imidlertid ikke ud til, at OMA gav sig selv tilstrækkeligt råderum til at anvende en sådan taktik ud over skalaen for en bygning, selv om projekter som IIT McCormick Campus Center og måske det absurde Dubai Waterfront City-projekt (2008), som genbrugte utopiske metaforer som den perfekte globe og de masseproducerede skyskrabere, der dengang skød op overalt på Den Arabiske Halvø, kom tæt på.

Samtidig var OMA blandt de første, der erkendte et bestemt aspekt af den udfordring, arkitekturen dengang netop var begyndt at konfrontere: opgivelsen af det offentlige rum og gaden som den vigtigste arena for urban aktivitet. Selv om en del af dette rum siden er generobret, gav en række faktorer – indkøbscentrenes fremmarch, tendensen til at det sociale liv rykker indenfor med computeren som det nye sociale mødested, udviklingen af oplevelsescentre, fra biografier med flere sale, barer og restauranter til ravefester, omhyggeligt koreograferede sportskampe og popkoncerter, samt udviklingen af flagskibsbutikker – OMA et helt nyt territorium at operere i og fik deres forslag til kritiske, collagebaserede former for oplevelser til at synes særligt forudseende. Det var i disse privatiserede semioffentlige rum, OMA fik opført nogle af sine mest gennemførte urbane værker, fra kunstbygninger som Kunsthall Rotterdam fra 1992 eller koncertsalen Casa da Música i Porto (1999–2005) til butikprojekter som de butikker, de tegnede for Prada.

Det var i denne kontekst, at Office for Metropolitan Architecture udviklede sin praksis. Til at begynde med var tegnestuen baseret på nogle få entusiastiske partnere og et større antal praktikanter, der arbejdede gratis eller for minimal betaling, men efterhånden var de klar til at kaste sig ud i konkurrencer og ofte spekulative projekter. I 1982 var tegnestuen

Konkurrenceforslag, masterplan Parc de la Villette, Paris. OMA, 1982.

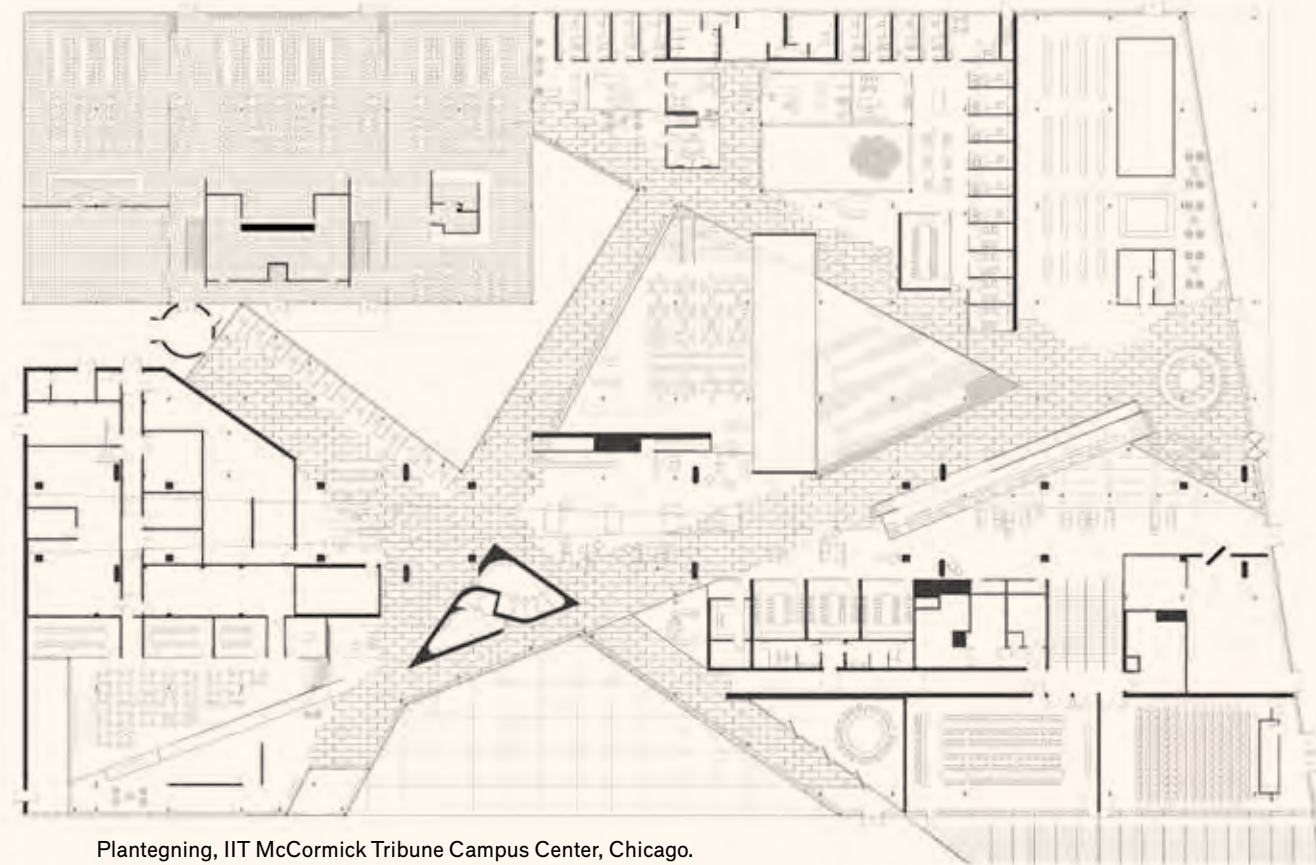
Trappeopgang, Casa da Música, Porto. OMA, 2005.

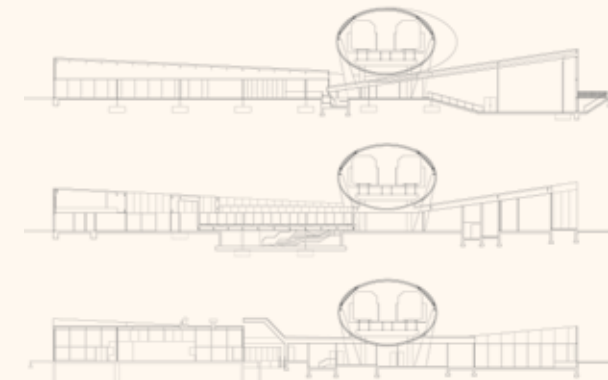
Forplads og indgangsparti, Casa da Música, Porto. OMA, 2005.

IIT McCormick Tribune Campus Center, Chicago. OMA, 2003.

Plantegning, IIT McCormick Tribune Campus Center, Chicago. OMA, 2003.

Snit, IIT McCormick Tribune Campus Center, Chicago. OMA, 2003.

tæt på at vinde konkurrencen for det, der dengang var Europas største nye park, Parc de la Villette i Paris. I konkurrenceforslaget, som sammenvævede aktivitetsbælter med en cirkelrund lund af træer, objekter strøet ud over plænen samt krydsende linjer, argumenterede tegnestuen for, at man opgav "auraen af monumentalitet" til fordel for "formens foranderlighed". De lovede at "bevare illusionen om arkitektur intakt, samtidig med at vi helhjertet underkaster os metropolens behov".

Selv om de tabte til Bernard Tschumi, satte tegnestuens programmerklæring kursen for mange af de senere bygninger. Når OMA skabte objekter, var de kritiske urbane fortætningspunkter, og når de designede urbane projekter, var de collager af objekter og interiører, der blev sprængt og sat sammen igen i det givne terræn. Det afgørende var ikke type (kultur, bolig, kontorer), disciplin (arkitektur, landskab, interiør eller bydesign), eller om der var tale om et indendørs eller et udendørs projekt (bortset fra at "alle klimastyrede rum er styrede", som Koolhaas sagde om indkøbscentre) – kun skala. De samme operationer kunne udføres i skala *S, M, L, XL*, som anført i titlen på Koolhaas' bog fra 1995, en slags opfølger til *Delirious New York*.

Trods Koolhaas' tilsyneladende forkærlighed for XXL var den endelige test den mellemstore bygning, som altid har været tegnestuens mest vellykkede opgavetype. Deres byplaner er Kunsthall, Seattle Library eller IIT McCormick Campus Center i stor skala, mens deres interiører, for eksempel de Prada-butikker, de tegnede i begyndelsen af 00'erne, var fragmenter af disse strukturer. Det, som disse bygninger viste, var tegnestuens evne til at skabe momenter af både intensiv og ekstensiv urbanisme i interiørskala. Kunsthall, et spiralforløb af gallerier og cirkulationsrum, samlet og opbygget omkring en offentlig sti og placeret hen over et dige, der skal beskytte Rotterdam mod oversvømmelser fra Rhinen, var firmaets mest perfekte formulering af disse momenter. På alle niveauer – fra collagen af mangeartede materialer, fra kunstige træer til rødmaledede stålbjælker og halvgennemsigtige plastikvægge, til udformningen af en cirkulationsrute, der både forsvandt ind i andre funktioner og foldede tilbage om sig selv, det varierede udvalg af steder til parkaktiviteter og til at opleve, se og blive set – repræsenterede Kunsthall tegnestuens dekonstruktive tilgang til arkitektur og urbanisme i reneste form.

Da tegnestuen genbrugte en grund under højbanen i Chicago til IIT McCormick Campus Center, tog de denne tilgang et skridt videre ved at nytolke og omdanne et overskydende byrum til et nyt centrum, som imidlertid selv var uden et fast centrum. Når forskellige aktiviteter glider diagonalt forbi hinanden, både i højden og i bredden, opstår der perspektiver, uventede sammenstød og en ufuldstændig indramning. I Seattle Public Library anvendte OMA tilgangen i større skala og løftede den vertikalt ved at skabe et indre bjerg af bøger og læsesale, som ruskede op i den klassiske opfattelse af bibliotekssale som studiepladser og omdannede dem til en fortsættelse af fortove og byrum hele vejen rundt om bygningen.

Indimellem udvidede OMA dette perspektiv til større og mere urbane projekter, i hvert fald omkring årtusindskiftet. I de økonomiske opgangstider dengang fik de et par gange lejlighed til at nytolke og gentænke eksisterende urbane forhold og anvendte den taktik, de havde udviklet det foregående årti, i denne større skala. Selv om nogle af deres mere ambitiøse projekter, for eksempel forslaget om at omlægge floden Charles River for at binde Harvard's hovedcampus sammen med universitetets nye afdelinger i Allston (2009) og forslaget om at renovere Eremitagen (2008) i Sankt Petersborg ved at åbne magasinerne, binde Vinterpaladset sammen med ministerierne på den anden side af pladsen og udviske forskellen mellem magasin og udstilling, aldrig blev realiseret, fik de gennemført andre projekter, især i Holland.

Taktikken om at skalere popart op som underliggende koncept for det essentielle OMA-byggeri er tydelig i projektet for Chassé-området i den hollandske by Breda (1994–2000), hvor tegnestuen brugte det eksisterende

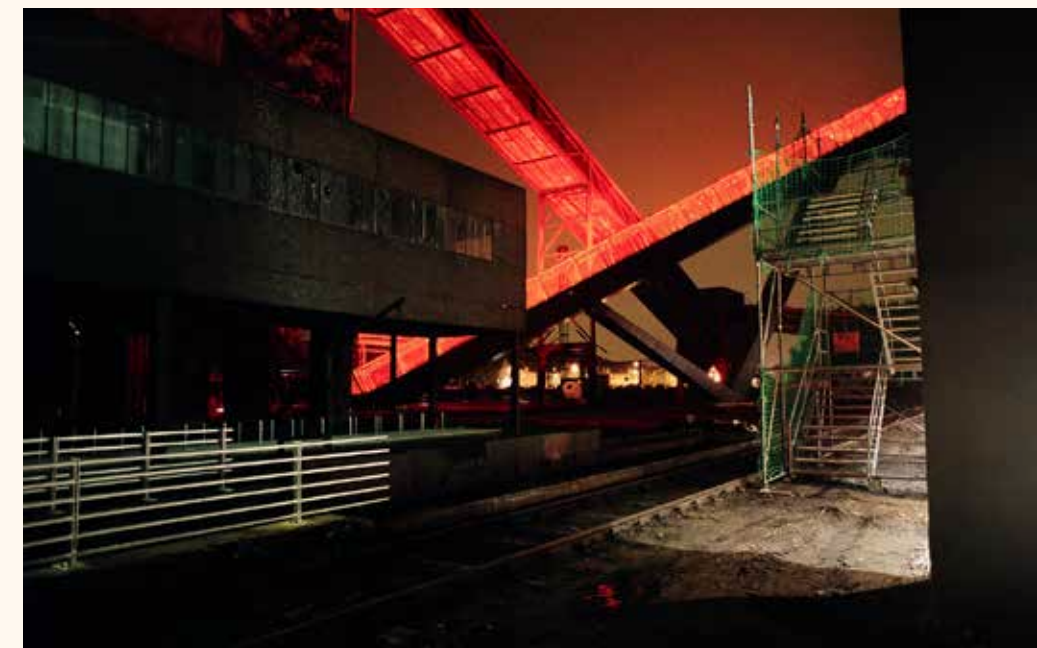
terræn som samlende ramme om en række markante bygninger, som de strøede ud i landskabet, samtidig med at de sendte grønne fingre fra denne træbevoksede slette ind i byen for at binde en renoveret kaserne sammen med bymidten. Den var endnu mere synlig i tegnestuens renovering af bymidten i Almere. Den eksisterende løsning var etableret knap tre årtier, før OMA kom til i 2001, og brugte hovedbanegården til at markere skellet mellem en konventionel opmarchering af 130.000 m² nye kontorbygninger mod nord og et bølgende "urbant tæppe", som rakte hele vejen ned til søen. "Tæppet" sendte de parkerede biler ned under jorden og dannede underlag for en række kommercielle og kulturelle objekter, hvis tilsyneladende tilfældige placering var nøje beregnet af tegnestuen med henblik på både scenografisk effekt og målet om at opnå en tæthed af forbindelser og sammenstillinger.

Trods den nytænkning og det drama, der ses i disse projekter, havde det projekt, der mest markant demonstrerede tegnestuens evner, en langt mindre skala: en tunnel, et parkeringshus og en fodgængerforbindelse midt i Haag (sporvejstunnellen Het Souterrain, 2004). Projektet, som skulle fjerne sporvognene fra gadeniveau, fordi de greb ind i flowet af fodgænger- og biltrafik i bymidten, endte som et piranesisk design, hvor glimt af parkeringskælderen, broer over forskellige transportformer og strukturelle elementer udfolder sig under de ellers stort set uberørte gader. I højere grad end Prada-projektet i New York udvaskede løsningen skellet mellem by og bygning, offentligt og privat, infrastruktur og funktionelle rum – for ikke at tale om destabiliseringen af relationen mellem inde og ude og mellem det, der er over og under jorden.

Denne skjulte urbanisme, fortættet til bygninger, forklædt som infrastruktur eller placeret i spiralsnoede interiører af autonome strukturer, var reelt langt mere vellykket end OMAs mere konventionelle byplanlægningsprojekter. Selv om deres forslag til Zollverein-området i Ruhr

Masterplan for et tidligere militærrområde, Chasse Terrein, Breda, Holland. OMA, 2000.

Konvertering af et kulværk til museum og besøgscenter i Zeche Zollverein, Essen. OMA, 2010.

Multiprogrammatisk bygning med bolig, kontor, udstillingsfaciliteter og parkering i Rotterdam, Timmerhuis. OMA, 2015.

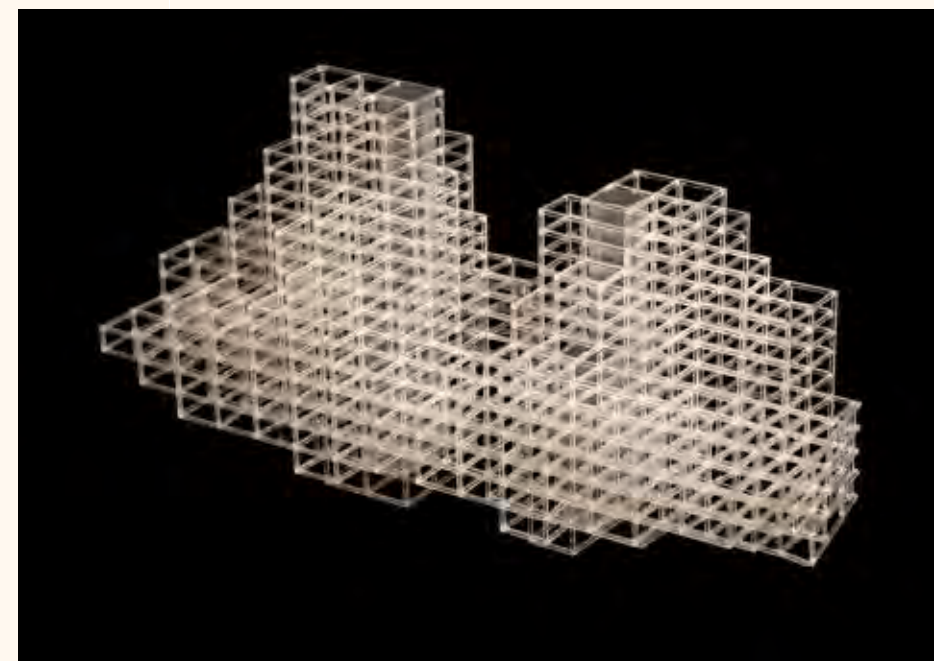
Terrasser og forskudte niveauer giver en strukturel lighed med BLOX. Timmerhuis. OMA, 2015.

(2001–2010) – som bevarer eksisterende bygninger, gennemskærer dem med forbindelselementer, blandt andet en lang rulletrappe, der fører til det øverste niveau af en af de tidligere fabriksbygninger og omgiver dem med et amøbeformet bælte med nye enkeltstående bygninger – for eksempel er særdeles vellykket, både æstetisk og økonomisk, ligner deres forslag til den 11,8 millioner m² store Waterfront City i Dubai præcis de utopiske projekter, som tegnestuen i årevis søgte at undgå. Mange af tegnestuens byplanlægningsprojekter udfolder sig i dag i Asien og på Den Arabiske Halvø, og de udformer forslag til gadenet gennemskåret af nogle få, dynamiske diagonaler og excentriske bygninger i en samlebandstilgang, der utvivlsomt sikrer dem en vigtig indtægtskilde.

Kernen i OMAs urbanisme skal dermed findes i bygninger, især i bygninger, der fortætter det urbane. I sit seneste arbejde anlægger tegnestuen en roligere tone, både æstetisk og organisatorisk. I stedet for at kombinere vidt forskellige materialer og former fremstår deres løsning for den kommunale forvaltning i Rotterdam (Timmerhuis, 2015) og renoveringen af det tidligere Ministerium for Rumlig Planlægning (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu) i Haag (2017) enkle og letafslæselige. Nuanceringen kommer fra omplaceringen af elementer, der umiddelbart virker helt basale, som stablingen og den delvise tildækning af Rotterdam-projektets facade og gennemskæringen af kontorerne i Haag-projektet med forbindende elementer, samtidig med at de tidligere lukkede kontoretager åbnes for at fremme nye former for sociale og arbejdsrelaterede interaktioner.

Spørgsmålet er så, hvad OMAs forvirringsprojekt og fortætningsstrategi har ført til. Ved at afsløre det 20. århundredes afhængighed af både indre og ydre oplevelser, afdække den ukoordinerede sidestilling af skalaer og materialer, som metropolerne producerede, blotlægge og revurdere dens infrastruktur og skjulte eller overskydende rum og herefter give os det hele igen i fortættede og afklarede (men stadig ukoordinerede) former skabte OMA et paradigme for arkitektur som urban collage. Den ser ud til at lægge op til, at vi opgiver ambitionen om en overordnet eller altomfattende planlægning og afhængigheden af monumenter som arkitektens kerne. I stedet ser stabling og sammenblanding af urbane øjeblikoplevelser ud til at være arkitektens centrale bidrag til den moderne by.

I den næste fase af byens udvikling, vi nu står over for, hvor teknologien er blevet udbredt og indarbejdet i et omfang, Koolhaas og hans medstiftere af OMA ikke kunne have anet, da de begyndte, virker tegnestuen underdrejet og ser i stedet ud til at være vendt tilbage til en mere nedtonet, måske ligefrem traditionel position. Tiden vil vise, om den seneste generation af nye medarbejdere kan fortsætte med at sprænge og genopbygge urbaniteten i de følgende årtier. ●

En sammenhængende grid-struktur definerer hele bygningskroppen. OMA, 2009.

Biografier

Aaron Betsky

Aaron Betsky (født 1958) er kritiker, kurator, underviser, foredragsholder og forfatter til tekster om arkitektur og design. Tidligere direktør for Cincinnati Art Museum og i dag dekan ved School of Architecture at Taliesin (tidligere Frank Lloyd Wright School of Architecture). Uddannet i historie, kunst og litteratur ved Yale University og som arkitekt ved Yale School of Architecture. Fra 2001 til 2006 var Betsky direktør for Nederlands Architectuurstuut (NAi) i Rotterdam.

Ellen van Loon

Partner i OMA. Ellen van Loon kom til OMA i 1998 og har ledet en række prisvindende byggeprojekter. Blandt hendes væsentligste projekter er de nye rammer for DAC (2018), Rijnstraat 8 (2017), De Rotterdam, den største bygning i Holland (2013), New Court, Rothschild Banks hovedsæde i London (2011), Prada Transformer-pavillonen i Seoul (2009), Casa da Música i Porto (2005), som modtog RIBA Award i 2007, samt den hollandske ambassade i Berlin (2003), som modtog EU's Mies van der Rohe-pris i 2005.

Kent Martinussen

Kent Martinussen (født 1960) er en dansk arkitekt, der siden 2001 har været adm. direktør for Dansk Arkitektur Center i København. Kent Martinussen har studeret på arkitektskoler i Paris og Milano samt på Kunstakademiets Arkitektskole i København, hvor han blev færdiguddannet i 1989. Kent Martinussen er medlem af adskillige komiteer og bestyrelser (heriblandt hædersposter i Akademisk Arkitektforening og Akademirådet – Kunstakademiets styrende organ).

Jesper Nygård

Jesper Nygård er født i 1961, uddannet cand.scient.adm. fra RUC. Han har været adm. direktør i Realdania siden 2013 og var adm. direktør i KAB fra 1996 til 2013. Jesper Nygård er bestyrelsesformand i Realdania By & Byg og Bolius, næstformand i Fondenens Videnscenter og bestyrelsesmedlem i DAC, Brøndby IF A/S, Fonden for Socialt Ansvar og The C40 Cities Climate Leadership Group. I 2012 skrev han debatoplægget "Det sociale enzym", hvori han opfordrer til en styrkelse af samarbejdet og samspillet mellem civilsamfundet, markedet og den offentlige sektor.

Anne Skovbro

Anne Skovbro er født i 1969, uddannet civilingeniør fra Aalborg Universitet, Institut for Udvikling og Planlægning, efterfulgt af en ph.d. ligeledes fra Aalborg Universitet, Institut for Arkitektur og Design. Fra 2000 til 2006 har hun haft en række jobs i hhv. Miljøministeriet og Københavns Kommune og fra 2006 til 2015 flere ledende stillinger i Københavns Kommune, senest som direktør i Økonomiforvaltningen fra 2010 til 2015. Anne Skovbro blev filantropidirektør (CPO) i Realdania i 2015 og stoppede i august 2018 for at tiltræde stillingen som adm. direktør i By & Havn.

Carsten Thau

Carsten Kipper Thau (født 5. juli 1947 i Horsens) er professor ved Kunstakademiets Arkitektskole. Thau er uddannet cand.phil. i idéhistorie 1973. Thaus arbejdsområde er berøringsfladerne mellem moderne kulturteori og arkitektur, og desuden har han skrevet om filmteori. Han var lektor ved Arkitektskolen i Aarhus 1976–1994 og har siden 1996 været professor i arkitekturens teori og historie på arkitektskolen i København. Han modtog i 2002 N.L. Høyen Medaljen.

Kristoffer Lindhardt Weiss

Kristoffer Lindhardt Weiss (født 1977) er cand.mag i filosofi fra Københavns Universitet og Paris Sorbonne, IV. Partner i arkitektvirksomheden EFFEKT 2002–2007, forfatter, arkitekturkritiker, underviser på Kunstakademiets Arkitektskole og Københavns Universitet, forfatter og bidragsyder til publikationer, kataloger og udstillinger. Kurator for det danske bidrag til arkitekturbiennalen i Venedig 2016. Forfatter til bøgerne *Den Ny Bølge i Dansk Arkitektur* (2012), *Adventures in Conceptualism* (2017) og *Nordic Architects – Global Impacts* (2017). Vinder af Den Gyldne Løve (med EFFEKT, TRANSFORM m.fl.), arkitekturbiennalen i Venedig 2006.

Om BLOX

BLOX er meget mere end en bygning; det er en ny destination på havnefronten i København mellem Langebro og Den Sorte Diamant. BLOX er finansieret og opført af foreningen Realdania. Bygningen danner rammen om blandt andet Dansk Arkitektur Centers udstillinger og aktiviteter samt om BLOXHUB – et tværfagligt innovationsmiljø for bæredygtig byudvikling.

BLOX er en bygning, der er omgivet af pladser, en gangbro over Frederiksholms Kanal og den kommende Lille Langebro (cykel- og gangbro) mellem BLOX og Christianshavn.

I centrum ligger Dansk Arkitektur Center, som byder på udstillinger, ture, events, designshop og café samt konferencefaciliteter og undervisning.

BLOX danner også rammen om BLOXHUB, et tværfagligt innovationsmiljø for bæredygtig byudvikling.

Restaurant med udeservering, legeplads, fitnesscenter og 22 lejligheder øverst i bygningen.

Fuldautomatisk, underjordisk parkeringsanlæg med plads til 350 biler.

Lavenergihus udstyret med blandt andet solceller og HOFORs fjernkølingsanlæg.

Grunden var tidligere tæt bebygget og husede blandt andet Kongens Bryghus. Bebyggelsen på grunden brændte i 1960 og blev, frem til Realdania By & Bygs køb af grunden i 2005, brugt af kommunen til legeplads og til midlertidig parkering ved en privat operatør.

Københavns Kommune og Realdania har samarbejdet om at udvikle hele området omkring BLOX.

Det første spadestik blev taget i maj 2013, og BLOX blev indviet i maj 2018.

Lille Langebro forventes indviet i efteråret 2019.

BLOX er hele Danmarks verden for arkitektur, design og nye ideer.

BLOX i tal

Det samlede areal er på 27.000 m², hvoraf de 17.000 m² er over jorden.

Der er 5 etager under jorden og 6 etager over jorden.

Bygningens grundplan er 74 m x 75 m.

Højden er 25 meter over terræn – og flugter med de omkringliggende bygninger.

De rekreative uderum og legearealer dækker 5.500 m².

De har tegnet og bygget BLOX

Realdanias datterselskab Realdania By & Byg har været bygherre på BLOX og ejer bygningen.

BLOX er tegnet af den verdensberømte hollandske tegnestue OMA – Office for Metropolitan Architecture.

COWI og Arup har været ingeniører på BLOX.

Züblin er hovedentreprenør på BLOX og har haft et stort antal kompetente underentreprenører til at bistå med arbejdet.

Lödige har leveret det fuldautomatiske parkeringsanlæg.

Metallbau Früh har leveret facaderne.

Gehl Architects har udført adskillige byrumsanalyser, som har været værdifulde for udviklingen af BLOX som ny destination i byen.

Totalentreprenør på Lille Langebro er et joint venture mellem Mobilis Danmark og Hollandia Infra.

Lille Langebro er tegnet af et internationalt team under ledelse af de britiske ingeniører BuroHappold Engineering med arkitekterne WilkinsonEyre og Urban Agency.

Kolofon og billedkrediteringer

BLOX

© Realdania og forfatterne 2018
1. udgave, 1. oplag 2018

Udgivet af
Realdania
Jarmers Plads 2
1551 København V
Danmark

Redaktør
Kristoffer Lindhardt Weiss

Fotograf
Rasmus Hjortshøj

Design
Studio Atlant

Oversættelse
Dorte Herholdt Silver

Korrektur
Thomas Mogensen

Tryk & repro
Narayana Press

ISBN
978-87-92230-96-6

Skrift
Mercator af Dick Dooijes (1959)
og Ben Fehrman-Lee (2016)

Papir
GalerieArt Gloss 150 g
Munken Polar 130 g
Cyclus Offset 115 g

Billedkrediteringer

Rasmus Hjortshøj: 1-16, 27, 29(↑),
30-31(↓), 53, 57, 60(↓), 62, 65,
67-71, 73-75, 77-80, 113, 115, 117-119,
121-123, 125-127, 129-131, 135, 137,
139, 141, 143-144, 147-153, 155, 160,
177-180, 193-195, 197, 199-201, 203,
205, 207-208

OMA: 28, 29(↓), 30(↑), 32, 34-48,
50-52, 54, 56, 58, 60(↑), 61(↓),
63(↑), 66, 72, 76, 82-96, 114, 116, 120,
124, 128, 132-134, 136, 138, 140, 142,
158(↑), 162-176, 179(↓), 183, 186, 188,
189(↑), 190, 192, 196, 198, 202, 204,
206, 210-224, 226-230, 232-235,
237(↓)

AMO: 55, 156-157, 158(↓)

Ossip van Duivenbode, courtesy of OMA:
61(↑)

Andrea Sarti, courtesy of OMA: 63(↓)

Dragør Luftfoto: 98-99

Realdania: 100-101

Konkurrenceprogram 1993, Københavns
Kommune: 102

Arkitekten 3, 1994: 103, 109, 110-111

Arkitekten 7, 1941: 104(↑), 105

Danmarks Kunstbibliotek: 104(↓), 106,
107, 108

Madelon Vriesendorp, courtesy of OMA:
159, 184, 187

Philippe Ruault, courtesy of OMA: 189(↓)

Pragnesh Parikh photography OMA/

LMN Architects: 189(↑)

Iwan Baan, courtesy of OMA: 191

Delfino Sisto Legnani and Marco

Cappelletti, courtesy of OMA: 225,

236, 237(↑)

Christian Richters: 227

Charlie Koolhaas: 231

Kristian Ridder Nielsen: 238

David Schweiger and Danish Architecture

Center: 238

Leif Tuxen: 238

Bjarke Ørsted: 238

Privatfoto: 238

Stamers kontor: 239

